

КАРПАТО-РУСЬКЕ ПИСЬМЕНСТВО

XVII—XVIII ВВ.

Написав

Др. Іван Франко.

У ЛЬВОВІ, 1900.

З друкарні Наукового Товариства імені Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

КАРПАТО-РУСЬКЕ ПИСЬМЕНСТВО

XVII—XVIII вв.

Написав

Др. Іван Франко.

У ЛЬВОВІ, 1900.

З друкарні Наукового Товариства імені Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

Збірка М. С. ВОЗНЯКА

ЛІВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ ИЗ 6 953

25049

Карпаторуська література XVII—XVIII віків.

Подав ДР. ІВАН ФРАНКО.

Дослід історії літератури по територіям у нас доси майже не початий, хоча приклад дослідів політичної і соціальної історії ріжних територій нашого краю, з такими гарними успіхами ведений в остатніх десятках літ, повинен би був заохотити до анальгічної праці і на історично-літературному полі. Правда, досліди над історією української літератури, особливо давніших віків, на українськім ґрунті доси загалом не дуже широкі. Маємо цінні монографії, але одинока проба цілості, зроблена пок. Огоновським, не сповняє навіть задач порядної бібліографії. Та при тім в часі, коли пок. Огоновський писав перший том своєго компендіума, справа дослідів територіальних відмін і течій літературного руху і де інде (прим. у Поляків) тільки що дискутувалась і від тоді, можна сказати, майже й не поступила наперед по за деякі надто апріорні і невдатні проби.

У нас поставив справу на широкім науковім ґрунті у перве Драгоманов у своїх статтях про галицьку й українську літературу, хоч і він не встерг ся в тій праці від надто поспішних і наскрізь ненаукових розріжнень (прим. розриваючи Тургенєва на росийського і великоруського, Гоголя на південно- і обще-русського писателя і т. д.). Виразніше підчеркнено прінціп студіювання писателя в звязку з територією, на якій і для якої він працював, у його статтях про Квітку і Шевченка (Громада т. IV). Але публіцистична і полемічно-тенденційна закраска шкодила тим статям, так що тільки в звісній рецензії проф. Дащкевича на „Очерки“ Петрова ми одержали перший широкий і строго метод-

дольотічно виконаний огляд української літературної історії від Котляревського аж до 60-тих років. Розвій укр. літератури в звязку з суспільним житєм, місцевими традициями і інтересами показаний тут дуже гарно і широко; укр. література являється ся випливом дійсних духових потреб, випливом історії і розвою даної території.

Від часу видання праці проф. Дашкевича зроблено дуже мало для того, щоб провести далі, розширити і поглубити його досліди. Певна річ, матеріалів прибула й прибуває раз у раз велика сила, але брак тямущої руки, що вміла-б визискати їх. Особливо соті роковини видання Енеїди і початку нової укр. літератури оживили на ново питанє про перші незначні початки тої літератури, тих язикових і літературних форм, у яких виляла ся талановита діяльність Котляревського. Звернено увагу на попередників Енеїди — гумористичні вірші, інтермедії, драми; в цілім ряді монографій Дашкевича, Грушевського, Житецького, Сумцова і інших освітлювано чи то поодинокі питаня, чи більші їх комплекси, а проф. Петров, і в остатнім році Житецький дають проби огляду всого письменського дорібку України в XVIII в. Та коли праця Петрова своїм обсягом занадто тісна і обмежається ся майже на самий Київ з його „Академією“, в праці Житецького видно вже бажанє роздивити ріжні центри письменської праці і ріжні її форми — православні й уніятські, то-б то східні й західні.

Правда, і ся найновійша праця, при всіх її добрих прикметах, не може вичерпати теми. Одно тому, що автор обмежив себе на досліджене генезиса Енеїди, а друге тому, що великі обшири досліду, великі території, де була своєрідна духовна і літературна робота, лишають ся д. Житецькому невідомі задля браку опублікованого матеріалу. Одною з таких невідомих доси територій я вважаю нашу Карпатську Русь, то-б то весь обшир Карпатських гір заселений Русинами починаючи від Спішу на заході і доходячи до Кімполюнга на Буковині, разом з досить широкими підгірями на північ і на південь Карпат, по Перемишль, горішній Дністер, Прут і Черемош з одного, над Угом, Лаборцю і горішньою Тисою з другого боку. Етнографічно се (з високим найдальших західних осад) територія найчистійше заселена Русинами, з найменшим процентом чужинців, найменше винародовлювана і найконсервативнішою в захованню свого типа, своєї мови, звичаїв і способу життя. Історично се територія найменше шарпана чужими наїздами, найзатишнішою; хвилі історичних

катастроф, що потрясали інші частини нашої вітчини, сюди доходили в дуже ослабленій формі: козацькі рухи 1648 — 49, шведські напади, на Угорщині боротьба Куруців з Лабанцями — от і все. Та рівночасно суспільний побут народу був тут не такий тяжкий, як де інде. Країна переважно лісиста, бідна на хліб, робила неможливим заведене панщиняного гнету, давала богато поля до кочового, пастирського або й розбійницького життя. Часті неврожаї змушували з давна гірняків періодично шукати заробітків по долах; відсі їх цікавість до новинок, до авантур і съмілих вандрівок. Осьвіта в тих сторонах з давна була мінімальна, держала ся в селі звичайно в якісь попівській родині. Се мало той добрий бік, що релігійна пропаганда, протестантська, уніяцька чи католицька, не горячилася тут нікого. На прості обставини життя вистарчала проста етика, а для доіматичних тонкостей не було зрозуміння.

Про спеціальне письменство, яке могло існувати на тій території в XVII—XVIII в., доси не було мови. Воно спочивало в рукописах розкипаних по курних мужицьких хатах, дядківках або парафіяльних горищах; маса памяток без сумніву затратилася, нераз на наших очах, а те, що було звісне, прим. невеличка публікація дра Ом. Калитовского, могло вважати ся якимсь спорадичним, виємковим явищем. Люди, що мали в руках більше числа рукописних памяток сего письменства, прим. о. Петрушевич, дивилися на них з погордою за їх буцім то попсовану польсько-руську мову, або публікували з них (тай то некритично) тілько дрібні шматочки (вкажу на томи Петрушевичевої „Сводной Лѣтописи“). Тілько в остатніх роках, по часті рядом щасливих випадків удало ся розшукати значнійше число рукописів, із яких ми можемо хоч у приближеню виробити собі образ духового життя і писменських інтересів на тій території. Видані мною два томи „Памяток українсько-руської мови і літератури“ подали вже досить значне число текстів і позволяють робити деякі виводи. Але те, що опубліковано в тих томах — тілько мала частина того рукописного матеріалу, який був доступний мені. От тим то я бажаю на основі рукописів, яких детальні описи подані в додатку до отсєї статї, показати хоч із дебільшого характера і розвій того Карпаторуського письменства, що по моїй думці в XVII—XVIII в. виявило до певної міри свою окрему фізіономію і повинно заняти своє місце в загальній конструкції нашої літературної історії як один із її добре обрисованих типів.

Що наперед усего треба вважати характерною прикметою сего письменства, так се його популярність. На Карпато-руській території в XVII—XVIII в. не було руських значнійших шкіл ані просвітних центрів, отже не було для кого писати по вченому, по церковному. За те тут, особливо в західній часті сеї території, в Перемищині, Сяніччині, Сандеччині і на Спішу, чи то через сусідство до Мазурів і Словаків, чи через які невідомі нам впливи, прим. протестантизму, вчасно виростас потреба проповідництва, навчаня народу на родньою мовою. Варто пригадати, що в тих сторонах ще в половині XVI в. дуже голосною і рухливою була купка людей, що хилилися до протестантизму, в їх числі Станіслав Оріховський, син руського священника, що сам себе завсігди називав Русином і значно перед руськими полемістами написав книжку в обороні руського обряду, особливо ж права священників на женячку. В Сандецьких горах якийсь час був центр соцініянства, були школи, проповіді — певно по латині, для панів, але дещо з того могло дійти й до руських священників. Пригадаю, що й таємническою посланію Половця Смери до Володимира якимось робом вяжеться з Перемишлем, де його мав знайти по церковному і перекласти на руську, то-б то близьку до народньої, мову Андрій Колодинський, диякон із Вітебська¹⁾. Чи Колодинський був автором сего апокріфічного послання, як догадується ся Малишевський, чи ні, в усякім разі вказівка на Перемишль як на місце, де буцім то заховав ся старий його орігінал і де зладжений був переклад на новійшу мову, має деяке значінє. Як певного рода противділане протестантській пропаганді в тих сторонах можна би вважати „Другий лист небесний“, апокріф, що буцім то був доповненем до першого листа, то-б то звісної „Епистолі о недѣлѣ“. Сей другий лист небесний, на мові досить близькій до народньої, був зложений при кінці XVI в. десь у Перемищині (див. Додаток I) і визначається головно тим, що з великим на-тиском підносить конечність заховування постів, проти котрих виступали протестанти. Відгук антипротестантської полеміки бачимо ще в половині XVIII в. в рукописі о. Іллі Яремецького-Білахевича (дод. XVI).

Та про те, полемізуючи з протестантами на таких пунктах, як пости або шановане образів, руське духовенство могло від них

¹⁾ Малышевский, Положное письмо Половца Ивана Смеры (Труды III археологического съезда, Киевъ, 1878, т. II), ст. 307 — 316.

брати собі приклад проповідницького запалу. Правда, те духовенство було невчене, і йому треба було дати в руки підручники, готові проповіди. Поки їх не було на руській мові, духовні, особливо по селах, хапали польські „Postylle“, протестантські і католицькі. І так біографи польського письменника Миколи Рея (родився і жив у Журавні над Дністром) подають — не знати чи факт, чи анекdotу, що руські духовні відчитували в церквах замісів власних проповідей казаня із його „Postylli“, а один навіть звик був говорити, забираючи ся до такого читання: „Послухайте, християне, казаня съятого Рей“¹⁾). А який міг бути вплив сего орігінального съятого, легко зрозуміти, коли пригадаємо, що його „Postylla“ наїжена злобними нападами на католицьке духовенство, а між ілюстраціями поміщеними в ній знаходимо прим. образки папи, латинських епископів і кардиналів у звіріячих шкурах і з вовчими мордами, або Єзуїтів як злодіїв, що по ночі по драбині лізуть у вікно дому, коли тимчасом папа і епископи вилазять із нутра того ж дому на дах дірами проломаними в дасі (див. Postylla, вид. 1571 р. ч. II, к. 187 і ч. III, к. 344). От тим то не диво, що для противділення таким впливам православні ще в кінці XVI в. приступили до видання т. зв. Учительного євангелия, то-б то коротких проповідей на всій неділі і съята цілого року. Перше таке „Євангеліе тольковое“, зложене мовою близькою до народної української, вийшло в Вільні 1595 р. Як дуже на часі була ся книга, видно з того, що швидко треба було нових видань. І так 1606 р. видає Болобан у Крилосі в церковно-славянськім перекладі „Учительное Евангеліе“ Калліста „къ вѣцію ползъ великоменитомъ російскомъ ползъ“; сю саму книгу передруковано 1616 р. в Вільні, а вже 1619 р. виходить у Рохманові „Учительное Евангеліе“ Кирила Транквіліона Стравровецького, що було потім передруковане 1668 і 1696 р. в Уневі. Того самого 1619 р. вийшло якесь Учительне євангелиє в Могилеві, а 1643 в Яссах (Каратеевъ, Описаніе 357, 358, 504). Що однак і сї друковані видання не вистарчали для потреб церкви, се бачимо з великого числа писаних екземплярів, які заховали ся до наших часів. Лишаючи на боці інші околиці України-Руси я згадаю тут тільки про ті Учительні євангелия, що були списані на Карпаторуській території. І так у нинішньому Жидачівськім повіті, в с.

¹⁾ Bronislaw Zawadzki, Mikołaj Rej z Nagłowic. Lwów. 1875, стор. 63.

Човганах була списана в р. 1603 „Книга Євангеліє выкладное“ (Петрушевичъ, Сводная Лѣтопись в Литератур. Сборн. Матицы 1872—73, стор. 21); ся книга була до недавна в посіданю пок. Миколи Устяновича. В р. 1635 списав съященик Тимофій у Височанах, теперішнього Сяніцького пов., Учительне євангелиє „малорусскимъ нарѣчіемъ“, як подає о. Петрушевич (оп. cit. 75), що бачив сю книгу в бібліотеці Народного Дому. В бібліотеці капітульній у Перемишлі маємо аж 9 копій Учительних євангелій із XVII в., а з них бодай деякі на народній мові. До таких належить євангелиє съящ. Яворського, писане також десь у Сяніцких горах і євангелиє Стефана Рихвальського, писане 1666 р. у Рихвалті; о Петрушевич (оп. cit. 147) твердить, що се копія видана Печерської Лаври з р. 1637, але в тім році ані загалом у Печерській Лаврі ніяке Учительне євангелиє не було видане. З половини XVII в. походить також Угороруське Учительне євангелиє, писане в Данилові, віднайдене д. Гіядором Стрипським; із сего євангелия були проби тексту опубліковані в моїй збірці апокріфів (Памятки II, 98—100, 101—102, 112—116, 220—221); опис рукопису подаю в додатку II. На угорській Руси списане було й те Учительне євангелиє о. Теодора Дулишковича з р. 1673, про яке подав звістку др. В. Охримович (Записки XIX, Misc. 4—6).

Щоб зрозуміти важність докладного простудівання всіх Учительних євангелій, як друкованих (особливо вид. з 1595 і Транквіліонового) так і писаних, не завадить додати, що майже ані одна копія не передає докладно орігіналу, а в писаних Учит. єванг., навіть там, де в титулі виставлено якогось съяного отця, можна здібати вставки самого переписувача, черпаючи з найріжніших жерел, не виключаючи й народніх традицій та вірувань, як ось прим. бачимо і в Данилівськім Учит. євангелию. Не маючи змоги присвятити сїй темі докладнішої працї, я рад би бодай заохотити до неї декого з наших молодших учених.

До типу Учительних євангелій прийдеть ся мабуть зачислити і той рукопис, що описаний у додатку під III яко „Староміський рукопис“. Се властиво уривок якоєв більшої цілості, знайдений недавно одним нашим товарищем — у виходку одного съященика в Староміськім повіті. До сїм'ї Учительних євангелій можна зачислити сей рукопис тому, бо подає мовою близькою до народної переклади уступів євангелій на всі неділі в році і дає до них декуди короткі поученя; але по над се він дає дещо таке, чого нема звичайно в Учительних євангелях, а власне

переклади перікоп апостольських писань на тіж неділі і навіть на поодинокі дні кожного тижня, а в відділі празників господських і богочеснотих дає також ширші оповідання та легенди, що дотикаються ся тих празників, і переклади деяких церковних гимнів та стихир, що співаються в ті празники. Для якої цілі міг бути зложений сей рукопис? Перша частина очевидно має на меті уживання його в церкві, звісно, не для відправи, а для проповіді та поучень, але яку мету мала друга частина? Ми бачимо в ній перехід від типу старших Учительних евангелій до пізнішого типу популярних „Соборників“, про які зараз буде мова, заповнених оповіданнями, апокріфами, житиями святих, легендами та притчами. Новітню треба вважати поученя держані в лірично-риторичному тоні і зложені в значній частині з церковних стихир та гимнів. На якийсь посторонній, може латинсько-католицький вплив при складанні сего рукопису вказують систематичні при кождій неділі вказівки на польське евангелиє. Автор покликається також на якесь Учительне евангелиє, з якого черпає свої поучення. Особливо варті уваги дві перші картки рукопису, на жаль, не вповні заховані, де знаходиться переклад „Вірую“ і „Десятьох божих заповідей“, переклад доконаний мабуть із якогось польського взірця, на що крім польонізмів у мові вказує також латинський, зглядно уніятський додаток *filioque* у Вірую.

Політичні і громадські інтереси в житті Русинів тої території займали дуже мале місце. І не диво. Ті Русини, що залишили нам свої письменні памятки з того часу, були люди вбогі, прості, неповноправні — селяни, дяки, духовні, вищково може дрібні шляхтичі. Значніша шляхта, навіть коли вона призначавалася до Русинів і держала ся руської церкви, писала по польськи або по латині. Вузкість політичних інтересів видно найліпше з тих літописних записок, які роблено в тих сторонах у XVII і XVIII в. Таких записок дійшло до нас декілька. Найстарша з них — Добромильська, частками опублікована кр. Петрушевичем у його Сводній літописи, а в цілості В. Б. Антоновичем¹⁾. Вона ведена від 1648 до 1700 р. Семеоном Коростенським, деканом добромильським; її історична вартість майже ніяка, але як характеристика того, чим цікавився автор, вона цінна. Елементарні нещастия, фамілійні події місцевих панів

¹⁾ Сборникъ лѣтописей относящихся къ исторіи Южной и Западной Руси. Кіевъ 1888, стор. 239—240.

і тільки в ряди-годи скупі вісти про далекі війни та напади — ось що заносить він у свою „літопись“. Вкладна Страшевицької Мінеї з 1578 р. (дод. I) виявляє даліко ширший політичний кругозір. З язикового погляду Добромильська літопись має деякий інтерес; особливо цікаві тут такі форми, як: „по вишткай Польще“, „вуйна“ зам. война, „Подулски“ зам. Подолски, „рукъ“ зам. рокъ, „люпъшую“ зам. лѣпшую, „Ільувъ“ зам. Львовъ, „дорогутня“ зам. дороготня, „для панувъ Полякувъ“, „вувторка“, „огномъ“ зам. огньомъ і т. і. Роком 1660-тим починається Гуцливська літопись, писана в с. Гуцливе на північній Угорщині; вирички з неї опублікував Е. Сабов¹⁾). І тут обік деяких мадяризмів (марга) знаходимо такі форми, як „на пудгорю“, „зимивлъ“. Подібним характером визначаються літописні записи Солотвинські і Лаврівські, опубліковані о. Петрушевичем (Свод. лѣтоп., див. стор. 34, 252—253), на жаль не повно і без доказного опису оригіналів.

Далеко більший інтерес мають памятки поетичного письменства, що збереглися з тих часів. Може найстарша з них, захована з датою, се уривок рождественської вірші, спisаний на мартинесах Комарнянського Прольота. Дата, покладена коло того уривка і написана тим самим скорописом, що й сам уривок, стверджує, що писано його 1 цвітня 1655 р. На жаль при пізнійшій оправі рукопис обрізано і через се пропав дальший текст нашої вірші. Ось те, що заховалося з неї:

Панове братя, що то за рада?
Або коли тежъ меже вами якая звада,
послушайте но вы мене,
услышете щоколвекъ от мене.
Слышалемъ, же ангели спѣваютъ,
„Слава во вищихъ“ оповѣдають.
„На земли покой, добрая воля!“
котято то пѣснъ загримѣла с поля.
Ово сно ся мѣ....
котрый то повѣсть нам речет певную.

Є се найстарший, скілько можна зміркувати, певний слід істновання на галицькім Підгірю духовної вірші, держаної в легкім, гумористичнім тоні. В XVII в. таких віршів складалося багато на Вкраїні, але в Галичині їх майже нема. Далеко важнішою памяткою треба вважати віднайдену о. Петрушевичем

¹⁾ Евменій Сабовъ, Христоматія церковно-славянскихъ и Угрорусскихъ лит. памятниковъ. Унгваръ, 1893, стор 2—3.

пісню про події 1683 р., хоча на жаль, текст її, опублікований сим ученим¹⁾), дуже далекий від коректності і дійшов до нас у досить попсованій кошії. Відсилаючи цікавих до публікації о. Петрушевича і його уваг доданих до неї, передаю сю пісню гражданським письмом і з такими поправками, які мені видаються реституцією (де можна) первісного тексту, та з зазначенем прогалин там, де їх не зазначив о. Петрушевич (дод. X). Пісня зложена, як видно зі змісту, безпосередно по оповіданіх у ній подіях, а оповідане приточено до факту спаленя церкви в Клокочі, Уніського комітату, і перенесення з того села образа Божої Матери до Мукачова.

Ся пісня, зложена якимось досить письменним і зі станом подій обізнаним чоловіком, уводить нас в осередок бажань та симпатій тодішніх освічених Русинів. Її автор, як і слід було ждати, противник мадярської самостійної, чи мадярсько-турецької держави, а прихильник Німців. Він рад би, щоб Турків вигнано не тільки з Угорщини, але і зі Стамбула і ся евентуальність по побіді 1683 р. видається ся йому досить близькою. Про польську поміч під Віднем він згадує симпатично, але не признає їй такого рішучого впливу на побіду, як се чинять Поляки. Віденський терен від него далекий; за те про утяжливу роботу очищування Угорщини від Турків він знає більше, а тут виступають уже самі Німці.

При кінці XVII в. бачимо на території, про яку говоримо в нашім огляді, певну зміну в смаку і в духових вимогах письменних людей. Ми не знаходимо вже нових копій Учительних євангелій, так улюблених недавно; правда, форма „Слова“ або „Казан“ лишається ся, але зміст її розширяється ся. Зі сходу і з заходу нанесено вже перед тим велику силу різних творів, апокріфів, лєтенд, апольотів, съвітських оповідань, і ось тепер на різких точках нашої території (подібне діяло ся зрештою й по інших сторонах) іде популяризація сего матеріялу. Початок зробили звісні укр. писателі, автори проповідей та збірок, як ось Ставровецький зі своїм „Перломъ многоцѣнныиъ“, Галатовський і інші. Іх твори здобувають собі на нашій території велику популярність, якої подекуди не стратили й доси. Уступи з Перла многоцѣнного, з Ключа разумѣнія і т. і. переписуються ся і заводяться до рукописних збірників, а оповідані там „приклади“ та чуда переходят в уста народа, вплітаються в канву давнійших оповідань, пісень, колядок. Прикладом може служити колядка записана о. М. Зубрицьким у с. Мшанци

¹⁾ А. С. Петрушевичъ, Историческая пѣснь Карпаторуссовъ изъ 1683 г. (Литерат. Сборн. Матицы 1886, стор. 190—198).

староміського пов., де знаходимо оповідане про те, як з наказу Божої Матери сорок ремісників будувало

святу Софію в сьватім Кійові,
що на ній било сімдесят верхів,
сімдесят верхів, сімдесят крижів,
семеро дверей, а одні підлоги.

Далі оповідається ось яка пригода:

Тамтуди лежит з давни стежайка,
стежкою іде польська вінойка,
може ними йде полковничайко.

Стала вінойка в крижі стріляти.

Рече словейко полковничайко:

„А не стріляйте ж в сьватії крижі,
бо спустит Господь огняний дождик,
огняний дождик, громові кулі,
затопит Господь польську вінойку“.

Ви не слухали, в крижі стріляли;

а й так ся стало, як він говорив:

іспустив Господь огняний дождик,

огняний дождик, громові кулі,

затопив Господь польську вінойку,

хіба лиш зістав полковничайко¹⁾.

В „Кіевской Старинѣ“ 1891 р. (кн. XII, ст. 476) я вказав безпосереднє, по моїй думці, жерело сего уступа колядки в однім „чуді“, яке оповідає Галятовський у додатку до свого „Ключа разуміння“. Читасмо там (львівське вид. к. 138): „Чудо №. Року 1630. (1630). Гды едного часу войско полское приступило подъ монастырь Печерскій и хотѣло его збурити, чуючи, же тамъ Шулга полковникъ з рицерствомъ запорозкимъ знайдутся, в той часъ Пресвятая Богородица монастырь свой отъ небезпеченъства оборонила, бо за еи предстательствомъ огнистый дождъ спалъ з неба на войско польское и одогнал его от монастыря Печерского, що потымъ сами Ляхове и Нѣмцы, которыи были зъ ними, повѣдали. Надъ тымъ войскомъ Бутлеръ и Жолтовскій были предложенными“²⁾.

¹⁾ Повний текст сеї колядки з моїми увагами див. Кіевская Старина 1889, яв. ст. 231—233.

²⁾ Подібний мотив, тілько ще в більше чудесним підмальованем, перенесено в XVIII в. і на Почаївську ікону Божої Матери. Тут Турки і Татари облягають Почаїв і стріляють до монастиря, але, як каже в польській пісні апост. потарій Касцовіч:

Nazad leciały puszczone tu strzały,
Co widząc zgraie Otomańskie drżały,

На живе чутє спільноти з Київом, на добру пам'ять про його съятощі вказує також віднайдений дром Охримовичем на окладці угроруського Учительного евангелія уривок пісні „киевскаго печарского монастыря“, буцімто „виложеної в Киевѣ градѣ пресвятой Богородици“. (Записки XIX, Misc. 6). Ся пісня, так як вона записана в угроруськім рукописі, не має нічого спільнотого з Київом; є се невдатний переклад звісного польського гімну „Panno choru anielksiego“, переклад доконаний правдо-подібно таки на нашій Карпаторуській території, повний поль-нізмів. Для нас цікавий тілько його титул, а власне факт, що перекладачеви захотіло ся конче пришипилити сей гімн до Київського Печерського монастиря; він силкував ся для сеї ціли робити вставки і в сам текст гімну і так повстав двостих:

Високо лѣтают орлове,
Киевъскихъ печар отцове —

що ані розміром, ані змістом не вяжеть ся з рештою гімну, але відповідав патріотичному намірові перекладача.

З якогось книжного жерела, подібного до „Ключа разум'яння“, пішла також „Киевская“ пісня, захована в Камянськім рукописнім Богогласнику з 1734 р. (дод. XIX). Хоча зложена твердою церковною мовою, вона варта нашої уваги вже тим, що й доси не перестала служити до церковного вжитку в однім із найдальше на захід висунених закутків нашого краю, не перестала піддержувати там пам'яті про Київ.

Текст пісні сильно по псуваний, декуди майже незрозумілий; топографія неясна; так і видно, що складав пісню хтось, що не мав ясного поняття про місцевість, а користував ся тілько книжковими ремінісценціями. Про ті жерела, з яких черпав автор пісні і про сам факт, що творить її основу, поки що не вмію сказати нічого. Та чи була ся пісня зложена в західніх Карпатах, чи ні, в усякім разі вже те, що вона там співала ся і співається ся й доси, в звязку з мшанецькою колядкою, де говорить ся також про Київ, показує, що зацікавлене навіть тодіш-

Kiedy się na nich broń ich obróciła
I trupem zaraz poległy ich siła.

(Богогласникъ 1790).

А в звісній руській пісні читаємо:

Турки Татары смѣло ступаютъ,
На гору стрѣлы якъ дощь пускаютъ,
Ихже всѣ стрѣлы
Назадъ летѣли.

нім, ніби то мертвим та сколястичним письменством, будило і піддержувало серед народа ширші національні інтереси, тямку про далекі центри національного житя, съвідомість про його ворогів.

При кінці XVII і з початком XVIII в. в нашій території йде досить живий письменський рух, про який ми поки що знаємо дуже мало. При страшенні браку освіти, при упадку громадського житя і національної съвідомості сей рух варт близької уваги. Він проявляє себе в різних рукописних збірниках, у яких крізь зверхню хаотичність і ріжнородність тем проглядає бажане — обняті як найширший круг відомостей, знайти відповідь на масу фізиографічних, історичних та моральних питань — і передати те все широкій масі, мовою доступною для неї, в формі легкій і привичній — проповіді, коротенького оповідання, вірші. Правда, відомости се застарілі супроти тодішньої європейської науки, відповіди не виходять із круга традиційної византійщини або середньовікової сколястики, але сама форма — нова, стиль простий, виклад приділений до потреб невченіх читачів і слухачів.

Сей енциклопедичний характер мають рукописні збірники, яких досі звісно нам кілька, а яких певно мусіло бути даліше. Такі збірники складано у нас церковною мовою з давніх давен; ще один із давніх індексів заборонених книг говорить про „толстые сборники обрѣтающіе ся по попомъ“ і начинені всякими неправовірними річами. Масно в руках один такий збірник із XVII в., прозваний мною відповідно до підпису його власника (а може й складача) збірником о. Теодора з Дубівця, але я вважаю зайвим подавати тут його опис, бо він зложений ще весь церковною мовою і правдоподібно в місцевості досить далекій від обнатої нашими увагами території. Завважу тілько, що окрім численних статей апокріфічного змісту тут переписано чимало житий, легенд, проповідей, цілій Апокаліпсіс съв. Івана, Зизанієву книжечку про Антихриста і староруське „Хождение“ Данила Паломника.

Одним із найстарших рукописних збірників нового типу, тобто в нар. мові був мабуть той самбірський рукопис із кінця XVII в., про який згадує Жеґота Паулі (Ż. Pauli, Pieśni ludu ruskiego w Galicyi I, 134). Сей рукопис, у 8-ці, писаний на замку Старосамбірськім якимсь Юриєм ковалем Грушатицьким містив, як подає Ж. Паулі „крім кількох набожних пісень молитви відмовлювані в часі татарських нападів, ріжні легенди, в тім числі жите Володимира Великого, зложене укр.-руською

мовою”, а також звісну, передруковану в збірці Ж. Павлі пісню про здобуте козаками Варни 1605 р. Де подівся сей рукопис — не звісно; правдоподібно знайдеться в музеї Чарторийських у Кракові.

Що житиє съв. Володимира в перекладі на народну мову в XVII в. не було унікалом, на се маємо доказ у однім Прользові, що знаходиться в Перемиській капітульній бібліотеці (ЛІІ, В. 5) і був написаний у XVII в. церковною мовою; тілько одно житиє, а власне житиє Евстахія Плакиди написано мовою близькою до народньої.

До нас дійшли чотири збірники, зложені або виключно або переважно народньою мовою при кінці XVII або в початку XVIII в. і то всі чотири з північної Угорщини, а три подібні збірники з Галичини, зложені або в самих горах або на Підгірлю. Се збірники: Ст. Теслевського (додаток IV), Уніварський (дод. V), два рукописи з с. Літманової на Спішу (дод. VI і VII), Теодора Поповича Тухлянського (дод. VIII) і Кузикевича (дод. IX). Отсі збірники позволяють сказати декілька слів загальної характеристики. Їх автори очевидно сільські духовні, а їх рукописи — або готові проповіди, або матеріали прилагоджені для визискання в проповідях. Але якжеж далеко відбігли ті проповіди від типа Учительних евангелій! Коли там переважав простий виклад евангелия і головних точок віри та моралізація, тут найголовніше місце займають оповідання. Автори рукописей стягають для сеї цілі матеріал із усіх можливих жерел, із житий святих, із збірок середньовікових легенд і прикладів, із съвітських новель та казок або моралізаційних аполятів, не гордують навіть оповіданнями зачутими з народніх уст, народніми віруваннями та традициями. Все те подиктоване щирим і горячим бажанем — просвітити народ, напутити темних. Але при тім якже зворушує нас вид тих просвітителів! Вони-ж самі темні! Хоч уміють читати і писати, володіють крім руської ще церковною, польською чи може й ще якою мовою, та про те від дійсної науки, тої, що була тоді в Європі, вони стоять майже так само далеко, як і їх неписьменні слухачі. Що може бути наївнішее частих упімнень тих проповідників: „Прислухайся добре отсьому моїму казаню, а будеш знати“ се й те! Що може бути забавнішее, як їх вияснюванє природних явищ, як їх мітольгічні коментарії про метеори, „срodia“ і т. і. (див. Памятки I, 326 — 328; II, 105 — 106). На якім допотопнім рівні стойть їх полеміка з недовірками! Сих наших проповідників не ці-

кавлять ніякі доіматичні тонкості ані диялектичні докази; їх теольотія груба, антропоморфічна, прімітивна, хоч і порушається в рамках „православної“ церкви. Унії бачимо хиба сліди, але не чуємо найменшого подиху тої боротьби, що велася довкола неї. Авторів і їх слухачів цікавлять найбільше оповіданя, чудеса; по за се їх моралізація обертається в тіснім кругу конвенціональної моралі, можна сказати, в кругу десяткох заповідей, а пастирське богословіє зводить ся до давання „постраху христіянського“ і до упімнень, щоб люди не жалували давати духовному приносів. Але що є справді нове і цінне в тих оповіданях і побаченнях, так се їх мова — проста, народня, з мадяризмами і польонізмами вживаними в даній місцевості, з закраскою місцевого діялекту, декуди з невеличкою примішкою церковщини, не більшою, як її можна було чути в устах дяків і сільських грамотів. А надто спосіб оповідання! Автори наших рукописних збірок ніде не перекладають дословно своїх жерел, не перепилюють дословно своїх взірців. Кождий із них бере зі свого взірця тільки основу і перероблює, переповідає її по своєму, один з меншим, другий з більшим талантом. Хоча автори збірок Уніварської, Теслевського і Тухлянської по часті черпають із спільніх жерел, подають спільні оповідання, то про те ані одно оповідане не згоджується з другим дословно, а звичайно перерібка сягає далі по за стилістичні відміни, модифікує саму річ. Видно, що автори трактують свої теми зовсім не як якісь съятощі, а по просту як літературні теми і оброблюють їх свободно, силкуючися поперед усего надати їм по змозі який місцевий колорит. Старі патріархи і пророки, Греки і Римляни, цари і съяти говорять тут зовсім так як Карпато-руські гірняки, уживають їх характерних зворотів і поведінок. Пригадаю поводжене Йосифових братів у Єгипті (Памятки I, 168—172) і їх характерну промову: „ми сини патріарха Якова — може сте чували про него“. Пригадаю епізод із Валаамом, де в однім рукописі сказано по просту, що Мадиянти покликали його на поміч, а в другім уже скомпоновано лист до него від короля (Пам. I, 258, 260) на взір численної в тім самім роді дипломатичної переписки поданої в популярній „Александрії“.

Бо ї „Александрія“ належала до тих творів, що в тім самім часі, в кінці XVII і на початку XVIII в. мали широку популярність на нашій території; і вона була перероблювана таким самим методом. Ми маємо під рукою дві такі перерібки: одну з північної Угорщини (див. додаток XI), а другу поміщену

в Хитарськім рукописі, описанім мною і д. Гнатюком (Записки т. X, Misc. ст. 7—14). Про третю перерібку, що була доконана на Покутю над Прutом в с. Ілинцях Коломийського пов., подав коротку звістку о. Петрушевич (Сводная лѣтопись 1700—1772 г. стор. 102). Вона була списана 1726 р. Андрієм Помяковим „на малорусскомъ нарѣчіи“; рукопис знаходить ся в бібліотеці о. Петрушевича. Надіючи ся з часом опублікувати ті перерібки, я поки що даю тілько невеличкі проби їх текстів, вибираючи для сего один розділ, який подаю в обох перерібках, а надто випис розділів, на які поділено текст повісті в обох перерібках і вставлений у оповідане виклад космографії (додаток XI).

Сімнацятий вік був у нас загалом героїчним часом, а тим самим і часом, коли люди, самі переживаючи найріжнороднійші пригоди, любували ся в оповіданях таких пригод. Бачимо се і на нашій території, де те саме замилуване від міської інтелігенції звільна переходить і на села і стає ся мотивом до перебровлювання, перекладання ріжних романтичних повістей та легенд на народну мову. „Александрия“ була найяркійшим, але не одиноким прикладом. Ще в половині XVII в., як уже згадано, в однім перемиськім Прользові (ЛІ, В, 5) зложенім церковною мовою, знаходимо (стор. 116—130) „Житіє Евстафія Плакида стратилата и Феописты жены его и чадъ его Феописта и Агасія“ перекладене на народну мову з відтінками гірського диялекту. Жите съв. Володимира і інші легенди бачили ми в Старосамбірськім рукописі, збірку легенд у Хитарськім рукописі (дод. XI), оповідане про чистилище съв. Патрикія додав о. Прислонопський до свого перекладу коментованої Псалтирі з 1760 р. (дод. XIII), а в рукописі Степана Самборини (додаток XII) знаходимо крім збірки апокріфічних оповідань про житя апостолів та про загробне жите також переклад звісної книжки *Gesta Romanorum*, доконаний із польського. Переклад, що правда, не блискучий; він вповні підходить під ту характеристику руських перекладаних повістей XVII—XVIII в., яку подав др. Мурко¹⁾), — але видно, що була тоді потреба таких перекладів, і то потреба серед кругів, для яких незрозумілою була стара, книжна церковщина. Правда, ся потреба неосьвічених селян, далеких від цивілізаційного руху, не була широка. Вони мали свої казки і пісні, свою устну словесність; писменство доповнювало її, подаючи їм легенди та притчі, приладжені

¹⁾ M. Murko, Die ersten Schritte des russischen Romanes, Wien, 1897, стор. 12—14.

для моралізації, а іноді й не зовсім приладжені для неї, як ось прим. оповідане про Богдашевича і Волотовича в рукописі Унгварськім і Теслевцьового, про бражника в Калуськім (дод. XIV), про Соломона і чортів у бочці в Іспаськім (дод. XV), про Елевферія в збірці Кузикевича (дод. IX). Цікаво, що дуже пильну увагу звертано на есхатольтою. Сюди належать не тільки широкі перерібки оповідань про Антихриста і страшний суд (у рукоп. Теслевцьового, Поповича), але також збірки перекладених статей про митарства і загробне жите в рукописі Самборини і ширші або коротші перерібки старого апокріфа про вандрівку Богородиці по муках; у наших рукописах маємо дві такі перерібки: в збірці Кузикевича і в рукописі о. Яремецького Білахевича (дод. XVI, друковано в Житю і Слові II, 81—88, 224—237). Сюди належить також переклад польського твору „Пекельна в'єчність“, що заховався нам у двох неповних копіях, у кождій з додатком цілого ряду легенд, що також мають темою загробне жите (дод. XVII і XVIII). Ми маємо съвідоцтва, що власне загробне жите і пекельні кари були улюбленими темами руських проповідників старої дати при кінці XVIII в. і що ті проповідники помагали собі при проповідях не тільки драстичними упіmnеннями, легендами і притчами, але також малюнками страшного суду, що часто переходили всякі границі „чесної подоби“, так що аж церковні власти мусіли виступати против них (Записки Наук. тов. ім. Шевченка, т. XXVII, Misc. 10—11).

Нам лишається ще сказати декілька слів про вірші і пісні, які в XVIII в. були зложені або розширені на нашій території. Головну увагу треба тут звернути на цікаву пробу, зроблену 1734 р. далеко на заході в Карпатських горах, на угорськім чи на польськім боці — сего не можемо сказати напевно, — зложить великий Богогласник, себ то збірку духовних віршів на всій неділі і съвята цілого року, на ріжні чудовні образи і на ріжні пригоди людського житя. О скілько можемо догадувати ся, ся збірка складала са з трьох а може й більше частей. Із першої з них, яку мав у руках о. Петрушевич і про котру каже (Літературний Сборникъ Матицы 1886, ст. 190), що вона знаходить ся при церкві в Малім Липнику, Попрадського деканату, Шариського комітату, ми привели пісню про Клокочівський образ. Із с. Камяної в грибівськім повіті ми одержали недавно третю частину той самої збірки (дод. XIX), відки також подаємо пісню про Київобратську ікону Божої матері. Маючи в руках тілько сю одну частину сего Карнаторуського Богогласника з 1734 р. ми можемо

сказати, що загалом його вартість дуже невелика. Пісні зложені переважно (з невеликими віймками) церковною мовою, без теплого чутя і без поетичного таланту; вони сухі і шабльонові, а коли перекладені з польського, то переклад слабий. Віймків не богато, та до них треба зачислити пісню про Новосамбірську ікону Божої Матери; ся пісня зложена популярним розміром, мовою досить близькою до народної і визначає ся простотою і ясністю вислову і щирим чутем; як звісно, вона війшла й до почайського Богогласника з 1790 р., а на Угорській Русі була з невеличкою зміною в тексті приложена до Повчанської ікони Божої Матери (див. дод. XXI, 35).

До віршів нецерковного змісту, зложених, а бодай тілько розповсюджених на нашій території в XVIII в., належить „Піснь о святі“, як вона названа в рукописі о. Теодора Поповича, або „Піснь о плачливомъ житії бѣдного студента“, як вона називається в рукописній збірці пісень і віршів, списаній 1759 р. Дмитром Левковським; ся збірка, як подає о. Петрушевич (оп. cit. 211), тепер в капітульній бібліотеці в Переяславі. Автор нашої вірші в акrostиху називає себе Александром Падальським. Що його вірша була розповсюджена широко в наших горах, се доказує ще одна її копія, яку сими днями надіслав мені о. Зубрицький із Мшанця Староміського пов., копія цікава тим, що текст вірші тут далеко сильнійше, ніж у копії Поповича, закрашений признаками гірського діялекту (дод. VIII, варіянти).

Загалом треба сказати, що в XVIII в. чим далі до його кінця, тим більше переводить ся мода списувати збірки оповідань, житий і т. і., а бере перевагу охота до списування пісень і віршів. До нас дійшло велике число съпіванників, з разу майже виключно духовних, між якими найстаріші поки що ті, що були зложенні в 1734 р. в західніх Карпатах, а далі з чим раз більшим числом съвітських пісень. До таких належить мабуть той рукописний збірник, який бачив о. Петрушевич у с. Добрянах коло Стрия і з якого він цитує віршу про війну Москалів з Турками під Хотином 1739 р. (Свод. лѣтоп. 1700—1772 г. стор. 146), хоч на жаль учений автор нічогісінько не сказав про дальший зміст съпіванника ані про те, коли і де він був списаний; саму віршу зложено правдою в Тернопільщині, бо вона згадує про Буцнівську ікону Матери Божої. З нашої території походить мабуть інший съпіванник із XVIII в., що його має о. Петрушевич і з якого він (також не подавши нічого близшого

про рукопис) цитує (op. cit. 226—227) цікаву „Піснъ свѣцку о Ляхахъ зъ Москалями“, себ то про бйку росийського війська з польськими конфедератами в Станіславові 1764 р. Я вже при іншій нагоді передрукував сю пісню (Жите і Слово II, 274—275), а тут наводжу її ще раз як характерне для нашої території свідоцтво про настрій Русинів супроти Поляків перед розбором Польщі.

Гей чи чувавъ хто о Ляховской [славѣ],
котрои достали въ мѣстѣ Станіславѣ:
якъ почали були мѣсто рабувати,
передъ Москалями мусѣли втѣкати.

Якъ въ кошару вѣвцѣ, такъ ихъ запудили,
а въ Станиславовѣ южъ ихъ осочили.
Москалѣ из жарту почали стриляти,
а Ляхи zo страху почали вмирати.

Ударили з гарматъ, ажъ баня упала
зъ певного костела, тамъ ментрёга стала;
выходять Ляхи, абы не пустити,
Москаловъ отъ мѣста не могли отбити.

Лечъ не доказали, бо не годни [того]
Москаловъ отбити, хоць ихъ [и] не много;
дали собѣ палоръ на середу рано,
а другимъ Москalomъ въ той часъ знати дано,

*Абы на всю ноощь ишли на ратунокъ:
въ той часъ упавъ на нихъ великий фрасунокъ!
Сдень каже: бймо! десять: утѣкаймо!
а сто каже: всѣ ся Москalomъ поддаймо!

Били ся отъ раня ажъ [мали до] волѣ,
а въ вечеръ зостали въ Москаловъ въ неволѣ.
Любилисте Ляхи ъсти курій, гусій много,
Седѣть же въ неволѣ, не иджте нѣчого.

Такъ Москалѣ вмѣютъ Ляховъ частовати,
бы ся зарекли больше рабувати:
дають мало ъсти, а ще меньше пити,
щоб ся зарекли больше бунтовъ чинити.

Не забуваймо, що сю віршу складав підданий Польської держави, в якій Москалі в ту пору господарювали рег nefas, були простими наїздниками. А тимчасом із вірші виходить, що Поляки грабують своє власне місто, а Москалі приводять їх до порядку, карають їх за ворохобню. Як до дна мусів польський режім перевернути всі правні почутя у своїх підданих, коли на його ґрунті могла вирости вірша з таким основним поглядом! І не можна сказати, щоб автор вірші був який сьвідомий моска-

льофіл. Ні з чого сего не видно, але йому подобається очевидно в Москалах той елемент дісціпліни, енергії і порядку, якого не звик бачити в своїх найближчих зверхниках — Поляках.

Нарешті зазначу, що від самого кінця XVII в. на нашій території стрічаємо проби записування народніх або напівнародніх (дворацьких) пісень. Першу таку пробу ми бачили в Старосамбірськім рукописі, з якого Жеґота Павлі виняв текст пісні про здобуте козаками Варни. Коло половини XVIII в. знаходимо одну коротеньку пісеньку записану на маргінесі Дрогобицького рукописного збірника, зложеного в значній мірі церковною мовою (дод. XIX), а з Калуського пов. маємо уривок більшої рукописної збірки пісень і віршів (дод. XXIII), на жаль уривок дуже дрібний і не повний. Аналітичні явища бачимо також у північній Угорщині, де Клокочівська пісня певно не була першою, а в XVIII в. бачимо дальші проби съпіванників (дод. XXI і XXII), складаних по частині орігінально, по частині на взір Почаївського Богогласника.

І ще одно явище варто уваги в Карпаторуських рукописах XVIII в. Разом з зацікавленем до есхатольгії, до повістей про загробне жите і конець сьвіта, до чудес і легенд — росте також серед простого народа охота до ворожби, примівок і т. и. штук, і духовні силкуються заспокоїти їх сю „інтелектуальну“ потребу. В рукописі Т. Поповича бачимо перероблені по народному молитви та вірування про бжоли; там же знаходяться й інші памятки старої матічної літератури, як ось: „Книга звѣздочетства“, себ то стара „остронумія“, ворожба при хорих і т. и. В рукописі Яремецького-Білахевича знаходимо (правда, по церковному) старі апокріфічні твори: Громникъ, Рождественникъ, Путникъ і т. и., хоч також досить змодернізовані що до змісту. А росийський учений Петров знайшов на Угорській Русі богату збірку апокріфічних молитов і замовлянь, зложених народньою мовою і списаних ще в початку XVIII в., бо коло 1707 р.¹⁾). Крім чародійських молитов і примівок знаходимо тут також „Върожжу святыхъ апостоль“, те, що над Черемошем називалося Роздакъ (у мене є копія з рукопису зладженого кутським міщанином Рендишевичем у 1842 р.), а в Московщині Рафлі. Кирил. Петрушевич догадується ся, що сей рукопис — копія з якоїсь збірки злого

¹⁾ Вони опубліковані в „Журналѣ минист. нар. просвѣщенія“ 1892 р. Тільки відтам довідалися про сю памятку Угороруси і передрукували її в ч. 21—24 „Угор. Листка“ 1892 р.

женої в Галицькій Руси і додає, що подібна рукописна збірка, якою в прикарпатських сторонах користувалися наші малосвітнені съвященники, находитъ ся такожъ у митрополітальній бібліотеці у Львові.

На сьому я міг би й скінчити свої уваги. Але тут насувається ся питання: який був конець цього письменства? Чи підготувило воно терен для нової народньої літератури, чи перетворило ся органічно в нові, висіші форми? В тім то й наше нещасте, що від довгих сот літ усі гарні початки нашого розвою рвали ся і нові покоління завсігди мусіли зачинати на ново, мусіли боєм здобувати терени завойовані вже давно їх предками, а потім знов утрачені Бог зна яким фаталізмом. Так було й сим разом. Оте досить широке і досить живе письменство, якого істноване посвідчуєть описані тут рукописи, та яке правдоподібно було далеко богатше і ріжнородніше, ніж ми можемо міркувати з тих шматочків, що дійшли до нас, — при кінці XVIII в. вже було в такім упадку, що майже зовсім не заважило на базі нашого розвою, коли приходило ся шукати для него нових доріг. Як звісно, в ту пору з волі австрійського цісаря повстають для Русинів висіші школи, волею цісаря Русини повинні просвічувати ся lingua patria; але серед съвітлійших Русинів затратило ся розуміння, що се таке та lingua patria, затратила ся тамка про ту довгу письменську діяльність, що з кінця XVI в. силкувалася ввести в письменство живу мову простого люду. І хоча ще 1790 р. Ставронігійське Братство в своїм Букварі подає „Свѣтську політику“ майже чистою народньою мовою, то вчені професори на львівськім „руськім“ університеті мучать ся викладаючи важкою церковщиною, пишуть по польськи, по латинї, по німецьки, навіть по французьки, але по своїому не вміють. Вихованці того університету силкують ся внести церковщину навіть у елементарне навчане по селах, як прим. о. Н. Щавінський, котрий у р. 1814 складає „Букварь славен'скаго языка родѣ Россиѧномъ“, або як пише докладнійше в другім титулі „Букварь славен'скаго языка, чтенїемъ и писанїемъ, въ благопотрѣбное поученїе и полезное рѣкокожденїе оучащимъ сѧ дѣтемъ скончъ и парохъѧнъ, изданъ ѿ єрекъ Шавен'скаго Николаѧ, пароха Болоховецъ, питающаго во Якадемии Львовской состакленной ѿ Іѡсифа II Імператора“. Сей буквар не був друкований, рукопис тепер у мене.

Фатальним способом вища просвіта замісѧ зблизити Русинів до живого жерела розвитку — народа і його мови, відда-

лила їх від нього, повела інтелігенцію в обійми Німців, Поляків, Мадяр, а простий народ лишила в темряві, або що найбільше — лишила йому ті старі памятки своєї письменської роботи, які ми оглянули вище і які він зберіг і зберігає й досі. Тільки менше осьвічени, або вилемково зорганізовані одиниці з поміж тої інтенсії не порвали зв'язків з простим народом і його мовою. До таких належав мабуть той Пастелій, мукачівський канонік з кінця XVIII в., що зложив сатиричну віршу на попа, яка заховала ся в відписах у съпіванниках з додатками інших дяківських або селянських рук (див. дод. XXII, 36). Який контраст до него творить інший церковний угорський достойник, Гр. Таркович, що 1805 р. складає віршу на честь палатина архікнязя Йосифа і в ній виразно відрікається простої мови, простого віршовання:

Бо где рыкъ,
бечъ, бунчъ, крикъ,
звукъ, квакъ, кликъ,
тамъ не миль ликъ;
за Ладу, Коляду, Лелю, Русалки
тамъ гнусны пѣсенки и просты пищалки —

і вказує новій поезії одиноко гідні теми — або „Невску нимфу плакати“, або „колѣномъ и сердцемъ дати поклон глубокій“ будапештенському князеві¹⁾.

Запізнені екземпляри старомодніх віршарів бачимо ще в XIX в. не тілько серед селян і сільських дяків (приміри їх віршів див. Жите і Слово II, стор. 222 — 224), але й серед съвященніків таких, як ось о. Ферлеєвич у Товтрах на Буковині, котрого Пѣсни и псальмы (дод. XXIV) були навіть друковані, або як Степан Шепедій у скільських горах, котрого „Історіостіх“ і інші вірші були опубліковані мною (Записки XI, Misc. 3—14).

Але такі проби в XIX в. були ще менше популярні, нїж уперед і не мали ніякого впливу на суспільність. Обхідною дорогою через польський романтизм і чеський пансловізм дійшли деякі талановиті Русини до нового зближення з рідним народом, поклали в 30-их роках основи нової народної літератури. Карпатська територія дала тому новому рухови талановитого співробітника в особі Вагилевича, потім інших у Миколї Устияновичу, Антоні Могильницькім, Йосафаті Кобринськім, а в другій половині XIX в. видала Юрия Федьковича, поета і новеліста,

¹⁾ Див. Жите і Слово III, 462 — 463. Початок вірші Тарковича, надрукованої тут із паперів Осипа Левіцького, був надрукований ним у його Граматиці 1834, ст. 190.

першого з Карпаторусів, у котрого писанях такий Европеєць як Тур'єнєв міг додбачити справжнє „жерело живої води“¹⁾).

Забуті і погорджені письменними Русинами памятки старого Карпаторуського письменства знайшли захист під стріхами простих селян, убогих дяків та стародавніх сільських учителів; там і доси вони читають ся і будять у вбогих душах небуденні думки, часом вищі, чистіші пориви. Але від початку XIX в. і тут ґрунт для розвою цього письменства був підкопаний. Доля пхнула всю масу нашого народу на нові шляхи, якими вона мусить іти наперед, чи хоче чи не хоче. Появилися для простого люду такі перспективи, такі можности, про які вперед нікому й не снило ся. Можність забезпеченого правного становища супроти пана, можність освіти і сполучених з нею ширших прав, можність економічної незалежності, національної рівноправності, громадської автономії, соціальної рівності — все це величезні поля діяльності і сама присутність їх мусіла зробити великий вплив на народну душу, на весь склад її ідей. Тим новим ідеям, новим потребам те старе письменство зовсім не відповідало і ми не без зачудування бачимо, як часом нові народні змагання мов у старій масці виступають у формах вироблених сим старим письменством, як ось приміром ся писана кирилицею з титлами просьба селян покутського села Залуча „над Черемшов“ з 1840 р. (дод. XXV), котрої автори з таким притиском допрошують ся, „аби наша наука в школѣ для наших дѣтей на завше була“. Pium desiderium Русинів і до нині!

¹⁾ Див. лист Тур'єнєва до Драгоманова, Зоря 1885, стор. 248.

ДОДАТОК.

I. Другий лист небесний.

Отсей рідкій апокріф заховав ся і в інших рукописах (пор. Архим. Леонидъ, Описаніе рукописей гр. Уварова IV, 254), але у нас був пізніше зовсім забутий. Я віднайшов його на маргінесах старої празничної Минеї, писаної в рр. 1570—1571 у с. Страшеви- чах, нинішнього Самбірського пов. для перемиського єпископа Антона Радловського, як довідуємо ся із вкладної записки на маргінесах кількох початкових карток, передрукованої далі в додатку до цього тексту. Загалом сей рукопис варт близької уваги, бо, як бачимо з тої вкладної, крім минейних відправ у ньому подано також короткі поучення на відповідні празники, значить, була би се проба зробити щось посереднє між Минеєю і Учительним євангeliєм. Оправа сеї книги дуже стара, правдоподібно зладжена ще в XVI в.; отже важно те, що написаний на маргінесі незугарним полууставом апокріф богато потерпів під час оправлювання, бо деякі рядки зовсім пообрізувано, інші втратили конець. Значить, апокріф був написаний ще заким книгу дано до оправи. Пізнійше, коли рукопис був уживаний у церкві, якась благочестива рука пови- шкрябувала тут і там букви і цілі слова, а бачучи, що не може впорати ся з цілістю, яку рада була зовсім занівечити, позаліплю- вала обрізками паперу ті маргінеси, де був апокріф. У такім стані рукопис дістав ся до бібліотеки Оссолінських (ркпс. ч. 3617) і мені прийшло ся відмочуючи наклисний папір відкрити схований під ним апокріф.

Бо їма Г҃да й Сїа й стїаго Дїха аминь.

Сїа стїа епистолїа Г҃да Б҃га й Спас[а] нашого по законѣ
вадїчнemъ поданнаа. О нбесъ на землю 8палъ каменъ малий во
градїк стомъ Іерс[алимъ] во стомъ Сїїнъ. Оупалъ каменъ съ нбесъ,
маль быст[ъ] виденїемъ, й не быстъ такового члка, ави его м'єль
щ землю коздигнити. Въ тоий [sic!] час стїай патрїархъ влже-
нии Їѡаннікій во стомъ градїк Іерсалимъ й во всей Палестинстїй
странѣ, собравши сїа митрополити й єписпни й всем священники [й]
дїакони оучинили молебъ великю ко Г҃дѣ Б҃гѹ съ всенощ[ни]мъ
[вдїк]нїемъ три дни й три нощи. й ко третий день снийде голо[с
съ нбесъ] надъ каменъ сей й тогда патрїархъ взалъ [sic!] каменъ
[рѹк]ою своею й швачилъ въ немъ такое писанїе, слова стїай [мо]вачи:

„Ізъ есмъ вамъ послалъ ѡстервїаючи вас, [дал]а покаанїа
вашего, хрїтане, й дрѹгѹ епистолию, [пон]еже ѿ першой не покаж-
листе сїа, іакъ повелено быс[ть]. [пр]иказано, й не хотѣли есте
слухати слова мой вїествены[и]. [и] для того послалъ на вас
карности: іаизики поганї [ва]с поплїнатъ, поважитъ, въ неволю
побергть [и по]проваджть. й не ѡвернѹлисте сїа ѿ злихъ оучинковъ
своихъ и не пошли есте дорогою правою, й слова стїи [є]г҃акїи
[мб. євангельскїи] не хотѣли есте слухати. іакомъ самъ мо-
вникъ: [їбо й] земъла [sic!] мимондетъ, а слова мой не мимондгѹкъ
[до] вїка. ничтоже повеленїй моихъ не радите й тѹю [епистоли]ю
не чтите, не стїите. й за то пѹщ на васъ зими й вїтри силнїи
й громи страшнїи, гради, метїл[ници]и великии, води поточи [sic!]—
ви пѹщ изъ мат'ки земной, [. . .] на васъ голодъ й смерть лю-
тѹю, й на все имїнїе [ваше], трасеня й многое знаменїе й скрьбы,
не познали [. . .] якого лица моеге. гнїквъ мой на васъ ес[ть]
за злїй [оучин]ки ваша й за стїю нїлю. й не вїксте, смртнїи
[члїци], иже дахъ вамъ на землю всего добра, хлїба, [вина],
медъ й ѡкоши, всего до сїостыи вашихъ, а ви все [. . .] та
вашихъ преступаете, Б҃га не чтите й не держите [въ чис]тоткъ
й въ набоженствї црковномъ, але впалистесѧ [в сїкти] дїаволскю
й въ дїла его сквернїи, ѡсквернили есте [. . .]. й за то восхотїхъ
погубити всю землю [. . . .] земнї, и древа ваша посвашъ
и ѡнимъ ѿ васъ водъ и не будете м[али] что пити. и вzedъ [sic!]—
на васъ все злое, иж не храните повеленїй моихъ, ѡчества моего вїч-
наго не стережете. ѿ нен[. . .]шиявїй человец[и] и многопохот-
лив[и]и й лживїи! ненави[дите], един дрѹгомъ пригодїк радѹе[те]
сїа и един дрѹг[ого] ѡклеветуете. [. . .] васъ ждеть м8к[а] вїч-
наго й оу[. . .] не вспомага[ете] й не жалуете и млости на ни-
[цихъ] не маєте, си[ротам] кривдѹ чинит[е], горшї есте ѿ поган,

иж н[е мають] закона, й то[. . .] по закон⁸ своєм[8] містъ чинять. а я вам' зак[онъ] даль, а ви е[го] не держите, але ѿсквернени] есть нечестивими [?] вашими [таки]ними, и нез[наете] ѿкаеннїи и прещеній [яко] азъ въ ствю ндлю послах архаггла Гавриїла въ Назаредъ благовѣстити мѣри мои пречистої б[огородиц]и нарожденїи моемъ, в ндлю рождество мое было, [в ндлю воскрїи] [к. 356 р.] из мертвыхъ, й Ядама ѿада извед[охъ], в ндлю вознес[енїи] мое на нб[ога] бысть, в ндлю дахъ вам закон пророком Могицум на горѣ синайской [. . . гор]шї есте ѿ поган. не вѣсте, окажнїи, иж ндлю вѣд[ти] жи[вимъ] й мертвими, и квесь скѣтъ, и воздам комвждо [по д]ѣлом его: як кто заслужитъ, такъ й заплати возвметъ. [кот]орїй добрїй по закону моему, й за то их вѣд[ти] звати [на п]равиц[8] мою й во црквої їх прїмъ, а кото-рїй чинили [sic!] [злїй] дѣла, і ѿжен[8] их ѿ себе, коли оуслишат глас мой великий [и ст]рашнїи во ѿши всѣмъ: ѿтидѣте ѿ мене [нер]адївїй во мѣкв вѣчнѹю, ко мѣсто дїаволе, тамъ житїе [ваши] во градѣ дїаволскомъ съ погани творжими [зла]. азъ же кленъ сѧ вам десницею мою вѣчною [вис]окою й прѣстолом моим пречестим: аще не оставите сѧ [злос]ти вашихъ, пошлио на васъ страх й трепет велики. [В ст]вю неделю аще кото-рїй члкъ безпаматливїй [. . .] юни не ѿставит дѣло свое в сѣбют ѿ дева-таго часа до понеделка восторгъ сїнца, да вѣдетъ проклатъ. [Кт]о оучинить беззаконство и грѣхъ законопреступнїй [ко] стїм дни, в ндлю, в среде й в пятокъ, [в к]оторїй стїа дни претерпѣлем расплатїм й смртъ [лют]вю, таковїй вѣдетъ проклатъ. Глю вам: чтите ндлю, пятниц[8] и среде в чистотѣ й в добром ҳотїнїи, [мол]ите сѧ й в мінтахъ на вѣже пребивайте. тими бо [млтвами] вибавите сѧ ѿ ададам вам радость на дїн [и на] тѣлѣ, и землю во сладкѹю пищ[8], всѣхъ благъ [земнихъ] до сїности вашихъ. Глю вам: в среде й в пятокъ [рыбы] да не гащте, а мѣнов[и]те во пости стїа взаконенним [. . .] им в празники г҃сїїм й прѣстїа Б҃ца. аще кто [гащ в ср]еде й пятокъ рибы, разораетъ црковъ [. . . .] анадема ѿ адама моего нѣснаго [. . .] мѣре моем [попаленъ] вѣдетъ ѿгнемъ несогараемимъ. да раз8мете, коли бы ви днї стїи взаконеннии й праздники благословенїи молитвами и пїнїем црковнимъ препровождайте тїи дни стї[. . .], глю вамъ, и к[л]е[н]и[8] сѧ престо[лом] моим стїм, же юж ѿ него [дне] не пошлио вам третвю епистолю таковвю, іако сїю. аще не пока-ет[е сѧ], ѿтврзъ нб[ога] й пролис на [вас] дождъ съ к[. . .] на-валным[. . .] февралѧ. и сожж[8] всїк[. . .] земнїи. и пак[и] пошлио на вас дождъ съ кро[вю] й ѿгнемъ, и пож[ж]ет ѿгнь

Що ли[ца] всем земля. Ї паки пошлю на вас звірів [. . .] и живих вас пойдатъ. Ї щим8 щас ляча солнечна ж ск'та сего, и б8дет темнота велика[ж] ї не б8дете вид'кти [. . .]. пошлю на вас громи страшний со нбсъ и бліскавиц'ю, [а]би есте погор'ли. тогда б8дете щтківрати гроби мертвимъ и плакати начнете: востаните, [оу]мерліи, видите [. . .] реше не може [.] терп'кти [.] ѹщеним Гдна [.] ими мы [. . .] гробы ваша [. . .] тамо погрекем [. . .] юж не можем [. . .] терп'кти [. . .] сти ї преце[нїа] Гдна [. . .] посла Гдь [за] злость наш8 [. . .] омо үчинили [. . .] да плачеть [вели]кимъ и горкимъ [.] тъ ридати [. . .] ла набо [sic!] [. . .] тогда щверн8 [лиц]є ское щ вас [. . .] б8д8 вать [ка]рати до в'кка [. . .] же оучинили [. . .] а злки и лживий и строптивий, не любите [єди]нъ др8гаго. заг8блю вас на в'кки ї прийдете [.] и загибели и в' ч8жоложнїки и ч8жол[ож]-ници[ж]. б горе вам! Злимъ п8тем есте пошли такъ [. . .] д8м-лане ол[. . .] вас ждег [. . .] п'казк да[. . .] и такъ [. . .] ч8жолжество [. . .] набиваєте [.] го]ре вамъ, оскв[ерни]ли есте з[акон] в'кки и црко[. . .] ѿвни заг8бл[. . .] заплат8 и [. . .] оубогих ли[шаєте] сиротъ не ж[ал8]те и крив[ди] имъ чинит[е . . .] зотов[. . .] м8[. . .] закон [. . .] дахъ. П[. . .] цркви [. . .] а ви его [. . .] црков [. . .] ст8 [. . .] на омите гр'ховъ ваших, сл8ха[. . .] єдин др8гом8 [. . .] до б8конъ, и все есте на ворожкахъ и волхвахъ и всем [си]ла д8мвол[с]ка [. . .] нїтє. л8вше [ки] ся такоюм[м8] члк8 [не ро]дити. О го- [ре в]ам, безако[нни!] чем8 [не ст]рахаете ся [. . .] ся не рос- [дег]ть земля [и по]жрет вас [.] непоздережанїем вашого, недобрїи, хит'ланїи, ници[. . .] гордий, неблагодарнїй. видите ти[х]аго члка и правого срдца и про[ста]го, а вы его огнав- лянете и з него ся настм'каете и шидите, єдин на др8гого при- [са]гаєте име[нем] моим, [кл]енете ся [ж] старїи т[акъ] моло- дїи [не]престанно. Злостїй ваших [. . .] цркви [. . .] стыя ов[. . .] шантє [. . .] и рано д[. . .] оуставите на м8тв8, на оубогих м8сть мантє ї жалите ихъ. о горе том8, иж [.] злословить или оукаржеть чернца. О горе то[м]8, иже [зло]словить гдна ского д8ховнаго! так' ся ем8 [. . .] еста незапа[. . .] ѿни во с8ть [. . .] нїй Гдви [. . .] вд8 ст8аго [. . .] она пок'к[. . .] тъ не попоу[. . .] ает [. . .] ко но [. . .] ца Ха [. . .] црк]овъ ст8ю [щ] горе том8 [. . .] щесждаєт [. . .] ициай [. . .] ши болшаго, [ст]аршаго, [. . .] єсваго [. . .] всаде ся [. . .] гроба [. . .] зв'к[ра л]ютаго, и не в'крить во ст8ю црксовъ и Троиц8 [. . .] ого

томъ [. . .] жилими [. . . .] или крестнымъ сюмъ своимъ и кревними своими.

Не менше цікава з язикового погляду, а важна для означення часу і місця написання сеї Минеї вкладна, написана гарним курсивом на маргн. над текстом на картах 2—13, по обох боках кождої картки, всюди по одному рядкови; на жаль у однім місці бракує одної або двох карток, так що і вкладна дійшла до нас неповна. Ось що читаємо в ній:

Исписаны бы сия книги в селѣ й в дворѣ епісъском в Страшевицах при Янтонии Радлвськом епіпѣ премиском и самборском, на имѧ Миниен избранныи обѣ боукатѣ. септевріи мїць, в немже є є. мїць и в каждой слѹжбѣ на седьмой пѣсни на Гдѣскала празники по8ченїа дшеполезнаа, а на памѧти ст҃их оўгодник бжїнх житїа их. И другаа боуката мїць февроуар, въ немже є 3-мъ мїць и на седьмой пѣсни по8ченїа яко и въ першии, и ѿцина на зади книги. И тыш въ тки часы и рокы яко по вѣплъщени Сїа Бжїа из прѣтъя его Бжшмтре тисача патъ сотъ седьмъ десѧтого и седмъдесѧть прѣвого бы глад велкии по всемъ тон земли, а в третини годъ покѣтря морокы немалы. И в томже роцѣ хлѣбѣ, престави сѧ Жигмонть Явгоустъ велкии крал полскыи и не бы кралъ цѣлкии год, аж был вчинен сенім велкии на ѿцина крала 8 Баршавѣ и там сѧ зезволили вишитци Пнове єдносталне на французского Индриха княжа Янегавенске и послы по него відправили, аби его на крѣль [далі бракує картки рукою.] Хва Димитрїем а также їкы тымъ книги вышише писаныѣ не были ѿдалены и томъ цѣкве ст҃их. И кто бы ихъ малъ ѿдалити їкимъ колвек ѿбꙗчаем, то хоче соудъ с нимъ ѵмати пред Гдѣмъ Бжшм въ ден страшнаго Є[о] соудища, и на немъ да будетъ клутва ст҃ихъ ѿцкъ тиї. Іже въ Никен.

II. Данилівське (угроруське) Учительне Евангелие.

Рукопис сего твору, писаний у XVII в. на грубім, тривкім папері in folio, переважно одною рукою, тілько деякі прогалини доповнила якась друга рука, гарним, грубим полууставом, з киноварними титулами і декуди з орнаментами на чолі уступів. Книга складає ся нині з 233 карт, переважно дуже добре захованіх, в широкими маргінесами, що почорніли по краях. На одній стороні

пересічно 29 рядків, на горі жива патінація, кустодів нема. Початок рукопису затратив ся; бракує, як видно з нумерації кватерніонів, з переду 16 карток; декілька карток бракує також у середині і при кінці. Оправа і патінація нові. Книжка належала, як видно із вкладної, що буде наведена далі, від 1723 р. до церкви в Данилові, у північній Угорщині. Ось її зміст:

1. Н е д л а ѿ блажном с ї 8 (стор. 1—5), без початку і кінця.

2. Н е д л а с ы р о п о ѡ с т . (стор. 5—7), без початку.

3. Н е д л а п е р в а м с т а г о по с т а , є ѻ л і є ѿ І ша на за ч . є . (стор. 7—12).

4. Н е д л а ѿ а с т а г о по с т а , є ѻ л і є ѿ М а р к а за ч . є . (стор. 12—16).

5. Е н е д л ю ѿ к р е с т о п о к л о н и 8 ю , є ѻ л і є ѿ М а р к а за ч а л о л є . (стор. 17—24), оповіданє про старозавітні події, що означали хрест (Мойсеєва палиця, вода з каменя, мідяна гадюка, дерево в водах Мерри), далі згадано про хрестове видінє Константина. Хрест названо гербом Сина божого.

6. Е н е д л ю ѿ . с т а г о по с т а , є ѻ л і є ѿ М а р к а за ч . є . (стор. 25—34). Виривок із сего казаня про те, як диявол спокушував апостолів, щоб зрадили Ісуса, був надрукований (Памятки II, 220—221).

7. Н е д л а є . с т а г о п и с т а , є ѻ л і є ѿ М а р . за ч . м є . (стор. 34—40).

8. Е с в є о т 8 Л а з о р е в 8 с т а г о по с т а , є ѻ л і є ѿ І ша на за ч а л о л є . (стор. 40—46). Виривок із сего казаня про Лазареве єпископство в Кипрі був надрукований (Памятки II, 348—349).

9. Е н е д л ю ц в є т н 8 на 8 е х а н є Г ѕ на ш е г о І с Х ѕ , є ѻ л і є ѿ І ша на за ч . є . (стор. 47—54).

10. Е н е д . с в є т л 8 ю п а с х и 8 ч е н є п р а к о с л а в н ы м ъ Х є т ѓ я н и м (стор. 54—63). Знаходимо тут між іншими ось який цікавий уступ: „Боуди вѣдомо всѣмъ православнымъ Х є т ѓ я н о м , йже сесѧ скѣтлаа недла днъ великий и ст҃ый є , по- не же ѿ вѣскрѣи Г ѕни сѣнци зышло 5-й годину въночи и ст҃о- млю на востоцѣ два днн , на полѣдни стоялло ѿ . днн , а над ве-черомъ стаялло [sic!] два днн , и про то зовет сѧ великий днъ и не годит сѧ нам Х є т ѓ я н о м нїакого дѣла дѣлати въ тотъ же днъ ѿ ст҃ою . а кто бы важилъ сѧ квалитити тоты днн ст҃ый , да боудетъ проклатъ въ сїй вѣкъ и во боудащїй . Такъ же сѧ жена- ми не съвокупляти сѧ , але з радостю и въ чистоти и оу на-

бжєн'ств'к преївкати". Далі оповідається тут про Ісуса прихід до пекла ось якими словами: „Бъскрѣ Хс̄ и до ада пришолъ, а пе-
редъ его ст҃ою мѣтю ишли два аггелы, Михайлъ и Гавріилъ,
іако льви ко противныимъ силамъ, великимъ голосомъ [зовчи]:
„возмѣте сѧ врата вѣчнаѧ, ѿстѣпите всѣ съпротивныи власти,
съкрѣшице сѧ врата вѣчнаѧ, засоромѣтите сѧ всѣ съпротивныи
съпостаты, се бо идѣ на вас цѣлъ славный и силный, котерый васъ
побѣдитъ и раздрожитъ панство ваше до конца". Сего ради
и страхъ пришолъ на дѣмвола ѿ цѣлъ моцкого Хс̄. Таково було
пришествие Хс̄ до ада съ страхомъ и оужасомъ и блістаніемъ
великимъ. Тогда аггли спѣвали: „вѣзмите сѧ врата вѣчнаѧ
и возмѣте киїзи врата ваша и ис корене подвигнѣтѣ, цюби естѣ
не затворили николи". Тогда аггломъ спѣвали ѿвимъ врата желе-
намъ взаша сѧ и дѣмволи засмоутили сѧ, и верка сътряша сѧ
и всї ѿнованїа темничнаѧ подкизаша сѧ и всѣ слѹги пекел-
ний застжв'пѣли. и випол'нило сѧ слово прѣка Аївакажма, кото-
ре написал [на марг. гл. Г.]: „съсѣкль єси оужасомъ главы
сил'ныхъ". Тогда дѣмволи ѿвръзова оуста свою и ричали: „кто
тамъ цѣлъ славный, що раздрожилъ нашъ дръжаву?" говорили
до нихъ всі аггльськія сили: „хочетели оувѣдати цѣлъ главы?
Екдайте, Гѣ крепокъ и силенъ, котерый васъ извергъ съ небесъ до
ада во бездну. Гѣ главы ваши съкрушилъ въ Іордані. юж ваши
моц на вѣки загинжла, юж ваши моучителъство оупало". сїа
глци агглы и взмли ихъ самого пекел'ного моучителя Белзавла
и веджт его къ Хртоу нѣномъ цїю. и зъквазаль его Гѣ оувами
нерѣшимими и с ним Юдоу Екларинского, що продалъ Гда Іс
Хс̄. Адам же найпершій члв'къ оуспишалъ, іако Гѣ Спесь идетъ,
котогою ѿ вѣка ѿжидали оу мжкахъ, вы свободити ихъ всѣхъ тамъ
боудвцихъ въ адѣ, началъ повѣдати всѣмъ сказанимъ сїе. Адамоу
повѣдающе а Гѣ Хс̄ юж къ немоу приходитъ, а въ ржкахъ не-
сетъ побѣдное ѿржжє кртъ. Адам'же оузвр'кв'ши Гѣ прослезил
са и жалосно заплакалъ и рече всѣмъ съджащимъ тамо ѿ вѣка:
„что южъ Гѣ с нами!" Тогда рече Гѣ къ Адамоу: „съ лхмъ
твоймъ! въскрѣшаю тѧ, въстану ѿ тмъ, ѿвѣтиль тѧ Хс̄.
и всѣмъ мовлю вамъ: изыайдѣте живоуїй во тмъ". и рече Хс̄
Адамъ: „не дамъ того създаль ємъ тѧ, щобы зъ адѣ зважанъ
єси билъ. Тебе ради Адаме сънїйдхъ съ небесъ и т'ко члвче вза-
лемъ на себѣ. Тебе ради Адаме кровъ свою пролїахъ, да тѧ ѿблекъ
въ прѣвоу ѿ ѿдеждъ. и роукописанїе твоє раздралъ ємъ. Енждъ
Адаме гвоздїе, роук ѹ ногъ моихъ прибитїе и жел'чю напоенїе, да
извр'гоу время грѣха твоего изъ тебе и да раззорю лютюю смерти

твоєм чашоу. На крѣпкому філії її копіємъ проходенію вінъ в речера, щако да твое речро йсцѣлю, що негоже ти създади женоу. Бостояни Йдаме ѿсюдоу що смерти во животъ, що тмы во скѣтъ, що робкества сї словодоу, що темности въ вышиній Іерасимъ, що пекла ѿ райскій пожитокъ, що землѣ на йбо. І ємъ Гѣ Бѣ твой, Йдаме, смерть прїблї ємъ был за тебе ѵ къскуре ємъ що мртвыхъ, да ѿкладаю живими ѵ мртвими". Сїй нѣній ждетъ ѿв'чате погибшого, чини аггластій ждоутъ Йдама съ радостю, коли прїйдетъ ѵ возьдеть къ Бѣ. Чомкъ коли Йдамъ спрѣшилъ в рай, ѵ тогды выгнали єго Гѣ Бѣ ізъ раю, ѵ выгнали єго поставилъ ѿгнанного Херувима на воротахъ райскихъ, ѵ там не поущано никого ѡжъ до воскрія Xba. Боз'вратил сѧ Херувим славы, прѣтъ готов, брашно готово, житіе готово, ѵже ѿко не видѣло ѵ оухо не слышало ѵ на срѣдце члвкоу не вѣзыде, ѵже оуготова Бѣ любящимъ его. Тогда Xc Йдама за роукъ взялъ ѵ викѣль єго ізъ адъ, ѵ в'шиткъ вышли съ Хртомъ, толко самого премоудраго Соломона лишилъ ѿ пекла. рече Соломон: "Гї, чомоу ма тоут лишаеш?" Й рече Xc: "далемъ ти моудростъ ѵ вѣдеш ты моудростю свою, ѵ лѣпше вѣкрити вѣдеш, иж щ мене мадрѡ ѵма єшкъ". Потом рече Лоуциперъ цар дїївелъскій: "Чемоу ты не ѵдеш ѿтол?" ѵ рече Соломон: "Гѣ прїиде дрѣгїй разъ по мене". рече Лоуциперъ: "южъ досыт ми горкой вѣдки начинив, царство моє разъдрѣшивъ ѵ всю силу мою стер. а коли єшє бы ѵмалъ прити тоут дрѣгїй разъ, то юж до конча [sic!] мене погоубитъ и срѣдце мое расторгнет". имиши Соломона ѵ вип'халъ вонъ с пекла. Тогда почали Соломон спѣвати: "Прѣвена еси Бїе Дѣо [й] волотивый сѧ ис теке! адъ плѣни сѧ, Йдамъ призыва сѧ, клатва потреби сѧ ѵ Єв'ва свободи сѧ ѵ смртъ оумертви сѧ". а мы тѣмъ поюще в'звопіемъ: "блгентъ Бѣ ѵже ізволивый тако!"

11. В недлю свѣтлую Пасхи на літній, євліє ѿ Іванна зач. й. (стор. 63—79). Переклад евангелия — досить вільний і скорочений, далі оповідане про вихід Жидів із Єгипту, про перехід через Червоне море, про Авраамову жертву, про вибух води з каменя, доконаній Мойсеем, про 40-денний піст (перший так постив Адам з Євою: "Йдам і Єв'ва прѣвозданий за престолењемъ заповѣди Бжїй постили сѧ ѵ покоутковали м. днї ѵ м. постїй ѿ рїкї Іорданії голий стоячи на камені, а дрѣгїй камень на головѣ дрѣжалі", стор. 72, потім Мойсей на Синаї), далі про мідяного вужа, про чудо Іесуса Навина з сонцем, по чим скажено: Я кды ізбавитель наш Хc на крѣпкому вінъ, вінъ тма на вшитокъ свѣтъ за г. години, ѵ ѿ-ї години ѿ-ї сїнцѣ не дало

світlosti, за чимъ той великий днъ называет сѧ ѿ латини велка ноцъ“ (стор. 72). Далі згадано про Йону, приведено пророцтва Даниїла і Йосії про Ісусову смерть, наведено евангельське оповідання про воскресене Ісусове, повторено приведене в попереднім казанню вияснене назви „великденъ“ (стор. 77) і закінчено упіменненем: „варовати сѧ всікого грѣха, то єст оубийства, блуда, чарокъ, потвора, безъмѣрного плюства, понеже плюство вшиткимъ грѣхомъ єстъ матица“.

12. **К недлю Іоанна, євліє Іоанна зач. є.** (стор. 79—84). Оповідання про сьв. Тому переплітане науками в роді отсєй: „Й вѣроючи вѣн'ни єсмо добрий оучин'ки чинити, приєклюючи зо хотію [sic! у теперішній нар мові „зо хітю“] до дому єжего їзъ ѿфѣрою, с подарун'комъ Гоу Божи избавителеви своємоу за ѿпаженіе грѣховъ своїхъ, то єст проскоуров ї свѣченю й з ладаномъ й з алмажною оубогимъ, іакъ ти сила заносит“.

13. **Недля Іоанна зач. є. по пасцѣ стыхъ мироносиц, євліє Іоанна зач. є.** (стор. 84—89).

14. **В недлю ді. по пасцѣ о розслабленомъ, євліє Іоанна зачало ді.** (стор. 89—97). Між іншими упоминає: „Не надїй сѧ на бай ани на корожки, ани тყжъ на іншій розмайткій богинѣ“ і вказуючи, що одних Бог „кареєтъ хворогою, кварами, фрасоункомъ“, а інших пробує, згадує про праведного Йова, що „хотъ былъ праведный, напоушалъ на него жды, оубоство, корости, ветеги, але ѿнъ праведный не ходилъ по корожилахъ, не вѣрилъ вайламъ“. На стор. 95 читаємо: „Чом видишъ, казва ѿ дерево садовое ї иаетъ стараня, ѿкопуетъ єго, ѿбрѣзовуетъ, нахилаетъ, цюбы право росло, ї пакъ присажоує, солодкое стояла до него покладает, цюбы хоснаво было ї цюбы оурожай добрий принесло“ — інтересне съвідоцтво про замідування угорських Русинів того часу в садівництві.

15. **К недлю є. по пасцѣ ѿ Самарянинѣ, євліє Іоанна зач. кі.** (стор. 98—102). Пять мужів, яких мала Самарянка, що про неї мова в евангелию, то пять книг Мойсеевих, а шостий муж, то Ісус.

16. **Недля 5-ї ѿ слѣпци, євліє Іоанна зач. лд.** (стор. 102—107). Про початок Силоамської купелі знаходимо тут ось яке оповідання: „Оу тот час, коли найхали поганый Сараціны на Єрлімъ хотѧчи єго звоевати, але не могли, понеже пламен ѿгненій ѿбточивъ Єрлімъ ї боронивъ, ї такъ жаденъ тыхъ поганъ не могли сѧ приближити к немоу, єднак'же водоу ѿнали ѿ нихъ были. Єрлімъ не маючі води барзо жалосны ї смоутны“

были. Тогда прѣкъ Їѣзекійлъ вишедши на свое предверїе помолив сѧ Г҃оу, аби ймъ водоу далъ, і почалъ копати стоянникъ. й тамъ Бжіймъ повеленіемъ іавила ймъ вода. А тоты погане юкоротъ оучинили ѿ Ієрліма: едини сами сѧ посѣкли, а дрѹгихъ ѿгнъ попаливъ, і ни єдин не зостав живкъ" (стор. 104). Автор виясняє, відки у людей бере сѧ слѣпота, і твердить, що вона буває двояка: одна йде з того, що люди не съяткують неділь і съят, не постять, п'ють, „на п'ятницѣ ѹ на неділї из женами съвокуплюют сѧ, и про такое безаконство родять сѧ дѣти не-статочныи, нездоровыи, слѣпый, нѣкмый, нерозжлінныи. Втораж слѣпота, що оу родѣ посагают сѧ, оу кръви, оу близкости, і котрый по заходѣ сѣница слюбъ вефт, і таковыи непослоушеныхъ людій родять сѧ ймъ дѣти злодѣеве, разбойници, лотри, блoudници, чаровници" (стор. 105—106).

17. В четїк ѿ. нед. по пасцї, вознесенїе Гнї, євлїє ѿ Лвк. зач. рдї. по оученїє (стор. 107—111).

18. Недла ѿ. по пасцї, євлїє Мдї. гл. н ѿ. (стор. 111—114). Ті дві картки переписані иньшою рукою і вставлені в книжку так, що конець попереднього слова знаходить сѧ на стор. 115, але там перечеркнений і на стор 111 переписаний ще раз, очевидно для того, бо перший копіст пропустив одну проповідь (на 7 неділю), даючи на стор. 115 по закінченю слова на Вознесенїе зараз проповідь на нед. 8.

19. В нед. н-ца по ѿченїє, євлїє Іѡ. зач. к ѿ. (стор 115—125). В сю неділю автор має нагоду розвинути науку про съв. Духа і розвиває її в православнім дусі: „Ахъ стїй ѿ ѕїл исходитъ, а на єїк почикает“. На 125 стор. внизу на маргінест підписано старим скорописом: „Бо Лукачова Крал. град (?) юл дї. рок. 1646“ — правдоподібно дата написання книги.

20. Нед. д. всѣхъ стїхъ євлїє Мад. гл. ч ѿ. (стор. 126—133).

21. Недла ѿ. по всѣхъ стїхъ євлїє Мад. гл. д. (стор. 133—138).

22. Недла д. по всѣхъ стїхъ, євлїє ѿ Мад. зачло иї. (стор. 138—141). І тут автор між етичними упімненнями майже найвище ставить: „подавай млтвию сѹбогим, до цркви стїй ѿ ѿбѣю справедлике ѿдавай Г҃оу Бжї, то естк деслатиноу з вѣрной працы своєї, прескжю, скїчж ѹ ладанъ за ѿпогашенїе грѹхов своихъ“ (стор. 141).

23. Нед. д. по всѣхъ стїхъ, євлїє Мад. гл. к ѿ. (стор. 142—148), оповідається про вбійство Авея і про Авраамову жер-

тву як приклади сильної віри в Бога. Автор пише між іншими: „Іци никоторый чоловѣкъ є такій, що изъ своего иманѧ шкодѣати проскрѣти, свѣчѣ и кадило, нежели бы далъ иное што болѣше. а хотѣ рекома про люди дашто мало даєтъ, а вѣры до того не маєтъ, то неприятна будетъ ѿѣка его“ (стор. 145).

24. Нѣдѣлѧ по всѣхъ ст҃ихъ, єѵлїе Мад. зач. кї. (стор. 149—155).

25. Нѣдѣлѧ по всѣхъ ст҃ихъ, єѵлїе Мад. зач. кї. (стор. 155—159).

26. Нѣдѣлѧ по всѣхъ ст҃ихъ, єѵлїе Мад. зач. лї. (стор. 159—165). Автор завважує, що богато людей у неділю, „єгда звоны црквицій кликоутъ до до домаѹ вѣжего“ — „бѣжат по куплахъ, по дѣзѣхъ, по корожкахъ“ (стор. 163).

27. Нѣдѣлѧ по всѣхъ ст҃ихъ, єѵлїе Мад. гл. лї. (стор. 166—171).

28. Нѣдѣлѧ по всѣхъ святыхъ, єѵлїе ѿ Мад. зачло нї. (стор. 171—176) Починаючи від стор. 173 на мартѣ внизу на стор. 173, 175, 177, 179, 180 і на мартѣ з лівого боку здовж сторони 181 і 183 знаходить ся написана курсивом ось яка вкладнá: „Вѣдомо чинимо комѣ ѿ томъ вѣда. належитъ жѣ дѣловномъ [sic!] станъ, такъ ї свѣцікимъ. рабъ Басилій Романівъкъ Басилѣ ї жоновъ своевъ Сленовъ ї сыномъ своїмъ Гавриломъ ї зъ сыномъ Шктефаномъ ї сыномъ Симономъ, Іѡаномъ ї зъ Аѳанасіемъ, ї придали єї до храму ст҃ого (перечеркнено: Архистратига) до архиєрея Николы. давъ ємъ за юю вѣ. золотыхъ, зовемъ ѿ евангеліе 8чительное, до церкви Даниловской. І хто бы єї макъ ѿдалити ѿ твої церкви, да будетъ проклятъ. Індрѣма Іїнамарафтъ. рокъ хѣфкѣ“. (1723).

29. Нѣдѣлѧ по всѣхъ ст҃ихъ, єѵлїе Мад. зач. ов. (стор. 177—183). Автор остерігає: „І гдѣ вѣры ї ст҃обливыхъ оўчинковъ не єсть, то тамъ ї дѣла ст҃го не є, лиши дїаволъськое жидло. І мы хѣне повиннъ посты ст҃ый постити и покоутж чинити за грѣхи нашї, а не слоухати тыхъ, котрый ѿстѣпили ѿ православной христіянской вѣры, яко то сѧтъ Лютеры, Калвіни, Римлане, Оугъроке, котрый ѿстѣпили сѧ ѿ ст҃ой вѣры греческой“. (сторона 178).

30. Нѣдѣлѧ ов. по всѣхъ ст҃ихъ, єѵлїе ѿ Мад. зач. ов. (стор. 183—190). На мартѣ внизу на стор. 184—185 знаходить ся писані одно курсивом а друга полууставом ріжними руками ось які проби пера: 1) Ласкавый чителникъ, чити ї не клини, бо папіръ оўдалъ сѧ карзо злый недобрый“. 2) „Не виненъ папѣръ

ничого, але чернило було злое недоброє, къпир'васоу треба було болш' до него приdatи".

31. Недлаж по всѣх сѣых вѣ. енгліє Ш. Мад. зач. о.д. (стор. 190—206). Подано 10 заповідей божих, оповідано історію про Данила і Зузанну, далі про вирізане племене Вениаминового за зневажену жінку, при чм автор покликає ся невірно на жерело: кн. Юдит гл. 5., хоча се оповідане знаходить ся в кн. Судий гл. XIX—XXI. Звісне євангельське місце автор толкує: „подебн'кши покорозви скрвзъ йгланое бѣше пройти“, а на стор. 203 на марці остерігає перед „Хвлою геретическою“ що до нешановання образів і покликає ся на Маргарит м.с.

32. Недлаж гї. по всѣх сѣых, енгліє Ш. Мад. зач. н.з. (стор. 206—216). Автор згадує про зруйноване Жидів Титом і їх розсипане по сьвіті, „такк' што ии м'кста ского, ани городъ, ани кметій своих межи нахи ҳртіжни не могут ймати на вѣки“ (стор. 210—211); нарікає далі, „цио ии в' єдном народѣ такого безчестїя не є, іак межи нашимъ рускимъ народом, цо на ской буличелѣкъ и их чести никоус не смотрят; хот бы межи ними аїгль з неба был, єще бы им не додогилъ“ (стор. 212). По думці автора „за цо юж и нас Г҃к Б҃к покорталъ и карет, то єстъ залыми панами и неогрождаем полж и йн'шими розмлитыми карностями“ (стор. 213). „Можеш то кождый зрозвѣти — говорить він далі — виджчи, што сѧ д'кетъ межи нашимъ народом ржеским, иж Г҃к Б҃к оузвал оу них цртво и пан'ство, а придал латин'к, котрый своих буличели чествуют и ймъ потребности и залаги платят іако буличелем и слоуogram бжїймъ“ (стор. 213). Як бачимо, автор уміє вдарити навіть у патріотичну струну, коли йому того треба і очевидно числити на симпатичний відгук у серцях служачів.

33. Недлаж дї. по всѣх сѣых, енгліє Ш. Мад. зач. гл. п.д. (стор. 217—224).

34. Недлаж еї. по всѣх сѣых, енгліє Ш. Мад. зачло гл. с.в. (стор 229—231). Цікавий тут отсей уступ: „Коли пройдет недлаж или празник йн'шій бжїй, то мы єго не перепровадимо на бжїй ҳвалѣ, але май мыслимо, іакъ бы един дрвгого даїакъ спотварити, правотити, ал'бо оў карты грati а на томвшток днъ стратити“ (стор. 227). Здається ся, що гра в карти вже тоді була розповсюджена по угро-руських селях, бо проповідник виступає проти неї і далі: „И дїловол з давна сѧ наоучилъ и оучит сѧ, іакъ бы ҳвалъ бжїю знищити, и так' жеї въмисливъ против четврех енглисток свою енглю четверої

масти, то є їх прокламтых кар'товъ, штобы так'же люди ловили й до своего пан'ства приводили, до пекла в'їчного. Може то кождый вид'єти, що болше такихъ, котрый вшиток днівъ тог стїй нед'кланый стравлять при написк шатан'скомъ, нѣж при словѣ бжоум" (стор. 228).

35. Недла зі. по всѣхъ стїыхъ, євліє ѩ Мад. зач. гл. еї. (стор. 231—238).

36. Недла зі. по всѣхъ стїыхъ, євліє ѩ Мад. гл. єї. (стор. 239—242).

37. Недла иї. по всѣхъ стїыхъ, євліє Лук. гл. зі. (стор. 243—247).

38. Недла дї, по всѣхъ стїыхъ, євліє ѩ Лук. зач. кї. (стор. 247—250).

39. Нед. є. по всѣхъ стїыхъ, євліє ѩ Лук. зач. й. (стор. 251—254).

40. Недла кї. по всѣхъ стїыхъ, євліє ѩ Лоук. глав. лї. (стор. 254—258).

41. Недла кї. по всѣхъ стїыхъ, євліє ѩ Луки зач. пї. (стор. 258—262).

42. Недла кї. по всѣхъ стїыхъ, євліє ѩ Лоуказач. лї. (стор. 262—265).

43. Недла кї. по всѣхъ стїыхъ, євліє ѩ Лук. зачло лї. (266—269).

44. Недла кї. по всѣхъ стїыхъ, євліє ѩ Лоук. глав. нї. (стор. 269—274).

45. Недла кї. по всѣхъ стїыхъ, євліє ѩ Лоук. гл. єї. (стор. 275—280).

46. Недла кї. по всѣхъ стїыхъ, євліє ѩ Лоук. зач. ої. (стор. 280—284).

47. Недла кї. по всѣхъ стїыхъ, євліє ѩ Лоук. зач. гл. й. (стор. 284—293).

48. Недла кї. по всѣхъ стїыхъ, євліє ѩ Лоук. глав. пї. (стор. 294—300). Подано 20 причин съяткованя нед'лю; упоминає „не вдаючи сѧ ої ск'єцькій басн'к“ ходити в нед'лю до церкви „изъ єф'крою ведлагъ можности своїй, ізъ ск'єчю й проск'рою й зъ ладаномъ й ал'маж'ною оубогим за свое ѡпражненїе гр'хов“ (стор. 297).

49. Недла й. по всѣхъ стїыхъ, євліє ѩ Лоук. зачло сї. глав. й. (стор. 301—303).

50. Недла лї. по всѣхъ стїыхъ, євліє ѩ Лоук. зач. чї. (стор. 304—308).

51. Недлаж лѣ. по всѣх стыхъ, євліе Лук. зач. сд. (стор. 308—311).
52. Недлаж лѣ. євліе Аск. зач. чд. (стор. 312—316).
53. Мѣа спасіврїа на рождество прѣтыя Б҃ца поученіе ко православнымъ христіянамъ. Гї блви ѡче (стор. 317—322), апокріф, друковано, див. Памятки II, 98—100.
54. Мѣа тогож дї. въздвиженіе чтнаго крѣта Гїа (стор. 322—327), оповідане про віднайдене съв. хреста Еленою.
55. Мѣа ѿктоокрїа кѣ. стрѣть стого мѣка Дом[и]трїа (стор. 327—329), по церковному.
56. Мѣа тогож въ кї. стрѣть ѹ оум8ченіе стой Парасковей. Гї блви ѡче (стор. 330—344), по церковному.
57. Мѣа ноев. й. събор архаггла Михаила (стор. 338—343), по церковному, оповідано між іншим чудо в Хонї (тут се місце названо Ерихономъ).
58. Мѣа тогож ка. Оукденіе прѣтыя Б҃ца, блви ѡче (стор. 343—346), друковано Памятки II, 101—102.
59. Мѣа декрїа, стрѣть стой мѣнцѣ Барвары (стор. 346—350), по церковному.
60. Мѣа тогож в днѣ ѕ. чждо стого Николы (стор. 350—352), по церковному, оповідано чудо про Димитрия уратованого з моря і про трьох мужів уратованих від меча.
61. Мѣа декрїа въ кѣ. днѣ на рождество Гїа нашго Ії Хїа, євліе, которое рачил ѿзламити Гї наше Ії Хї с тым євлистомъ Мад. зач. а. (стор. 353—373). Уступи сеї проповіди друковані, див. Памятки II, 112—116.
62. На днѣ крещенїя великого Гїа нашго Ії Хї наѹка православнымъ христіянамъ мовачи (стор. 373—384).
63. Мѣа февралїа вѣ. днѣ стрѣтенїе Гїа нашого Ії Хїа, поѹченіе къ православнымъ христіянамъ (стор. 384—387).
64. На днѣ стого веселого благовѣщенїя стой пречтой Б҃ци наѹка ѿписана христіяномъ, чти євліе, хочеш ли в тетрѣ (стор. 387—395).
65. Мѣа апр. кѣ. стрѣть стого мѣка Хїа Георгія ѡцрїа Деклітїана (стор. 396—405).
66. Поѹченіе на днѣ стыхъ верховныхъ апль Петра и Павла ко православнымъ христіянамъ. Блви ѡче (стор. 405—412).
67. На днѣ стого пррка Ілїи слово є къ наѹченїю христіянамъ (412—416).

68. На дн̄ь сїго преображенія величаго Г҃ Бѣ
ї спасищего Іү Ха, наука правосл. христіаном (стор.
416—425).

69. Позначеніе на дн̄ь успенія прѣтой Владїца на-
шеві Б҃ца і прѣно дн̄и Мрїи ко православным христіа-
ном (стор. 425—435).

70. Мѣа августа кд. на 8ка ѿ бѣли. сїго на оуєськ-
новеніе чѣтной главы Ішанапрѣтчѣ, ѿписана прѣз єв-
листа Мар. гл. кд. (стор. 435—444).

Част втора ж поѹченїя [ѡ] Ішаник сїтом, тѣлко
прош8 дн̄исте посл8хали (стор. 445—450).

71. Позначеніе ко православнымъ христіаномъ въ той
час, аще кто преставит сѧ ѿ христіанъ къ Г҃дѣ (стор.
451—466).

III. Староміський рукопис.

Рукопис, а властиво фрагмент рукопису, має 110 більше або менше цілих карток меншого folio, з деяких карток є тілько малі шматочки. Розуміється, що кінця ані початку нема, а і в середині богато карток повидрано. Рукопис писаний гарним і стараним полууставним письмом XVII в.; що не давнійше, показують сліди уніяцької або католицької догматики. На кождій стороні звичайно 26 рядків; початкові букви кожного зачала писані киноваром, так само титулики в тексті. Кустодів ані живої пагінації нема, так само нема ніяких приписок на маргінесах.

Оправа нова, нумерація сторін -- моя.

1. Слов[о] в и длю. Десѧт членков закона ї запо-
вѣдїй, которых сам Г҃ Бѣ мовил ї приказал ї дал
прѣкж Мойсеви на горѣ Синай, написавши м'зи-
ниым своим пал'цем на двох табличах. Рек Г҃ так,
члче. (стор. 1—4). Подаю сей інтересний текст в цілості, т. зв. скілько
його лишилося:

Мовиль Г҃ Бѣ вшитки тый слова: им є Г҃ Бѣ твой, ко-
торый ємъ выкюл тебе зъ землї єгипетской зъ домоу неволї.

а. Милуїй Бѣ твоего зо в'шитких моцій твоих над в'шитко
створѣна.

б. Не йман бѣ чюжих пред множ. Быблїа чорнаа.

в. Йзы єсь йн'ших чюжих бѣ не хвалил, ани чаром ни во-
рож'кам не в'крил.

В. Не чини согѣкъ образоу, ани в'смокого подобенства, которое
є на ёвѣ горѣкъ, икоторое на земли низ'ко, ани тыхъ которыи сжаты
въ водѣкъ, под землеj, не бѣдеш сѧ имъ кланялъ ани ихъ хвалилъ.
тамъ є Гѣ Бѣ твои мец'ныи, завист'ныи въ мѣти, мъстажи сѧ не-
правости ѿщевской къ снохѣ къ третюомъ и тыхъ, которыи
мене (далѣ видерто. Стор. 2) его надаремно беретъ.

Д. Милоуї близ' него твоєго яко себе самого, її кожного
члка.

Д. Паматан, ёкъ съ ден недел'ныи стиль, през' ше днїи бж-
дешъ робил, ю выканавши роботы твоей, але седмого днja днъ
стый Гѣ Бѣ твоего, не чини оўчин'къ жад'ного вон. Ты ю снъ
твои ю цор'ка твоя, слоўга твой ю сложев'ница твоя, выд'ло
твое ю гость, которыи є въ домоу твоему. Абок'ем въ шестиих днѣх
сткорил Гѣ Бѣ ю землю, море ю ш'то въ нихъ є, ю Шпочиноул
днъ седмого, прѣтож бѣвилъ днъ недел'ныи Гѣ Бѣ ю постыль ёго.

ї. Не бїи никого ни юржїем, ни языком.

6. Чти ща твоего й маткоу твою, абы съ долго жив был на земли, котороу гѣ бѣ твой дастъ тобѣ.

5. Не роз'ївай їми кради, й не бері ни в' кого нічог[о] не-
вийнаго.

§. Не бъдеш заби . . . (Далі брак. Стор. 3).

и. Не будешь король.

§. Не присъдган на кръкот проправеден.

Ѣ. Не мовъ противъ ближ'немоу твбемоу фал'шивого скѣ-
длицтва.

ї. Не бѣши даюше въ оўста свою имене бж҃їа.

ї. Не пожáдан домоу ближ' него твóего, ани пожáдан жéны
его, ани слоúгы, ани дѣкви, ани вóлж, ани ѡслá, ани вшиткихъ
рѣкчи, кóториі сжт ёго.

На пер'ви таблици сът четверо, который належат къ самому
Боғ. Бждеш миловал Га Ба твоё зо в'шиткого срдца твоёго, зо
в'шиткой дш'к т[воей], зо в'шиткого з'мыслж твоёго ю зо
в'шиткых [силъ] твоих. На држон таблици сът шестеро [. . .],
[ко]торый належат къ близ'немоу наше[.]
миловал близ'него твоёго яко [.]
Кто выполнит тых десяту члон'ков [.]
поймет запечное вѣч'ное [.]

Бѣкоуѣ въ ѿанаго ба

СТВОРИТЕЛІ НЕА І

йзк Фца [.] Нижній ріг картки видертий так що пропало в низу кілька цілих рядків тексту і більші або менші частини горішніх рядків. На обороті читаемо далі:

ї. Кóторыи для нас людін ї для нашого з'бав'ління з'стягніл з ІІБА.

Ѣ. Й в'тѣла сѧ є з'дѣхъ сѣго, з Мріи дѣц'к, и члком
з'стал сѧ є.

Г. Оукрижован тыж: для нас под понтийским Пилатом, оумаж-
ченъ й погребенъ є.

аї. Й в'стал з' мертвих третього дня ведлоуг письм.

ві. Й в'стжпиль на їбса.

г. Й скдит на пращици Шиа.

[дѣ]. И́ зася пройдет з' славою съдити живых и́ змрлых.

[е^й]. Которого кролевства не бывает конец.

[s̥i̥]. Й в' дх'а с̥тго, г̥а ѿживлjuющаго.

[зі] . . . юрки зъ Шца и з' сїа походит.

[ні]. [.] йзъ ѿцемъ ѹ з' сїом сполоу вел'кюнь [.]

Хвалюнъ, которыи мовил є през прркъ.

[ді]. И єдин]оуж пов'єднєк'ноуж з'коровоуж и . . . [црк]

(Конецъ видертий).

2. [Слово къ. В недълю Ѳ.], стор. 5—7 без початку.

3. Слово л. И недлю г. которая зовет ся ѿ бар'зо
хвorum члцк, которого Хс оўздровил и шатана
з него выгнал, єе Мт. гл. 8в. оў полском гл. 31. (стор.
7—12), без кінца.

4. [Глово лѣ. в недлю лї], стор. 13—18, без початку.

5. Слово лѣ. Е нѣдлю вї. котораа зовет сѧ ѹ ко-
гатом члвцѣ, там же ємоу Хс назначил д'вѣ запо-
вѣди закона євліе к Матден гла. օð., оғ полском гла.
ðї. (стор. 18—26). Подаю тут деякі виписки, щоб дати понятє про
уклад такого „Слова“.

„Въ время часоу ѿнаго. Члкъ икоторыи єдень младенецъ пришедши къ Ісѹѣ рекъ ємоу: „Мистръ добрый, што доброго ѹмамъ чинити, абыхъ ималъ живот вѣчны?“ А днь ємоу рекль: „Чемоу ма зовешъ добрымъ? никто не є добрымъ хъiba един Бѣ“ і т. д. По скінченю перікопи (ѿ члкъ то нѣвъзможно є, але ѿ Гаї в'шитки рѣчи вѣзможны сѫт) авторъ книги даде: „То є єн-

лїє днїшнє. Йако Хс понаждал їного младенца, аби її фірмаль маєт'ності свою оубогым її дбї за ним пошол, але їн не хотїлъ, але смоутно щел, бо мал маєтности мншго". Далї йде евангелие на понеділок (Марка гл. 11), на вівторок (Марка гл. 12), на середу (Марка гл. 13), на четвер (Марка гл. 14), на п'ятницю (Марка гл. 15), на суботу (Матвія гл. 90), з кождої по кілька рядків письма. Далі йдуть перікопи з апостола, отже в неділю з ап. Павла до Коринтян гл. 158 (очевидно якоїсь загальної нумерації): „Где ти же єзнали мої камени єгли, которому єм вам проповѣдал, которому єсте ти же прїали. В которой ти же стойте, през которому ти же зваклѣна ймаєте. Ї ласка єго, которому їказал напротивко м'нѣ, не є порожня, але єм бол'ше в'шитких працовал з' нихъ". Так само і на дальші днї тижня складач рукопису звичайно не дає цілих перікоп, тілько обмежається на однім або кількох реченях. Кінчить ся вибірка ось яким поученем: „І мы, брїа, щкертьтаймо сѧ щ злыхъ мыслїи, а навертаймо сѧ къ Богу створителю своєму, который сѧ нами в'сїма щїккоу ї троует ї даєт покар'мъ ї щерок на кождый рок, наполниает до сътости в' щелї срдца наша. Тот є всакому щагонодател ї в'сакому покар'му ї цртвоу нївному подател. Тым который в' щерк ї в' прав'дї ї в' чистыхъ мыслехъ ї в' оубчин'кахъ добрыхъ тръвают, тїи цртво нївное щтримают. Подобает братїа в'єскою богатство щложити ведле хпла Павла, ї оутон'чити вол'ною нищетою, їако в'з'моци оубзким поутем в'їнити в' цртво нївное. оубзок ї прискор'бныи пжт веджчи в' жикот, ї мало їхъ є, который глаждают єго. Прото ї Дедъ прркъ рек: іак роз'множили сѧ немоци, ї хворобы їхъ, то є гр'хы! Їплъ Павел глєть: выкшим нам хворым, то є гр'х'ным, Хс за нечестивыхъ ї злыхъ оумер'ль. Богогласный Григорій рекль: початок злости єж[е] не д'вати щ зац'ныхъ ї добрыхъ р'чечъ. престаднєе добрј злом початок є. может всѧ Гї гды щощет, ї злаа ї добраа щкажет. Протож брїа къ мотажемоу Богу хвори выкше пристжпим, оубздров'ленїа ї спсненїа жадаймо, покор'нымъ срдцемъ ї оубмыслом припад'ям, оубзовїи ї назїн щ гр'хла ївим сѧ. Ї так щбогативш ї в' ржки в'їла маєт'ност свою щдаваймо, презь ржки оубгогихъ складаймо, на ївсїхъ скар'бы сок' звираймо ї ховаймо. Тогда запевно іаким сѧ в' приш'ли в'єкъ богатїй тръвалого богатства ї скар'бу в'лого, з' которого покар'мъ ї наслажденїе пожит'ковъ в'єспрїимем в' цртв'ї нївном презъ Ха їса Гї нашого з' выбраними єго, которому в' Трїци х'вала на в'єкі амин (стор. 24—27).

6. Слово лѣ. З оўчите́лного є́ліа. В недлю гї. которая зовет' сѧ и чътет сѧ ик Хс̄ порожчал виницж свою винаром, яко ѿни в'загр'дили пожитками з' виницж и забили д'єдича црстка и стратили ѿб'єтницю. Є́ліе Мт̄. гл. пѣ. оў полском гл. кѣ. (стор. 26—32), в серединї брак картки.

7. Слово лѣ. З оўчите́лного є́ліа. В недлю дї. котораяю презъ подобенства ѿ вселю цртва бж'его назначил. Є́ліе в Мт̄. гл. пѣ. оў полском гл. кѣ. (стор. 32—38).

8. Слово лѣ. Зъ оўчите́лного є́ліа. В недлю еї. яко Хс̄ с'язвал вшиток закон презъ д'ва члонки запов'єдей ёго, є́е в Мт̄. гл. чѣ. оў полском гл. кѣ. (стор. 38—45).

9. Слово лѣ. Зъ оўчите́лного є́ліа. В недлю сї. яко Хс̄ даваль масть и скарбъ свои хрт'янам розмант'я, є́е в Мт̄. гл. рѣ. оў пол. гл. кѣ. (стор. 45—53), без кінця.

10. Слово лѣ. В недлю зї. В которою ч'тет сѧ зъ оўчите́лного є́ліа ѿ нев'єсткѣ Хананеи, як Хс̄ презъ в'єрж цор'коу єй оўздрокил. В є́е Мт̄. гл. зѣ. оў пол. гл. єї. (стор. 54—60).

11. Слово лѣ. В недлю лѣ. [sic?], яко Хс̄ з' ръбіт'вами розмовлял, є́гє в Луц. гл. зї. оў пол. гл. єї. (стор. 60—67).

12. Слово лѣ. В недлю єї [?] а пта дї. которая ч'тет сѧ, яко Хс̄ оўчил народ, а там значиль, што за заплата добрым, є́гє в Луц. гл. кѣ. оў пол. зї. (стор. 67—70), кінця нема.

13. [Слово лѣ.] В недлю кѣ., без початку (стор. 73—77).

14. Слово мѣ. В недлю дї. а пта кѣ. зъ оўчите́лного є́ліа, яко Хс̄ рачил ѿзнаймити ѿ насткю и ѿ пожит'кохъ ѿбоцов залых и добрыхъ, є́гє в Луц. гл. пї. оў пол. гл. зї. (стор. 77—82).

15. Слово мѣ. В недлю єї. [поста], кѣ. которая зовет' сѧ ѿ богатом члц'ю и оўбогомъ члц'ю, яко Авраам розмовлял сѧ з ними, є́гє в Луц. гл. пї. оў пол. гл. зї. (стор. 82—88).

16. Слово мѣ. В недлю єї. кѣ. которая ч'тет сѧ ѿ Хс̄, яко Хс̄ выгнала шатана з' члка и здоровымъ оўчинил ёго, є́ліе в Луц. гл. лї. оў пол. пї. (стор. 88—96).

17. Слово мѣ. В недлю єї. которая ч'тет сѧ, яко Хс̄ нев'єстж хворою, з которой кров плиняла, оўстановила и оўздрокила презъ в'єр, и преложеного члка дочки ѿживил, є́е в Луц. лї. оў пол. пї. (стор. 96—1(3)).

18. Слово мї. В недлю ї. зъ оўчитељного єўлїа, яко сѧ Хс розмовлял з' докт[ором] ѿ . . .]н'ых за- повѣдех, и ѿ чл҃цѣ, котоый , єўле в Луц. гл. ит. оў пол. г. (стор. 103—111), на стор. 103—104 пропалена велика дїра, з карток 105—110 лишили ся тілько невеличкі шматочки, решту повидирено.

19. Слово мї. В недлю ї. кѣ. котоала чѣтет сѧ ѿ когачи, яко єго Бѣ в'нет ѿштрофовал і карал єго смертевим часом, єўе в Луц. гл. ї. оў пол. в. (стор. 112—118).

20. Слово мї. В недлю ї. кѣ. котоала зовет сѧ ї чѣтет сѧ ѿ хворой невѣстѣ Шшатана скор'ченю, котоую Хс оўздровил в днѣ недлнни, єўле Луц. ої. оў пол. г. (стор. 119—125).

21. Слово мї. В нед. аї. котоала зовет сѧ ѿ Хвѣ већри въ цртвѣ вѣчном ї. ѿ кѣпцех розмайтыхъ, котоє не хотѣли прйтти до већри цртва, єўле в Луц. гл. ої. оў пол. гл. д. (стор. 125—134). Картка 127—128 так само в більшій часті видерта і лишив ся з неї тілько клаптик.

22. Слово мї. В недлю вї. в котоую Хс оўздровил десят трїдеватыхъ ѿ хворобъ их, єўе в Луц. гл. пї. оў пол. з. (стор. 134—141).

23. Слово й. В недлю гї. ѿ чл҃цѣ, з' котоым Хс розмовлял ѿ члон'кахъ закона і bogatstvakhъ і ѿ скарбѣ цртва, єўе в Луц. ч. оў рим. к. (стор. 141—147).

24. Слов. наї. В нед. дї. котоала зовет сѧ ѿ слѣпци, котого Хс оўздровил презъ вѣроу єго, єўе в Луц. гл. ч. оў пол. к. (стор. 147—155).

25. Слов. наї. В недлю еї. ѿ чл҃цѣ зацном Закхеем, котоый пришол къ звакающю зовсію челадїю презъ вѣрж и мыслъ чистжю к' Богу, єўе в Луц. гл. ч. д. оў пол. к. (стор. 156—164).

Далі йде друга часть, що має загальний титул „Поєзденія на Г҃скыя празники“, та на жаль власне ся часть, дуже важна для пізнання характеру і композиції рукопису, утерпила найбільше, так що з неї лишив ся тілько малій шматок.

26. Мїа септ. й. на рождество Бѣ, яко в' повѣстехъ розличныхъ ѿ рождество Бїа найдочет' сѧ, яко ѿ плодж чистого ѿ Ін'ны в' старости родї (стор. 165—172). Маємо тут популярний переповід перших глав апокрі-

фічного Первоєвангелия, а потім додано: „Дн̄е, братіа, оучинкомъ справмо праз'никъ ѿ рождествѣ Б҃цѧ глаще“ і далі йдуть церковні пісні на честь сьв. Анни і різдва Марії, подані або в церковнім опріналі, або в перекладі, прим. „Прислѣгль Гѣ Дѣдоу ѵ не запрѣкъ сѧ сї: ѿ ѿкоцѣ живота твоего посаджъ на столци твоемъ. Слыши дочки и вижъ ѵ нахили ѿухо твоє, ѵ забжди люди твоя ѵ домъ ѿкоего, ѵ въхощетъ цѣкъ добротѣ твоей“. Усе се мабуть було частиною проповіди на се съято, хоча властивого поученя ѵ нема.

27. **Мѣса сеп. дї.** Накъ здвиженїе чѣнаго ѵ жико-творащого крѣта Г҃нѧ, на которомъ Хсъ тер'п'клъ ѵ прѣ-алъ ѿ Жидок ганеб'ноу же смерткъ, єїе Ішан. гл. 3. (стор. 171—181). Насамперед подано уступ із евангелия про роспяте і смерть Іесусу, а потім оповідане про віднайдене хреста царицею Еленою. Кінчить ся ось якъ: „Такъ ѵ мы, братіа, варжимо сѧ прежде ѵ не вѣд'ко въ злыхъ оучин'кахъ. въ вс'ихъ рѣкахъ меш'-каймо такъ, яко оугодно є ѿ Божиї, ѵ вдачно покааніемъ ѵ роскааніемъ злостіи звржш'комъ ср҃дца ѵ трезв'комъ сѧ, на первое достойнѣство ѵ блївенїе приб'гаємъ. Крѣть чѣнны ѿжив'люющіи Хвъ, въсемоу миржъ оутвер'ждениe, хрѣтойменитыя цркви нероспрощеныи скад'въ, православныхъ ѵ хоб'юбивыхъ цркви нашихъ незвитаженое ѿржжіе ѵ нержшимое ѿгражденїе вѣр'но покланяющимъ сѧ ємоу. Й стрѣ-лки розож'женыя вражіа, противныхъ, шатанскымъ летаща на насъ въ днѣ оуѓаситъ ѵ ѿженетъ. Красныи ѵ свѣтлаши днѣ сїи праздноу-емъ въ вѣлїи и радости дхъ глаще: Епсі Гї люди твоя ѵ блїви достоинѣство свое, звитажество цркви нашимъ на Татары ѵ непрѣ-ателѣ даржи, захокал єси ѵ оуваровал крѣтомъ люди скоя. томоу въ Тѣчи хвали ѵ моцъ на вѣки. аминъ.

28. **Мѣса ноемврїа ка.** Въведенїе въ церквокъ прѣ-тыя влѣчца наша Б҃цѧ ѵ прѣно дхъца Мѣїла (стор. 181—189). І тут з разу йде оповідане на основі апокріфічного Первоєвангелия, від введення Марії в храм (гл. VII—IX) аж до її заручин з Йосифом; до сего додано оповідане з сьв. Луки про відвідини Марії у Єлисавети, при чм єлисаветине поздоровлене передано словами майже живцем узятыми з польського („Я скждъ же то мнѣ, иж пришла матка Гї моего до мене“), а далі йде поучене, зложене знов переважно із церковних пісень і псальмів, по часті народньою, по часті церковною мовою.

29. **Слово въ недлю пред рождествомъ Хвымъ стыхъ** пращевъ ѵ ѿци нашихъ, єїе Мѣї. гл. 3. (стор. 189—195). Уступ евангелия і виклад його.

30. Мі́ць да дєк. кѣ. Слово в днѣ ро́ждества Хъса, є́вліе в Мт. гл. ۲. оў Полаков гл. ۲. (стор. 195—197). Між стор. 196 і 197 бракує кілька карток.

31. Мі́ць авгж. еї. Слово в днѣ премъкненїа й вибо-
в'зати й оўспенїа прѣтыя Б҃ца, є́ве в Луц. гл. нд. (стор. 197—203), з разу уступ із євангелія, потім оповідане зложене на основі апокріфа (надруковане Памятки II, 389—390), далі виривки з псальмів.

32. Мі́ць лвгжста кđ. Слово в днѣ оўсѣкновенїа с тѣго прѣка Івана, є́ве в Мр. гл. кđ. (стор. 203—208). Дальше, стор. 207—218, се картки, чи радше шматочки карток, що заховали ся з якихсь частей рукопису, але так, що не творять ніякої цілості. На марг. стор. 203 знаходимо шматок якоєсь вірші про усікновеніє св. Івана:

Іѡаннъ кеселит сѧ,
Іродиада смѣтит сѧ;
Іѡаннъ главъ наставляєт,
Іродиада допевни сѧ [?].

IV. Рукопис Ст. Теслевцьового.

Се показана рукописна збірка, що числить 329 карток звичайного 4-to, записаних досить дрібним заокругленим полууставом, трохи зближенім до скорописї. Увесь рукопис писаний одною рукою. В теперішнім стані він не має нї початку нї кінця, тай у серединї є чимало прогалин; загалом увесь рукопис дуже потерпів від частого читання і непощанівку. Писар любить уживати киновар і розписує ним не тілько титули, але й поодинокі рядки в текстї. Тому, що майже всї картки рукопису зотліли по всіх краях і не держали ся купи, то не вважаючи на кустоди покладені в низу кождої сторінки, не всюди було можливо впорядкувати картки як слїд, так що нова пагінація і порядок, у якому йдуть тепер поодинокі статї, не всюди такі, як могли бути первісно. Я називаю сей рукопис рукописом Ст. Теслевцьового на основі маргінесових записок. І так на стор. 92—97 в низу написано почерком і чорнилом відмінним і новійшим, нїж письмо самого рукопису: **Бо имѧ юща и сина и сего дѣха амѣн. Си съборникъ Теслевцьового попа Стефана. И кто бы ни мав юдалити ѿ той цркви, въде проклут, анадема.** Подібний напис, але дуже виблідлим, де куди зовсім нечитким письмом (скорописом), знаходимо на

горішнім мартінесі на стор. 336—339. Виразно видно тут „Ієрея Стефана“. В рукописі маємо в цілості або в більших чи менших уривках 69 статей. Подаємо тут їх заголовки в такім порядку, як настають по собі тепер, долучуючи декуди ширші виписки.

1. Уривок оповідання про чуда съв. Михайла (стор. 1—2), а власне оповідання про три київські чуда, перше, на жаль, не повне. З огляду на специальний інтерес сего текстика подаємо його тут у цілості.

... знов8 еѣ прибили моцно. На др8гїй днѣ же на том мѣсц8 сѹвидѣли дѣр8 на цркви, ѵ т8ю блаж8 єще далей веp'гло ѿ цркви. Чудовали сѧ том8 вшитки. Знов8 єще моцнѣйше прибило, а третєи ночи знов8 еѣ ѿдор'вало, и знайшли т8ю блаж8 за цвінтаром конѣ, на дворѣ того мѣщанина, чија блажха була ѵ ѿ котрой дѣк'ки, и тогды вшитки ѿпознали, иж то зажалованама таїа була ѿф'єра ѵ неприятна Бг8 ѵ стом8 Яро-хистратиг8 Михайл8. Й тот8 дѣр8 до в'їк8 запракити не можтъ на знак ѵ на памятк8, през що то сѧ такъ стало. І др8гїє сѧ блажи скѣтат' ѵко сїнце, ѵ потом8 то сѧ называється той ст. монастырь Золотоверхїй Михайл.

Бѣ томже Бгоспасаюшомъ городѣ Киеvѣ хотѣла Москва добывати ѵ рабовати Печар'скій монастыр Оѹспенїї престою Бцї. Пер'шій раз коли пришли, то слѣп'ли; др8гїй раз такъ же; третій раз коли их Бгѣ простивъ ѿ слѣпоти, ѿни сѧ не показали ѵ пришли рабовати [sic!] той монастыр Мѣти Бжєи. Й коли пришли против столпа Володимирова, там стїй Михайл із'не сѧ им на ѿчи показавъ на кони ѿ золотої брон'чаної сорочцѣ, ѿ панцири самых войновъ не разивъ конем их, мечем своймъ ноги им поподтинавъ. Тоє сѹвидѣши Москва перестали своєго дѣла.

В том же Киеvѣ ѿ єдиного мѣщанина богатого болѣла дѣк'ка на зл8ю тажк8ю хороб8, ѿ котрой болести лежачи ѿслѣпла. Й много еѣ ѿїль лѣкаром наложил, ѵ не могли еѣ излѣчити. Що теж еѣ ѿїль оѹчинил? ѿдал сѧ до монастыря Золотоверхаго Михайл, где теж лежит тѣло стїй великомѣчен'ницѣ Бар'вары, просив їг8мена, аби то казалъ молебенъ слїжити над грбомъ стїй великомѣчен'ницѣ Бар'вары. Й там привели тот8 дѣк'к8. Й по молебенѣ просил той мѣщанин їг8мена, аби ѿбмыватъ намѣсній ѿраз стїго Михайл єщен'ю водою, аби то знов8 ѿбмывали хор8ю дѣк'к8 тоєю то водою. І сам с плачем ѵ со слезами припадаєтъ до ѿраза стїго Михайл ѿб'єзмючи

сам юж каждого року два разы празникъ давати на чвда сего архистратига Хба Михаила, мѣж септимвриѧ й-го днѧ, зноку на соборъ архистратига Хба Михаила, мѣж ноємвриѧ й-го днѧ. Й скоро ѿраз оумыли, й промыли . . . тою водою дѣквицѣ ѿчи призывающи на помоч сѧ Еар'вару й сего Михаила. Я скоро ѿчи дѣквицѣ промыли третій разъ, в том часѣ заразъ [прозрѣла] дѣка, й там зараз прославили имена Бга й сего Архистратига Хба Михаила, воеводу силъ иѣнныхъ. А той мѣсяцъ до своеї смрти пополъналъ сѣомъ Михаилъ ѿбѣтницю свою, а над гробомъ сѣомъ Еар'вары каждого року сквицѣ поставлялъ й молекенъ ѿправляемъ за єк причину, иж то сама причинила до сего Михаила за его дѣкою. Претож проишъ васъ православные християне, й мы грѣшные просимъ сего Архистратига Хба Михаила, которого є й црквъ на имѧ его сѧ. Почтѣмъ сѧ его правдивое, припадайме з кѣрою горячою передъ сѣю икону, приносимъ емъ ѿфѣру, благайме его яко патрона своего, акы сама причинилъ за нами грѣшными до Г҃да Бѣ цркви иѣнаго, акы нам рачилъ [его] сѧ мати грѣхи ишѣ ѿпесити и до роскоши райской пустити, до цѣтва иѣнаго, за причину и ходотайствомъ сего й достойно хвалнаго Архистратига Михаила. Бѣ же ишомъ слава во кѣки кѣкомъ аминь.

Не маючи під рукою збірок київських місцевих легенд я не можу сказати, відки взяв автор отсего уривка основу своїх оповідань. В усякім разї важний культурно-історичний факт сей, що київські місцеві легенди були з початку XVIII в. популяризовані в північній Угорщинѣ і піддержували серед народу почуте спільноти бодай на полі церковнім. Сей факт набирає ще більшого значення, коли поставимо його обік указаних вище фактів міланецької колядки про київську сьв. Софію і пісні Камянського Богогласника про ікону Братського монастиря (Дод. XX, 38). Можна догадувати ся, що зацікавлене київськими легендами на Карпаторуській території було досить живе, коли в ріжних і далеких від себе місцях полишало літературні і устні сліди.

2. Мѣса септимвриѧ й. днѧ, й рождество преѣстой Бѣ, їкъ сѧ ѿна народила (стор. 4—15), проповідь на апокrifічні теми, передрукована мною (Памятки II, 65—71).

3. Казанка на Воздвиженіе чѣнаго иживотворящаго креста Г҃иа. Г҃а Бѣ проишъ о помочъ, а вашихъ мѣтей билиное высланіе (стор. 15—24). Автор показує свое жерело в „кнізѣ Прологѣ“, але черпав мабуть із якогось

польського жерела. На се вказує той уступ оповіданя, де говорить ся, що Константинови приснiv ся хрест, а довкола него був напис „полскими літерами“, а в іншім місці до слова „вшит‘ки“ в тексті він додає на маргінесі зовсім зайве „шм’несь“.

4. **Міца септємвіакі.** дніа. М8ченіє стого великаго м8ченника Никиты, влкіи ючє прочитати (стор. 25—37), популярна перерібка апокріфічного жития съв. Никити, якого церковно-слов. текст опублікував Тіхонравов (Памятники отреченной русской литературы II, 112—120).

5. **Міца септємвії кѣ.** дніа. Преставленіє стого Іоана Бѣослова єїлиста ї апостола Хѣла, казанѧ йз-вранное (стор. 37—48), оповідане основане на звіснім апокріфічнім „діянію“ ап. Івана, написанім псевдо-Прохором.

6. Казанія на покровъ престой Кїи ѹ прѣсно дѣы Маркыя (стор. 48—58). Автор показує своє жерело дуже неясно: „книга богословска“. З разу ѹде оповідане про Андрія Юродивого і звісне візантійське чудо, а далі оповідається про чудо Богородицї в Київі за Ізяслава, про інше чудо в Візантії, що подає цѣкаву версію легенди про печену дитину, а в кінці оповідане про Романа Простака, що пізнійше зробив ся Романом Півцем.

7. **Міца юктоўра во зи.** [sic!] дніа. Стого [апла Фомы] (стор. 59—71). Звісне апокріфічне „діяніе“.

8. **Міца октоўра кѣ.** дніа. Стого великому8ченника Димитрия Сол8нъского, влкіи ючє прочитати (стор. 72—78).

9. **Міца октоўра кї.** дніа. Жытїє ѹ страстъ стоя великому8чен’ници Парацекії наречен’ної по прост8 Плат’ки ѹ єї жытїї стомъї якого род8 была (стор. 79—82), без кінця.

10. [Слово на собор съв. Михайла], (стор. 83—91). Початку сеї статї нема, титул подаю після живої пагінації. Є се оповідане про сотворене і бунт ангелів, разом з орігінальним поясненем падучих звізд і метеорів, надруковане в моїй збірцї старозавітних апокріфів (Памятки I, стор. 325—330).

11. **Міца ноєв’ра кї.** дніа, на Боведеніє престой Кїи (стор. 92—97), оповідане основане на апокріфах і надруковане мною в збірцї новозавітних апокріфів (Памятки II, 71—74).

12. **Міца декемвіра дї.** дніа. Житїє и м8ченіє стой великому8ченници Каф’ары ѹ Ульяни, сенаторско-го род8 (стор. 98—102). кінця нема.

13. [Житіє стього Йоанна Дамаскина], (стор. 103—107), початку нема, оповідається про відрубане і відновлене руки съв. Івана.

14. *Міця дескев'рька з. днік. Чудеса альбо дѣйствія йже востыхъ юца нашего Николая архиепіпа Мирилкійского и чудотворца великаго* (стор. 108 — 165). Оповідано тілько чуда съв. Николая, без жития. Збірка чудес сего съятого з давна була дуже популярна на Русі і в XVII та XVIII в. була богато разів друкована в Київі. Ся колекция в київських друках (бодай у тім, що є в мене в руках, на жаль без початкового аркуша) має 20 чудес, а надто чотири чуда вставлені в само житие. Автор нашого рукопису не держить ся київського друку, як се видно з ось якого порівняння.

1) Чудо про Агрикова сина Василя — також перше і в київськім друку.

2) *Другое дѣйство стього юца Николы, написанное ю стього Макарія пустын'южителя* — апокріфічна легенда про змагане съв. Николая з чортом, доси, здається ся, не друкована, мається ся у мене ще в одній копії в церковно-словянськім тексті.

3) Чудо про трьох моряків, подібне до друкованого в київській колекції під ч. 17 „Чудо о трех купцахъ потопленныхъ отъ поганъ“.

4) Чудо про трьох воевод визволених із темниці, виняте із Жития съв. Николая (київський друк к. 64 в. — 68 в.). Зрештою в нашім рукописі текст неповний.

5) Чудо про князя Андріяна. Із сего чуда лишило ся тілько закінчене (10 рядків); паралелі між друкованими чудами не знаходжу.

6) Чудо про попа Христофора, в друкі під ч. 2. Текст неповний, бракує що найменше одної картки.

7) Чудо про ковер, подібне і в друкі під ч. 14, тут редакція відмінна: місце — Антіохія.

8) Чудо про три ікони, пор. друк під ч. 4.

9) Чудо про пана і слугу виратуваних із моря, пор. друк під ч. 6.

10) Чудо про три вбогі панни, виняте із Жития, пор. друк к. 52 в. — 55 г.

11) Чудо про купця обграбованого на морі а потім знов збогаченого съв. Николаєм, паралелі в київській збірці не знаходжу.

12) Чудо про воскрешеного парубка і запоможеного бідаря, в друку паралелі не знаходжу.

13) Чудо про дівчину в Римі, з котрої съв. Николай вигнав демона, паралелі в друку нема.

14) Чудо про обграбований і знов збогачений манастир, не подібне до того, яке маєть ся в київськім друку під ч. 18.

15) Чудо про дитину втоплену в Дніпрі, пор. київській друк ч. 7.

16) Чудо про Половчина (тут Татарина), пор. київській друк ч. 11.

Як бачимо, колекція в значній часті згідна що до матеріялу з київською, але виявляє редакцію геть відмінну, а деякі чуда взяті з інших, правдоподібно західних жерел (чудо в Римі!).

15. **Міця дікеврія зі. дні. Стых трех Шрокъ и стого пррка Даниилла** (стор. 165—178), оповідане в значній часті основане на апокріфах, надруковане мною (Памятки I, стор. 312—319).

16. **Казаны на рождество Га Бахи Спаса ишего Іса Ха** (стор. 178—197). Часть перша сего казаня, оповідане про Валаама, надруковане мною в збірці старозавітних апокріфів (Памятки I, 267—260), часть друга — Памятки II, 123—131.

17. **Казаня на сокоръ престой Бци** (стор. 197—205), надруковано Памятки II, 153—154.

18. **Покъстъ настого Василію єладію младицъ**, як сѧ записал діжволъ Корасый ради панъны, цѣкой дѣк'ки, юкъ єладію спесь стый Василій Великий (стор. 205—218). Церковно-слов'янський текст сеї повісти і її перерібку на лірницький кант надрукував я в „Житю і Слові“ 1895, т. III, стор. 307—312.

19. **Казаня на Бгожвленїе Га Бга ишего Іса Ха** (стор. 219—234), надруковано Памятки II, 174—184.

20. **Міця тогож во седмій дні.** **Насокоръ стого и слав'ного пррка предитечи кртитела Іоана** (стор. 234—237). Оповідане про те, як рука съв. Іоана виратувала християнську дитину від дракона.

21. **Казаня на Стрѣтенїе Гда ишего Іса Ха** (стор. 238—244), надруковано Памятки II, 132—136.

22. **Міця августа во л. дні.** Їже во стых єшиих вселенъскихъ трохъ ститетей Василія Великого, Григорыя Бгослова, Іоана Златоустаго (стор. 245—252). Яко жерело покликано Євсевія Житиє съвятих.

23. Пochinaєт сѧ ста ж четиридесятнице а ста го великаго поста. Їже во стыхъ ѿ Іоанна архієпископа Константина града Златоустаго відлю прич'та ѿ митары іѡ фарисеї (стор. 252—260). З разу переклад євангельського тексту притці, а потім поучене, зложене мабуть зовсім незалежно від тексту сьв. Івана Золотоустого; сей текст цитується на маргінесі як одно з жерел проповіді, але обік него цитується ще якась книга „Быклад зверъцало роздѣлъ 5.“

24. Пoвченіe в ідлю ѿ стого євлія ѿ блаждном' сий, дщє полезное ѹ спісител'ное вс'км хртїланом (стор. 260—268), переклад притці і поучене без подання жерел.

25. Б идлю ма соп8стн8ю євліє Мд. зачало р5. (стор. 269—276), про страшний суд.

26. Б идлю сыrop8стн8ю євліє ѿ Мд. зачало зі. (стор. 277—282), про відпущене гріхів і піст, з цитатами із старозвітних книг. Із кустода на кінці стор. 282 бачимо, що далі мало бити поучене „Б с8коту“, але його тепер нема.

27. О Феодорѣ Тиронѣ (стор. 283—284), без початку.

28. Б идлю пер'в8ю стого поста поученіе їже во стыхъ ѿ Іоана Іоанна Златоустаго (стор. 284—290), здається ся, що взяте із Перла Многоцінного, яке ѹ цитується ся на початку на маргінесі.

29. Б недлю ві-ю стого поста поученіе ко хртїланом' їже во стыхъ ѿ Іоана Златоустаго (стор. 290—293), жерела жадного не цитовано.

30. Поученіе в недлю кртопоклонн8ю до хртїлан в'кірныхъ, блви ѿ ѿ (стор. 293 — 302), збірка оповідань про хрестове дерево перед Христом; вишивки з сего „Поучения“ надруковані, див. Памятки I, 251—254.

31. Б недлю четверт8ю стого великаго поста, поученіе стого Іоана Златоустаго ѿ пощеній до людїй, блви ѿ ѿ прочитати (стор. 303—304), без кінця.

32. [Б с8кот8 Лазарев8], (стор. 305 — 308), оповідане про Лазареве воскресене на основі євангелия. Кінчить ся ось яким уступом: „И много тогда Жыдовъ оубѣрыло оў Хѣ Сїа Бжо-го. И иньшиє закламенѣлы мали свой срдца, пошли зе в'стыдом ссрдчи сѧ на Хѣ Сїа Бжого, и радили сѧ, так бы могли Хѣ его стюо [sic!] мѣть оубити. И не щовы Хѣ, але и Лазоръ хотѣли забити, що дlam него много Жыдовъ тогда оубѣрыло во Хѣ Сїа Бжїа. Лазоръ же ѿтол штышоль во Кипръскій ѿстрозвъ и тамъ его Хртскъ єпископомъ оучинивъ. И знов8 потом8 жыв

Лазаръ с'ємъдесатъ лѣтъ, іак єго Хс̄ ѹс преїсподніи виїкълъ, іак то юж лежавъ мртвыи чотыры днї. Я потом зновъ штыйшолъ ко Гѣ8 во цѣтво нѣсноe". Иньшии варіант сеї легенди з Данилівського Учительного євангелия див. Памятки II, 348—349.

33. Е недлю цвїтнию євліє ѩ Мадем зачало пг. лк' глаv. кã. по8ченіе до хѣтїанъ (стор. 309—315). Текст євангелия і виклад, потроха полемічний проти Жидів.

34. Ко стїй великїй четвертокъ. Слово стїого ѩїца нїшего Єусевїа ѩ сошествїй ко Йдѣ стїого Іѡана предитечи. Можеш то покїдати если не будет пасый ик' патокъ на страсти Хѣы, можеш то покїдати и на оїсїкновеніе глаvы стїого Іѡана предитечи, можеш то покїдати и на жком погреbѣ для пострадхъ хѣтїанскаго (стор. 316—346), надруковано Памятки II, 317—327.

35. Казанъ на Воскресеніе Хѣо (стор. 336—343), надруковано Памятки II, 327—331.

36. Казанъ на Вознесеніе Гїе, іак Хс̄ пошол на нїса со плотю и со слакою ко ѩїз8 (стор. 344—345); заховав ся тілько початок і конець; цїлість із Унгварського рукоп. надрукована Памятки II, 331—334.

37. Казанъ на соборъ стїыхъ ѩтєцъ в недлю седмию по пасцї (стор. 345—352), переробка минейної статї про перший Нікейський собор.

38. Казанъ на рождество стїого Іѡана крестителя предитечи, мїа Іюна дїя кд-го (стор. 353—362), надруковано Памятки II, 103—109.

39. Мїа юла й-го на стїихъ верхов'ныхъ Петра и Павла покїсть вибранна (стор. 362—372), основане на апокріях.

40. На сошествїе стїого Ахїа. Уткїшителный праклите, прїиди дїскїй помози ми ѩворити оїста моя, нехай і ж воз'вїщ8 хвал8 твою (стор. 374—384), пор. те, що сказано далї про казане на сю тему поміщене в Унгварськім рукп., дод. V, 30.

41. Слово ѩ стїой Тройци, іак сѧ Яврам8 Бѣкъ показавъ на п8ти ої д8ба Млк'рыйскаго (стор. 384—390), без кінця, надруковано Памятки I, 330—333.

42. [О Измаили], (стор. 391—392), без початку, надруковано Памятки I, 333—335.

43. Слово на стих четырьдесят мучеников (стор. 392—401), из Минеї.
44. Між марта зій. дні. Житіє стого Яледем члв. Бож. (стор. 401—410).
45. Між априла днія... Житіє й мученіє стого великомученика й побідоносця Ганна Георгія (стор. 411—419).
46. Во той же дні чудо преславное стого великаго мученика Георгія ѿ шаркани ѿ царевінъ (стор. 420—425).
47. Між юлія вій. дні. Житіє й мученіє стого великаго мученика Прокопія. Блви ѿ прочитати (стор. 425—429).
48. Між юлія ї. дні. Стого славного пророка Іллії (стор. 430—444), надруковано Памятки I, 296—303.
49. Між юлія кз. днія. Стого великаго Пантелеймона (стор. 444—446), без кінця.
50. Казаня ѿ Іосифа прекрасном осні Іакова патріархії старозаконного (стор. 447—478), без кінця, надруковано Памятки I, 157—173.
51. Сказание ѿ Мойсея, ик' са редивъ и въ якое времѧ ілк'єса годовалъниакъ Жыдовъ вывѣльнизъ Египта и былъ имъ воеводою м. л'кта (стор. 479—491), з прогалиною в серединѣ, надруковано Памятки I, 245—251.
52. Житіє Іоана праведнаго, из жывотов стих описанный ѿ Семишина Метафраста, икъ малъ терп'ти напости й кар'ности из допущеня Бжого (стор. 491—498), надруковано Памятки I, 264—267.
53. Сказание ѿ милосердю драгъ ко драгъ и ѿ вѣрѣ доброй. Пок'єсть предивна ѿ единомъ квпци і ѿ жебракъ оукогомъ, икъ былъ шкогат'къ, иакъ естъ написано въ книзѣ оу Ироліодзѣ (стор. 498—506).
54. Між агуста въ д. дні. Сказание ѿ седми пророкахъ, которіе ко Ефесѣ спали л'кть т. й зновъ оўстали. Прикладъ слышный доказъ противъ невѣрниковъ, которіе то не вѣрят же то мртвый маютъ воскреснти. Изъ жывотовъ стихъ ѿписано ѿ Семишина Метафраста. Можеш оповѣсти на погребѣ (стор. 506—508), у серединѣ велика прогалина. Пор. Арх. Леонидъ, Опис. рукс. гр. Уварова IV, 28, 428 і инш.

55. [ГД кролю Помирон8], (стор. 509—520), без початку. Інтересна переробка початкових глав Варлаама і Йоасафа, а власне притчі про побожного царя, що кланявся аскетам, і злученої з нею притчі про дві скриньки, пор. мою книжку „Варлаам і Йоасаф“ стор. 17—18.

56. [ГД смерти їш рицери], (стор. 521—525), без початку.

57. Пок'єст' в Тазищі, марта кз. Можеться по-
в'єдати при погреек' (стор. 526—530), оповідане про візію загробного сьвіта. Пор. Арх. Леонидъ, IV, 170, 219, 245 і д.

58. Пок'єстъ ѿ спов'єди, як ѿ наїї важна хріті-
вом (стор. 531—534), оповідане мабуть із „Великого Зерцала“.

59. ГД Удонъ єдиномъ влдцъ: над нє8м'єнът-
ним ласка Прест. Бц и, ѹкар'остъ заросп8стый [sic!]
вл8дъ (стор. 535—538), без кінця, пор. Арх. Леонидъ, IV, 154,
217, 449; Владимировъ, Великое Зерцало, Приложение, ст. 47,
ч. 1665.

60. [ГД малыхъ дѣточкаахъ], стор. 539—544, поучене
без оповідання, без початку і кінця.

61. [Слово ѿ татъ и гробокопатели], (стор. 545—
549), без початку, із „Великого Зерцала“.

62. Слово ѿ др8гомъ гробномъ прокопатели, на
погреек' дѣничомъ или когда хощеши (стор. 559—552), із
Вел. Зерцала.

63. Слово на погреек' дѣкичомъ ѿ єдай кролы,
который то был оубогий (стор. 553—558), надруковано Па-
мятки I, 335—338.

64. [Книга ѿ послѣдныхъ днєхъ], (стор. 559—622), без
початку. Се популярна перерібка грецьких ревеляций Іпполіта,
Кирила Єрусалимського і Мефодія Патарського про прихід Анти-
христа і страшний суд. У нашій старій літературі ті грецькі твори
були дуже люблені; їх перекладано, переписувано, перероблювано
і друковано. Найстаршої друкованої перерібки автором був Зизаній,
котрого книжка „Казанье стго Кирилла Патріархіи іерусалимского
ѿ антихристу и знакахъ его“ вийшла 1596 р. в Вільні. З Зизанієм
полемізував Транквіліон у своїм Евангелію Учительнім, оповідаючи
також про Антихриста. Та коли ті полемічно заострені писання,
хоч і зацікавлювали людей, але власне задля своєї тенденції чисто
теологічної мусіли бути обмежені на тіснішу публіку і з часом
тратили інтерес, то апокріфічна повість Мефодія Патарського лішне
відповідала смакови широкого загалу і послужила канвою для отсєї
„книги“. Вона була зложена на Карпаторуській території і ми

знаходимо другу її копію, а властиво часть у рукописі о. Теодора Тухлянського. В нашім рукописі ми маємо ось які розділи твору:

- 1) [О зачатию Інтихристла], стор. 559—561 (у Поповича vac.).
- 2) О женѣ Мандонѣ цѣви поганой и невѣрной (стор. 561—564), у Попов. розд. 1.
- 3) О трех юношах цѣехъ братіяхъ рожоныхъ і ѿ страшной и кривавой войнѣ і ѿ погибели людѣкъ (стор. 565—569), у Попов. розд. 2.
- 4) О Михаилѣ цѣвѣ греческомъ і ѿ его покожности (стор. 569—574), у Попов. розд. 3.
- 5) О цѣтвѣ Інтихристовѣ (стор. 574—578), без кінця, у Попов. розд. 4 і конець.
- 6) О власти ѵ моци Інтихристової (стор. 579—581).
- 7) О пришествію Ілії і Еноха [ї] Івана Бѣослова і ѿ смрти ихъ (стор. 581—583).
- 8) О кар'ностяхъ Бжїнх на самого Інтихриста і славѣ его пам'нованыхъ през седми агглекъ Бжїхъ (стор. 583—588).
- 9) О запаленю землѣ и згорѣню всѣхъ ст҃хїй і елементовъ скѣта сего дочасного (588—593).
- 10) О пришествіи Христовѣ на свдѣ прѣдній (стор. 593—599).
- 11) О восстанію нашемъ на свдѣ, іакъ маютъ мртвый і жи-вый всѣ восстати (стор. 599—607).
- 12) О собраню всѣхъ народовъ на свдѣ Бжїй (стор. 608—610), кінця брак.
- 13) [Про засуджене грішників у пекло], бракує майже цілої статї, тілько лишив ся на стор. 611 кінчик в рядків.
- 14) О призванію праведныхъ во цѣтво нѣное і ѿ блаженной жызни вѣдѣщаго вѣка (стор. 611—615).
- 15) О хвалебныхъ тѣлахъ ст҃ыхъ, яковы вѣдѣтъ по воскресенїи шемъ шв'щемъ і ѿ новомъ свѣтѣ і ѿ новыхъ нѣсехъ і ѿ новой зем'ли (стор. 615 - 618).
- 16) О свѣтѣ іаковѣ вѣдетъ нижній і земля і цо на ней за люде жити вѣдѣтъ (стор. 618—622). Кінчить ся заставкою з написом: „Конецъ книзѣ сей ѿ послѣдніхъ днїхъ“. Уесь текст буде надрукованій у четвертім томі Памяток.
65. Пасѣка ал'бо повѣсть дішеспасителнаа ѿ мѣ-цѣ Хѣ Бѣа ишего, велими сут'кшинаа і жалоснаа, як Жыдове зловѣрныи Христамъчили (стор. 622—650), без кінця, надруковано Памятки II, 222—236.
66. Слово и причта стого Бар'лаама скитника Исафови, приклад ѿ лакомствѣ люд'ком глава гї.

При потрєбѣ (стор. 651—652), без кінця, звісна притча про пташника.

67. Уривок оповідання, без початку і кінця, про чоловіка, що за намовою жінки давав гроші бідним з тим, що позичає їх християнському Богу, а потім ходив до церкви допоминати ся своєго довгу, пор. Арх. Леонид IV, 193, 246.

68. Уривок викладу до Варлаамової притчі про чоловіка в балці (стор. 655—655), без початку і кінця.

69. **О Патерик 8 Скитскомъ** (стор. 657—658) уривок без початку, візия сьв. Павла Простого.

V. Унгварський рукопис.

Сей рукопис писаний полууставом у XVIII віці, мале folio, без початку і кінця, лишилося 205 карток, з яких одна видерта так, що лишила ся лише перша половина. Зрештою рукопис захованій добре. Папір сірий, не гладжений, текст у подовжних краях обведений лінійками, зверху т. зв. жива пагінація, в низу кустоди. Титули і початкові букви до стор. 174 писані киноваром, зрештою дуже блідим, далі киновару не вживано. Текст писаний кількома руками, не дуже старанно, численні писарські помилки не поправлені. Оправи нема, хоча рукопис очевидчаки був оправлений і то не швидко по написанню, бо при оправі значно обрізано маргінеси і ушкоджено майже всюди біжуучі титули над текстом. Письмо досить велике, на стороні звичайно 22—25 рядків письма. Рукопис належить до бібліотеки василиянського монастиря в Унгварі; за його уділене складаю щиру подяку проф. дру О. Колессі. Рукопис містить:

1. Конець слова на усікновение глави сьв. Ивана Хрестителя (стор. 1—4), додано при кінці оповідання про чотирьох Іродів і про смерть їх і їх рідних; се оповідання поміщене в другім томі „Памяток“ стор. 339—340.

2. **Казания на сокорѣ архистратига Михаила ко-екоди силъ нѣкесныхъ** (стор. 4—16), оповідання про сотворене десятюх полків ангелів і про бунт Луципера, про впадок збунтованих ангелів і про їх розміщення, про падучі звізди і про надання старшинства над ангелами Михайлами. Картка, що містить стор. 13—14, видерта до половини. Оповідання, і змістом і висловом майже тотожне з отсім, надруковане мною в першім томі Памяток, (стор. 325—329) із дефектного в тім місці рукопису Ст. Теслевцьового.

Інтересне тут упімнене проповідника: „Т8тъ каждий май 8 х а с18шати, а кто 8м'єт писати, ати сок'є перепиши“ (стор. 5), вказівка на те, що казаня в родї поміщених у отсїй збірцї і в подібній до неї збірці Ст. Теслевцьового, не тілько були виголошувані в церквах, але також переписувані не тілько священниками, але також їх парафіянами.

3. **Казаня на стого Николая**, з епіграфом із св. Матв. гл. 6: **Иш'те прежде црквиа Бжїа и правди его, и сїм всм приложатъ сѧ кам** (стор. 17—29). Починається старозавітною проповідкою про те, як дерева вибирали собі короля і викладом тої проповідки (стор. 17—19), потім іде риторично підкрашене оповідане про жите сьв. Николая.

4. **Казаня на Рождество Х҃бо** (стор. 29—41). У вступі (стор. 29—31) порівнане людської натури з ангельською, а далі виклад про гріхи против сьв. Духа і про старозавітні подїї, що були „фігурами“ Христового Різдва.

5. **Казаня на ѿркзанїе Г҃днє** (стор. 42—53), ціле паренетичного змісту.

6. **Казанїе ѿ трех кролех**, яко прїдоша (стор. 54—60), оповідане подібне до того, яке надруковано мною в другім томі Памяток, стор. 11—13 із Львівського рукопису XVII в. При кінці під окремими титулами короткі оповідання: **Слово ѿ Ірод'ї црьы, яко хотѣлъ зabitи Х҃а** (стор. 58—59) і **Слово ѿ Йосифѣ стомъ** (стор. 59—60), що належать до тої самої цілості.

7. **Казаня на рождество прѣой Б҃ци** з епіграфом: **Прѣдростъ созда сеѧкъ храмъ и оѹтверди столпъ седмъ.** Попереду йде довгий виклад сеї притчі з толкованем тих стовпів (стор. 61—69), потім подано деякі деталі про рід сьв. Богородицї. Автор на кождім кроці губить ся в символізованю. Інтересне хиба апокріфічне пророцтво Сибілї Тибуртини: **Пророковала ѿ тим Сїбилла Тибуртина, же пречистаѧ дѣа м'єла Х҃а породити не нарѹшивши своєго дѣйт'ства. Ко гдї погане в Римѣ звѣдовали божину ѹї Ін8совѣ бгови своємъ фалшивомъ, на тó-часъ питали Сїбеллѣ Тибуртины, поки ви м'єла таа божину стояти? ѕоказала Тибуртина: „Поки дѣца сїа не породить“. Так же сѧ ѵ стало, во поти Ін8сова божину стояла, поки пречистаѧ дѣа Х҃а не породила; а скоро 8родила Х҃а, заразъ таа божину во Римѣ на землю 8пала“.** Те саме оповідане з іншого рукопису див. Памятки II, 21.

8. Казаніє на воздвиженіє чѣкнаго крѣта (стор. 64—92). Виклад про чотири причини всого съвіта а потім про префігурацію хреста в старім заповіті. З пізнійших легенд узято тілько отсє коротеньке оповіданє: **Сѣчий Ге[вргій]** єпікопъ Геїшпольський крѣтомъ ѿ ѡгню ѿборонылъ сѧ, бо преже гнав'ши сѧ крѣтомъ вшелъ оу ѡгонь й там пол' години стоялъ, єднакъ нѣ сам не з'горѣль, нѣ волоси, нѣ съкна ѡгнемъ не нарвшила сѧ. Для того й ми с'єдлючи до столу жегнаємо крѣтомъ хлѣбъ й вшелажки потрави й напой, жебисьмо в' Ѵденю й в' питю без'печній були ѿ всего злого; для того л'єглючи спати жегнаємо крѣтомъ сеbe самихъ" (стор. 91—92).

9. Житіє преподоб'яного ѿциа нашого Семишина столпника (стор. 93—99), звісне оповіданє із Четі Мінєї.

10. Казаніє на сїтого мчника Хѣа Никиты (стор. 100—108). Се підкрашене троха народньою мовою апокріфіче „Нікитино мчаніє“, надруковане з рукопису Румянцівського музея XVI в. Тіхонравовим (Памятники отреченной русской литературы, т. II, стор. 112—120). Пор. дод. IV, ч. 4.

11. Казанія на сїтє Богоявленіє єгда Бѣ восьно-влаше Іса Ха (стор. 109—115). Згадується тут про те, що Каїн уродивши сѧ мав сїм гадючих голов, а щоб позбути сѧ їх, Адам записав себе і свїй рїд дияволови, сей заляв той запис у олово і разом із гадючими головами сковал у Йордані в глубокім вирі під каменем, а Ісус ідучи хрестити сѧ спалив той запис і ті голови. Докладнійше ті оповіданя див. Памятки II, 176—180 і 187—189.

12. Казанія є. на Богоявленіє Хѣо (стор. 116—125). Те саме оповіданє, але докладнійше нїж у попереднім казаню, при кінці знов симbolічний виклад поодиноких деталів.

13. Казанія на Стрѣтеніє Хѣо (стор. 125—134). Майже дословно згідне з тим, що надруковане мною в другім томі Памяток, стор. 132—135.

14. Казаніє на трехъ стїтелей: Василіја Бєлікаго, Григорія Бѣсловка, Івана Златоуста (стор. 134—143). Коротко розповідано про жите сих трьох съвятих і про встановленє їх празника. При кінці під лінією додано ось яке оповіданє: **Покїстквєтъ** сѧ ѿ древнихъ ѿ Иванъ Златоустъ, почемъ сѧ називаєтъ Златоустом, а то така же причина. Коли билъ заточенъ в ар'менски Кѣкеси ѿстрвъ, виїши там писавъ єпистолю до Кириака заточен'аго; 8тѣшлючи єго 8 трафікъ. И гди пышчи оуставъ ѿ ѿстрвъ ѿ ѿстрвъ ѿ того мѣца, где сѧ 8закъ ѿрелъ, налетѣши 8хватил каламаръ єго ѹ пор-

ко й полег'євъ пречъ. Іванъ стїй мислив собѣ, що бы то было такового й Шкоды ми сѧ стала пакостъ 8трапленномъ члвкъ? Спракивши пишокъ ис тростинъ, не имаше каламаръ стал пишокъ мачати во 8ста свой. Й тди писалъ, ано стали и[з] сини его золоти лѣтери на ҳар'тии бар'зо краснii, й написалъ листъ до Киринею, й Штолъ сѧ наз'валъ Златовстомъ. Пор. дод. IV, ч.

15. Казаніє в недлю в митари и фарисей (стор. 143—153). Підмальований народньою мовою переклад одного слова съв. Івана Златоуста.

16. Казанія в недлю в бл8дномъ сї 8, (стор. 153—164), вдається ся, тогож Ів. Златоуста.

17. Казанія в недлю мжоп8стн8ю (стор. 164—174), виклад євангельського оповідання про страшний суд, без апокріфічних деталів.

18. Казанія в недлю сироп8стн8ю (стор. 174—183), про значінє посту.

19. Б с8кот8 пер'кв8ю сї. поста памят творим сїаго Өевдора Тирона (стор. 183—191), звісне апокріфічне оповідане про съв. Теодора Тирона і змия, надруковане Тіхонравовим з рукопису Троїцько-Сергієвої Лаври XVI в. (Памятники II, 93—99), пор. дод. IV, ч. 27.

20. Б недлю пер'кв8ю сїаго поста по8ченіє иже ко стїых юїца ишего Іоана Златовстаго (стор. 191—199), про значінє посту.

21. Б неделю є. поста по8ченіє ко христианом иже ко стїых юїца ишего Іоана Златовстаго (стор. 200—205), про піст і стоянє в церкві, пор. дод. IV, ч. 29.

22. По8ченіє в недлю кр8топоклон'н8ю (стор. 205—216), про значінє і силу хреста, оповідане про перехід Жидів через Червоне море і дальші пригоди в пустинї, подібне до того, яке надруковано з рукопису Ст. Теслевцьового в першім томі Памяток, стор. 251—254. Тут оповідане повнійше, ніж у дефектнім рукописі Теслевцьового, пор. дод. IV, ч. 30.

23. Б недлю четвер'т8ю сїого поста (стор. 217—220) про значінє посту і покути. Між іншим читаємо тут: Нине-гїтаже сѧ постили сами й дѣти не сали й. дни пер'сїй ма-терїй сконч, й скотомъ пасти не давали. Коли сѧ м'ксто их хот'ло запасти из ными за их великий грѣхъ, йна пророкъ проповѣдалъ им погибелъ ихъ. Я поч8'ши сам цркъ Нынекиц'кій разореніє к'к'ное, оусталъ сам со престола своего цркского, извергъ шати дороги ис т'кла своего й взявъ веретъ на сеke и сївъ на

пеп'яль ї сід'євъ молачи сѧ Бѣгъ нѣсномъ. Тамъ бытъ крикъ великий а плачъ ревъній, ї юноштикъ имъ Бѣгъ греки ихъ, видячи ихъ покоры добрѹю.

24. **Б** нѣд'лю є. стого поста пощенїе (стор. 221—224), приготоване до страстей Христових.

25. **С**лово въботъ **Лазаревъ** (стор. 224—230), про воскресене Лазаря, безъ апокріфічнихъ додатківъ.

26. **Б** нѣделю цвѣтни ю, євліє ѿ **Мадемъ** зачало пг. (стор. 230—239), символічний викладъ Іусовога в'їзду до Єрусалима і проповідь противъ недовірства, пор. дод. IV, ч. 33.

27. **Б** стїй великий четвертьтокъ. **С**лово стого юща ишего Еусевію сошесткїи воладъ Івана Прѣдитечи (стор. 240—265), надруковане мною зъ копії майже дословно згідної, зъ рукопису Ст. Теслевцьового, въ другомъ томі Памятокъ, стор. 317—327. Одинъ уступъ ізъ отсєї копії, про покаране Жидів за Іусову кровь, передрукованій мною тамже стор. 338—339.

28. **К**азанія на **Воскресеніе Христо** (стор. 265—263), ізъ згідної копії Ст. Теслевцьового надруковано мною въ другомъ томі Памятокъ, стор. 327—331.

29. **К**азанія на **Вознесеніе Христо** (стор. 273—281), надруковано мною ізъ отсєго рукопису тамже стор. 331—334.

30. **К**азанія на сошесткїе стого **Джако**. Дуже близький до сего текстъ є такожъ у Ст. Теслевцьового, дод. IV, ч. 40. Характерне въ обоихъ казанняхъ вставлена оповідане про лицарівъ Григорія Болшевича і Габріеля Волотовича і про душу одного зъ нихъ, що під часъ сну въ видѣ миши вибігає у него зъ рота, бігає по лісі і въ дуплі одного дерева знаходить скарбъ. Се оповідане взяте зъ якоїсь західно-европейської версії і въ середніхъ вікахъ вийшло въ складъ епоса про Карла Великого.

31. **К**азанія ѿ **стой Тройци**, яко сѧ **Бѣгъ Авраамъ** показа 8 днівъ **Імакрійскаго** (стор. 296—312), оповідане про гостинність Авраамову, про трьохъ подорожніхъ, про зарізане теля, що ожило по обіді, про знівечене Содоми, про Лота, його гріхъ і покуту; въ кінці про Агару і Ізмаїла та їхъ потомківъ. Текстъ дуже близький до сего надрукованій мною зъ рукопису Ст. Теслевцьового въ першомъ томі Памятокъ, стор. 330—334, пор. дод. IV, 41.

32. **К**азанія на **рождество стого Івана Прѣдитечи** ї **Крестителя Г҃ана** (стор. 312—323). Оповідане згідне майже дословно зъ тимъ, що надруковане зъ рукопису Ст. Теслевцьового въ другомъ томі Памятокъ, стор. 103—108, пор. дод. IV, 38.

33. Казаня на стъх ве́рховныхъ айлъ Петра и Павла (стор. 323—341). Основа взята майже виключно з апостольських Діяній, з виємком оповідання про боротьбу Петра з Симоном волхвом, основаного на апокріфічнім оповіданю про сю тему. Майже такий самий текст є і в рукописі Ст. Теслевцьового, дод. IV, ч. 39.

34. Казаня на стого пророка Илїї (стор. 341—358), основане в переважній часті на съятім письмі, з деякими апокріфічними додатками (про ниву, що одного дня засяна, тогож дня зйшла і дозріла, про смерть Єзабелі); текст майже дословно такий самий з рукопису Ст. Теслевцьового надруковано в першім томі Памяток, стор. 296—303, пор. дод. IV, 48.

35. Казаня на стого великомъчника Пантелейона (стор. 359—363), популярний переповід минейної статі, пор. дод. IV, ч. 49; долішня части картки 359—360, яких 7 рядків, видерта.

36. Казаня на Пречестнаго Ганишего Їсуса Христы (стор. 333—373), паренетично-дофматичного змісту.

37. Сказаниe ѿ Мойсею, како съ родилъ и къ которе времѧ иаково сѧ годовалъ иакъ виѣлъ Жиди изъ Египта (стор. 373—391). Оповідане в головному згідне з тим, яке з дефектного рукопису Ст. Теслевцьового надруковано мною в першім томі Памяток, стор. 245—251, пор. дод. IV, 51.

38. Слово о стомъ Авраамѣ, егда иви сѧ въ архистратигъ Михаилъ (стор. 392—401). Се звісний апокріф про смерть Авраама, надрукований Тіхоправовим з рукопису Троїцько-Сергієвої Лаври, XVI в. (Памятники I, стор. 79—90), тілько в отсїй копії він значно вкорочений.

39. Казаня на 8 спене престии Богородица (стор. 402—410), популярно переповіджений апокріф про смерть Богородицї, приписаного съятому Іванови Богослову, надрукований із отсего рукопису в другім томі Памяток, стор. 390—394. Кінця бракує.

Що до мови сего рукопису, то вона, як показують подані проби, в головному народня, з невеликими примішками церковщини; примішки угро-руського диялекту рідші, віж у рукописі Ст. Теслевцьового, ще рідші мадярські слова; натомісі є декуди польонізми, знак, що автор тих писань черпав із польських жерел, котрих він зрештою ніде не цитує. Що до правопису, то він прінципіально фонетичний. Хоча писець і вживав ы, ё, але звичайно неправильно, особливо ы; ріжниця між ы, и, і у него зовсім не істнует, хиба тілько, що ы ніде не кладеться на початку слова. Інтересна предилекция нашого писця вживати ы після н, чи треба, чи не треба,— анальгічна до предилекції писця рукопису Ст. Теслевцьового, вжи-

вати ї після ж і р. З цією бачимо в отсюму рукописі дивні переверти. Один писець (пригадую, що рукопис писаний кількома руками) уживає тілько одного, а другий тілько другого знака; коли в одних статтях ми читаємо звичайно єсть, милостъ, пишетъ і т. и., то в інших знаходимо не тілько єсть, тутъ, але також далъ, просилъ, прослатъ, вечеръ, ѿнъ і т. и. Як бачимо, і тут живе почутє варгости тих знаків затратилося і писарі вживали їх по якому власному правилу.

VI. Рукопис із с. Літманової А.

Рукопис писаний на сірім, гладкім папері в початку XVIII в. в 4-ку, одною рукою, без киноварі, з захованою старою пагінацією, що числить картки і йде з деякими прогалинами від 1—218. Деякі картки, повиривані з середини, з пообриваними рогами заховалися і по трохи заповнюють прогалини. Рукопис належав у 1847 р., як видно з приписів на маргінесі оловцем, до селянина Глинського в селі Літмановій на Спішу, в західній часті північної Угорщини і заховався в його сім'ї до тепер. Де які статті в тім рукописі писані церковною мовою, переважна частина народною з невеличкими слідами диялекту. Ось його зміст:

1. Житіє й мченіє стыхъ безсребникъ и ч8 дотко-
рецъ Хвыхъ Коз'мы и Даміана (стор. 1—7).
2. На днъ собор8 стого архагла Мих'ила каза-
на (стор. 7—17), пор. дод. IV, ч. 10.
3. На днъ воведенїя въ цркв пресв. Владимира
нашъ Бцн (стор. 17—20).
4. Житіє стго апла Яндрея первозванного (стор. 21—30). Тут у рукописі прогалина. По карті 15 іде 25 з закінч-
нем якоїсь статті.
5. Житіє стго Алеѧна члка Бжїж (стор. 31—48), пор
дод. IV, ч. 44.
6. Слово въ днъ стыхъ младнецъ хдї. Широда црв
въ Бидлевмъ извїенныхъ (стор. 48—55), пор. дод. IV, ч. 17.
7. Житіє йже въ стыхъ Шца ншего Василія Ве-
ликаго (стор. 55—62), без кінця. Далі прогалина, по к. 49 старої
num. наступає правдоподібно 44.
8. [Стыхъ м. мчникъ], без початку і кінця (стор. 63—70),
пор. дод. IV, ч. 43.

9. Житіє і мученіє свої великомученици Барвари (стор. 70—73), пор. дод. II, ч. 59; IV, ч. 12.
10. Житіє преподобного Іоанна Шевченка Савки Шевченко життю наставника (стор. 73—79).
11. Приповісти розмінтиши їх стихъ (стор. 80), без кінця. Між стор. 80 і 81 нової пагінації бракує картки рукопису.
12. На спасенію страсти Гда Бога Спаса ішого (стор. 81—97), пор. дод. IV, ч. 65.
13. На праздник самого Спасителя Ха или прѣтой Бѣти в такій сенсъ можешь предмовѣ оучинити (стор. 98).
14. На праздникъ въскрѣнїя Ісуса Христа (стор. 99—105).
15. Приповѣсть албо ѹ пооученїє ї зрадѣй ї на силю іако панове джютъ ѹ оукривджаютъ поданихъ скончъ и людѣй оукогиихъ (стор. 105—111), оповідане про старосту Мисимаха і підданого Гвідона, що терпів від старости ріжні кривди, доки в кінцї цар не довідав ся про все і не покарав старосту; оповідане досить безбарвне, виглядає як поспішно зроблений витяг із якоїсь більшої цілості. Стор. 112 порожня.
16. Извѣстіє ѿ чтицьмъ дрѣвѣ крѣастїго, на немъ же Ісусъ распят бысть (стор. 113—121), звісна легенда про хрестове дерево (пор. Памятки II, 242—246), церковною мовою.
17. О Мойсеи пророцѣ (стор. 122—186), коротко переповіджена біблійна історія від уродження Мойсея до кінця книги Судій, головно на основі біблійних книг, але і з деякими апокріфічними додатками. Особливої уваги заслугує остатній уступ, де говориться про вигублене племені Веніаминового із за знасиуваної жінки (Суд. XIX—XXI) і кінчить ся ось як: „тыхъ всѣхъ до наименшого выбили, толькo дѣвокъ ихъ зостали, аби сѣм'я Беніаминово, если бы где зосталъ жкий потомокъ єго, потомъ воскресили. которыхъ знайшло сѧ по немаломъ часѣхъ тымъ иж недоставало на єхъ дѣвокъ, позволили имъ в свята на танцѣхъ дѣвки хапати ѵза жены мѣти. того звѣчаю ѹ горнаци наоучили сѧ; треба ихъ іако Беніаминовихъ потомковъ карати“.
18. О премъдромъ Саломонѣ (стор. 186 — 196), на основі Біблії.
19. Прикладъ въ пожит'кахъ ѹ спартности вшитъкихъ речахъ (стор. 197—200). Варлаамова притча про однорічного царя в досить цікавій редакції, з викладом.

20. Притчи розличнихъ бытій: притча ѿ неситыхъ житопродаццахъ (стор. 201—203), із жития свв. Спіріона, по церковному.

21. Притча ѿ мѣтыни цѣлї Трактатѣ (стор. 203—204), по церковному.

22. Притча ѿ т҃ехъ дѣгахъ (стор. 204—207), із Варлаама і Йоасафа, по церковному.

23. Притча ѿ двохъ рабѣхъ (стор. 207—212). Зміст притчі такий: два раби розгнівали пана і він вислав їх геть від себе на кілька літ. Один відійшовши на чужину збудував дім, заложив хобайство і розбогатів, другий, наняв ся у золотаря з тим, що коли пан прише по него, аби за його роботу дав йому золотий вінець. По кількох роках пан посилає по своїх рабів: той, що був богачем, покидає все і йде голіруч, другий несе на голові золотий вінець і знаходить ласку у пана. Далі йде проповідницький виклад притчі.

24. Притча ѿ купнѣ съ Кѣомъ (стор. 212—214). Муж „єлинъ“ за намовою жінки християнки давав милостиню вбогим з тим, що дає се християнському Богу. Коли ж їм не стало що їсти, іде до церкви, щоб Бог їм віddав, знаходить срібну монету, за неї купує рибу, а в нїй знаходить дорогий камінь. Се очевидно та сама притча, якої закінчене заховало ся в рукописі Ст. Теслевцьового, пор. дод. IV, ч. 67.

25. Притча ѿ Патерика ѿ пѣнїи цѣковномъ (стор. 214—217), звісна тема Шіллерової баляди „der Gang in den Eisenhammer“, паралелі див. Oesterley, Gesta Roman. ч. 283 і стор. 749.

26. Притча є. Еусекія ѿ купцѣ въ око зливомъ (стор. 218—220). Купець сидить у тюрмі за довги; якийсь богач хоче взяти його жінку на блуд і обіцює ся за се викупити його, але купець не пристає. Се бачучи розбійник, що сидів у тюрмі разом з купцем, відкриває йому, де має закопане золото і купець сплачує свій довг.

27. Притча ѿ правдѣ и ѿ кривдѣ (стор. 221—225), в формі притчі оповідана казка про те, як товариш товарищеви в дорозі за шматок хліба вибрали очі, як сліпий підслухав розмову чортів і прийшов до здоровля і великого маєтку, а другий через свою захланність пропав, (пор. Етнографічний збірник I, 69—76).

28. Історія ѿ Мелхиседеци же є неродословенъ (стор. 228—229), між стор. 228 і 229 брак картки.

29. Приповѣсть ѿ скаволыхъ людехъ (стор. 229—231), на марці приписано: „Александеръ єпокъ въ традиціяхъ своїхъ“.

30. Притча ѿ невинні́х на смерть ѿ сужденномъ (стор. 231—233), на марг. додписано: „Люцій Маринес Пин[еро] ѿ речахъ гиспанскихъ глава остатна“.

31. ѕ невинности стого Ішанна Дамаскина (стор. 233), на марг. приписано: „Ішанъ патріарх Їєрусал. в житті єго“. Пор. дод. IV, ч. 13.

32. ѕ созданїи мірстїмъ, ѕ бытї ж главы а-вика (стор. 233—250), без кінця, церковною мовою.

33. Кроники розличныхъ бытїй, иж[е] висткъ ї есть Бомъ созданна на всемъ свѣтѣ. ѕ рою земномъ (стор. 241—253), — переповіджена уся перша частина кн. Битія аж до збудовання вавилонської вежі, з апокріфічними додатками, народною мовою.

34. ѕ дивныхъ народїхъ людїй (стор. 254—257), із якоїсь середньовікової космографії.

35. ѕ Авраамъ (стор. 257—278), оповідане про Авраама і Ісаака на основі Біблїї, нар. мовою.

36. ѕ Ісифъ синъ Іакововимъ (стор. 278—294).

37. Поученїе стого Ішанна Златоустаго къ вѣрнымъ (стор. 295—299), нар. мовою.

38. Слово стого Василія ѿ дѣлательхъ добрыхъ и ѿ лѣнивыхъ (стор. 299—303), по церковному.

39. Слово стыхъ єцъ ѿ піаніцахъ (стор. 303—306), по церковному.

40. Слово стихъ апостолъ ѿ стомъ постї (стор. 306—311), нар. мовою, зміст не має нічого спільного зо съв. апостолами. Між стор. 310 і 311 брак двох карток.

41. Слово стого Ішана Златоустаго ѿ глюцихъ, яко нѣсть грѣшны мъ маки (стор. 311—316), нар. мовою.

42. Слово стого Ішанна Златоустаго ѿ сокираюшихъ многаа богатства (стор. 317—325), нар. мовою.

43. Слово стого Генадія патріархи вселенского дѣполезное (стор. 325—330), церковною мовою.

44. Слово стого Ішанна Златоустаго ѿ мѣтыни дѣполезное (стор. 331—332), без кінця, церковною мовою.

VII. Рукопис із с. Літманової Б.

Притулений до попереднього і разом з ним дістав ся до нас другий рукопис, а властиво шматок рукопису, писаний у XVIII в. в 4-ку, на відміннім від попереднього, сїрім бібулястім папері, від-

мінним, також одним почерком, заокругленим полууставом трохи зближеним до скорописії. Рукопис заховався дуже лихо, роги карток зотліли, пообдирані, в середині прогалини, де куди вирізано частини карток. Рукопис мав також стару (арабську) пагінацію, що числила картки, але з неї лиш де-де лишалися сліди; остатня з захованіх тепер карток має ч. 83, але всіх захованіх карток маємо тепер лише 36. Рукопис зложений увесь народньою мовою. Ось його зміст:

1. [Слово на Стрітеніс Хвіс], стор. 1—4, без початку.
2. Міца мар'ядна кѣ. на Благовѣщѣ Прѣ Блажена шея Б҃ци й прѣно дѣкы Марії. Еѵ. Аск. зач. Г. (стор. 4—10); по стороні 4 і по стор. 8 бракув мб. по одній картці.
3. Житіє й мъченіє стїгш великомъченіка й по-
вѣдоносца Хвіа Геврії, юже пострада въ цѣтво
Дев'яностоїа въ лѣтіи сп. міця апостола кѣ. дна (стор. 10—17), пор. IV, 45.
4. Чудо бывшее стїго мъніка Хвіа Геврія ѿ
дѣци юже избави ѿ змії въ житїї своємъ (стор. 17—
19), в середині брак картки. Пор. IV, 46.
5. Міца апостола кѣ. дна. Казаніє ѿ житїї чѣнаго
прѣка ѹ прѣтчи ѿ крѣла Гнѧ Іѡанна (ст. 19—25).
6. Міца 18нїа кѣ. дна. Житіє стыхъ верхов'ихъ
апостолъ Петра ѿ Павла, пострадавшихъ въ Рум'ї вре-
мѧ Нерона царя въ лѣто 25. (ст. 25—42).
7. Слово Тибет'яни ѿ новознайденомъ скѣтѣ въ Я-
зїи, западнїй частинѣ скѣта (стор. 42—50). Се не реляція
про дїйсне географічне відкрите, а тілько перерібка дуже популярної
в західній Європі від XIII в. легенди про Попа Івана і його іде-
альну державу.
8. Бидлю пїтє стїго велик. поста, еѵ Мар. стїго
зач. м. з. (стор. 51—57), проповідь, без кінця.
9. Слово ѿ Рождествѣ Ісуса Христі (стор. 57—62), надру-
ковано Памятки II, 415—417.
10. Слово стїйшого патріарха Терентія въ Ца-
риградѣ (стор. 62—68), оповідане про Жида, що хотів отруїти
патріарха Терентія і про чудо, яке сталося при тім.
11. Слово патріарха ѿ поїздці, іакъ єсть члвкви
грѣшномъ покута по житочнамъ (ст. 68—72), оповідане про
свв. Антонія пустинника, без кінця.

Найважнійше в тім рукописі, те, що вже піднесено в увазі до
передрукованого відсі текstu (Памятки II, 417—418) і що видно

особливо зо статі під ч. 7, се його перехідне становище між східними й західними, польськими а може й словацькими жерелами. Із цього погляду сей рукопис варт пильної уваги.

VIII. Рукопис о. Теодора Поповича Тухлянського.

Так називаю сей рукопис на основі підпису його властителя а може й автора, що знаходить ся на картінці. Рукопис, що знаходить ся в бібліотеці Оссолінських у Львові під ч. 2189, написаний коло 1750 р. Се книжечка в новійшій оправі, малої 8-ки, добре захована, писана в головній часті одною рукою¹; кілька лиш карток писано двома іншими руками. Письмо дрібне, полууставне, але заокруглене і дуже близьке до скорописі; киноварі не вживано ніде, так само нема ніяких оздоб ані рисунків. На сей рукопис звернув увагу у-перше проф Макушев, що 1881 р. описав його і передрукував більшу частину змісту в „Журналь Министерства нар. просвѣщенія“. В 1884 р. др. Ом. Калитовський подав його опис, хоч і недокладний, у „Зорі“ (ст. 65), де й передрукував одну статю з него тзв. „Книгу звѣздочетства“, а деякі інші частини в „Бібліотеці Зорі“ пз. „Матеріалы до рускої літературы апокрифичної“. Частину того матеріялу передрукував потім я в обох томах Памяток, а віршу пз. „Пѣснь о свѣтѣ“ видав я з невеличким поясненем 1889 р. в „Кievskîй Старинѣ“ (за март, стор. 741 — 744). Подаю тут докладний опис змісту сего рукопису:

1. Книга звѣздочетства (ст. 1 — 11), надрукована д-ром Калитовским з невеличкою студією у „Зорѣ“ 1884, ст. 66, 73 — 75.
2. Прораз мѣнї ѿ колезний (стор. 11 — 14), стаття окрема від попередньої, не надрукована д-ром Калитовским і навіть якося не завважена ним.
3. Пѣснь о скѣтѣ (стор. 15 — 18). О. Петрушевич (Сводная лѣтопись съ 1772 до 1800 года, Львов 1889, ст. 103) звернув увагу на те, що початкові букви кождої строфи сеї вірші творять акrostих, що дає назву її автора — Александр Падалскій. О. Петрушевич бачив сю віршу в збірці пісень і віршів, спісаній у Львові 1777 — 78 Дмитром Левковським, автором кількох церковних пісень поміщених у почаївськім Богогласнику. Рукопис Левковського має бути в капітульній бібліотеці в Перешиблі, а вірша Падалського має там титул „Пѣснь о плачливомъ станѣ нищаго студента“. Уважаючи сю віршу одною з кращих памяток нашого віршовання

в XVIII в., особливо на нашій території, а надто з огляду на її популярність у наших горах, я друкую її тут у цілості. Про її популярність съвідчить факт, що до нас дійшло кілька її копій. Крім згаданої копії Левковського з р. 1778 і копії Т. Поповича з 1751 р. я одержав від о. М. Зубрицького ще одну її копію, зроблену, судячи по папері і письмі, також іще в XVIII в. десь у горах коло Турки і знайдену у одного селянина в Мшанці староміського пов. (близше до Турки, ніж до Старого міста). Ся копія передає не всю віршу, але вона цікава тим, що надала їй більше закраски місцевого гірського діяlectу, ніж копія Поповича. Друкую тут віршу на основі Тухольської копії, поправляючи в тексті ті початкові слова строф, де з вини копістів попсовано акrostих і подаючи в нотах відміни з мшанецької копії. Титул даю з копії Левковського.

Пѣснь о плачливомъ станѣ нищаго студента¹⁾.

1. А хтож на сем свѣтѣ без долѣ вродил ся²⁾,
тому свѣтъ марне³⁾ як колом⁴⁾ точил ся;
лѣта плинут марне⁵⁾, як бистрие рѣки,
часи молодие як з дожджу потоки,
все то⁶⁾ марне минаеть.
2. Луче⁶⁾ би ся било в свѣтѣ⁸⁾ не родити,
нѣжели на свѣтѣ бездолному жити;
албо вродивши ся скоро в землю гнити,⁹⁾
жеби¹⁰⁾ недолго в свѣтѣ бездолному жити,
нехай жалю не буде.
3. Ой доле¹¹⁾ моя, где ти в той часъ била,
коли моя мати мене породила,
же мѧ тепер в свѣтѣ¹²⁾ нѣ в чѣм не ратуеш,
а ти гуляеш, кому но ти служиш,¹³⁾
а я бѣдный на свѣтѣ.
4. Куди оберну ся, не маю радости,
тилко в очах слези, а в серцу жалости;
выйду межи люди¹⁴⁾, стану та думаю,
що люде гуляют, як риби в Дунаю,—
ой¹⁵⁾ тяжкий мой жалю!
5. Сам же я не знаю, что маю чинити,
як мѣнѣ на свѣтѣ бездолному¹⁶⁾ жити.

¹⁾ Мшан. титул: Пѣснь о марности свѣтѣ. ²⁾ родив ся ³⁾ марнѣ ⁴⁾ коло ⁵⁾ плинуть ⁶⁾ ся ⁷⁾ лѣпше ⁸⁾ нигде ⁹⁾ пѣти ¹⁰⁾ аби ¹¹⁾ Ахъ доложъ ¹²⁾ нигде ¹³⁾ тиlко той гуляєть, кому ти голдуешъ ¹⁴⁾ медже людій ¹⁵⁾ ахъ ¹⁶⁾ мѣзерному

Коли би миѣ крила орловиє¹⁾ мати,
полетѣл би я где своей долѣ шукати²⁾
а в чужие сторони^{3).}

6. А⁴⁾ свѣтеж мой красний, ти щастом [sic!] голдуеш,
однаго минаеш⁵⁾, другому даруеш;
иніхъ людей садиш в дорогие шати⁶⁾,
а иніхъ садиш в пошерпанѣ лати,⁷⁾
рани сердцу завдаешъ.
7. Нѣхто чоловѣка в нещастю не знае,
як на собѣ сукней богатих⁸⁾ не має;
хотяй би йонъ бил⁹⁾ и чесного рода,
як не маш в кишени, то певна незгода,
хоч би бил в амудрѣший.
8. Де¹⁰⁾ ся чоловѣку в нещастю подѣти,
до кого он маєт главу приклонїти?¹¹⁾
хто собѣ¹²⁾ панует, а не поратует,
не тилко чужина, але и родина
в нещасной годинѣ.
9. Ест¹³⁾ таки люде, що ненди не знают,
вродивши ся в щастю, в щасцю¹⁴⁾ умирают,
а інши і з роду фортуни не мають,
хоч найболше жиуют, роскошей не знают
ажъ до смерти своеї.
10. Рожніе люди мови о мѣзернѣмъ мають,
которие ненди на свѣтѣ не знают:¹⁵⁾
коли прийде убогий где меже богатѣ,¹⁶⁾
зараz єден з другим почнут ся зглядати,
в кожdom словѣ осуждати.
11. Пишов бим мѣзерній¹⁷⁾ фортуни шукати,
а в якой она сторонѣ, коли би ей¹⁸⁾ знати!
Ачайже коли у мене фортуна буде,¹⁹⁾
в той час мене знати всюгда будут люде,
где тилко ся поверну.
12. Ах долеж моя, доле, чем мя ти минаеш,
а иніхъ людей в свѣтѣ спомагаеш?
Тилко мене мѣзерного в свѣтѣ не ратуеш,
мѣсяца единого [мѣнѣ] не послужиш?
За вѣк би мѣнѣ стало.²⁰⁾

¹⁾ орловиє ²⁾ полетѣль бымъ долѣ где своей шукати ³⁾ а въ чуджинѣ сто-
рони⁴⁾ Ахъ ⁵⁾ минаш ⁶⁾ въ дорогихъ палацахъ ⁷⁾ въ старейки лѣта ⁸⁾ мѣзернихъ
⁹⁾ а хоцій же бы быль ¹⁰⁾ Поп. і Мшан. Где, але акrostич вимагає: де ¹¹⁾ свой
жаль уносити ¹²⁾ Хоць інныій ¹³⁾ Поп. і Мшан. суть ¹⁴⁾ въ томже ¹⁵⁾ которыи въ свѣтѣ
въ щасцю оплывають ¹⁶⁾ меже богатихъ, ¹⁷⁾ Пѣду я бѣдный ¹⁸⁾ мнѣ ¹⁹⁾ Якъ въ мене
фортуна мѣзерного буде ²⁰⁾ Сеї строфи въ Мшан. нема.

13. Да вшиткож тое¹⁾ фортуна справует:
кому она служит, той завше панует;
кто фортуну маєт, в каждого биваєт,
а на мѣзерного як звѣр поглядаєт,
в каждом словѣ осуждаєт.³⁾

14. A⁴⁾ szczoż za uticha w switi czełowiku,
Коли марне тратит лѣта сего свѣта?⁵⁾
Ачей же коли сам Бог що ударует,⁶⁾
же ся надомною коли измилует⁷⁾
в нещасной годинѣ.⁸⁾

15. Ласка то все Бога⁹⁾ усѣм тим керуе,
же¹⁰⁾ ся надомною коли так¹¹⁾ змилиуе;
коли мѣнѣ скоче и сам Бог що дати,¹²⁾
не даст надомною такъ барзо згаржати¹³⁾
в нещастливой годинѣ.

16. Смутне мое сердце нѣгди ся не втѣшил,
тилько вѣби все жал тяжкий барзо зносит;¹⁴⁾
немаш жадной хвилѣ, жеб мнѣ послужило,
жеб ся мое сердце хоч на час втѣшило, —
за¹⁵⁾ вѣк би мѣнѣ стало.

17. Кирявие слези з очей моих текут,
хоч би на еденъ часъ, [и] то не престанут;
плачуть мои очи, сердцем моимъ тужу,
же я нѣ вѣд кого щирости не вижу...
Як мѣнѣ не тужити?¹⁶⁾

18. И одного немаш, жеби бил мнѣ щирий,¹⁷⁾
жеби мя потѣшил¹⁸⁾ в нещасной годинѣ;
сам же я не знаю, що чинити¹⁹⁾ маю?
Жаль свой износити,²⁰⁾ би мя мог втѣшили
в нещастливой годинѣ.

19. Измилуй ся Боже, до тебе волаю,
тилько в тобѣ едном всю надѣю маю.
Боже з високости. не дай . . . жалости
мѣнѣ мѣзерному, в свѣтѣ нещасному,
на вѣкъ тя будем хвалити. Амен.

Мшанецька копія, з якої вписано варіянти, се великий пів-аркуш сїрого, грубого паперу, записаний з одного боку зовсім по-

¹⁾ А! всеж бо тое²⁾ кажди го витає³⁾ ще наругает ся⁴⁾ Да⁵⁾ вѣку⁶⁾ Чи то ми⁷⁾ то самъ Богъ взычає⁷⁾ такъ велмѣ здѣвает⁸⁾ нещаслива година. Далі в Мш. іде стр. 18⁹⁾ Ласкавый есть Богъ въ небѣ¹⁰⁾ Чей¹¹⁾ Богъ¹²⁾ Ах! минѣ Господь и хощеть что дати¹³⁾ велмѣ здивати¹⁴⁾ тилько на собѣ все жалъ тяжкий носить,¹⁵⁾ за весь¹⁶⁾ Ся строфа у Мшан. час.¹⁷⁾ що бы мнѣ зичливий¹⁸⁾ порадивъ¹⁹⁾ до кого я²⁰⁾ въносити.

лууставним виразним письмом; вірші йдуть рег exleñsum, тілько кожда строфа починає ся а capite і має порядкове число (кирильське). Всіх строф 16. Внизу на оборотній стороні підпис: Согам me Eliasz Demianoski mp. Administrator woyłostwa Groziowskiego, candydat Groziowski. Гроцьова, село сусіднє з Мшанцем, але що значить отся урядова корамізация на вірші — не розумію. Зрештою Мшанецька копія, як бачимо, в багатьох місцях краще заховала першій текст, ніж Тухлянська.

4. **Казаня на Рождество Хъю** (стор. 19 — 51). Казане зложене з трьох частей, а поодинокі часті мають ще менші відділи під окремими титулами. І так на стор. 26 маємо: Частъ втораа тогожъ казаня ѿ іакшай сїа звѣздѣ і ѿ чвдѣ кившем в Персидѣ; стор. 27: Зде позоставївши повѣстъ персидскою ї тѣхъ трехъ кролей начнемъ казаня ѿ предївномъ ї некімовномъ рождествѣ Хъюмъ; стор. 40: О звѣздѣ, которю маєт пресватаа Б҃ца на собѣ ѹ что сѧ на ней значат три звѣзды; стор. 44: частъ третаа тогожъ казаня ѿ тои звѣздѣ, которам привела трехъ кролей из перськои далекои крайнї на поклоненїе Хъру новорожденномъ црю и ѿ богинї перськои Оурії; стор. 47: Оходъ ѿнихъ трехъ кроулен ѿ Персида до Іерусалиму. Див. Калитовскій стор. 9 — 21; Памятки I, 260 — 263; Памятки II, 13 — 18, 117 — 123, 337 — 338.

5. **Казаня на сокоръ престой Борци или по рождествѣ Хъю в неделю ѹ на стыхъ младенец избіенниихъ ѿ Іода цръл** (стор. 51 — 57), друковано Калитовскій, Матеріалы 22 — 25; Памятки II, 143 — 146.

6. **Казаня на Богоявленїе Господне** (стор. 57 — 72), друковано Калитовскій 25 — 32; Памятки II, 184 — 191.

7. **История ѿ женѣ Мандонѣ цръци възможной ѹ вестимлной** (стор. 72 — 79), друковано Калитовскій, 35 — 38.

8. **Повѣсть ѿ трехъ юношахъ цръехъ, братиахъ роднихъ** (стор. 80 — 84), друковано Калитовскій, 39 — 41.

9. **Рация ѿ цари Михайлѣ, како боудеть царемъ трицат лѣтъ** (стор. 84 — 90), друковано Калитовскій, 41 — 44.

10. **О цръствѣ Янтихристовѣ и днехъ послѣдніхъ** (стор. 90 — 94), друковано Калитовскій, 44 — 46.

11. **Слово ѿ единой девици поѹстиножителнїци, которая била оѹпвстины чотиридесят лѣтъ, родем била ѿ велиатинской землѣ из села Єнома, дочка ѿиадора селажина**

(стор. 94—102), без кінця, перерібка оповідання про Марію Єгипетську.

12. Modlitwy nabożne z roznych mieysc u Książek dla pożytku zbawiennego skompendiowane (стор. 103—148).

13. Пок'єст' ѿ чловєци ѿ см'єрти (стор. 149—161).

14 Piesń nabożna polska (стор. 162), inc. Zniewalasz moy Jezu do żalu.

15. Oratia nativitatis Christi (стор. 163—164), inc. Wesoły to dzień, wesoła to nowina.

16. Pieśń wielkopostna (стор. 164), inc. Stała matka bolesciwa, bez кінця.

17. Наоўка ѿ пчелах стого Зосима, кто ихъ хоует плодити, такъ чинити потреба (стор. 165—167), надруковано Калитовскій, 49—50.

18. Nauka o szczupaci (стор. 167—170), надруковано Калитовскій, 50—53.

19. Modlitwa iehda roiewe vtikaiut (стор. 171—172), надруковано Калитовскій, 53—54.

20. Молитва ѿ ѿроکов над пчелами (стор. 172), надруковано Калитовскій, 54.

21. Без окремого титулу ще одна статейка про пчоли (стор. 173), надруковано Калитовскій, 54.

22. Nayszliachetnieysza, Naурзенайдостоунієусза (стор. 174), під сим польським титулом подана руська вірша, (з акrostихом Яков Я); передруковую її в цілості:

Ико Богом' предизбранныю
матер' дѣвъ прекрасную,
Херувим' славн'кишнюю,
Герофим' чесн'кишнюю,
превишишю аггль
и всѣхъ и дрхангль
достоинъ єсъ всегда славити,
бы нас могла избавити
и наглони см'erti:

Ко ней бо кто прибегаетъ,
а на помошь еи призываетъ,
той будетъ збавленій
и вѣчной геенни,
и всякаго страда;
и въ искашъ,
и взлакашъ, —

НЕСКОНЧОНА
І НЕГІК корона
ко горнем' Сишинк.

Она во є воєвода
християнскаго народла,
красната црца,
мати владичица;
оусим' даєтъ прно
дары независно,
исц'клает,
просв'цляетъ
неомилно,
леч изобилно
вс'км благодарствуетъ.

В ден' пришествниа Хба
предстати тогда готока,
чесним' си покроком',
своим омофором'
люди покривати,
ш в'ежата мати!
Бо с' вибраниа
чистая пан'на,
дво, мати
благодати,
даждъ нам' взирати

Ізвістенна Сїа твоего,
пана и Б'га нашого,
ко тронци славима,
вс'км непостижима,
и ш арханд'лъ всегда славима.
Где с'єт стих ликъ собори
и архангельские хори,
намъ козиграйте!

На стор. 19 під титулом підписано: W roku 1756 misioneia
marca d. 18. На стор. 50 на бічнім марг. підпис здовж сторінки:
Syia xionzeczka Teodora Popowicza Tuchliaskiego, d. 20 augustis 1751;
такий же підпис, тілько без дати, є й на стор. 66.

IX. Рукопис Павла Кузинкевича.

Сей рукопис, зладжений коло половина XVIII в., називаю так
по його властителю, що підписав ся на маргінесі. Се книжечка
малої 8-ки сїрого паперу, значно зачитана і декуди пошарпана, без

початку і кінця тай з прогалинами в середині. Заховало ся доси 180 карток у старій, трухлявій, шкуряній оправі, яку тепер застулено новою, тривкішою. До недавна рукопис зберігався в селянській хаті в с. Грушеві самбірського пов., відки учитель Горуцький прислав його в дарі до бібліотеки „Просвіти“ у Львові. Текст писаний одною рукою, досить старанно, полууставом, без киноварі. Рукопис містить:

1. Конець оповідання про Антихриста і конець сьвіта (стор. 1—16).

2. ГЛАВА ІІ. що отвержені себе (стор. 16 — 32). Між стор. 20 і 21 брак двох карток, так само між 24 і 25 і брак кінця статті, що дає виклад на євангельські слова: *Ище кто хочетъ по мнѣ ити, да отвергнетъ сѧ себѣ*, писаний церковною мовою.

3. Част' ІІ. що крѣтъ Гнімъ, — казане, де з разу згадано про смерть Ісуса, потім подано виклад симболіки хреста.

Част' ІІ. яко крѣтъ є гла8пство [ї демоном] погибельний (стор. 42—54), полеміка з тими, що вважають хрест знаком ганьби, і оповідане про війну Константина з Максентием.

Част' ІІІ. що крѣтъ гнімъ яко що Персиды принесе сѧ (стор. 53—70), про війну Гераклія з Персами. На стор. 53 на марці в низу підпис: Jan Bielecki, на стор. 63: Paweł Kuzikiewicz, на стор. 64: ta xiąszka Pawła Kuzikiewicza, на стор. 65: Kto tę xiąszkę ukradnie, temu ręka odpadnie.

4. ПО8ЧЕНІЕ НА ПРЕСТАВЛЕНІЕ СТГО ЕВАНГЕЛИСТА ІѠАННА БОГОСЛОВА ІЗВРАННО що житія єго (стор. 71—102), оповідане в початку основане на євангелію, а далі на псевдо-Прохорі. На стор. 97—102 на марці в низу йде ось який запис: Ja jestem dobrze uczony czlowiek y mnie wszyscy xięza kochaią, ciebie Jendrzej Łysyku nicht nie kocha, poniewaž ty iesteś głupy bardzo y nie chcesz się uczyć y iesteś bardzo chytry iak lis. Chodz ze mną do szkoły zawsze, to nie będziesz takim. Skonczyło się.

4. ПО8ЧЕНІЕ НА РОЖДЕСТВО ПРЕСТОН Б҃ЦІ (стор. 103—122), друковано Памятки II, 53—57. На стор. 103—104 в низу на марці підпис: Jan Bielecki tą xiąszkę pisał roku 1821; на стор. 107—110: I tak to powiadam: kto tą xiąszkę wkradnie, temu ręka odpadnie; y ieszcze to mało ręka, ale także y noga, to surowo nakazuię, bo nareszcie y głowa odpadnie.

6. Част' ІІІ. що смрти ІѠАННОВЪК, яко велики грѣхъ ц8 золостю і що злости женской (стор. 123—133), оповідано на основі євангелия про смерть Івана Хрестителя.

7. **Гдежеахъ злыхъ** (стор. 133 — 142), здається, частище друга попереднього казання, але подана під окремим титулом як окрема цілість. На стор. 142 під текстом ось який запис: Roku 1809 w iesieni pszenica byla po zl. pol. 72, żyto po zl. 56, jęczmień po zl. 40, owies po zl. 28.

8. **Повченіє в нед. л. євліє А8 к. зач. чл.** (стор. 143—151), проповідь без оповідання.

9. **Повченіє в нед. сыропаснію, євліє Мт. зач. зі. на 8ка** (стор. 152—160). На стор. 160 в низу знов підпис пізнійшого властителя: Jan Bielecki iego ta xiążka.

10. **Слово ѿ Шкровенни м8къ, єгда ходила прещта ж Бца з' Михайлом, гдем8чит сѧ род хртіанскій** (стор. 161—179). На стор. 179 під текстом дописано: в' рок8 дни т. 1790 godzin w roku. На стор. 180 написано іншою рукою зазначення погоди в падолисті і грудні, але не звісно якого року, по руськи латинськими буквами: Misiaca noemwria dnia ві. snih perszyu raz napadaw y w horach snih upaw tohdy; гі. pohoda y moroż wełykyy wes den i т. д.

11. **Ч8до великомч. Геврія. Слышите вратие и д8ги, повѣмъ вамъ ч8до ст8го Геворія что сотвори во житїи своемъ** (стор. 181 — 188). Пор. дод. IV, 46 і VII, 4. На стор. 183 в низу підписано: Та xiążka Pawła Kuzykiewicza.

12. **Исповѣдь правовѣрномъ хртианомъ** (стор. 189—192), формула сповіди, по церковному.

13. **Страд[а]ніє ст8аго великом8ченника Ішана ногаю въ Бѣлградѣ м8чишаго сѧ старости Перъса** (стор. 193—219). На стор. 219 в низу підпис: Spisali sia siia muzeniiia swiatego Jana soczawskiego R. P. 1761 (1761) miesiąca novembris die 28. Оповідане списано церковною мовою. На стор. 220 написано уривок якоєсь молитви, пару проб пера, а потім ось яку літописну записку:

(1697) 113 Tatarę były.

(1748) 62 Sarancza była.

(1776) 34 Hrom selo spaływ Medynyczi.

1848 Русского З а латинского 15 мая. Панщина и всѣ здирства даровано. Ся остатня записка додана пізнійшою рукою, але та сама рука при повищих трьох записках зроблених старим польським курсивом подописувала, може на основі анальгічних записок знайдених у якій іншій книжці, роки взяті нами в скобки. Що значать цифри 113, 62 і 34 покладені перед тими записками — не знаю. Записка

з 1776 р. важна тим, що стверджує місцевість, де був написаний рукопис: Мединичі або якесь поблизу село, може той сам Грушів, де заховав ся рукопис до наших часів.

14. **Слово її единій дівчині, життю, якож жила в' п'єстини л'єтъ м. й тамо скончала животъ своїй** (стор. 221—232), популярна переповідка життя Марії Єгипетської, пор. дод. VIII, 11. На стор. 221 під текстом у низу записано: Пам'ятка даної свободи дна 3-го лютого 1848, а на стор. 232 під текстом: Szugaioł Łąka 1225, morgow 6, 375 sążni □.

15. **Слово старого Василія величаго** (стор. 233—264), звісне оповідане про те, як сьв. Василій відібрав у чорта запис на душу Євладия, пор. дод. IV, 18.

16. Конець жартливого універсалу до пяниць (стор. 265—266); подаємо його тут, може хто знайде цілість... високо мислять. Претто мои наимилшін брати виже специф'єкованін, такъ великии іако ї малии, прошів вас оун'єжене, зевравши сѧ до к'єпі, то' мой оун'єверсалъ в' сл'юхъ вс'ємъ часто прочитовати ї найварз'є при зап'єстахъ, коли то много в'єгаєтъ роспости, ї коли в' жикую [sic!] мене насл'єд'ючи, не кел'єшкомъ, але квартод'єшнемъ на лоп'ї в'ых'їлючи, з' хмелю сѧ не просипляючи, ис под' чопа не виникаютъ. До тыхъ боякъ мова моа найварз'є належитъ, їби в'єдали, чимъ мають по смерти трактовати ї чимъ мають на похм'єле покр'єплати. Їжели предто комъ сѧ подобаєтъ сен мой трактаментъ в' лист'є моємъ по части виражоній, нехай сѧ з' реєстръ Бах'сового не винес'єтъ. тилкожъ разъ вс'ємъ м'єти пилное ѿко на приш'її час и завше пам'ятати ѿ томъ, що маєт бити на потом.

17. **Слово старого Ялєферю єже єст' д'шам х'єтіянскимъ** (стор. 267—280), звісний апокріф, названий також оповіданем про 12 пятниць, див. про него А. Н. Веселовскій, Опыты по истории развитія христіянской легенды. IV, 2. Сказанія о 12-ти пятницахъ (Журн. мин. нар. просв'щ. 1876, іюнь).

18. **Пр'єдослов'є къ читателю б'єгочестивомъ** (стор. 280—284), апокріф про пять болестей Богородицї, надрукований відси Пам'ятки II, 368—369. На стор. 283 в низу підписано: maliem swoich hroszyi tymfow 200, 206 R. P. 17 ȝ d miesiąca now., а на стор. 284 під текстом: Pawło Kuzikiewicz.

19. **П'єс'нє в' нєд. в' к'ї. є'вл'є в'клад** (стор. 285—295), виклад притчі про сівача. На стор. 295 під текстом між пробами пера також: Roku 1820. На стор. 296 між пробами пера залишка: Roku 1800 Zima byla bardzo wielka tak ze snig domy porogu-

walał ze wszystkim, aż ludzie wciekali s' chalup. Pszenica była po złotych 40, żyto po zł. 30, jenczmin po zł. 24, owies po zł. 14. Pro mense Decembris.

20. П о 8 ч е н є в н е д ь по с т а , в ы к л а д ь є в л і є Ї ш а н з а ч . є . (стор. 297—311). На стор. 310 внизу записка: 1810 rb. w iesieni słoty wielkie byli aż do bożego narodzenia, w zimie śniegu mało było, alie wiosna bardzo pozna była przez niepo[go]dę, śnieg w gurach wielki barzo upad i wszendy śnieg był wielki, na same [далі на стор. 311] wnębowstomplenie śnieg był wielki, tak że wszystkie ziemię zapadły. Żyto juz kwitło w ten czas, jak śnieg był; 13 dni był. Żyto było po zł. pol. 80, przenica po złt. 100, jęczmien po zł. 64, owies po zł. 48. Paweł Kuzikiewicz [сей підпис перечеркнено].

21. П о 8 ч е н є в н е д ь к д ь є в л і є в ы к л а д ь є Л 8 к а з а ч . л ь . (стор. 312—321). Na стор. 313 внизу підпис: Jan Bielecki w ten czas byłem y to pisałem, Bóg świadek temu. Na 322 znów записка з р. 1810 така sama, як при ч. 20, a під нею підпис: Ja Paweł Kuzikiewicz w ten czas byłem i to pisałem, Bug świadek temu. Roku 1811 Zytą było po zł. 200, przenica po zł. 258, jęczmień po zł. 60, owies po zł. 80 i bardzo pogoda wielka była, aż ziemia gorzała, w iesieni i w same żniwa słoty barzo wielkie byli, tak że wszystkie zboża pozrastały.

22. П о ч а т о к ' с л 8 ж к и с т օ n , ч ю т о з н а к ' є ё с т է є д и н а п о в е р х о в н а н е к р ա в а ѿ ѡ ф կ ր а н а с к а т է ѹ ѿ г о т է կ լ а ѿ կ р о к է Г ձ ա н ի շ ғ о п о д ա շ օ բ ա м ի չ լ է կ ա ѿ կ ի ն ա ѡ շ տ ա ն ե ի վ ե ч ե ր ի Ո հ շ տ ա ն ա на պ ա մ ա յ տ է կ ա յ լ 8 կ ի ս կ օ ն ի ն ա լ է կ ս ց ւ ե ՛ շ ա յ տ կ ա յ ք ի ѡ ֆ կ ր է ս տ ա ր օ գ տ է լ մ ե ն տ 8 ի п о с т ա ն օ կ լ ե ն ա (стор. 323 — 334), виклад латинської служби божої, очевидно перекладений з польського і з богатюмапольонізмами. На стор. 323 внизу продовжене записки з попередньої сторони: żyto wtenczas było po zł pls. 224, przenica po zł pol. 248, jęczmień po zł 180, owies po zł. 128. На стор. 334 по тексті додиковано: Finis. Lias tibi Deus, а вищим письмом: Dnia 15 decembra на прпд. ѿца Спиридона śnieg nawalny szedł z wielkym wiatrem przez dni 4, 5-ty i 6-ty dzień pogodny, a 7-my śnieg. Była kurzawa wielka, a od 7-mego dnia pogoda byla y mrozy jak dzień tak noc aż do dnia 22 decembra, a 22-go dnia wiatr z mrozem wielkym.

23. К а т е ч ү з м н а у к и wiary ś. chrześcianskie katolickie rzymskie krótko zebrane początki, które służyć mogą do przygotowania się na spowiedź święto sakramentalną, tak dla instrukcji starszych iakotęż y młodszych (стор. 335—350). Кінця нема. На okładce była приklejona kartuszka, тепер дуже пошарпана і зруйнована, на котрій читаємо: Chto тё xiąszkę dostany, ten i niech zmowi trzy Oycze

nasz y trzy Zdrowaś Marya za zmarłego Bazyli... Czapowskiego śś. pamięci, który umarł dnia 20 Stycznia . . . Paweł Kuzikiewicz. На обороті цієї картки також було щось писано, але крім поодиноких слів (дъшеспасителнаа ізвії і т. д.) годі дочитати ся якоєсь цілості.

X. Пісня про Віденщину 1683 р.

Огюю пісню віднайшов і опублікував о. Петрушевич (Літерат. Сборн. Гал. Матицы 1886, стор. 190—198); вона заховала ся в рукописній збірці віршів та пісень духовного змісту, зладженій 1734 р. в с. Камінці, Спішського комітату, в північно західній Угорщині. Докладного опису сеї збірки о. Петрушевич не подав, та про її зміст ми можемо мати поняття з поданого далі (дод. XVIII) опису збірки пісень із с. Камяної грибівського пов., що правдоподібно була третьою частиною тої самої збірки якої першу (а може й не першу) мав у руках о. Петрушевич. Ми передруковуємо тут його текст із деякими своїми поправками (зазначеними в нотах) і поясненнями.

Пѣснь о образѣ Кло[ко]чевскомъ.

Прислухай ся кто из боку и присмотри ся
справам бозскимъ великим, и зачуди ся,
что ся дѣе на семъ свѣтѣ
а въ угерскомъ повѣте.

Плакаль образъ Пречистой въ Клокочевѣ,
котры взяты, поставлены въ Мукачеве.
Гиѣвъ божій ся гутуетъ,
образъ Панны ламентуетъ.

Презъ Курудовъ¹⁾ в Клокочеве церковь спалена,
а угорска вшитка земля испустошена:
легко тое было знати,
же ся треба Бога бояти.

Ото Куруци зъ Лабанцами²⁾ себе зганяютъ,
а лютціе орсаги квалтом отбираютъ;
брат на брата наступаєтъ,
сынъ отцеви смерть готуєтъ.

¹⁾ Куруци — партія мадярських противників Австрії, якої головою в ту пору був гр. Емерик Текелій. Ця партія надіяла ся при помочи Турції і Франції відправити Угорщію від Австрії.

²⁾ Лабанці, мабуть попсована німецька назва Lanzenknechte — прихильники Австрії і німецького панування в Угорщині, непримиримі вороги Куруців.

Хотяй кто из боку прійде, мусить признати,
же угерская земля добра была мати,
але злыя мала дѣти,
же не хотѣли в покою сѣдѣти.

Медомъ, млекомъ, достатками ся оплывали,
а сынове своей волѣ
дочекали злой недолѣ.¹⁾

На цесаря свои руки подняли,
изъ Текелимъ раду узяли:
отъ цесаря отступаютъ,
къ Турчинови присегаютъ.

Ото идутъ до Будина примера брати²⁾)
и хотятъ ся Турчинови приятелми стати;
Турчинъ ихъ к себѣ пріймуть,
а подъ Видень ся стягутъ.

Строго били, мордовали не як панове;
Текелего вармеде южъ [стоять] готове;
а посполу съ нимъ ,
якъ сами хотятъ, такъ плондруютъ.

Сплондровали всю землю угерскую,
еще хотятъ сплондровати и немецкую :
подъ Пожономъ³⁾ южъ ставаютъ,
что ся стане, то не знаютъ.

А таборы турецкы стали подъ Вѣденъ,
а не знаютъ, же имъ прійдетъ горко обѣденъ.
Цесарь на то ничъ не дбаєтъ,
а надѣю въ Богу маєтъ.

Богъ намъ с Пречистою вся оборона,
прійде до насъ и Полская вшитка корона,
изберет ся християнство,
отжене отъ насъ то поганство.

Кды ся стали Немци с Туркомъ смелѣ витати,
стали Турцѣ с подъ Вѣдня якъ пилно утѣкати !
Нѣмцы хвалу Богу воздають,
за Турчиномъ угоняютъ.

¹⁾ Тут пропущено вірш, а замісъ него через помилку повторено знов два копоткі вірші попередньої строфі.

²⁾ В р. 1682 Текелій присяг у Будині на вірність турецькому султанови і за те був іменованій князем (премієром) горішньої Угорщини.

³⁾ Пожон, з мад. Pozsony, лат. Posoniu, нім. Pressburg. (Петрушевич).

Идутъ за нимъ з утѣхою ажъ до Будина.
Турци мовята: „Недобрая то у насть есть новина!“
Єдны въ Будине зостали,
а другіе поутѣкали.

Небесковъ [помочю?] ¹⁾ Нѣмца Будинъ достали,
а в Будине великую кровь розляли,
а Турковъ всѣхъ мечемъ постинали,
а христіаны осадили.

Идутъ Нѣмци ажъ подъ самыи Нандоръ Феерваръ ²⁾,
Турчинови кривавы мечи указуютъ;
Турчинъ тое гды обачилъ,
изъ таборовъ утечи рачилъ.

Егерскіе ³⁾ тое Турцы гды увидѣли,
свою раду заразъ отповидѣли.

• • • • • • • • • • • • • • • • • ⁴⁾

Провадят ся черезъ Тису Нѣмци подъ Варадъ ⁵⁾,
а Варадскій тому баша [былъ] барзо нерадъ:
въ єдну среду барзо рано
Ганзери Варадъ дано.

Въ городѣ при холодѣ Турцы сидѣли,
отъ стрилянія гранатовъ свѣта не видѣли
пресъ Ганзера преславного,
єднораля немецкого.

Но по волѣ Варадъ дали,
бо ся смерти въ немъ бояли.
Юже Турци отступаютъ,
а христіяне триумфуютъ.

Провадять ся изъ Варада, —
дай Боже, жебы пошли ис Цареграда!
Дай то Боже дочекати
в Цареградѣ пѣснь воспѣвати!
И Богъ з высокого трону;
некай упокоитъ угорскую корону;
небесъ [?] зъ высокого трону,
некай радость дастъ цесару,

¹⁾ В рукоп. Небескове; о. Петр. поправляє на: Не бес крове, хоча розмір віршії вимагає ще трьох складів, а кон'єктура „не без крове“ — не зовсім щаслива.

²⁾ Білград ³⁾ Йєр—Ерляв ⁴⁾ Пропуск.

⁵⁾ Варад або Варадин, по нім. Grosswardein, колись сильна кріпость, у теперішнім Бігарськім повіті.

абы еще лъта многа
былъ презытства
абы ему слава просвѣтала
и на вѣки все тревала.

Конець пісні очевидно попсований, із строф тілько де-де поли-
шали ся довші, початкові рядки, але більшина їх пропала; поли-
шали ся тілько коротші, що певно в співаню повтаряли ся по два
рази і для того ліпше заховали ся в памяті того, хто списував пісню.

ХІ. Дві карпаторуські перерібки „Александрії” з XVIII в.

Відсилаючи до детального опису Хітарської рукописної збірки в Записках т. X, Misc. стор. 7—14, де були подані також титули по-одиноких розділів Александрії поміщеної в тій збірці на 94 картках разом з коротким змістом кожного розділу, подаємо тут для порівняння титули розділів другої Александрії, надісланої нам о Жатковичем із північної Угорщини в рукописі (180 карток малої 8-ки, без початку і кінця), зладженім десь у початку XVIII в., що містить саму тілько сю повість тай то не всю.

Хітарська Александрія має, як видно з нашого опису, 20 розділів, хоча в рукописі є деякі прогалини; і угороруська має 20 розділів, хоча не має ні початку ні кінця, а деякі розділи зовсім відмінні від Хітарської.

1. Початокъ исторії ѿ Ялѣїандрѣ Македонскомъ, како сѧ почалъ и зачалъ. Ся глава в Xit. оповідає про Нектанава царя Єгипту, про те, як околичні нари не любили його за чари, і напали на Єгипет, про розмову Нектанава з одним філософомъ, якого цар вислав на вивіди, про те, як цар ворожбою довідує ся („лекомандюю тेरти началъ“) про впадок Єгипту, далі його втеку з Єгипту перед нападом Дарія і інших царів, про вроджене Александра від Нектанава, про молодість Александра і про смерть Нектанава з руки Александрової, про їзду Александра на кони-людоїді Буце-Фалі, про його побіду на олімпійських ігрищах і про розбитий Александром шлюб його батька з якоюсь іншою царівною. Із сего розділу в угороруській Александрії лишило ся тілько кілька обшарпаних карток, на котрих знаходимо як окремий розділ: „Смрти Нектанака, ѿ котрого мдрости Ялѣїандръ оучилъ сѧ ѿ котрого сѧ страхъ зачалъ“. Подаємо тут сей уступ і відповідний уступ із Хітарської Александрії для характеристики обох оброблень.

У хітарськім рукописі оповідається коротко розмову Александра з Нектанавом про найвишого Бога і далі кажеться:

„**Алєзандер** же рек: „**О** майстре, такъ многїя хитрости оўмѣваешъ, [а] смерть свою вѣдаш ли ѿ кого маєтъ быти тобѣ?“ То ємъ рекъ мнѣмаючи собѣ, ажъ бы ѿн не вѣдал. **Он** же рекъ: „**С**мерть мнѣ иматъ быти ѿ сына моего, а ты, **Алєзандре**, маєш оўбити ѿцѧ своего“. І рекъ ємъ **Алєзандер**: „**М**инѣ ли ты видишъ милого мнѣ ѿцѧ забити Филипа?“ И пхнвлъ его з горы в ровъ на прикрый кам’янъ, бо тогды мовилъ з нимъ на каменой горѣ стоячи близко сѣдища царскаго. Нектанав же в ровъ впав ледва живъ й рекъ: „**Н**е оўтайлъ сѧ еси, ижъ синъ мой еси ты, ѿ мене бо рожденъ еси, азъ та зачахъ й мене ѿцѧ своего оўбилъ еси, **Алєзандре**, и такъ ємъ ти рекъ. Я ѿ томъ нижъто не вѣдалъ, тиляко мати **Алімпіада**. И се я южсъ, синъ мой **Алєзандре**, ѿходжъ къ темномъ адъ, во преисподнюю землю, где вси єлинскіи цари мечатъ сѧ ѿ великого Бгга Савлаша“. І то рекъ оўмер.

І сївъ слышавъ **Алєзандер** оўстрашилъ сѧ, велми того жалувалъ, а Нектанава вземъ на плечи свои ѿ землї и къ матери своей **Алімпіадѣ** принесъ й рекъ: „Правда ли естъ, мати моя, ижъ ѿнъ естъ ѿтецъ мой?“

Алімпіада видячи сївъ варзо злакла сѧ [и] **Алєзандровъ** все подостаткѣ сказала ѿ ѿлченнї ихъ. **Алєзандер** же достаточне ѿ матери своей оўвѣдалъ и велми ѿ томъ жаловалъ, и з великою честю тѣло его похвали.

А тепер подаю се саме оповідане в угро-руськім тексті:

О смерти Нектанава, ѿ котого мдрости **Алєзандеръ** оўчилъ сѧ ѿ ѿтца зачавъ.

І потомъ по кил’ю дній пойшовъ **Алєзандеръ** гвлати на єдинъ скалъ славню великию, оўзївши йзъ собою Нектанава колхва, ѿ котого сѧ **Алєзандеръ** зачалъ во 8тробѣ матерней й котрый былъ першій оўчитель **Алек’андровъ**. І потомъ гвлючи собѣ на той скалѣ почнетъ ємъ покїдати ѿ него фортунѣ й ѿ звитаствѣ й ѿ рицерствѣ й іакъ маєтъ сей свѣтъ оузати подъ свою моцъ й побїдити всѣхъ царей й королей, й кол’ко маєтъ л’кть жити на свѣтѣ й акала ємъ смрть маєтъ быти й ѿ кого и на іакомъ мѣсцѣ. І потомъ почнетъ до Нектанава **Алек’андеръ** мовити: „оўчителю мой драгий, покїчъ ты мнѣ, ѿ кого тобѣ маєтъ смрть быти й на которомъ мѣсцѣ?“ Потомъ посмотритъ Нектанавъ на вѣги нѣснкии й ревне сплачетъ й почнетъ

мовити ко Ілек'андр8: „â то ѿ власного моего сна маєт ми смртъ быти тв на той скалкъ“. Рече к нем8 Ілек'андер: „Хтож ти тв є снъ? Я мы то єсме сами тв два. І то кижд8 та мантач8, же шал'в'єрюеш!“ Я потом тр8тил' єго с тон скалы, й тв зараз скончал' ся. Ілек'андер зараз прїйшовши до дому почаль пов'єдати ѿ Нектанавової смрти, з якои при[чини] єго за]бивлъ. „Мїко мој Плимпїадо, а то 8 добрый єм ся часъ зачалъ и доброго єм ся час8 родилъ, але злого час8 злос-м д'кло оўчинилъ, ком оўчителемъ своего Нектанава забилъ“. Рече к нем8 царица: „О снъ мой Ілексан'дре, а то се-с' власного своего ѿци забилъ“. Рече з'нов8 Ілек'андеръ ко матери своей: „Матко моя, цю том8 є за причина, або 8 твєре два м8жк, а в' мене два в'кт'цк?“ „Я то, снъ мой, Ілек'андре, скаж8 тек'к, що том8 є за причина: а то єсме жили с твоим ѿцемъ Филипомъ м. лфтъ, а потомства єсме не мали. й хот'клъ црь Филипъ твой ѿци мене прогнати преч с царства своего. Я потом ѿходачи з дому ѿци твой црь Филипъ на г. роки воевати на Филимы й приказав' мн'к, абым за totky три роки пил'но стараня йм'кла за д'кти, ко як прїйд8 з' войны â не в8деш мати д'ктеи, то ж твєре преч прожен8 с царства своего. й так я перечувши за в'кш'ка Нектанава, который то твєре през стараня свое й мдрост' свою през в'кгы нїсний оўчинив'“...

І почнет Ілек'андер мовити: „О мїко мој, чом8 ты м'кн'к є тем не ѿпов'єдала през такий долгіе часы?“ [тут бракує картки].

Ілек'андер виславлавши пов'єсть твю ѿ маттере своєї пошов ѿпакъ под твю скал8 й падши на Нектанава [почавъ ревне] плакати й тый слова мовити: „Ще Нектанаве, ѿвсти мн'к моего негиденїя!“ І потом в'зalъ єго на рамена свой й принесль єго до славного города Македонії й погреbe єго со славою й честю великою блгодаряще БГа Савашда.

Як бачимо, Хітарський текст, се не просте скорочене угроруського, але свободна перерібка, хоча можна приняти й навпаки, що угроруський був переробленем і беллетристичним розширенем коротшого орігінала в роді того, який маємо в Хітарськім рукописі.

До тексту, що відповідав першій главі Хітарської Александрії, належало також оповідане, оброблене в угро-руськім рукописі в окремій главі: „Мїца юнїа зг. дн. ѿходъ Ілек'андра в дрохъ до Плимпїады м'кста, хотѧчи йграти на колѣ алим'пійскомъ из' ін'шими панюты, где такій звичай их'к в8лъ“.

Із цього оповідання лишилися лише 4 сторінки; далі прогалина, по ній іде закінчене це оповідання (неповних 6 рядків), а далі вище наведене оповідання про смерть Нектанава. Значить, не тілько текст, але й порядок епізодів у обох Александріях відмінний.

2. **О царин Ялтамиши и ѿ Къмнахъ,** цього епізоду в угорор. нема.

3. **О царин пелагійскомъ Янахархосѣ,** і цього епізоду в угорор. нема, а є тілько його закінчене, що тут має титул: **О смрти црѧ Филипа ѿ цла Ялѣзандрова,** оповідання, з котрого зовсім не видно, щоб Філіп управляв від рани одержаної в бою з Анаксархосом, так що годі й зміркувати, чи був сей епізод у угорор. Александрії.

4. **О царин Дарїи перскомъ.** Переписка Дарія з Александром, аж до першої війни. В угорор. цій главі відповідають розділи: а) Починається цар'ство Ялѣзандрово щасливе; б) Приходъ Маркадаріевъ ѿ Ялѣзандра з Македонії до Перськії до величости єго црѧ пер'скаго Дарія задунайскаго, померъскаго. В тій главі знаходимо однак крім подїй оповіданих у Хітар. також історію першої війни Персів під проводом Саркідона з Македонянами, про побите і смерть Саркідона, далі історію другої битви, де Александр стрічається з Дарієм і розбиває його і в кінці епізоду про рицаря Ляшка, що визвався зрадою вбити Александра, але не осягнув сего — епізоди, яких нема в Хітарськім рукописі. в) Пов'єсть книги славної Ялѣзандрові, яким црѧ Дарій пише до црѧ Пора інгідийского просачи єго ѿ помочъ на Ялѣзандра црѧ Македонъскаго — нема в Хітарськім рукописі. г) Пов'єсть славної книги Ялѣзандрові, іакъ црѧ Ялѣзандровъ самъ ходивъ посломъ до црѧ Дарія Бга пер'скаго — нема в Хітар. рукописі. д) Мудрость Ялѣзандрова — дальші пригоди в часі того посольства, нема в Хітар. рукописі.

5. **О царин Ярхидонѣ селзыскомъ,** цього епізоду в угорор. Александрії нема, натоміс зараз по скінченю оповідання про Александрове посольство, по відступі але без окремого титулу йде оповідання про війну Александра з Дарієм. Це оповідання, якому в Хітар. рукп. відповідає розд. 10 (зовсім відмінний від него змістом), веде річ від виходу Александра з Македонії, має далі окрему главу „Битва потужна“ і кінчується смертю Дарія і заручинами Александра з його дочкою Роксанною.

6. Похід Александра на Рим. Аналогічний сьому епізод маємо в угорор. рукоп., але в іншім місці, а власне по завойованню Єрусалима, про що в Хітар. говорить ся в розд. 8.

7. **О** полуденых странахъ и дивныхъ людехъ розмалитыхъ, сего епізоду в угрор. рукп. нема.

8. **О** приходѣ **Алекандровомъ** до Іерасалимъ, сей епізод в угрор. рукоп. іде зараз за оповіданем про смерть Да-рія і має титул: **Шходъ Алекандровъ до Єрусалимъ в'їд'ти моцност' его и хотѧчи его 8зати.**

9. **О** Єгиптѣ великомъ како **Алекандеръ** в него виходъ. В угрор. за попереднім розділом іде оповідане: „Пок'єсть славной книги **Алекандръ** како пошовъ цръ **Алекандеръ** в Єру-салима до Римъ на заходніє стороны“, — в тім самім розділі опо-відається також про завойоване Трої і Вавилона. Тілько потім іде розділ: „**Штолъ** пошолъ **Алекандеръ** до **Єгипту**“.

10. **О** царі **Даріи** перскомъ. Хітарський рукопис тілько тут оповідає про війну Александра з Дарієм і про смерть Дарія, про що в угрор. рукп. уже давно була мова. В сьому місці угрор. рукп. має знов епізод, якого нема в Хітар.: Й тутъ ся зновъ **Пер-шане йзвѣнтовали на Патоломемъ** й на **Алекандра**, не хотѧчи ся подати ємъ, й **Патоломемъ** хотѣли с **Персиды** вигнати.

11. **С**казаніе в скотехъ и в зв'ирехъ дивныхъ чело-в'кообразныхъ и в жонахъ и в м'явахъ и птицахъ. Сього розділу в угрор. рукоп. в тім місці нема, але в іншім місці, а власне за оповіданем про Александрів похід на Гога і Магога, додано детальне поучене про всякі „високі“ і недовідомі речі, по-чинаючи від небесних кругів, а кінчачи дивними звірями, рибами і птахами.

12. **С**казаніе в Раклї царї и в шесторъчныхъ и в шестоногихъ и дивныхъ людехъ — сього епізоду в угрор. рукоп. нема.

13. **С**казаніе, якъ **Алекандеръ** на Індийского цара **Пора** пойдетъ. Сей епізод оброблений в угрор. рукописі дуже широко і йде зараз за оповіданем про бунт Персів.

14. **С**казаніе, як пройшли погані цар' з дары — сего епізоду в угрор. рукп. нема.

15. **Ш**ход **Алекандровъ** на **Мастридонскіє** сто-роны — епізод з таким самим титулом є і в угрор. рукп. зараз за оповіданем про побитву Пора. Як звісно, в Хітар. рукп. сей епізод захований тілько в частинї, в угрор. він увесь і до оповідання про битву з мастиридонськими жінками додано ще оповідання про битви з ріжними дивоглядами.

16. **Ш**ход **Алекандровъ** на **с'вернїј** стороны, на югъ, сего епізоду в угрор. рукп. нема.

17. **О**т ходъ Александровъ на сѣверные стороны и на поганыхъ царевъ на Гога и Магога, анальотичне оповідане і в угорор. рукп. пз. „**О**ходъ цасливый Александровъ на сѣверные, далекіе стороны на царей поганыхъ на Гога и Магога и прочіи“. Про додане до сего роздїлу в обох рукп. поучене про недовідомі речі ми згадували вже више; тут подаємо сей уступ¹⁾, що тоном і способом викладу зовсім випадає з рамок оповідання, як причинок до пізнання того погляду на сьвіт і природу, який наші інтелігенти ще в XVIII в. вважали „вищою науковою“:

„Пишатъ бѣсловци ѿ сем скѣтѣ презъ Дѣла стаого. Если сѧ хочешъ наѹчити, оѹчижъ сѧ книгъ бѣсловскіхъ вышшои наѹкы, бѣдашъ и ты знати вѣсокий и мѣдрый речи справы востокой. Знай же и ты нѣакъ не глѣвокий оѹ наѹцѣ, и ты простый члѣче, іаковъ є крѣгъ того видимого скѣта, іаков є крѣгъ земный, іаков єстъ крѣгъ небесный, іаков є крѣгъ солнечный, іаков є крѣгъ мѣсяца со звѣздами, іаковъ єстъ крѣгъ морской, іаковъ є крѣгъ²⁾ *вѣтряный, іаковам єст под нами преисподнѧя сторона: чи шна темнаѧ єстъ, чи ѿна єст свѣтлаѧ. **О**тоже знай и наѹчи сѧ, не бѣди невѣжко простим, бо скѣтъ єстъ, іакъ ты видышъ, оѹвес крѣгъ власне іакъ іаклоко або коло или іайце крѣглове.

Изображеніе таковое свѣта.

¹⁾ Подаємо текст колляціонаний із обох рукописів, не зазначуючи дрібних відмін, а вибираючи ту, що по нашому являється правильнішою. Важніїші відміни, додатки або пропуски в однім або другім рукп. зазначаємо в нотах.

²⁾ Тут в угорор. рукп. прогалина, яку доповнюємо з Хітар. рукп., зазначуючи її звіздками.

Свѣтъ, іакъ видиш тото кольце, такъ крѣгло єсть, чловече, свѣтъ, а земля єсть оуга оу крѣзъ и море ѿбъходить оу коло свѣта, іакъ пише оу книзѣ „Зерцали“, иж то земля 8а єсть оу серединѣ неба, такъ власне, іакъ лвішьпина оу іаклици и зерната, або іакъ жолътокъ оу іайци, такъ земля оу небѣ. ѿбъдѣржит бо землю небо и зверха и зи спод8, зо всѣхъ четырохъ сторонъ а крѣгъ сего свѣта зображенїе такъ ся швертаетъ, іакъ млинное колесо або іакъ млинний каменъ. Й тоє небо видимое, которое видаемо, блакитъвное, носитъ на себѣ свѣтъ, носитъ на себѣ солнце на третемъ предѣлѣ Богомъ сотворенно, іакъ пишеть царъ Давидъ чрезъ Ахъ ст҃ого (Флл. нѣ.): „Нѣса повѣдають славѣ божію, ткоренїе же рѣкъ его възвѣшаєтъ твердѣ“. Я твердь ся называетъ небо. Мѣсяцъ, звѣзды носитъ сии нижній предѣлъ, и такъ швроты и вѣги небескыи ся швртаютъ, іако точило или колесо со солнѣцемъ ѹ со звѣздами ѹ планетами небѣнныи. Й то себѣ читай и научи ся з' богословій. Коли тутъ дні, то подъ нами ноць, а коли т8 ноць, а подъ нами чинитъ дні. Й такъ ся швртаетъ коло свѣтовое и чинитъ ти, члвче мѣзерный, и роки, лѣта, дні и часы: бо с8т ѿдинадцѧтеры нѣсъ, десѧтеры кремъ сего трепредѣлного видимаго йба, бо и сїе на троє оу гор8 роздѣлено. Й на третемъ предѣлѣ сїнце поставилъ премѣдрый мештер Бѣ Саваѡдъ. Бо коли бы сїнце т8 на семъ низкомъ предѣлѣ [стало], то бы горячестю свою веc свѣтъ выпалило ѹ рѣкы бы высышило, іакъ пише оу бѣословіи. Й такъ коли сїнце йдетъ чрезъ море ал'ко понадъ моремъ ѿкіянскомъ, то много єго іасностю свою ѹ променами горячими выбиратъ. Й для того море ѿкіянское виштки рѣки, источники, потоки ѹ кир'ници оу сїбе пожираєтъ. Й єще єстъ дивна мречъ инъшамъ, іакъ ся ѹ томъ неоуїкъ ѹ ты простакъ єще не зач8д8ешъ! єстъ оу мори ѿкіянскомъ такажъ рыба Бѣомъ сотворенна м на початкѣ свѣта, которая лежитъ [головою]¹⁾ на сходѣ сїнца ѹ ѿновала ѹ ѿгорнила ѿколо всего свѣта з моремъ ѿкіянскимъ ѹ зновѣ хвостомъ своимъ притѣлила до головы своей ѹ накрила голов8 свою. Тота рыба єстъ діша водна, а имѧ єй Левіаданъ. Тою то рыбою вода жива, а тота рыба жива бжїим промысломъ, бо то все спрвила премѣдростъ небеснаго Бѣа Саваѡда, а не члвечамъ ѹ не ѹнъшихъ бѣовъ поганыхъ, которымъ ся кланяютъ геретики зловѣрные.

Єще ти єстъ речъ дивна, для чого часомъ [выватъ]²⁾ вода мала въ рѣкахъ: знай ѹ тово! Й то такимъ способомъ: єстъ оу

¹⁾ Додано із Хіт. ²⁾ дод. із Хіт.

мори ѿкіїнскомъ вѣ. єврѣпинъ, попросту дланадцати вѣкенъ, вирукъ или пъповъ, которые леж до самой преисподней глабинюо [сагаютъ]. Я море передъено естъ пѣскомъ, іакъ пише: „Полагай морю предъли пѣсокъ“. Стожъ знай, іжъ то межи моремъ, то естъ межи водами, и межи вездною преисподнею передъливъ и перегородивъ Бѣзъ пѣскомъ твердымъ и т'мою подъ пѣскомъ, абы то не вшитка вода ішла и оупала подъ земные стороны. Але то на початку секта и на зашнованню земли такъ оучинивъ Панъ Бѣзъ: оучинивъ ѿкна до преиспод'ней стороны, и єсть при тыхъ ѿкнахъ вѣ. Белорыбовъ¹⁾, то естъ китовъ великихъ и початку секта. И по рассказу вѣомъ коли тотки киты рыбы мало ѿстепати ѿ тихъ ѿконъ, тогдьды вода ѿбернет сѧ в'дин во преисподнія страны наполняющи и тамъ мѣсца черезъ рассказъ вѣй.

И тымъ сѧ чинатъ рѣки малы и сухое вииваєть лѣто. И коли тотки китове злажутъ тоты ѿкна, тогдьды сѧ море и рѣки и поточини и кырници до сущности сѧ наполняютъ. И знокъ, члвче, коли бы тотки киты ѿстепили на дніго ѿ тихъ ѿкенъ, то бы сѧ вшитка вода, мора, рѣки, потоки, кырници, ѿбернисло бы сѧ во преисподнюю сторону, та бы и кроплѣкъ воды не было, и все створенія на семъ сектѣ погибло и люде. Але тата рыба вѣдетъ и передъ кончиною секта. Тогдьда Бѣзъ повелитъ ѿстепити китомъ тымъ ѿ тихъ ѿкенъ, и тогдь мора высхнітъ и рѣки и кырници [и] потоки.

И знокъ и то: коли бы тоты велиорыбовъ²⁾ то естъ китове вѣ. за рассказомъ вѣимъ залегли тихъ вѣ. ѿкенъ и ѿ нихъ не ѿстепили долго, то бы такъ стало сѧ, іако во дні Ноевки, коли потопъ виівъ, іакъ пише въ Бытіїхъ; ѿбернисла бы сѧ вшитка вода на лицѣ земли и згубила бы вшитко створенія сего секта. Но такъ сѧ то чинило во дні потопа, коли Бѣзъ небесный хотѣкъ погубити потопомъ людей за грѣхи: тогдь повелѣвъ тымъ китомъ стражникомъ [заткati] тихъ вѣ. ѿкенъ, и тогдь легли моцно на тихъ ѿкнахъ, и ѿбернисла сѧ вода всѧ на верхъ земли. И до того єще ѿтворили сѧ виілъ хлабы небесный, и иллаж сѧ дождѣ прѣткій и ѿближний м. дній и м. ноцій, и затопило [было] всю вселенню, ажъ виіла вода подъ небеса. И токмо то сѧ спасло, що з Ноемъ было во ков'чезѣкъ. И стоявъ потопъ на земли г. місяцій, а коли виестомле г. місяцій, тогдь повелѣвъ Бѣзъ тымъ китомъ великимъ ѿстепити ѿ тихъ ѿкенъ, и ходили сокѣ по скоеи воли поты, поки имъ Бѣзъ не повелѣвъ. И коли имъ Бѣзъ повелѣвъ знокъ сѧ

¹⁾ Въ Хіт. рыбъ великихъ ²⁾ Въ Хіт. порожня.

приверн8ти ї юни коли легли по потоп8, то южъ щет8плют по росказ8 Бжом8 до дорого [sic! у обох реп. зам. второго] пришествїем бжого. Бо оуже др8гаго потоп8 водного не в8дет, оуже бо пред страшнымъ с8дом затопитъ Бгъ св8кть потопомъ ѡгненним', который то ѡгенъ называють католики, то ест Лахи, чистцемъ. Ї такъ пише письмо, їжъ тогъ потопъ так в8де завышки, покы был потопъ тот першій водяный. Тажко бо ї тогда збыти вслком8 с8твorenю, ї вшилко згоритъ. Бо іакъ пише, їжъ так тот ѡгенъ в8детъ гор8кти, їжъ горы каменные в8д8тъ с8 розыплати ї ростоплати яко воскъ ї ѡлово. Ї вода знок8 всю землю охоложает'.

Ї то знай соб8к, члвче, їжъ оу земли с8тъ д8рки власне іакъ оу чолов8кцик жилы кровю наполненый, ї моц8ютъ члвка; так ї вода скроз вшилко землю тыми ѡхланжми, тыми д8рами пр8т8чет ї проходитъ [ї землю проходжаєт' ї фол'г8 єй чинит¹⁾].

Знай ї того, члвче м8з8рний: естъ оу земли н8которые называють с8 в8л'каны: т'к8ные барзо м8сц8, ин'ш8е р8ды, ин'ш8е солоные, ин'ш8е горкые, кончие, ин'ш8е квасные, скроз кото-р8е то пр8ходитъ іако колвекъ вода с8 тисн8чи силою,.... такова в8ывает: естъ вода р8да, естъ вода прикро солона, є вода горка, естъ вода конача, смердча, гнила, є вода солодко солона, ест' вода прикро солодка, ест' вода в'кла, ест' вода сивая, є вода жовтая, є вода квасна; скрозъ которые в8лканы, пр8ходы с8 тисне ї пр8ходитъ, ї такова їз земл8 на св8кти в8никаетъ. Ї то все спрашила пр8м8дроств н8наго Бг'. Іак' же ты с8, м8з8рний члвче, не задив8ешъ таковои бжой пр8м8дрости ї спр8в8к? Ї чом8 с8 не хочеш на8чити, а8вы' не был гла-пым д8рнемъ, але а8вы' зналъ пр8м8дрость бжю? Бо л8кше є, члвче, роз8мъ на св8кти, пр8м8дрость над вшилки скарбы ї клей-ноты. Але то люде гла8пый н8 за цю єя соб8к важат ї оу пр8стот8 на тымъ с8 св8кти валижть, а ѿ спр8вах в8скихъ н8чого не знает ї ѿ своей д8и не гадает.

Н8жъ єще простак8, цю гадашть ѿ н8кесной краин8к ї ѿ не-видимом ми8р8? Знаеш ли ї на8чи1' с8, цю с8 там чинитъ? Знай же ї на8чи с8 з пис'ма ст8го; ї ѿ том бо с8 в писм8к ст8ом пише ї называет „видимый же ми8р8 ї невидимый“. Чи знаешъ же, цю то є [„видимый ми8р8 и невидимый?“] Знай же:

¹⁾ Дод із Xit.

видимий миръ — на семъ свѣтѣ, люде, члвци; а невидимый горѣ, то єстъ въ небесехъ агглорѣ бжїй. Бо такъ на земли многое є людей, такъ и въ небѣ є много агглорѣ и стыхъ. И то есть миръ невидимый, которого мы не видиме, бо десятери є небес¹⁾), а единадцатое ємъпїрское нѣо, где самъ Бгъ почиваєтъ, іакъ пише Фал'мѣста стхій: „Нбо небесе“, бо и небеса мають надъ собою нбо, власне іакъ мы надъ собою, на которомъ Бгъ, Троїца триствѣтлаш почиваєт, Опъ и Синъ и Дхъ стхій, тамъ майстаратъ є, тамъ югенъ моцный ємъпїрский, палаючій непрестанно, тамъ не потреба сїнца, тамъ не потреба свѣтла, тамъ Бгъ самъ сїнце и скѣтъ, тамъ херовими и серафими югнисти пламенныє, тамъ не потреба днія анкъ ночи, бо все ровно закше свѣтлость бжїя. А верхъ того нба найвишшого нѣтъ тамъ ничего иныхъшого, єдно вода, ѿ которой то вода пише Фалмиста: „и вода їаже прекыше нбесь“. Съ той то водѣ пише, бо тотъ вода тамъ Бгъ положивъ на початокъ свѣтла. Читай ѿ томъ Битїа и наочи сѧ: „Ризы же быша вѣлы іако свѣтль“. Я мѣсяцъ сотворенъ ѿ солнца третьей частѣти, а звѣзды ѿ сїмой части, бо то есть все югнистая речь. Мѣцъ со звѣздами положилъ Бгъ на семъ видимомъ нѣвѣ. Я такъ не знаетъ нихъто, іакова есть глаглина южъ подъ пренсподнею краинюю и поки тамъ неко юперло и где небес край, томъ то крѣгъ нѣсномъ, токмо самъ Бгъ ѿ томъ знаетъ, который то его юновалъ и ючинилъ.

По тімъ поученю в обохъ рукописахъ іде оповідане про похід Александра до гір Сімплетадів, епізод про рибу, в якій знайдено камінь-самосьвіт званий „кормаколос“, про чоловіка, що знайшов золото і не хотів брати і про воєводу Ярослава, що обголив собі бороду і за се Александр докоряв йому. На сьому оповідане в угороруськімъ рукописі уривається, хоча маємо ще кілька обшарпаних картокъ.

18. *Отходъ Ялекандровъ на полвденнъю стоянъ до Капернаума и до Бифъсаиды и до Зина городовъ славныхъ и до Тиръ, до Сфесъ, до Сидонъ, до Понта великаго, юкружающи оувесъ свѣтль.* Сей самий епізод дословно схожий був і в угор. рук., та з него заховали ся тілько дві карточки з титуломъ дословно згіднимъ з Хітарськимъ.

19. *Приходъ Ялекандровъ до Кандакии царици морской в поселствѣ.* Ізъ сього розділу заховали ся дві картки в угор. рукоп.

¹⁾ Хіт. десятеры небеса свѣтль.

20. Пор8шеня Йлександрово на восточныe сто-
роны даleкые, знати, що сѧ чинитъ оутыхъ сторо-
нах восточныxъ, тут же оповідано і про смерть Александрову.
В угрор. рукоп. сего закінчення нема.

Не вдаючи ся в детальне обговорюване цих текстів, яким на-
дью ся присвятити окрему розвідку, скажу тілько, що обі ті пе-
рерібки мають одно спільне жерело — Александрію так званої
сорбської редакції, але автори їх користувалися сим жерелом не
однаково, розширюючи, вкорочуючи, перемінюючи порядок епізодів
або додаючи нові епізоди з якихсь інших жерел. Варто уваги, що
коли в початкових уступах наші тексти ріжнять ся дуже значно
і формою і змістом, чим близше до кінця, вони сходяться чим раз
близше, так що кінцеві епізоди, як ось вище наведена космографія,
мають текст в основі тотожний, де відміни лежать тілько в писарських помилках та недоглядах.

Подаю ще тут титули легенд, що знаходяться в Хітарськім
рукописі обік Александрії, бо ними вяжеться сей рукопис із інъ-
шими в однію сім'ю. Ті легенди були вже друковані д. Гнатюком
у Записках т. XVI, 1—38.

1. Повѣсть о единомъ короли, который ходивъ со злодѣемъ
в ночи красти; если бы был красти не пошол, то бы был изгинулъ
злою смертию (Зап. сгор. 4—8).

2. Слово от Патерика о покутѣ, якъ она чоловѣкови грѣшному
есть пожитечная, кто ся по правдѣ выдержитъ, хоч и не на велки
час, абы по правдѣ (стор. 9—13), пор. дод. VII, ч. 11.

3. Уважъ теды, чоловѣче, же мусимо муки претерпѣти албо
на сем, албо на тамтому свѣтѣ; лѣпше єднак на сем, нѣж на там-
том покутовати (стор. 13).

4. Сказаніе о єдном рыцері славном, который надѣяв ся на
сілу свою и пробаловал щастя своего воевати из каждым, а на остан-
ник из смертию (стор. 14—18), звісне оповідане про лицаря (Анїку)
і смерть.

5. Сказаніе о єдном цесарі Іовнанѣ, который был подиѣс пыху
супротивко Богу, которого Богъ каралъ (стор. 20—27), пор. Gesta
Romanorum, ed. Oesterley, 360 і паралелі 722.

6. Слово о Давидѣ разбойнику (стор. 27—29).

7. Слово о Флавіянѣ разбойнику, который хотѣл розбити мо-
настиръ чернїческий, але и сам спасе ся (стор. 29—31).

8. Слово о єдном пустелніку, который хотѣлъ звѣдати судовъ божихъ, который у пущи сѣдѣвъ й. лѣтъ и на послѣдку хотѣвъ стратити свою покуту и душу, если бы ему ангелъ не повѣль (стор. 31—36), пор. Славяно-русскій Прологъ, изд. Пономарева, т. I, стор. 210.

9. Слово от путніку книгі, како въ Цариградѣ святѣйший патріархъ Терентій випил бил лютую трутину из рук єдиного жида (стор. 36—38), пор. дод. VII, ч. 10. Деякі варіянти до сихъ легенд подав проф. Полівка, див. Narodopisny Sbornik českoslovanský, svazek III, 103—104.

XII. Рукопис Степана Самборини.

Так називаю сей рукопис, що переховує ся тепер у бібліотеці перемиської капітули під сигн. LI, l. 8, від його колишнього власника, що підписав ся на маргінесі. Се показна книжка, писана кількома руками в першій половині XVIII в. десь у західно-карпатських горахъ. Письмо полууставне, папір грубий, зложений у 4-ку, книга крім титулу добре захована, в старій шкіряній оправі, має на хребті старий напис: „Исторіе розмаите зъ Рымскихъ и тежъ іншихъ авторовъ коротко зебране“. Карток ненумерованих 409, початку тексту і загального титулу нема. Ось докладний зміст рукопису.

1. Казане над покійником, без титулу і без початку (сторона 1—13).

2. Частина евангелія св. Івана в перекладі на народну мову. Починається словами: „Церкви, где сѧ вшитки жидове схожали, не мовилем по тихъ“; кінчить ся так: „запечатовали кам'яні и страж поставили. и ми, нам'кл'ши христиане, страстем' его поклон'ям сѧ, аби нам' рачил живот в'єчный даювати, а по смерти в лицъ его кропляти“ (стор. 15—22).

3. Оповідане без титулу: убійця боячи ся кровавої пімсти від брата вбитого, в велику пятницю прилюдно покаяв ся перед тим братом і одержав від него прощу, а за те Ісус тому милосердному явив ся в сні і сповістив його, що за його добрій учинок виняв із пекла його брата і батька (стор. 22—24).

4. Пов'єсть про преподобного Ща нішего Макарія про загробне житє і митарства (стор. 27—47).

5. Св. Василій Агглор8 пов'єсть сказ8єт (стор. 47—55), винято із Пролога під днем 19 жовтня.

6. Слово єврого Ща нішего Кирила щиходжь и ѿ митарствахъ (стор. 55—71), винято із Пролога під д. 29 лютого.

7. Слово Йоанна Златоустаго щи твари вжїй и ѿ кончинї смртнїй и ѿ покажнї (стор. 72—75), винято із якоєсь книги „Соборникъ“ глава 37.

8. Печенеє єврого Василія блкви Ще (стор. 75—80). Почин : „Научи сѧ вѣрныи члвчесе благочестїю дѣлатель“ і т. д.

9. Казание на Богоявление Г҃нє (стор. 80—104).

10. Слово єврого Ща Кирила щи первозданнїм (стор. 104—108).

11. Житїе прпдбнаго Ща Дѣда вжившаго прежде разбойника (стор. 109—113), винято із Пролога під д. 6 вересня.

12. Гисториє розманите з' римскїхъ и тежъ іншихъ акторовъ [sic!] коротко зображены (стор. 115—480). Се переклад звісної збірки Gesta Romanorum, доконаний із польського. Подаю тут титули поодиноких роздїлів:

1) О пониженю порожнїхъ хвалы (стор. 115—121) і Вїкладъ тогож швичаю (стор. 121—123).

2) О сважаню вѣчности (стор. 133—129) і Вїкладъ того швичайниый (стор. 129—131).

3) Гисторија щи Яполонѣ кр8лю Тирским и Тарсии кроющиѣ, на прикладъ, ижъ см8токъ перемѣняет сѧ во радостк (стор. 131—199).

4) Прикладъ ѿ хитрости диаволскей, яко с8ды кошки с8т справедливи (стор. 199—207).

5) Прикладъ ѿ дивномъ радѣню Ежомъ и ѿ початю єврого Григорија (стор. 207—236) і Вїкладъ того швичайниый (стор. 236—242).

6) Прикладъ ѿ пышнимъ цезарю Йоаннѣ и ѿ єго 8ниженю, иже Г҃нь Бѣ частокротъ пышныхъ понижает [sic!] а пекорныхъ подкаша [sic!] (стор. 242—257), і Вїкладъ того швичайниый (стор. 258—263), пор. дод. XI, ч. 5, стор. 90.

7) Прикладъ ѿ досконалости (стор. 263—269) і Вїкладъ того швичайниый (стор. 269—274).

- 8) Прикладъ ѿ памати смерти, абы чловекъ не грѣшилъ (стор. 274—279) і Выкладъ т. ѿб. (стор. 279—282).
- 9) Прикладъ ѿ зтратѣ душней и ранахъ душъ забиваючихъ (стор. 282—289) і Выкладъ (стор. 289—291).
- 10) Прикладъ ѿ ростропности, абысме вшитко добромъ 8мысломъ чинили (стор. 291—301).
- 11) Прикладъ ѿ хитрїй зрадѣкъ негѣсткой и ѿ заслѣпленю зрадченыхъ (стор. 301—311) і виклад (стор. 311—315).
- 12) Прикладъ ѿ недаچности чловечей з добродѣствъ по-вшехъ (стор. 315—329) і виклад (стор. 329—331).
- 13) Прикладъ, же не мameженамъ вѣрити, ани юмъ жадныхъ таємницъ ѿповѣдати (стор. 326—329) і виклад (стор. 329—331).
- 14) Другий прикладъ, яко не мameженамъ жаднихъ таємницъ вѣрити (стор. 331—333) і виклад (стор. 333—334).
- 15) Прикладъ ѿ несправедливости и лакомствѣкъ и караню за не (стор. 334—339) і виклад (стор. 339—342).
- 16) Прикладъ ѿсталости въ добрыхъ 8чинкахъ вѣрнимъ пожиточны (стор. 342—359) і виклад (стор. 359—362).
- 17) Прикладъ ѿ вѣрности и милости, же правда ѿ смерти викавлѧтъ (стор. 362—370) і виклад (стор. 370—372).
- 18) Прикладъ ѿ великон справедливости божен, ижъ сяди его скрыти сят (стор. 373—376).
- 19) Прикладъ ѿ пожиткѣ ѿпатрности во вшиткихъ рѣчахъ (стор. 376—379) і виклад (стор. 379—381).
- 20) Прикладъ, же кажды паstryръ ма старати сѧ ѿ ѿвек-кахъ своимъ (стор. 381—383) і виклад (стор. 383—385)
- 21) Прикладъ ѿ страшномъ сядѣ ѿстатнemъ для вшиткихъ грѣшныхъ (стор. 385—389).
- 22) Прикладъ, же кто не ѿкрещеный, не вѣде звавленый (стор. 391—393) і виклад (стор. 393—394).
- 23) Прикладъ, абысме чили ѿ зрадѣ димблески, абы насъ злый дхъ не зрадилъ (стор. 394—397) і виклад (стор. 397—399).
- 24) Прикладъ, яко правды для преслѣдованя не мame ѿстиковати (стор. 399—400) і виклад (стор. 400—401).
- 25) Прикладъ хвалебный, же милосердными 8чинками мame ѿфѣр чинити Гдѣ Бгъ (стор. 401—404) і виклад (стор. 404—405).
- 26) Прикладъ, же ткако сами справедливы винайдѣтъ до царства небесного (стор. 406—407) і виклад (стор. 408—409).
- 27) Прикладъ, же порожне естъ кохана во вшиткихъ рѣчахъ свѣцкихъ (стор. 409—414) і виклад (стор. 414—416).

- 28) Прикладъ, абысме стають мали в добрыхъ 8чинкахъ (стор. 416—418) і виклад (стор. 418—420).
- 29) Прикладъ, абысме чистотъ и вѣрность малженскѣ любили (стор. 420—424) і виклад (стор. 424—425).
- 30) Прикладъ, же мале правды вѣзнавати аж до смерти (стор. 426—427) і виклад (стор. 427—428).
- 31) Прикладъ приводачий, абысме были покорного и чистого и скрѣщенного сердца (стор. 429—432).
- 32) Прикладъ приводачий, абысме сѧ невѣдомости каровали (стор. 432—434) і виклад (стор. 435—436).
- 33) Прикладъ, же лакомство вишго [sic! зам. много] людии заслѣпят, абы правды не вѣзнавали (стор. 436—439) і виклад (стор. 439).
- 34) Прикладъ [sic!], же кождый грѣхъ безъ розпачи не вѣде ѿвѣщенны (стор. 439—442) і виклад (стор. 442—444).
- 35) Прикладъ, абысме памятали на добродѣйство намъ 8чинено (стор. 444—445) і виклад (стор. 446).
- 36) Прикладъ напоминающи, абысме ѿѣтницѣ инишимъ вѣполнили (стор. 446—450) і виклад (стор. 450—451).
- 37) Прикладныи животъ святого Ялѣзія, абысме роскошами тогосѣтными взгардили (стор. 451—460), пор. дод. IV, ч. 44; VI, ч. 5.
- 38) Прикладныи животъ святого Євстафія къ вакернѣю вѣдающи (стор. 460—476).
- 39) Прикладъ, же преизрѣнію божемъ жаден' сѧ противити не можетъ (стор. 476—480). Кінчить ся словами: „Бѣгъ нашемъ слава на вѣки вѣкомъ Ямінъ“. Далѣ на тій сторонѣ проба пера: „Покѣшаю карамарю, ци добрыи“. Подібні проби пера, рисунки, написи і т. і. знаходимо також на стор. 481—485. Між инишым маємо тут підписе: Stefan Samboryna 1766 roku, та в инишім місцї ще ранійша дата: Anno Domini 1742. На стор. 481 поміщено початок жартовливої статї: „Бѣк нѣкка вециѣ низѣ глахъ носажи. Разгнѣва сѧ на сю вециѣ домѣ вѣдка, вѣсади ю в темницѣ, по мнозѣк же времени выведе ю с темници и заклати ю копѣкъ проб ризы же сѧ ѿгнемъ жигоша сѧ, сама же бысть расплата на дреекъ“.

Отсей переклад „Gesta Romanorum“ доконано з польської друкованої книжки; про се можна впевнити ся порівнюючи подані тут титули оповідань з польськими (див. Historye rzymskie, wydał Dr. Jan Bystroń, Bibliot. pisarzów polskich, Kraków, 1894). Переклад держить ся невільничо польського оригіналу, так що де куди можна

його розуміти тільки при помочи польського тексту, прим. коли польське *łotrowie* перекладає на лютрове і т. н.

Далі йде іншою рукою писана збірка житий святих, особливо інтересна тим, що подано тут систематичну збірку житий апостолів — розуміється ся, апокріфічних. Ось зміст єї дальшої частини рукопису:

13. Житие стóго Семёна столпника мїа септеврія д. ї (стор. 486—495), пор. дод. V, ч. 9.
14. Чудо стóго Семёна. Стóй Семёновъ столпникъ выгналъ въ кса изъ къялокловы (стор. 495—497).
15. Казаня на рождество престой и славной Владчици ишем Бцы и прено Дѣвы Марии (стор. 498—505), надруковано Памятки II, 57—59.
16. Житія стóихъ праекедныхъ Бѣофії Ішакима и Иини (стор. 506—407), надруковано Памятки II, 110.
17. Казаня на воздвиженіе честнаго кръта мїа септ. д. д.ї. (стор. 508—521), пор. дод. IV, ч. 3; V, ч. 8.
18. О мъченіи стóаго мчника Хѣла Никита мїа тогож д. е.ї. (стор. 521—532), пор. дод. IV, ч. 4; V, ч. 10.
19. Житія стóаго Іоанна Бѣослава наперсника Хѣтовааго (стор. 533—542), пор. дод. IV, ч. 5.
20. Казаня на покров престой и славной Владчицѣ ишем Бцн (стор. 553—557). пор. дод. IV, ч. 6.
21. Житія стóаго апла Фомы, мїа шкторія д. Ѣ. (стор. 558—559), пор. дод. IV, ч. 7.
22. Житія стóыхъ апль Баръдоловеи и Барнавы, мїа Юна д. д.ї. (стор. 560—562).
23. Житія стóго Іады апела Хѣла сородника, мїа Юна д. д.ї. (стор. 563).
24. Мїа шкторія д. к.ї. Памѧтъ албо житія стóаго євлисты Хѣла Аскы (стор. 564—566).
25. Житія стóаго апла Іакова брата Г҃нна (стор. 566—572).
26. О сноўѣ Зекедиевыхъ Клевпы Іакова (стор. 573—575).
27. О сноўѣ Зекедиевыхъ стóаго апла Іакова брата Іоаннова (стор. 576—582).
28. Житія стóаго Андрея апла, брата стóаго апла Петра (стор. 583—589), пор. дод. IV, ч. 4.
29. Каталогъ стóихъ апловъ (стор. 590—594).

30. Казаня на стъх аїлъ верховныхъ Петра и Павла (стор. 595—630), пор. дод. IV, ч. 39; V, ч. 33; VII, ч. 6.

31. О мъченїи стаго Демитрия казаня (стор. 631—642), пор. дод. IV, ч. 2.

32. Казаня ѿ страшномъ тѣсѣ на Демитрія (стор. 642—646), безъ кінця.

Далійде третя часть рукопису, писана зновъ инишою рукою і містить:

33. Наша сповѣди з розныхъ изъ многихъ оѹчите-
лѣй црквныхъ зокранія (стор. 647—787). Се тзв. пенітен-
ціяр або підручникъ для сповідниківъ, якихъ було богато въ середньо-
віковій Европі. Въ грецькій церкві сю тему трактовано докладно
въ Номоканонахъ. Наш трактатъ має 13 роздїлівъ і правдоподібно уло-
женій на підставі латинськихъ взірцівъ.

34. О цнотахъ тевологичныхъ (стор. 788—801).

35. О раздрѣщению грѣховъ, котрого грѣхъ не
можетъ сїенникъ раздрѣшити (стор. 801—804). Далій одна
сторінка порожня.

36. Скѣтъкъ сакраментовъ стъхъ (стор. 806—810).

37. Повѣсть ѿ дїаколѣ, како прїйдеко великомъ
Інтонію въ шкразѣ чловечестѣ хотѧ класти сѧ
(стор. 810—819).

38. На стор. 820 ще одна статейка безъ титулу про сповідь.

XIII. Рукопись о. Івана Прислопського.

Сей рукопись, писаний одною рукою і докінчений, як видно зъ записки на остатній сторонѣ, въ 1760 році о. Іваномъ Прислопськимъ, парохомъ с. Камяної въ теперішнімъ грибівськімъ повіті, то спора книга in folio въ новійшій оправі зъ дощокъ оббитихъ шкірою зъ витисками (оправа зроблена, як посвідчує напис на першій часті картці, въ р. 1851). Первісно мавъ рукопись 330 картокъ, як съвідчить їхъ стара нумерація, але тепер кількохъ картокъ не стає. Въ текстѣ і въ титулахъ ужито декуди киновар, знаходяться такожъ ручні немудрі рисунки; текстъ обведений усюди подвійною лінійною рамкою, въ якій містяться часті приписки та віденлачі. На горі йде жиза пагінація, въ пизу на кождій стороні кустоди.

Зміст рукопису складає ся зъ двохъ частей: Псалтири зъ толко-
ванемъ до кожного стиха і зъ оповідання про Чистилище съв. Патрикія.
Псалтир іде відъ к. 1 до 314, решту займає оповідання. Приглянемо

ся головно Псалтири. Вона не ціла. З початку бракус 2 карток, (к. 3 вставлена між 5 і 6), а при кінці також трьох. Тепер маємо тільки кінець 2 псальма; перша катизма йде до кінця к. 11. Вона визначається тим, що кождий стих тексту писаний більшими літерами, а зараз під ним іде коментарий, писаний дрібніше і ки-новаром. Подаю пробу тексту і коментарія:

а. Фаломъ Дѣдъ, вънѣгда Шѣкаше ѿ лица Иисуса сна єго, Г.

Фаломъ Дѣдъ Дѣкомъ стымъ' есть в написаніе извѣщеній, в немже содержит сѧ глас Христовъ къ Бѣсъ Шїз найпаче въ речи страстной въ множествѣ врагов, и копа цѣкве стымъ въ престолѣй гонителей ємъ, просмычи поморъ Бѣсъ.

в. Гди что свѣты розмножены тѣй котры мѧ фрасчють: келе ѹхъ повстає противко мѧ.

Глас Христовъ ко Бѣсъ Шїз под час мѣни, яко за незлосанкост и докротликост его . . . арциникѣвни и писемини, фарисеи, Іонінта, сѣдѣ жидокети и розманти народи докчали спасеніе скѣтъ вокаюромъ.

г. Келе ѹхъ мовит діши мої: нема тотъ з'являти въ Бѣсъ скіймъ.

Мовили непогожны Жыди на Хѣ Гда: „грѣшникъ есть, яко съкотъ не хранит, не вы-
какит єго Бѣсъ, далеко ко ѿ грѣшныхъ звавати“. Не знали глашы, же Бѣсъ Шїзъ
быть съ Христомъ справочни звавати иши.

**д. А ты єдинакъ, Пане, шкоренца мой єстескъ ѿ хвали мої
и виноситель глаглы мої.**

Тоже ѿ гласа Йадомовъ къ Христу Господу: гды бо Хрѣтось Господъ на гори тѣ-
пѣхъ глаг на крестѣ поднес сѧ преклонъ глагъ сквою ѩдалъ дѣхъ, тогды вознесе паде-
нію глагъ Йадомовъ до першго достоїнства.

**ѣ. Глагомъ до Пана волалемъ моїмъ, ѿ виславахъ мѧ з' горы
стой ской.**

Козопи Хѣ на крестѣ на гори стой Голготѣ, на ней же звавати оўчинилъ и ви-
саляхъ былъ ѿ Га Шїза скыше, же во третій дінь воскресна єго ѿ мертвыхъ.

Приведу ще деякі характерні вислови з перекладу іншихъ
псалтьмівъ себѣ катизми: Пс. III, 3: Расторгнime зважки ѿхъ, а зо-
шмарме з' себе іармо ѿхъ. На марг. пояснено: расторгти — розорви.
Пс. III, 5: над Сїшномъ горовъ стокъ єге. Пс. V, 8: мажомъ
кврзакъ; ст. 9: пропрокад мѧ пре непрѣатели мої, справлай
предъ юличностю твоювъ дорогъ мою; стор. 12: вѣчнѣ сѧ радо-
вати вѣдуть ѿ ты вѣдеш мешкалъ меджи ними. Пс. VI, 11: нех
собокъ гвалтою токожат виштки непрѣатели мої. Пс. VII, 2:
ѡ всѣхъ преслѣдовниковъ; ст. 5: котры мѣ чинили злост; ст. 10:
Е никочъ сѧ ѿверне; ст. 12; Бѣ млюцній ѿ терпликий; ст. 15 і 17
викладається на Юду:

**є1. Это родитъ несправедливост', почалъ болезнь ѿ поро-
дилъ неправостъ.**

Іюда почалъ болѣзнь, зле помышлѣнія, и породилъ неправостъ, на срѣбрѣ Блжкѣ продалъ; злый ко члвкѣ прежде оумислить злость, потомъ оучинитъ.

31. Сѣверне смѣ болезнь єго на глахѣ єо, і виступитъ злостъ єго на верхъ главы єго.

Злочестивый Іуда за глахѣ цркви Ха свою глахѣ покїшніемъ погуби; неправда Іудина на верхъ єго синде і погрбзи єго во дно темноти.

Кадїсма втора ж (Пс. 9—16, к. 12 — 24 г.). На початку і на кінці по рисункови: на початковім Іусе з кулею съвіта в руці, на кінці ангел держить у руках образ Іусового лиця на обрусі. Титул і початкові букви Псалмів писані киноваром, зрештою все чорним атраментом. Із язикових форм нотуюмо з тексту псальмів сеї катизми: крѣк' оубогыхъ, оунижїна мое, ѿ ворють смерти, по-застрѣвали народове к' затрачиню, сило = sidlo, рамено = рамя, мыслѣль = myšlał, коробел = wróbel, наготовили стриали во сайдакъ, авы пострѣлили з' тѣни (в гірських діялектах: стріляти зам. стріляти); Панъ пытатъ сѧ; кто смѣ во злости квѣхатъ; нѣдза = nѣdza; вѣдатъ ради, быхъ былъ порваний; потѣшна; іа престеригалъ дорогъ твердыхъ; стеречи іако зриницѣ во ѿцѣ; под тѣніювъ крѣль твоихъ; лвикъ младый = скименъ.

Кадїсма трета ж (Пс. 31.— кг., к. 24 в.—42 г.). Малюнок на початку; Благовіщене; тілько перших 5 рядків і перший інїцпля писані киноваром. З характерних язикових появ нотую: вѣдеме в'зыкати; ко-с' го оўпередилъ; предолжїна днїй; пеци ѿгнистый; к' гнѣкви своем'; вислебодилесь ихъ; хрюбачокъ; крокм' го хїе; скарбна подънѣхина = піднебіня. В поясненю до Пс. XXI, 19 (Дѣлили меджи смѣ ѿдѣна мое, а ѿ шатѣ моей метали жребій) сказано: „**Одѣна Хртово жолнѣре дѣлили на чтыри части, понежа чтыри жолнѣре были, котры распинали Ха, а ѿ нашитой сїкенцѣ кюстки метали**“; з р8ки песяй = песюо; з пащеки лвей; пренюс' ѿчима; пред тварю тыхъ; вшитки тлъстохове земні; вы-кюл' мѧ на дорогѣ; для імена своего. Цікаво, що Пс. XXIII, 7—10, рядки дословно цитовані в Нікодимовім евангелю, тут не прикладаються до Іусового походу на пекло, а лише до Вознесения, подібно, як в оповіданю Унгварського рукоп. (Памятки II, 333).

Кадїсма четверта ж (Пс. 24—31, к. 42 в.—62 в.). На початку малюнок — погруде Богородицї, на кінці ангел з гильками в обох руках. Титул і перший інїцпля писані киноваром. З язикових появ нотую: покаж' мїк; стейжокъ твойхъ; котры смѣ вадаютъ ѿ тестаментѣ егѡ; киркакыни; ѿ когож мї; вѣде страх; хоцай бы; голосъ мой, котрымем крѣчал; фалечни свѣдкове; заквитло тѣло мое; дѣдѣцтво; загыр иѣла Панъ; мюць = міць;

въввюлъ еси; дюм' оўтѣчкы=dom usieczki; для ймена твоего; в' гнѣви=в гніві; забыто ѿ мѣ; злоречиа; рюкемъ=rzeklem; стрекожна; имъ рюкъ; Шшмаренный естемъ; над-до мною; в нѣдѣлѣ; гды же тер'я воло.

Кафїсма патаа (Пс. 32—36, к. 63—82 в.). Рисунок на початку: Ісус з розтвореною книгою, на кінці якийсь орнамент; киновар тілько в титулі і в першім інїціалі.

Кафїсма шестаа (Пс. 37—45, к. 82 в.—97 в.). Малюнок на початку: якась сьвята держить у руках модель вежі. Киновар ut supra. Пс. 37 і 38 без коментарія, тілько з дрібними увагами на март. Дальші пс. сеї катізми крім ширших пояснень під титулами або при кінці мають також тілько декуди коротенські пояснення під стихами або на март.

Кафїсма седмнаадесѧтаа (Пс. 46—54, к. 97 в.—110 в.). На початку рисунок: Ісус з книгою, киновар ut supra, коментаріїв дуже мало і тілько під деякими стихами. Таким самим робом перекладено і пояснено дальші катізми до 16-ої включно, тоб то до Пс. 117 (к. 214 в.).

Кафїсма седмнаадесѧтаа. Ілліл8а. риї. Хваленіє БГ8 Шакона его. Ся катизма зложена з одного 118-го псальма (к. 241 в.—260 г.), що поданий тут і в церковнім орігіналі і в перекладі так, що кожда сторона в довжину поділена по двійною лінією на дві шпалти і кождий стих псальма написаний en regard у обох текстах, а під ним через цілу сторону підписано коментарий. У вступі (к. 241 в.) пояснено, чому сей псалом такий довгий: бо був уложеній до співаня по дорозі в часі перенесення кивота, а пізнійше для співання Жидам в часі щорічного походу на празник до Єрусалима. „Разложенъ же є — кажеть ся далї — оў Еврей по алфавит8, сї есть по азбучнымъ словамъ; всѧческое же слово содержитъ во сеѢкъ Шмерицѣ ст҃иховъ со своимъ толкомъ; паче же расположениe то сочини сѧ ради лѣчшаго всѣмъ пособія памяті, иако да азбучныя слова са памятю содержащие послѣднюющамъ ймъ ст҃ихи оудобе возмогутъ сеѢкъ пропоминати и весь тако фаломъ совершати на памятъ“. При кінці мішаною мовою подано ось яке оповідане: „Блаженный Явгустин размышлялъ кедыскъ ѿ таковомъ расположениі ст҃иховъ фалма сего по кв. словесемъ азбукї еврейской и ѿ всякаго слова содержащїи Шмерицѣ ст҃иховъ, паче же о различномъ йменованїи закона по всякїхъ ст҃ихахъ многажды воспоминаемаго. и отш злагла оўзри древо прекрасное со дванадцетъма голвсками, и кажда голвска мала в собѣ осмъ голвзокъ малыхъ, и ѿ голвзокъ вшитыхъ барзъ слодки

капелки ист'кали. Подівніє сѧ толикомъ видѣнію дреva прекраснаго
и раззмѣкъ, іако чудное изображеніе баше фалма того пресладкаго".

Катівми 18, 19 і 20 подані в церковнім тексті з звичайним коментаріем під кождим стихом: текст отатнього 150 го псальма і коментарий кінчать ся на к. 293 г., котрої долішня часть разом з 5 рядками коментария вирізана. Оборотна сторона сеї картки порожна, а на к. 297 г. іде **С**тавлша ж сѧ ка дісми толкованиј [W] йзыка славенскаго, себ то переклад кат. 8, 19 і 20 на мову зближену до народної, таку, якою перекладено всї попереднї. Зазначаю деякі язикові появі: рѣчи котры мѣ покѣджено; сѣдили сѣдієве на сѣдѣ; ѿкаль мѣ пришолъ ратѣнокъ; снад бы нас были живыѣ похланли; сѣтъ сѧ пурвала, а мы выбавлени естесме; по прожници=ро прѣѣни; не вѣде стерюгъ; ктож томъ вытишъват; сѣдлостъ=осѣдок; позавывалъ кроле мицны (rozabijal króle moene); людюмъ своимъ; не машъ тухъ въ оустахъ; добреечте Панъ; мицъ над дніом; мицъ над ноchъ; вывиолъ рѣковъ мицновъ и раменом высокым; черкене море; извюргъ фараона и моць его; цорко вакилона нѣдѣнци; барзъ велка хвала панска; кетспю на иѣво; венжовыи щѣдъ; во мѣ естъ; рюкемъ до Пана; праца воргъ ихъ (трѣдъ оустенъ ихъ); положъ стрюжъ оустамъ моим, а дверкъ в коло ѿгороджены воргам моим; не зрююнают сѧ; покаре ма; толща земли розкышитъ сѧ.

Краткое описаніе ѿ чистцѣ святого Патрікія, котрого Момбриній ѿ Кароній Стадіон зовѣт, з'животокъ скатыхъ винаже (к. 315—330), буде надруковане в Памятках, т. IV. На кінцї під текстом підписе: **С**ю Історію пре-
писал' ѿць Іѡанкъ Прислопскій, презкѣтер Камянскій, з полской книжици дрѣкканой рокъ лѣтъ. Ще низше вињшим письмом підписано: Teodozy Przyslopski sołtys Kamieński. **Ф**евдосії Прислоп-
скій солтис Камянскій. Ще иињшою рукою списані початкові слова і порядкові числа в Псалтири сїмох покутных псальмів.

Про сей рукопис першу звістку подав пок. о. Никорович у Шематизмі перемиської епархї з р. 1879 стор. 272 додаючи звістку, що той сам Іван Прислопський переписав також кирилицею Літургікон, Трмологіон і Піснї церковнї, які в Камяннї доси вживають ся при богослуженню. Кілька разів я надармо старав ся дістати тї книги для перегляду і тілько перед роком менї удалось одержати отсей Псалтир при помочи Впов. д. Лінинського і його Впов. дружини, котрим за се щиро дякую. Так само складаю подяку о. Прислопському з Білцареви, у котрого зберігає ся сей рукопис як родинна памятка, за його ласкаве визичене.

ХІV. Калуський збірник.

Так називаю невеличкий рукописний збірник, одержаний мною від д. Івана Еп. Левіцього, який знайшов його між паперами своєго пок. батька, що довгі роки був парохом у Берлогах Калуського пов. Збірничок писаний на сірім папері полууставом XVIII в., сильно зачитаний, має формат малої 8-ки і на жаль заховався тільки в відривках, усого 32 картки. Хоча на маргінесах знаходимо багато проб пера, то про те нема підпису ані копіста ані давнього власника, ані не зазначено місцевості, де писано збірник. Ось його зміст:

1. **Глоко шкражникъ** (стор. 1—10), звісне оповідане, надруковане Костомаровим (Памятники старинной русской литературы издаваемые гр. Гр. Кушелевымъ Безбородко подъ редакцію Н. Костомарова, вып. второй, С. Петерб. 1860, стор. 477—480).
2. **Копросы с тихъ ѿтвѣтъ** (стор. 10—16), апокріфічний катехізм, без кінця.
3. Повість про Юдиту (стор. 17—33), без початку.
4. **Житиѣ с тѣмъ Іѡана Іже во Сочавѣ мѧченаго** (стор. 33—47), пор. дод. IX, ч. 13.
5. **Житиѣ и мѧнїе с тѣмъ великомѧнициѣ Евгимії** (стор. 47—51). Стор. 52 заповнена пробами пера; між стор. 48 і 49 бракує карток.
6. Уривок Листа небесного (стор. 53—64), без початку і кінця, писаний скорописом XVIII в., мабуть тою самою рукою, що писала й попереднє. Подаю з него невеличку пробу тексту: „...ї для того послах на вас карности: іазики вас поплѣнят, поважат ї в неко-лю ї в работу покерут ї запровадят. ї не ѿвернүли есте ся ѿ злихъ ѿччинковъ своихъ ї не пошли есте дорогою правою ї словъ моихъ єїгласкихъ не хотѣши есте слухати, такъ ємъ самъ мо-вилъ: „небо ї земля мимо иде, а словеса мои не могут їти во в'їки“. ї ни в чомже повелений моихъ не радите и ст҃ую неделю не читте и не ст҃ите. ї за то пущи на вас зими злив ї в'їтри силнii, зради ї мет'єлнициѣ ї снїги велики, води поточнii ви-пущи їз матки земнои, дам на вас голод ї смерть лютую ї на все їм'їнїе ваши, и много знаменїа ї скорби. ї не покаялисте ся, іако ѿ лица моего гнїкъ мой на вас есть за злив ѿччинки вашк ї за ст҃ую неделю, іжъ Г҃га не читте и [не] держите в чистоти ї в набоженствѣ церковномъ, але воналисте ся во похут дна-волскую ї в дѣла его сквернїи, ѿсквернили есте ст҃ую землю ї неделю“.

ХV. Іспаський рукопис.

Сей рукопис, одержаний мною від селянина Гулейчука з Іспаса над Черемошем на Буковині, писаний двома руками в XVIII в. крім початкових трьох карток, що еписані відмінним почерком і вирвані з якогось іншого рукопису. Рукопис має 39 карток 4-ки, писаний на сірім, міцнім папері і з виємком остатньої сторони забруканої так, що її годі відчитати, захований досить добре. Розуміється, що ант початку ант кінця нема. З виємком перших трьох карток кіноварі не вживано, хоча на початку і при кінці поодиноких статей є декуди немудрі рисунки. Ось вміст сего рукопису:

1. Вірую з поясненями (стор. 1—6), без початку. Відривок якоєсь окремої цілості, писаний грубим полууставом так, що кождий „стих“ писано більшими буквами, а пояснене до него дрібнішими. Початку нема, бракує мабуть одної картки, бо теперішня стор. 1 починається в середині пояснення до стиха 3. Подаю для проби пояснене до ст. 4 (Насъ ради члкъ — й вочлвкчша сѧ): **В** семъ стихѣ Иполинаристовъ геретиковъ потопляемъ [з польського; ротерія], которіе покѣдають Свѧтія Божого не быти досконалого члка и дши розъмноє не имѣжчого; самъ же толко матерю тѣла члчого взялъ, мокатъ, а въ мѣсто дѣши вѣство было, а для тогожъ не досконалїи [хлѣбъ], то є безъ квасу и соли на оѣкѣ оѹчнкомъ своимъ приносити казалъ. Прото таковихъ геретиковъ потлъмажчи црквъ Хѣса досконалимъ хлѣбомъ оѣкѣ рѣдъ чинить визнаважчи и скжткомъ показажчи, иже Свѧтій Божій досконалимъ члкомъ сталъ сѧ, малчимъ дши розъмнажъ въ себѣ, ѿ которому самъ мовить Ішаннъ лі.: „Маж власт дши мож положити ѵ маж власт зась єї взяти“. Цікаве тут мовчане про латинників і їх оплаток, хоча автор коментарія стоїть на православнім становищі, як се видно зо стиха 9 про св. Духа, де сказано: „иже ѿ Щада исходящаго“, та в коментарі знов показується тілько давні ересі без найменшого натяку на пізнійші суперечки.

2. Житїє сїаго праведнаго Їѡсифа прекраснаго (стор. 7—12), без початку, надруковано Памятки I, 136—138.

3. Слово сїаго Їѡсифа Бгословка (стор. 12—22), звісний апокріфічний катехізіс, пор. Тихонравовъ, Памятники отреченной русской литературы, С. Петербургъ, т. II, 197—212.

4. Сказанїє дивное и живоносное о рождениї сїаго Щада прпдного Григорія рицера (стор. 23—

38), звісне оповіданє про кровосумішку, виняте із *Gesta Romanorum*, пор. дод. XII, ч. 5.

5. **Слово чеснокое ѿ младнствѣ Іс Христовѣ цркви** (стор. 39—47), апокріфічне евангелиє Томи, надруковане Памятки II, 159—164.

6. **Слово ѿ Патерика**, яко не достойнъ ити съ цркви, єгда поютъ къ церкви пѣсни вѣтю спѣваемою цѣстѣ [sic!], (стор. 48—51), оповідана взяте із збірки „Великое Зерцало“, пор. Oesterley, *Gesta Romanorum*, 688—691 і паралелі 749.

7. **Сказанїе и повѣстъ о цркви праиславномъ Аггеж** (стор. 52—56), текст подібний до нашого надрукував А. Н. Веселовскій, Разысканія въ области русскихъ духовныхъ стиховъ, N. V, стор. 147—150.

8. **Притча о богатихъ ѿ книгѣ ѿ болгарскихъ** (стор. 57—60), надруковано мною в статї: „Притчата на еднорога и пейннатъ български вариантъ“ (Сборникъ за народни умотворенія т. XIII), пор. Яковлевъ, Опытъ изслѣдованія „Измарагда“, Одесса 1893, стор. 52.

9. **Житіє ѿтого Виктора пустелника. Слово о ѹсъ сиъ дахъ сїмъ** (стор. 61—66). В низу під текстом підпис ста-рим курсивом: Powinię gospodasz na sam przod rano ustac a pozno legac nie czekajac nim slonko zaydzie, wyszedzsy na dwor pogladac, czy b€dzie pogoda lub nie. Ježeli widząc, że pogoda miła, potrzeba ustac z mikeko lužka y wczesnie czeliadz pobudzić. A ieże — далі урвано. На остатніх сторінках починаючи від 67 писано іншою рукою, недбалим і невиробленим полууставом:

10. **Сказанїе ѿ цркви Соломонѣ, како закопа вѣсико єдиной делькѣ тмами темъ, тисячами ти-сячъ** (стор. 67—72), надруковано мною: Жите і Слово I, 136—138 і Памятки I, 291—293.

11. **Прикладъ о хитрости козской** (стор. 72—77) звісне оповіданє про ангела і пустинника, пор. Oesterley, op. cit. 396—399 і 724—725 і дод. XII, ч. 4.

XVI. Рукопис о Іллї Яремецького Білахевича.

Отся богата рукописна збірка доставлена мені була перед кількома роками д. Дмитром Єндиком, тоді нар. учителем у Зазулинцях над Дністром, від старого дяка Морозевича. Писана в 4-ку,

одною рукою при кінці першої половини XVIII в. заокругленим полууставом близьким до курсива, вона цікава тим, що подає деякі звістки про її писця, датує докладно поодинокі частини, коли і де були написані. Автор збірки, о. Ілля Яремецький Білахевич був, як можемо бачити з тих записок, православним попом, а може навіть монахом; на се вказує його побут у монастирі в Путні в р. 1749. Ми бачимо його в р. 1747 „на кондіції“, себто на посаді в Вовчківцях „над Прутом водою при церкві Вознесения Ісусового“, 1749 р. він у Путні в монастирі, а 1755 ми полишаємо його на парохії в Хелмінцях Хотинського пов. Може бути зрештою, що його побут у монастирі в Путні мав яке дисциплінарне значення, бо ж православні монахи не сиділи на парохіях. Але яке значення мав його побут у Вовчківцях, де від р. 1700 офіційно заведена була унія? Шо се була за „кондіція“, задля якої він пробував тут? Шо се не була парафія, се видається нам певним; слово „кондіція“ в польській мові тодішніх часів означало приватну лекцію або загалом якусь приватну посаду.

Рукопис о. Яремецького Білахевича дійшов до нас у досить сумнімі стані, без початку і кінця, богато карток повидрано, пообшарповано. Він писаний старанно, кожда сторона в лінійній рамці, заставки розмальовані фарбами зеленою, жовтою і червоною, прикрашені немудрими рисунками; так само рисовані і мальовані ініціали. Горою йде жива пагінація, кустодів нема, на одній сторінці мається 24—26 рядків письма. Ось зміст цього рукопису.

1. **Хождение Богородицы по м8камъ** (стор. 1—22), без початку, надруковано мною див. Жите і Слово, т. III, стор. II, 81—88, 224—237. Пор. дод. IX, ч. 10. На стор. 22 по скінченю оповідання підписано: Eliasz Jaremecki Biłachiewicz napisał te xionżke, kłora nazwana czystec, anno Domini 1747, miesiąca oktombra dnia 2, na tenczas będoncy na kondycyi w Wołczkowkach nad Prutem wodo, pod tytułem cerkwi Wniebowstomplenia pana Jezusa, pod mia- stem Zabłotowem.

2. **Оセルѣ починає сѧ книга Перло Многоцѣни-
ное. Слово ѿ скончанії вѣка сего, ѿ войнахъ Измайлскихъ
и ѿ цркви Михаилѣ и ѿ антихристѣ і в страшномъ сдѣ** (стор. 23—78). На скілько вѣрно переписано Транквіліонове „казанє“, не можу сказати, не маючи під рукою „Перла многоцѣнного“. На стор. 70 внизу підписано: Anno Domini 1748 марта die 23 to sie pisało, Eliasz Jaremecki Biłachiewicz. Між стор. 74 і 75 не стає одної або кількох карток.

3. Слово ѿ главѣ Ядамокѣ, како вкорены лежала (стор. 79), надруковано Кіевская Старина т. XLVII, 1894, грудень, стор. 434—435 і Памятки I, 31.

4. Слово ѿ Сивидлѣ пророчиціи ѿ Дѣдѣ царя (стор. 80—82), надруковано Житіе і Слово т. III, 141—142 і Памятки I, стор. 277—279.

5. Слово ѿ Явраамѣ, єгда вопросить во домъ свой ст҃ю Тройцю поставиша трапезу под' дъбомъ Ямаврійскимъ (стор. 82—86, докінч. на стор. 123), надруковано Памятки I, 86—90.

6. Щеслѣ починаєт сѧ книга ѿ житїа ст҃ихъ, и иниє слова поучителнїе, ѿ кѣрахъ и ѿ іныхъ історияхъ дшеполезныхъ. Слово ѿ побѣдѣ діявола, како бесѣдовахъ Ісус Христос со діяволом на горѣ (стор. 87—91), надруковано Памятки II, стор. 200—203.

7. Слово ѿ вѣ. патнycцахъ и ѿ градѣ Шпалѣ, рокъ бжїа мх., иже есть на ползѣ христіяномъ (стор. 92—97), пор. више дод. IX, ч. 17.

8. Слово ѿ исходѣ дши, єгда разрѣчаєт сѧ ѿ тѣла на ѿнїи вѣкъ (стор. 97—100), про митарства.

9. Слово ѿ Мелхиседецѣ цари Салимскомъ иже востыхъ ща Іаданасю архієпископа Ілєзандрїйскаго (стор. 100—104), надруковано Памятки I, 97—101; пор. дод. VI, ч. 28.

10. Слоко ст҃аго Григорїя Богослова ѿ крѣпѣ Гнї, ѿ Ядамѣ и задва разбойники и проча (стор. 105—110), надруковано Памятки I, 29—30, 31; пор. II, 243—246.

11. Слово ѿ ст҃ой недели сїє есть єпистоля, приказанїе Гнї, слова положен. (стор. 111—113). Внизу підпис: Ано 1748 Е. І. В. Пор. дод. XIV, ч. 6.

12. Слово ѿ снятїю с крѣта тѣла Г҃да ишего Ісѧ Хїа през Никодима и през Іѡсифа, а при томъ ламентъ або плач прѣтони Бїи (стор. 114—122), надруковано Памятки II, 246—252.

13. Слово ѿ Ягаркѣ и ѿ сїє еса Ісмайлѣ како бил сѧ со Ісаакомъ сїомъ Явраамовим (стор. 123—124), надруковано Памятки I, 104—105.

14. Слово ст҃ла Василія Великаго архієпіпа Кесарії Каппадокійскїя, како ѡналь євладії ѿ діявола (стор. 124—129), надруковано Житіе і Слово III, 307—312, пор. дод. IV, ч. 18; VII, ч. 15.

15. Слово ѿ невидимихъ добродѣйствіахъ бозкихъ, яко Єг҃ъ естъ розній ѿ видимаго створеня, невидимій и непостижимій (стор. 129—131), проповідь.

16. Слово црквії Дѣдії, како описа Псалтиръ всѣхъ псалмъкъ тѣс. (стор. 132—133), надруковано Памятки I, 272—273. Внизу під текстом підпис: Eliasz Jaremecki Biłachewicz pisał maria die 16 ano 1748 sam sobie, w Wołczkowcach.

17. Слово ѿ Гдѣ ишемъ Їсусѣ Христѣ, како йграли сѧ со дѣтми юдзіовскими и съ творив вѣти. птицъ (стор. 134—137), надруковано Жите і Слово I, 227—230; Памятки II, стор. 169—172.

18. Слово дшедивно и дшеполезно ѿ Флагіянѣ разбойници, иже разбой твораше в странахъ Египетскихъ (стор. 138—140).

19. Слово ѿ двохъ разбойникахъ Гестѣи Дизмѣ, како сѧ зачали и како зросли і како распято ихъ на ѿбѣ странѣ Гдѣ ишего Їсуса Христа (стор. 141—142), надруковано К. Стар. 1894, груд., стор. 443—444 і Памятки II, 342—343.

20. Слово ѿ сѣй великомъчици Хѣой Параскевѣї (стор. 142—145). Під текстом підпис: Ano 1748 marca die 29 E. I. B. D. Por. dod. IV, ч. 9.

21. Слово ѿ честномъ крѣтѣ Гдѣ ишего Їсуса Христа (стор. 145—149), оповідане про віднайдене хреста Еленою, пор. дод. IV, ч. 3; V, ч. 8.

22. Слово ѿ сотвореню архагангелъ и ѿ пречіихъ безплотныхъ силахъ (стор. 149—150), надруковано Памятки I, 14.

23. Слово ѿ стомъ великомъчице Георгію, како поклонилъ змія, девицѣ ѿкоронилъ цркви (стор. 151—153), пор. дод. IV, ч. 46; VII, ч. 4; VIII, ч. 11.

24. Слово ѿ єдиномъ пустелнице Ісихію, како гонимъ бѣ вѣсомъ испустинѣ (стор. 154—156). Внизу підпис: Ano Domini 1748 aprylis die 20. Eliasz Jaremecki Biłachewicz.

25. Слово ѿ смрти силомъ ѿ роскошномъ воинѣ, котерий на скрѣтѣ роскошне жилъ (стор. 157—162), звісне оповідане про лицаря і смерть, пор. дод. IV, ч. 55; VIII, ч. 13.

26. Сказаніє или насладна ж хоташим размѣти оу чителем (стор. 163—165), покажчик хронольгії, а при кінці реєстр канонічних книг. Під статею підписано: 1748 написано.

27. Прѣданіє ѿ громѣ Могила громовидца (стор. 165—166), надрук. Кіевская Старина, т. XXXVI, 1—92, март, 482—484.

**28. Слово є всіхъ дѣлахъ церковныхъ почи-
телное оу чителем** (стор. 166—168), вияснене значіня всіх цер-
ковних приладів.⁵ Інтересне пояснене съвічки, яку під час служби бо-
жої несуть перед съвящеником при великом вході: Свѣтилиникъ,
єже градет пред єреемъ, естъ корсвръ, слуга Пилатовъ, іже въ
возмобленій оу Пилата. Пилат ѿ Хѣкъ помисливъ і рече: „Кор-
свръ, пойди і прикеди Хѣта“. Корсвръ стой пред Пилатом і по-
клонив сѧ і поцѣловал землю і рече: „Гди, Гди, іс Хѣ, гради,
гради, зовет тя Пилатъ“. Тогда Пилатъ почудил сѧ велми
і рече: „Корсвръ, что ты глашъ? Хѣ єсть не тут, не з нали,
како учует, что ты глашъ?“ Корсвръ рече: „Пане мой Пилате, Гдѣ
все знаетъ і все дѣлаетъ, і тое видитъ, и нѣк со аггли глашъ“.
Тогда Пилат почудил сѧ велико, єгда ѿ Корсвра оуслышал ѿній
гласъ і 8жасенъ вѣлми і рече: „іако ты оуразвѣлес тое?“
Корсвръ рече: „Пилате, пане мой, єгда мене послал во Єрлімъ,
тогда видѣлем, иж дѣти єграйскіе вѣтви постилахъ ѿмъ глоюще:
„Шанна во вишнихъ“. Й все Корсвръ Пилатъ по йстиннѣкъ сказал.
І рече Пилат: „Твори, брате, цю развѣкеш“. Єгда же 8видѣлъ
Корсвръ веденаго Хѣта пред Пилата, і изїйде [sic! зам. изїйме]
ис постели платно глоюще: „Гди іс Хѣ, зде по платнѣ пост8пи“.
І того ради свѣтилиникъ градет пред єреем. Як бачимо, се досить
недоладна перерібка першої глави Нікодимового евангелия (пор.
Памятки II, 253—254, 274—275). Цікаво би знати, на якій основі
Яремецький приточив ї до поясненя літургічного обряду? В низу під
сім текстом підпис: napisano ano Domini 1748, maia die 4. E. I. B.

**29. Сказаніе лѣннаго мѣа, во которої дѣй что добро
творити или во которої дѣй разволит сѧ или вѣдетъ живѣтъ іли
умретъ, в семъ чтенію значитъ и ѿбрѣщеш** (стор. 169—172).

**30. Исторія ѿ патріарсехъ Йерлімскихъ и ѿ
папѣжехъ римскихъ** (стор. 172—174). Між іншим чита-
мо тут:

Папѣжъ Келестинъ, той ѿналъ жени Їендузом.

Папѣжъ Гагстанъ, той ѿбраній на папѣжество през го-
луба, ко ѿмъ ізъ 8хъ йдалъ.

Портонскій вѣск8пъ найпервѣй латинским ізиком вими-
слилъ мш8 ѿраковать.

Папѣжъ Оурбанъ, той найперше вимисливъ з божим тѣлом,
з монетранцію по мѣстѣ ходити, іакъ и тераз Римляне
ходять.

Папѣжъ Вутайлъ, той м8зикъ, ѿргани і інкшіе йгри в ко-
стелахъ постановилъ.

Пап'єжъ Йнъ, той нев'єста, жена вида, гди ѿ нєм пиштъ латиници ї строни в'їдженіїа.

Пап'єжъ Сєргій той для юборони єреси пап'єжемъ зосталъ, того пап'єжа в'їдимъ повеленіемъ 8ши з'єли.

В низу підписано: Ano Domini 1748 maia die 7 napisano E. I. B. R. D.

31. Вопроситъ сїїй Василій, Шпов'єде сїїй Григорій] Б'єсловъ (стор. 174—177), апокріфічний катехізіс на біблійні теми.

32. Рождественникъ сложенъ ї приведеніемъ а'гловимъ избран (стор. 178—179), ворожбітська статя. В низу підписано: Eliasz Jaremecki Biłachewicz pisał te istorye ano Domini 1748, czerwca d. 5 we wsi Wołczkowcach pod Zabłotowem.

33. Подакованя на каждомъ елеѡщенію сладкоглика (стор. 180—181), риторична промова.

34. Подакованя ѿ дховнаго при актѣ (стор. 181—182).

35. Подакованя на ст҃а Хвла ѩца Николая (стор. 182—183).

36. Подакованя на блгов'їщеніе или на інїе праздники пртїмъ Бцн, прем'єрючи вважаючи (стор. 183—184).

37. Пролїогъ на рождество Гда ишего Ісъ Христъ (стор. 184—185), вірша.

38. Емпїлїогъ на рождество Гда ишего Ісъ Хтъ (стор. 185), вірша.

39. Пролїогъ на воскресеніе Ісъ Христово (стор. 186), вірша. В низу підписано: Niech b'edzie pochwalony Jezus Chrystus na wieki wieczne amen. 1748.

40. Житїе прпдбнаго Яледемъ члвка в'їа, мця марта днїа дї. Гди блви (стор. 187—195), пор. дод. IV, ч. 44; VI, ч. 5; XII, 12, гл. 37.

41. Житїе сїаго великомчника Никити мця септеврїа днїа еї. (стор. 196—202), пор. дод. IV, ч. 4; V, ч. 10; XII, ч. 18. В низу під текстом: Ano Domini 1748, czerwca d. 14 napisano житїе Никити мч. Eliasz Jaremecki Biłachewicz.

42. Житїе прпдбнаго ѩца ишего Єфрема Сирина (стор. 203—213).

43. Прпдбнаго ѩца ишего Єфрема наказанїе ѿ 8миленїи ї списенїи д8ши и ѿ ѡреченїи житїя (стор. 214—216), без кінця. Зрештою при оправі переплутано картки статей 42 і 43.

44. **С**еже Пітникъ (стор. 217), статя без початку, виглядає як витяг із якоїсь подорожі на схід. Приводжу сей уривок вповні: **О** Ефеса на вѣлое морѣ ї. миль, там юж недалече моря ѿтчланя пекелнаѧ, ѡгнь тапитъ аж под вѣса, и єгды не 8гласаєтъ. **Ш** вѣлаго моря до дому Дѣдоваго полтораста миль, где Дѣдъ родилъ сѧ. тамъ сѣдъ страшній маєтъ вити на І[са]фат долинѣ. **А** дому Дѣдоваго до города Голиадоваго ї. миль. в том городѣ стоитъ конь на четырех ногах, ѹ палаш в палацах оу ѿдѣвка виситъ **Ш** полудня на стѣнѣ, и дѣкъ стрѣли на столѣ лежать, ѹ клемшай раковай виситъ. 8 дванадцятих лѣтъх хлопецъ прїйдетъ ѹ садетъ на того коня, ѹ тое ѿржже заверетъ з своюю ѹ пойдет на войнѣ ѹ брань велию сотворитъ. За Їѣримом рѣка жидовскаѧ Сабат течет под город Ливанію и Сидонію, оу весь тиждень варзо кипит ѹ каменіе из сеke аж мещет, а в пятницю **Ш** д. часу становит сѧ, цѣлъ нощъ стоитъ ѹ в суботѣ весь днъ стоитъ; єно купцѣ Греки, Сирміане, Тирки переходятъ в суботѣ, а Жидам не можна. За тою рѣкою Сабатом есть городи жидовскіе, земля их не варзо великаѧ, все жди старшиною, воеводами, старостами ѹ иными 8радами. **С**тои жидовскон землѣ **Ш** Сабетъ до горъ Яраатскихъ ї. миль. на горах Яраатскихъ стоитъ Ноекъ ковчегъ ї. лактій сажневихъ в долготѣ. Ї. в широтѣ, є. оу висотѣ. **Ш** Їѣрима до Ерихонъ ї. миль. ѿколо Ерихонъ ї. стѣнъ, семой не маш. Бифлемъ **Ш** Їѣрима полтора миль. Купель Силоамскаѧ, два гони нивъ Сквадель село пѣд стѣною Їѣримскою, що купленное за тѣи срѣбники, що Іуда Хтъ продал. Галилеѧ ї. мили, Назарет ї. миль **Ш** Їѣрима. Стѣний патріарха Феофанъ жилъ на скѣтѣ лѣтъ є. є. є., преставил сѧ рок. є. є. є. на сопствїє стаго дх. Остатня нотатка велить нам догадувати ся, що статя видавала себе за витяг із якогось писання цього патріарха.

45. Искони с отвори Крѣ (стор. 218), статя властиво без титулу, а сей титулук написаний над нею в живій пагінації. Се невеличкий апокріфічний катехізіс зо ветупом про неділю.

46. Статя без титулу (стор. 218—219), апокріфічний „путник“, себ то ворожби про щасливу подорож.

47. Статя без титулу (стор. 219), хронольгічні вказівки.

48. Строки на рождество Г҃ла Б҃га ишего Їс Хтъ (стор. 220—224), вірші, вирички друковано Памятки II, стор. LVI.

49. Строки на воскресенїе Г҃ла ишего Їс Хтъ (стор. 224—225), вірші, вирички друковано Памятки II, стор. LVI.

50. Житіє прпдбнаго ю́ща ншего Барлаама іг 8-
мена бывшаго в пещерѣ (стор. 226—231), винято із Патерика
Печерського. В низу підпис: Eliasz Jaremecki pisał te xionge sam
sobie ano Domini 1748 lipca d. 2.

51. Житіє прпдбнаго ю́ща ншего Лаврентія за-
тво́рника Печерскаго, иже принѣди вѣса исповѣдати, ко-
лико ест в Печерском монастыри стихъ могущихъ словомъ изго-
нити вѣси и како вѣси коут сѧ пещеръ (стор. 232—234), винято
з Патерика Печерського.

51. Житіє прпдбнаго ю́ща ншего Аданасія за-
тво́рника Печерскаго, иже по смрти воскресъ і пребывъ
в затворѣ дванадесѧть лѣтъ, і три полезнам братіям сказа
(стор. 235—237), із Патерика Печерського.

52. О Патерика єгипто-скитскаго слова їзбрани-
її. Исторія стихъ ю́ща и сказанїе, како претерпѣ Хс Гдѣ ншего
ради спасенїя (стор. 237—239), надруковано Памятки II, стор.
236—237.

53. Даже ю́селѣ починает сѧ книга Патерика єгипто-скит-
скій. Прпдбнаго ю́ща Могсѧ къ ю́щѣ Пиминѣ,
Змоленїи викѣшѣ ю́щѣ написати сѧ ємѣ, слово кѣ. (стор.
239—245).

54. О нравахъ добрихъ и злихъ слово кї. (стор.
245—266), збірка ріжних виписок з аскетичною тенденцією.

55. О Ілѣфавита слова їзбраниї ѿ єже не порако-
тити сѧ блудними помисли и скверними похотми. Ілѣфавитъ
дховный (стор. 267—272), збірка коротких поучень. При кінцї
запис: Ano Domini 1748 nowembra d. 3. Eliasz Jaremecki.

56. О єже блесты сѧ смѣха, празднословії же
и кощунствъ (стор. 272—276).

57. О єже памятаствовати всегда смрть (стор.
276—280).

58. Ілѣфавитъ дховнїй сице зде положиом
(стор. 280—284), азбучно впорядковані сентенції моралізаторські.

59. О єже возѣждати себе всегда въ 8сердство-
ванїю і теплотѣ Гдней (стор. 284—286), короткі поученія.
При кінцї підпис: Eliasz Jaremecki Bilachewicz pisał te xięże sam
sobie.

60. О ю́селѣ починает сѧ книга Студит (стор. 286—
336), поміщено 21 поучень Студита і одно оповіданє „ю́ш Палладій
монаскъ, иже безъ страха вжїа поживе в непокорствѣ“.

61. **Щ**оселъ починаєт сѧ книга Прологъ [?]. Слово прѣднаго ѿца нішего Касимна Римлянина иже не возноситъ сѧ, апрѣлѧ днѧ д. (стор. 337—339).

62. Слово стаГО Інастасія йг8мена гори Сгнайскїя, апрѣлѧ є. (стор. 339—340).

63. **Щ** книги стаГО Петра Дамаскина слово юла и. днѧ, еже не ѿставлѧти молитви квжда го днѧ (стор. 341—344).

64. Повченїе стаГО Басилія Великаго, како подобаетъ дѣтемъ чтити родители своѧ, марта ѿ. днѧ (стор. 345—346).

65. Памѧть стихъ седми ѿтрокъ спящихъ августа д. и ѿкторија днѧ кѣ. (стор. 346), без кінця, пор. дод. IV, ч. 54.

66. Стихъ Яндрея и Епифанія (стор. 347), без початку. Між стор. 346 і 347 брак карток.

67. Прологъ ѿ Іванна Златовстаго ѿ йграхъ и ѿ племяніихъ, скокахъ нечестивихъ, марта днѧ кд. (стор. 347—349).

68. **Щ** книги Пролога, слово прѣднаго Єѡакими ста Гтадїйскаго, чтенїе мѣлѧ апрѣлѧ днѧ д. (стор. 349—351). В низу: 1749 januaria jest napisany marta d. 2.

69. Слово ѿ Пролога стихъ ѿїкъ, аже не ѿбидити вдовицъ и сиротъ, ницихъ, страниыхъ, апрѣлѧ ѿ, (стор. 352—353), в низу підпис: Eliasz Jaremecki Biłachewicz pisał te xionge sam sobie.

70. Повченїе ѿ Патерика и ѿкоем старци до бродѣтеликъ, мѣлѧ ѿлїа во зг. днѧ (стор. 354—356).

71. Прологъ, слово ѿ зловізничекъ члвцъ, мѣлѧ ѿлїа днѧ и. (стор. 356—357).

72. Повченїе ѿ Притчи ѿ казнехъ чадъ, мѣлѧ ѿлїа днѧ кс. В низу підпис: Ano Domini 1749, maria 5. napisal ten Prolog w manastyrze w Putny Eliasz Jaremecki.

73. **Щ** Пролога повѣстъ прѣднаго Даниила ѿ Євлогію каменоскѣцци, мѣлѧ марта днѧ кг. (стор. 359—367).

74. Повченїе стаGO Басилія Великого ѿ лѣкнivихъ (стор. 368—369).

75. **Щ** Пролога слово стаGO Іантиша ѿ цркви нѣсномъ и ѿ млткъ (стор. 369—371).

76. **Щ** Пролога слово стаGO Івана Златовстаго, како не лѣкнити сѧ чести книги, апрѣлѧ днѧ д. (стор. 371—372), при кінцѣ підпис: 1749 марта.

77. **О** житїї стїаго **Ө**віддора **Е**дескаго (стор. 374—376).
78. **О** арменской ереси глава тридцятай (стор. 375—376).
79. **О** постїк арменскомъ Ярциваръцокъ (стор. 377), обі статї виняті із південно-словянського життя Теодора Могленського.
80. Толкованїє како жви сѧ Бг҃ъ Явраамъ во Троици стїой (стор. 378—381), теольгічний коментарий.
81. Книги прѣпѣбныхъ й вѣноноснихъ б҃цъ йшихъ (стор. 381—386), індекс книг правовірних і апокріфічних, надрук. Памятки I, 1—7.
82. О томъ, когда и кое время ѿ самѣхъ христіянъ йконооборство востало й которїй црквь йконооборци бишали на которомъ соборѣ зато проклсти (стор. 386—399), кінчить ся острим осужденем Лютеран, Кальвіністів і Аргіян, між якими згадує Будного і Чеховича.
83. **О** б҃разѣкѣ стїа Троици (стор. 389—390), полемічна статейка. Внизу підпис: Ano Domini 1749, napisano марта d. 8.
84. Починаєт сѧ книга Курілъ Іерасалимскїй. Іже во стїихъ ѡїца нашого Курілла Іерасалимскаго сказанїє на ѿсмій вѣкъ й преданїє к познанїю вѣри. **О** пророка Даниила прологъ на першю главу (стор. 391—392).
84. **О** Симеонѣкѣ Бг҃опрїемци слово (стор. 392—393), апокріф, надрук. Памятки II, 137.
85. **О** Йоїй трактатомъ, єгда воста на црквь Бжїю ѹ ѹ цркю Константинъ Великомъ, жкъ перкїй соборъ сотворикъ по вознесенїи Хбомъ рокъ тиї. (стор. 393—394).
86. Сказанїє ѿ Іѡсифѣкѣ б҃рвчникѣ прѣтїа Бцн (стор. 394—395), надрук. Памятки II, 103.
87. Родословїє прѣстїа Бцн ѿ котораго колїна (стор. 395—396), надрук. Памятки II, 102—103.
88. Ако повелѣкѣ Бг҃ъ сотворити Могсю змїю мѣдани (стор. 396—397).
89. **О** б҃разѣкѣ расплатїа Г҃данішего Іс Хрста (стор. 397), легенда.
90. **О** црквь перскыхъ како прїйдоша со дари (стор. 398), надрук. Памятки II, 18.
91. **О** стїихъ йконахъ, ако йзначала бишав стар. звакѣтѣкѣ (стор. 399), полемічна статя.

92. **О црю Константын** 8 (стор. 400), оповідане про те, як К. видів хрест на небі, пор. дод. III, ч. 27; IV, ч. 3.

93. **О Могсей како преведе Жиды** (стор. 400—401), коротеньке оповідане з Біблії.

94. **О Могсевихъ книгъ з витийскихъ** (стор. 401), поучене про шлюби.

95. **О елинскихъ мадръцехъ, иже ѿ части пророчествовахъ ѿ превищнем Бжествѣ и ѿ рожествѣ Хбѣкъ ѿ пречистїї Бцї** (стор. 401—404), надруковано Памятки II, 33—35.

96. **Пророчество ѿ Хрѣтѣ и прѣтой Бцї в к8мири-ницѣ еллинскаго к8мира Яполона** (стор. 404—405), надруковано Памятки II, 2—3.

97. **О йерейсткѣ иже в стром законѣ** (стор. 405—406). На горі напис: 1749, maia d. 3.

98. **Не требуетъ Бгъ свѣдковъ на с8дѣ своем** (стор. 406) поучене, без кінця.

99. **Житіє прпдбнаго Ісаакія Затворника Печерскаго**, иже прелъщенъ вѣкъ ѿ дїмвола Ѣвальшаго сѧ во ѿбра-зѣ Хрѣтѣ и племанем ѿ прелестившаго 8твр8жденъ много по-страда, также твораше юрод Хрѣта ради (стор. 407—409), в серединѣ картки ушкоджені, то ѹ текст не повний. Винято із Патерика Печерського.

100. **Покѣсть ѿ мѣсцехъ стїхъ во кратцѣ во которихъ земляхъ** (стор. 409—410), початок статї, поданої під ч. 40, на жаль текст дефектний.

101. **Отола починаетъ сѧ Книга Библѣи**

а) **О книгъ Могсевихъ Бытїа глава кѣ.** (стор. 411—413).

б) **Б началѣ сотвори Бгъ нбо ѿ землю** (стор. 414—415).

в) **О книгъ первиихъ Могсевихъ ѿ Іѡсифѣ глава лѣ.** (стор. 415—417). І далѣ переповідано аж до кінця Битія на стор. 417—426. Внизу підписе: 1749 maia d. 28 написал.

г) **Вториихъ книгъ Могсевихъ ѿ исходѣ сїовѣ Ілїевихъ** (стор. 427—434).

д) **Книга Товїа зовемаї ѿ Библѣї взята** (стор. 435—447). Внизу підписе: **Еписа сѧ рабом вїйим Ілїемъ Іремецким Бѣлат-Хевичем Драгобицким, писалъ сам сївѣкъ, во ѿвителі Путной, в земли Молдавской, anno Domini 1749, Maia d. 30 дописахъ Товїю книгъ.**

е) **Книга Ремирося [мб. Премудрость] Іє8са сїа Сирахова, з Библѣї** (стор. 448—456).

- ж) Книги пророка Даниїла з Біблії взятаю (стор. 457—461).
 з) Що книги Макавейських слова взятое, авторства во ѹ.
 днъ (стор. 462—464).
 и) Що книги Ездры слова ѿ цю Дарюю Перскомъ (стор. 464—467).

і) Що книги цркви третихъ ѿ Соломонъ премъдромъ сиє
 Аѣдовъ. (стор. 467—468).

к) Що книги Єклесїастъ з Біблії взято поясненіе (стор. 469—470).

л) Книги Пѣсни пѣсней, вкажай читателю ѵ чты (стор. 470—471).

м) Що книги Свдебнї Іллекиихъ ѿ войнъ Гедешновой со Мадїмъ. (стор. 471—473).

н) Плачъ Іеремїй пророка єгда вистъ по плаченїи Іллекъ (стор. 473—474).

Внизу підпис: Koniec xionzki Yieremiasza.

102. Из Номоканона наждинїшихъ правилъ ѵз-
 яленіе (стор. 475—490). Під текстом дописка: Єсѣхъ пунктовъ
 есть ѿ Номоканона тутъ написанихъ ѡзї. Списа сia рабом
 Бжїнимъ Іремецкимъ Бѣлахевичемъ во ѿбителі Потнян-
 ской в земли Молдавской при храмѣ оўспенїя Пр. Б. в лѣто ѿ
 сотворенїя свѣтла хѣни, а ѿ воплощенїя Гра Слова Ѿѣфмѣ. Pisal
 te xionge Eliasz Jaremecki Biłachiewicz sam sobie, anno Domini 1749.
 Тут же дописана оловцем назва передостатнього властителя руко-
 пису: Морозевичъ, 1881.

103. Книга зовемаѧ Семїшнъ новїй Бѣсловъ (стор. 491—498).

104. Бѣженаго Ныла чѣрноризца посланіе ко Ха-
 рикю презвитерю сѣрово нападающи на согрѣшаюціа, глюци: :
 не довѣретъ на покамніе ѿсповѣданіе 8тенъ, лице ѵ дѣла пост-
 ныческїа не бѣдствъ (стор. 499—501).

105. Презвитера цркви Іеримскїя прѣдкнаго
 ѿца нашего Ісихїа словеса дщеполезнаи читател-
 ныком (стор. 502—503).

106. Прѣдбнаго ѿца ишего Іларіїна великого
 поясненіе къ іноческомъ чинъ (стор. 504—506).

107. Що мисленнїмъ ѿкровенїй дѣйственнааго
 вѣжественнааго свѣтла (стор. 507—509).

108. Гл҃етъ къ намъ стїй Анастасій Синайскїй,
 како докро причащати сѧ стїхъ тайнъ Гѣштхъ (стор.
 509—512).

109. Слово по чите лное въ стїй великий четвертакъ йже во стыхъ юца ншего Іѡана Златоуста (стор. 512—513).

110. Слово ѿ исповѣди Патерика Египетскытицкаго (стор. 514). На кінці дописка: Ano 1749 pisalo sie to sierpnia d. 2. E. I. B. D. w Putnyn.

111. Мілактврїа дна кѡ. житїе стїаго великомчныка Димитрїя (ст. 515—521), пор. дод. IV, ч. 8; XII, ч. 31.

112. Мілактврїа дња кї. житїе стїго великомчныка Георгїя (стор 521—529). Внизу допис: Ano Domini 1751, пор. дод. IV, ч. 45; VII, ч. 5.

113. Мілактврїа дна еї. Житїе стїаго ракноапостолнаго кназа Владимира нареченнаго встом крещен. Василїя (стор 530—548).

114. Сказанїе чителїцерковнаго Ієроныма стїаго ѿ Юдїк предателї Гданшего Ииса Христа (стор. 549—554), без кінця, надрук. Памятки II, 343—346.

115. [Чуда сьв. Николая], без початку (стор. 555—585). Маємо тут ось які чуда:

1) Про злодїїв, яким сьв. Николай велїв звернути покрадене (стор. 555), без початку, пор. київський друк ч. 15.

2) Чудо стїаго Николая ѿ Егеменїк (стор. 556—557), київський друк ч. 12.

3) Чудо стїаго Николая ѿ коврїк (стор. 558—565), київ. друк ч. 14; дод. IV, ч. 14, гл. 7.

4) Чудо ѿ нїкоемъ дѣтици 8топшемъ, єоже стїй Николай живя сохрани (стор. 565—569), к. др. ч. 7; дод. IV, ч. 14, гл. 15.

5) Чудо о Петрїк нїкоемъ военачалницикѣ, єоже стїй Николае из темници йзвави (стор. 569—575), к. др. ч. 5.

6) Чудо ѿ трехъ ѹконахъ стїаго юца Николая чудотвор. (стор. 576—582), к. др. ч. 4.

7) Чудо ѿ Христофорїк попїк, како стїй Николае йзвавилъ его ѿ посїченїї меча (стор. 582—585), к. др. ч. 2; дод. IV, ч. 14, гл. 6.

116. Мілактврїа въ шестїй день. Житїе ї жизни и ѿ частї сказанїе ѿ чадескїхъ иже въ стыхъ юца ншего Николая архїепїкопа Миръ Ликїйскихъ чудот. (стор. 585—591). К. др. к. 49—5°. Під текстом підпис: Ano Domini 1755. Te czuda pisal oycieci Eliasz Jarzemski prezewiter wsi Kelminiec w Хотїнскомъ по кѣткѣ.

117. Чъдо стїаго Николај ѿ Половчинѣ Татаринѣ сотворим сѧ въ градѣ Кіевѣ (стор. 592—598), к. др. ч. 11; дод. IV, ч. 14, гл. 16.

118. О велицѣмъ ѡци Николай, како тѣмницѣ прїятъ й многа зла претерпѣ ѡ Хрітоненавистныхъ мъчителей (стор. 599—601), к. др. к. 59—60.

119. Чъдо стїала Николај ѿ гладѣ бывшемъ въ странѣ Лукійстї (стор. 601—602). К. др. к. 62. На кінцї допис: Йерей Ілія Іремеїкій Бѣлахевич написалъ сѧ чъдла стїала Николаја року Бжїа Ьфнї. мїда июлїа дописах дна 3. на той часъ будучи на парохїи во вesi Хелминицїах въ повѣтѣ Хотїнском.

XVII. Вѣчность пекелная.

В бібліотецї Переїмської гр. к. капітули знаходить сѧ під знаком L. С. 1 рукописний збірник із половини XVIII в., котрого зміст подаємо тут. Се книжочка зложена із 126 карток 4-ки, не-нумерованих, у старій оправі, писана кількома руками, скорописом XVIII в. На першій картцї знаходимо титул: Іѣчност пекелнаѧ або вѣзенїе їшгон людѣй потопленныхъ въ пеклѣ. Твір під сим заголовкомъ займав більшу частъ рукопису, та на жаль він не дійшов до нас цілий. Маємо тут лише:

1. Роздѣлъ ѿ. (стор. 1—25).
2. Роздѣлъ вторыи. Перша мѣка вѣчности пекелной темности (стор. 25—46).
3. Роздѣлъ третии. Друга мѣка пекелной вѣчности плачъ (стор. 46—47). На стор. 47 писано іншою рукою, нїж доси, і перервано на кінцї. Стор. 48 порожна.
4. Роздѣлъ ѿ. третиа мѣка вѣч[но]сти пекелной голодъ (стор. 49—94). Кінця бракує, далї велика частъ рукопису видерта, а від стор. 95 писано іншою рукою.
5. Роздѣлъ десѧтї. Вѣчность оуставичне людїй побожныхъ вздижане (стор. 95—102).
6. Роздѣлъ шдинадцѧтї. Вѣчность сонъ страшнїхъ злыдъ людїй (стор. 103—112).
7. Роздѣлъ вї. ѿ несказанномъ а злкне новомъ караню людїй потопленныхъ (стор. 112—131).
8. Роздѣлъ гї. гї. науки с прошлихъ роздѣловъ винати (стор. 131—156).

9. З обране або с 8 ма того, що с л ю вічності в той кнізъ пок'єдило (стор. 156—167). На стор. 165 перерва, і тілько 9 рядків, а далі порожнє місце; стор. 166 порожня, на стор. 167 зачинається остатнім словом якогось незвісного речення.

10. Розд'єлъ чотирнадцатый. Котрій с 8ть дрова й котораа страва огня пекелного, а вразъ ю несліханої тажко-сту грѣхъ смртelnаго (стор. 167—198).

11. Розд'єлъ п'ятнадцатый. Чемъ грѣхъ смртelnыи оденъ вічними биваєтъ мъками каранній (стор. 198—211).

12. Розд'єлъ шеснадцатый. Неслиханна слѣпota и глупstко народъ людского такъ въ зважаню грѣхъвъ, яко и караня вічного, которое за грѣхи справедливостъ возкам назначила (стор. 211—223).

13. Розд'єлъ седмнадцатый. Зображенія того всего, що ю вічности пекелной пок'єдало-ся (стор. 224—245).

14. Замкненія вічности (стор. 245—248). Конецъ ви-дерто. Далі йде ряд легенд про загробне жите, що мабуть належали до того самого твору, значить, узяті з того самого орігіналу, що й „Вічность пекелная“.

15. Роскоши збутънои заживлючи жена до пе-кла погрѣжена, а мъжъ єи, животъ працютии ї зправле-нныи ведучи зваклен, цорка иж з виденія шкога [польське : oboуга] ихъ на добрии животъ єсть навернена (стор. 249—252).

16. Жолн'єръ ѿден през дѣкстѣ лѣтъ небесной хвалы заживлючи, за ѿдинъ годинъ розум'єлъ (стор. 252—254).

17. Законникъ ѿденъ слухаючи краснаго спѣ-ванія пташка ѿдного през т. лѣтъ въщицьрвалъ, а то си ємъ за ѿдинъ годинъ здало (стор. 254—256). Пор. устне оповідане нар. Жите і Слово II, 185—188.

18. Год милосердїю вѣлом, которое всѣ грѣхи людскии переходитъ (стор. 256).

19. Дѣвъка ѿдна ѿща и маткъ забила, икъ мѣр-дїи вѣного доступила (стор. 257—258).

20. Бѣликии мъки пекелныи суготованы грѣшниким, меновите настоятелем церковным за непроповѣданіе людем слова вѣного (стор. 258—259).

21. Страшное виденіе потопленыхъ планок великихъ дѣховныхъ іак ѹ свѣцкихъ (стор. 259—261).

22. Хвалы небесной и мъжъ пекелныхъ ѿгледанем новоначальныи въ законѣ вѣтровал (стор. 261—271).

23. Димівіл щден з дрігого дімівла на см'кал ся, же втрати щдної діші жаловаль, а т'єї би ся для затрачення чотирохъ дішъ шпеквномъ веселити (стор. 271—273).

24. Прикладъ ѿ сї 8 непосл8шномъ родичовъкъ (стор. 273—274).

Від стор. 1—47 одно письмо, відсн до стор. 57 інше, дрібнійше та красше; відсн до 94 перша рука, далі від 95—110 знов друга. Між стор. 110 і 111 прогалина, від 111 починає третя рука до 167, відсн починає знов друга рука аж до 248, а відсн четверта аж до кінця. В тій остатній часті титули писані киноваром і скорописю; друга рука пише титули полууставом, перша великими скорописними буквами. На стор. 95, 97, 101, 103 в низу вкладна: **Сиа книга Пекелнаа в'чность** (на стор. 99 і 101 назву вишкрябано) и не может быти ютоль юл8ченна в'чними часи. Рок8 Бж. ~~з~~^илф^и. мїця сентев. дни ѹ. В низу сторін усюди кустоди, на бокових маргінесах декуди цитати з Письма съв. Про сей рукопис згадує проф. Калужняцький у своїй праці „Обзоръ славяно-русскихъ памятниковъ языка и письма находящихся въ библиотекахъ и архивахъ львовскихъ“ (Труды Ш. археол. съѣзда, Кіевъ, 1878, т. II, 237 і 290). Він називає книжку про „Пекелную в'чность“ „извѣстною“; кому і де вона звісна, сего він не згадує. Що самому проф. К. вона мало звісна, се видно з того, що він бачить у ній „статью о предметахъ народной пытливости“, де буцім то показані „ужасы загробной жизни“. Тимчасом „Пекелная в'чность“ зовсім не апокріф і не оповідане, а широка схолястична моралізація, тілько де-де оживлена коротенькими примірами. Судячи по мові і по укладу твору, се безсумнівний переклад із польського.

XVIII. Сокольський рукопис.

Отсей рукопис, писаний одною рукою з разу дрібним полууставом, а в другій половині курсивом, у XVIII в., заховав ся у одного селянина в с. Соколя, Мостиського пов., від котрого я одержав його за ласкавим посередництвом д. Січинського. Рукопис без початку і кінця, зрештою досить добре захованій, писаний на грубім срім папері в 4-ку, на сторінці в першій половині 28, у другій 29 рядків. Над кожною сторінкою жива пагінація, в низу кустоди; титули і жива пагінація киноварні, так само й великі букви в тексті. На початку рукопису, на жаль знов з великими прогалинами, маємо другу, де в чому поправнійшу копію „Пекел-

ної вічності", якої опис подано в дод. XVII. Ось зміст нашого рукопису:

1. **Пекелнаа вѣчностъ,** без початку, конець другого розділу (стор. 1—3), пор. дод. XVII, ч. 2.
2. **Роздѣлъ третій.** Дрѣгата мѣка пекелной вѣчности плачъ (стор. 3—14), пор. дод. XVII, ч. 3.
3. **Роздѣлъ четвертый.** Третя мѣка вѣчности пекелное голод (стор. 14—26), пор. дод. XVII, ч. 4.
4. **Роздѣлъ пятый.** Четвертая мѣка вѣчности пекелное смрдѣ (стор. 26—44), без кінця.
5. [Роздѣлъ шсмы]. Сѣдмаа мѣка вѣчности пекелной ѿгонкъ] (стор. 45—53), без початку, між стор. 52 і 53 брак карток.
6. **Роздѣлъ девятый.** Шсмалъ мѣка вѣчности пекелной стогнаніе (стор. 54), кінця нема.
7. [Роздѣлъ ?—? мѣка вѣч. пек. ревакъ иж не оѣмре] (стор. 55—64), без початку і кінця.
8. [Роздѣлъ ?—? мѣка пек. вѣч. вазене пекелное] (стор. 65—78), без початку і кінця.
9. [Роздѣлъ ?—? мѣка пек. вѣч. везнадѣйностъ] (стор. 79—90).
10. [Роздѣлъ десятый. Прагнене вѣчности] (стор. 91—97), без початку, пор. дод. XVII, ч. 5.
11. **Роздѣлъ одинадцатый.** Еѣчность сонъ страшный злыи людей (стор. 98—108), пор. дод. XVII, ч. 6.
12. **Роздѣлъ вії.** Гдѣ несказанномъ а завше новомъ караню людей потопленыхъ (стор. 108, 113—131), пор. дод. XVII, ч. 7. Стор. 109—112 належать до якогось іншого розділу. На стор. 120 у горі дописка: Senko Kidan ożeniony w roku 1826.
13. **Роздѣлъ гї.** Г. на8ки с прошлыхъ роздѣловъ вынажтыи (стор. 131—154), пор. дод. XVII, ч. 8.
14. Зобране ѿ с8ма того вѣсего, що сѧ ѿ вѣчности пекелной в той книзѣ повѣдило (стор. 155—163), пор. дод. XVII, ч. 9.
15. **Роздѣлъ четырнадцатый:** котрыи с8тъ дрова й котораа страва ѿгна пекелного. Я заразъ ѿ неслыханной тажкости грѣхъ смртelnogo (стор. 163—199), пор. дод. XVII, ч. 10.
16. Чом8 грѣхъ смртelnый ѿденъ вѣчными вуваletъ мѣками караный. **Роздѣлъ єї.** (стор. 199—212), пор. дод. XVII, ч. 11.
17. **Роздѣлъ шеснайцатый.** Неслыханаа чиность видѣ таковаго роду людскаго такъ вѣ оуважаню грѣховъ яко й ка-

рана вѣчного, которое за грѣхи справедлиость бозкам назначила (стор. 212—224), пор. дод. XVII, ч. 12.

18. Роздѣлъ семнадцатый. Зображеніе того всего, що вѣчности пекелной поквѣдилосѧ (стор. 224—225), пор. дод. XVII, ч. 13.

19. Замкненіе вѣчности (стор. 225—229), пор. дод. XVII, ч. 14.

20. Доконченіе писма, але гдѣ є конецъ каранія вѣчного? (стор. 229).

21. Дочителника ласкавого (стор. 230—235). Половина стор. 235 порожня і записана пробами пера. Стор. 236 також порожня. На горі дрібним письмом напис: Roku Pańskiego Tysiąc siedm set dwudziestego pierwszego maia dnia 8. Під сим иньшою, пізнійшою рукою: 1721, d. 8 maia ta xiązka spisana.

22. О єпіпѣ Оудонѣ (стор. 237—243), без початку, пор. дод. IV, ч. 59.

23. Прикладъ ѿженїя потопленой в пекла, иже для встидъ таила грѣхъ смертелный на сповѣди (стор. 244—246).

24. Прикладъ ѿженїя в звѣтныхъ шатахъ ко хлючай сѧ, якъ страшливѣ сѧ сюки показала ѵакъ справедливѣ ѿженїя потопленыя была (стор. 246—248).

25. Слово ѿженїя оутанвшої грѣхъ смертелный на сповѣди (стор. 248—251).

26. Неко мѣкою Хѣю ѿтвореное зновъ грѣшны люде замыкают ѵако колеш єжен для строев потопленыхъ, ніж самыхъ вѣкосов (стор. 251—252).

27. Роскоши звѣтної заживаючи жена до пекла погрѣжена, а мѣжъ єй, животъ працювітый ѵтраченый ведучи звакленъ; цорка ихъ з видженія ѿбойга ихъ на добрый животъ єстъ накернена (стор. 253—256), пор. дод. XVII, ч. 15.

28. Слово ѿ томъ, который по смерти дозналъ мѣкъ пекелныхъ, а по змертвихъ своємъ встанію велми дивно поктовалъ (стор. 256—258).

29. Баразѣкъ грѣхъ смердитъ передъ Бромомъ агглами, ніж стервѣ всікій (стор. 258—259).

30. Прѣтамъ Бца жолнѣра ѿдного, который каждого дни мовилъ мѣтвѣ: Бце Дѣо радвай сѧ, през дї. лѣтъ ѿ дїмвола стерегла (стор. 259—260).

31. За страннопрїємство паст8х кролем зостал, а кроль вигнанъ с кролевства за неприятїє на ночь (стор. 260—261).

32. Члкъ юден кисловѣдакши сїй пок8т8 принявши за юден8 ночь чтири корони принялъ (стор. 262—265).

33. Жолнѣръ юден през дкѣстѣлѣтъ небескои хвали заживлючи за юден8 годин8 роз8мѣлъ (стор. 265—267), пор. дод. XVII, ч. 16.

34. Законникъ юден сл8хлючи красного спѣвана пташка юдного през тѣлѣтъ в8щитрвалъ, а тоє ся єм8 за юден8 годин8 здало (стор. 267—268), пор. дод. XVII, ч. 17.

35. Великим8ки пекелныи оутовани грѣшним, меновите настоителем црковным, за непроповѣдане людем слова Бжого (стор. 269—270), пор. дод. XVII, ч. 20.

36. Страшное виденїє потопленых панов великих так дховных, іак и скѣцких (стор. 270—271), пор. дод. XVII, ч. 21.

37. Хвали небесной ѹ м8къ пекелных юглажданем новоначалный в законѣ витрвалъ (стор. 272—277), пор. дод. XVII, ч. 22.

38. Розмова юдного рыцера з діаволом юдїах людей оумерлыхъ (стор. 277—279).

39. Діаволъ юденъ з др8ого діавола настмѣвался, же оутраты юднои дши жаловатъ, ѹ мѣлъ бы ся для затраченя чотирох дши юпекновъ веселити (стор. 279—282), пор. дод. XVII, ч. 23.

40. Пркладъ ю сї8 непосл8шномъ родичомъ (стор. 282), пор. дод. XVII, ч. 24.

41. ѩ крїщенїи Жидовина пѣском в небытїи вода (стор. 283—284).

42. Сказанїє ѹ перших князех Р8ских ѹ о Кїевѣ (стор. 284), із Гізелевого Синопсиса, стор. 14—17.

43. ѩ крїщенїи Р8си (стор. 284—287), ibid. стор. 62—65.

45. ѩ писменах р8скихъ, когда йхъ знати получали (стор. 287).

46. ѩ Мосох8 прародителю Московскому (стор. 287), ibid. стор. 11—12.

47. **О звіріні Кієва й Печерського монастиря** про з Батії (стор. 288), *ibid.* стор. 150—159.

48. **Сказаніє що житія стихіи таець, яко претерпік Гді наш Ге Хс спасенія ради члвческаго** (стор. 288—290), надрук. Памятки II, 236—237.

49. **О птастів дивномъ** (стор. 290). Приводжу першу половину своєї статейки: І сарацинській землі є птастко названое Сороактесь, которое гды страстный тиждень приидеть, анк сп'євлеть, анк юстк, але іакк мертвое на знак креста зложивши крыла, на деревах залісніши ся, іакк мертвій до воскресенія зостають. а гды Хс всікніє приидеть, то на ск'єтаню пришедші до себе сп'євають.

50. **Чудакоторыи ся стали, гды Хс перед Іродом до Єгипту оуходили** (стор. 291—292), без кінця, надруковано Памятки II, 154—156.

51. Конець якогось катехізіса (стор. 293).

52. **Оустановка людем ща країціхъ** (стор. 293—294), без кінця, із Номокаона.

53. **Слово л. Златостково щ посланія є. ко Тимофею** (стор. 295—297).

54. **Того жде щ перваго посланія** (стор. 297).

55. **Слово щ щци Серафішнікъ, яко спсе відници** (стор. 297—298). До цього слова додано кілька дрібних легенд.

56. **Сказаніє оучителя церковлагш Георонима стаго щ Іуда предателъ Хвомъ** (стор. 299—303), надруковано Памятки II, 343—346, пор. дод. XVI, ч. 114.

57. **О покланянїи** (стор. 303).

58. **Словеса їзбраним** (стор. 303). Подано ось яку загадку: Стаеть міа роди, аз же роди сеїк' жен8, жена же моа роди мнк' дитя, дитя же мое роди щци8 моем8 матер У викладії своєї загадки сказано: Стаеть є Бгък, йже созда Ядама, а винявши щ него рекро создалъ єм8 жен8, щ ней же рече: роди сеїк' жен8. а жена моа роди дитя, из неїже роди ся Бца. Тоє же, рече, дитя мое роди щци8 моем8 матръ, то є прество Бц8.

59. **Чудо щ нам'єстниках, єкономах ї ігманах мертвых, живым внощи в трапезѣ показавших ся** (стор. 303—304).

60. **Чудо бѣ виїкої щвітели, яже ікони стихіи Павла ѹ Николај бесѣдоваша со сокою ѹ Павловъ мечъ кровавый щврѣте ся оу Николы, ѹ крест Николин оу Павла** (стор. 305—306).

61. Сентенції і поученя без осібного титулу (стор. 306—308).

62. Слово ї вірній із мертвих Карина І Левгіна синокъ великаго Гумєшна законника, иже сказала, како Гдъ до Йдѣ прииде ѹ стыхъ изведе, в Студиткѣ написано (стор. 308—318), надрук. Памятки II, 305—314. Внизу на стор. 318 підписано: Xiędz Borecki umar roku 1825.

63. Чудо Богородичине без початку (стор. 319—320), пор. Pfeifer, Marienlegenden, Stuttgart 1846, N. XX.

64. Слово ї болищемъ предъ образомъ Спасовимъ ісповѣдающемъ грѣхъ свої и исцѣливши по сповѣди (стор. 320—321).

65. Жена грѣшна пришедшіи сповѣдати сѧ и не хотиша грѣховъ своихъ покѣдати ѿидѣ и ѿбрѣте на пѣти болища го и вземши єго вдомъ свой помазаниромъ и ѿпложеніе грѣховъ своихъ ѿ Г҃а прѣять (стор. 321—322).

66. Слово ї прещедшой горѣ ѿ мѣста своего въ рѣкѣ Нилѣ (стор. 323—325).

67. Слово како исквашаетъ діаволъ мнихи (стор. 325—326).

68. Ниденїе дши малого дитяти презъ стѣною Івана 8, которая дша просила єй, жєбы матцѣ єгѡ покѣдила, жєбы карала дѣти свой, ѕо за злѹє виходи влнє стислый ражънокъ вѣдєтъ Кѣ ѿдавати (стор. 327).

69. O widzeniach, obiawieniach, zachwyceciach, pokazywaniu się anyołów dobrych y złych iako rozmieć (стор. 328—331).

70. O widzeniu duszy iedney z ognia wychodzącej nad słońce iasnieyszey (стор. 331—332).

71. Oszukanie pustelnika iednego przez czarta (стор. 332—333).

72. Dusza ktoraj naznaczona do nieba, będzie w nim chociaż by y zgrzeszyła, a ktoraj nie iest naznaczona do nieba, chociaż by y w dobrych uczynkach  yla, na koncu iednak odpada przez wysokie o sobie rozumienie y pych  (стор. 333—335). На кінці допisanano: Roku 1826-go d. 7-a 9-ber snieg mały upadl i zaraz zgin , potem deszcz szedł do samego Bożego narodzenia polskiego, takie bloto bylo, że nie można się bylo na  iat wyiawi , a od polskiego Bożego narodzenia trocha byl mroz, a od nowego roku ruskiego wiatr panowa .

73. О поставі Jezusa Christusa. Czasow Oktawiana cesarza niektory Lentulus w stronach żydowskiey zemi, Heroda króla urzędnik Senatowi y wszystkieu radzie rzymskieu tak napisał (стор. 337—338), nadruk. Памятки II, 205—206.

74. Люцидар ̄взням 8ючий ̄в речах сотвореных на нбсн ̄ на земли, з гречкого на руский предложен' (стор. 338—356), без кінця, писано курсивом.

75. Житіє прпд. ѩца Павла Өикейскаго щ с. Іеронима написано, жилъ рокъ снг. (стор. 357—362).

76. Слово ̄в смиренїи, ̄же всю силу діаволю покаждаєтъ (стор. 362).

77. Житіє стон Марини дѣци, ̄же в мжеском ̄вразѣ спасе сѧ (стор. 363—369), пор. Н. А. Янчукъ, Юбилейный сборникъ въ честь Вс. Т. Миллера, Москва 1900, ст. 365—366.

78. Житіє Євлогія Ялександрійскаго ̄єдинаго ̄вктатаго (стор. 369—371).

79. Приклад ̄в незгодѣ братерской ̄в гнѣвѣ, для которогого діаволъ справилъ то, иж сїенникъ много мѧчен за Хь на конци ѩрек сѧ єгѡ, не простив брата, а ̄же ѩ него прощенїа просилъ не полѹчиш, коронъ мчнквю въ мѣсто єгѡ полѹчинкъ (стор. 371—375).

80. Житіє стого Павлина єпїпа Ноленскаго, ко-
т орый сѧ в неколю заснавдовина замѣкою ѩдалъ (стор. 375—376).

81. Житіє прпдѣнаго ѩца Оўара чвдотворца, ̄же ѩроchatи тридневномъ проглати сотвори ̄ капицѣ свою на променю закѣси (стор. 377—384).

82. Житіє ̄мчнне стого Өевдора стратилата, то ̄ є полковника (стор. 384—390).

83. Житіє ̄мчнне стон великомънци Єкатерини (стор. 390—399).

84. Сказанїе агглово стомъ Макарю ̄в оўмер-
шихъ дшахъ ̄в мѧкахъ (стор. 399—404), без кінця, пор. дод. XII, ч. 4.

XIX. Дрогобицький збірник.

Про сей рукописний збірничок подав я відомість у - перве в „Зорі“ 1886 р. стор. 155—156. Пізнїше я передрукував із него дещо в „Кіевской Старинѣ“ і в Памятках (т. I, 23—26, 31—32, 255, 270—271, 273—274 і II, 50—65). Се властиво шматок більшого ру-

копису, 15 карток 4-ки, записаних досить дрібним письмом, без киноварі, що вжита тілько на однім рисунку. Ті картки я одержав від о. М. Зубрицького. Оповідання поміщені тут, списані переважно церковною мовою, хоч значно підмішано народнimi елементами; тільки декуди переважає народня мова. Ось зміст сего рукопису:

1. Конець оповідання про Самсона (стор. 1), без початку, надруковано в „Зорі“ 1886 стор. 156, і Памятки I, 270—271.

2. Ко и ми ю ща и с т ї о г о Д ї а л а м и н (стор. 2—4), звісний апокріф, „Епистолія о недѣлї“, без кінця, списана мовою близькою до народньої, часть надруковано в „Зорі“ loc. cit. Перед текстом рисунок: хрест на Адамовій голові, над ним напис: ІІІЦІ, а по боках близше до хреста: Іс. Хс. ни. ка. м. л. р. к. т. к.; дальше від хреста з правого боку буква під буквою: К. Ш. Г. Н. Р, а з лівого Й, З. М. Г. Х. К.

3. Виривки із Слова съв. Григорія про хрестове дерево, з вини переплетника порозкидані. І так маємо: ГД дрекъ томже, иже изросте изъ вѣнца Ядамока (стор. 17—18), ГО третом дрекъ, на немже распя ся разбойникъ нѣкѣрникъ (стор. 18), конець оповідання про дерево, що принесла Соломонови демони (ст. 5) і ГО глаекъ Ядамокъ, котерю принесли дѣмони з дрекомъ (стор. 5). Ті відривки були опубліковані мною, див. Памятки I, 31—32; II, 242—246.

4. Слово сѣаго Басиліја како їзгони кѣса из чловѣка, писало ся в 1743 г. (стор. 6—8), без кінця, пор. дод. XVI, ч. 14.

5. Житие Пана Бѣла ишего Іс Хаїмѣре его (стор. 9—14), опубліковано Памятки II, 50—65. Тамже вказано, що початок сего оповідання — дословний переклад першої глави Опєцьової книги „Żywot Pana naszego Jezusa Chrystusa“.

6. Слово сѣаго ю щего Ядамасия патриархи александрийскаго ю Мелхиседецъ, 1742 anno (стор. 14—16), пор. Памятки I, 97—100 і дод. XVI, ч. 9.

7. Житие ю Ядамѣї Свѣтїи в согрѣшенїи їхъ ѹзгнанїю їз рабижею бил по согрѣшенїю (стор. 23—24, 19—22), друковано в „Кievской Старинѣ“ і в виємках Памятки I, 23—26.

8. Конець оповідання про те, як Давид писав псалтир (стор. 23), друковано Памятки I, 273—274.

9. Конець оповідання про те, як Сиф ходив до раю (стор. 17), пор. Памятки I, 35—36.

10. **Ліця мартові в З. днів.** Преподобного щеланишево-
го Іллієм чловека Бжія (стор. 25—30), пор. дод. XVI, ч. 40.
остатнії дві картки дуже пообидрані по рогах разом з текстом.

На стор. 3 на горі підпис: Kondratko Jawor, на стор.
4 Іван Kondratkow. На стор. 23 під текстом: Pisał Stanisław Mi
(решту вишкрябано). Писало ся 1743 anno. Pysalo się przy petri
Czorniewiczowi Mieszczańin Drohobyczki.

На одній стороні на внутрішнім маргінісії здовж тексту була
написана нар. пісенька:

Ой дай хотъ трошечки,
Къплю теб'к панчошечки;
Ой дай, пот'кш ся,
Ік не даш, пок'кш ся.

На жаль при переплеті сей напис заліплоно.

ХХ. Камянський Богогласник 1734 р.

Огсей рукопис, визичений мені за ласкавим посередництвом д. Кароля Бандрівського, старшого комісаря податкового в Грибові, з села Камяної грибівського пов., — то книжечка в малу 4-ку, писана одною рукою, з виємком кількох карток вліплених пізнійше, досить старанно, полууставом, з киноварними тигулами і грубо рисованими заставками. Книжечка в новійшій оправі, захована досить добре, хоч на картках (срого, грубого паперу) видно сліди довгого і частого вживання. Деякі картки пороздирані і позаклиювані; де інде старе писане заліплоно картками і на них написано відповідний текст новим почерком. На кождій стороні пересічно 20 рядків тексту в лінійній рамці; на горішній лінійці на середині йде жива пагінация писана киноваром, а з боку кирильська пагінація, але ведена з помилками. Остатня сторінка має число 247; але по стор. 19, 20, 59, 60, 70, 89, 93, 153, 154, 155, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 179, 180, 181 лишено по одній стороні непагінованій, натомісіь числа 61, 70, 89, 93, 149, 153, 179 і 229 покладено по два рази. Бракує карток, що мали стояти як стор. 11—14, 100—148 і 182—183; натомісіь вставлено по дві картки пізнійше писані і непагіновані між стор. 205—206, 209—210, 223—224 і 227—228; ся остатня сторінка має однак замісіь 228 пагіну 229, що повторяється зараз на дальшій сторінці. Таким робом виходить, що рукопис мав первісно 258 сторін або 129 карток, а тепер має їх лише 105 крім неenumерованої титулової карти. На тій карті, прикліненій до рукот-

пису пізнійше, бачимо серед орнаментів подовгасте колісце, а в ньому киноварний титул: П'єсни трет'к четырдесѧтици й-ници ю и дл'к мытарекой даже до патюнки, списаныи року 1788. Сей титул, певна річ, належить тілько до одної часті збірки, а власне до тої, що має далі окремий титул „Компендиюмъ“. Але чи й верхній титул „П'єсни трет'к“ стосується тілько до тої одної часті, чи до цілої книжки? Може бути, що в титулі виставлено спеціально пісні великоцінні для того, бо ся часть була найважнішою в цілій збірці, а „П'єсни трет'к“ належать до цілої книжечки, що була третьою, частиною більшої збірки. Я склонуюся до такої думки з огляду на те, що інші групи пісень у отсії книжці — а в іх, як побачимо — більше віж три, не мають ніякої спеціальної нумерації; далі з огляду на те, що в тій самій околиці того самого року був спісаний інший збірник духовних пісень, якого зміст, о скілько можна догадувати ся, доповнював зміст отсії збірки, так що міг бути першою або другою її частиною.

А. Начало съ Богомъ п'єсней на праздники Бого родичныи (стор. 1—33).

1. На рождество прѣтой Владчици ишай Б҃ци п'єсни ѹ. (стор. 1—3), поч. Сей днъ Г҃нк ликвите.

2. П'єсни ѹ. под. Ярхагли (стор. 3—5), поч. Радвите сѧ вси людї, два сѧ раждаєтъ.

3. П'єсни ѹ. ѿ фамилїї Іс Хеста (стор. 5—6), поч. Гамопата Янно сїа.

4. На Покров прѣстой Б҃ци п'єсни ѹ. под. Не плачъ Раҳили (стор. 6—10), поч. Б҃ть на прѣтолѣк в' иѣномъ колѣ.

5. П'єсни ѹ. на той праз. (стор. 10), без кінця, поч. Ико Бломъ праизбранию.

6. Конец пісні на Введеніе (стор. 15—16).

7. На зачатіє прѣтыя Б҃ца (стор. 16—18), поч. Слава въдъ Б҃гъ в' Трици єдиномъ.

8. П'єсни ѹ. под. Б҃з е в'єрнымъ (стор. 18—20), поч. Завитай цорко ѿца предв'єчнаго.

9. На Благов'єщеніе прѣтыя Б҃ца п'єсни первая (стор. 20—22), поч. Да прїдеть всемъ м'єръ радость, пор. Богогласникъ 1790, ч. 98.

10. П'єсни ѹ. на той празник (стор. 22—24), поч. Прїиде архаглъ в' Назаредъ къ дѣкъ.

11. П'єсни ѹ. на той же праз. под. Ярхагли зъ неб. (стор. 24—25), поч. Песлан вѣ арглъ Гавріяль къ дѣкъ прѣтой.

12. На положеніє чѣнъ ризы прѣтой Бѣи пѣсн на под. Завитай цорко (стор. 26—27), поч. Го преславна ж дѣо престол.

13. На успеніє прѣстой Бѣи пѣсн' ѹ. под. Похвала (стор. 27—29), поч. Прїйд'кте з' агглы вси конци земныи.

14. Пѣснь є. на той праз. под. Послан вѣ (стор. 29—31), поч. Ярхаган з' їба пришли до Бѣи.

15. На положеніє чѣнъ пояса прѣтой Бѣи пѣснь ѹ. подовен Слична ютренко. Иже в напастех' ѵ въ оклеветаніи сѣни да поют (стор. 32—33), поч. Иже ѿ срѣда до тебе въздыхаємъ. Внизу: Конецъ пѣснамъ на празники Бѣородичныя.

Б. Починаютъ сѧ пѣсни прѣтой Богородици все гда пѣвались (стор. 34—64).

16. Пѣснъ ѿ прѣтой Бѣи ѹ. соложенна в' рок 8-ї фла. (ст. 34—37), поч. Чѣла дѣо, нѣсна царице. Читавмо тут між иными:

Змилай сѧ Паниш над пол'сковъ короншкъ,
Всемирай згады, згоды меджи паны
Найспокойнѣша дай Панно над паны.
Геретиковъ засъ срѣда камен'ные
Змагчкъ и лютерске блажды оўпертые.
Которасъ славна в Сокал'скомъ ѿразѣ
И в Чен'стоховскомъ славнѣшиа, где княз'к
Тобѣ покорный поклонъ ѵ царю
Щдаютъ ѵ всѣ под ноги людїе
Твои падаютъ, чудами вславиона.
З Жировицкого малого икона
Великы ласки просащимъ роздаешъ,
и в Борянской сѧ цркви величаешъ,
Борки кохдаешъ, гдисъ сѧ тамъ звила,
и Ярославскесъ поле звогатила
своими ласками, котрыми пред вѣки
Бѣ та оўвел'билъ медже человѣки.
Львовска каплица крваве слезы знає
твои, коли Лвовъ моръ тажкій чекає.
И Почаївска тебе славитъ скала,
и в Подкаменю в' великой-съ славѣ стала.

Судачи по мові, се виглядає на переклад із польського. Ви числені тут чудотворні ікони Сокальська, Ченстоховська, Борецка (коло Ряшова), Ярославська, Львівська і Підкаменецька — латинські, а Жировицка, Борунська і Почаївська — руські, пор. Ks. Sadok

Barącz, Gudowne obrazy Matki najświętszej w Polsce. Lwów 1891, під відповідними назвами.

17. П'єснъ є. ѿ престой Б҃и (стор. 37—37), поч. Зекздо морска, та Гда, переклад з польського.
18. П'єснъ ѿ. ѿ престой Б҃и (стор. 38—39), поч. Радзій са Маткою Б҃га пред в'єки.
19. П'єснъ д. Б҃и, под. Пречтаж панно (стор. 39), поч. Сл. Мріє чтам.
20. П'єснъ є. ѿ престой Б҃и (стор. 39—41), поч. Богоізвіранил Мти ѿтроковицę.
21. П'єснъ ѿ. Б҃и, под. Читаж Б҃е (стор. 41—42), поч. Зекздо івлющаж сїнца.
22. П'єснъ з. ѿ прѣтой Б҃и (стор. 42), поч. Сл. Мти дѣо чтам.
23. П'єснъ ѵ. ѿ престой Б҃и (стор. 43), поч. Сл. Мти дѣо стам.
24. П'єснъ ѿ. ѿ престой Б҃и (стор. 43—44), поч. Стаж Б҃е, грѣшнымъ людемъ помошнице.
25. П'єснъ ѿ. Б҃и под. Бозлюбила мти (стор. 44), поч. Претаж панно, тж непрестанно молим оустнами.
26. П'єснъ а. ѿ прѣтой Б҃и (стор. 44—45), поч. К тевѣ Б҃їїл Мти прикѣгаемъ.
27. П'єснъ в. ѿ прѣтой Б҃и (стор. 45—46), поч. Б҃е црїце, прѣтаж Владичиче [sic!], пор. Богогл. ч. 139.
28. П'єснъ г. ѿ прѣтой Б҃и, под. Слична ютренко (стор. 46—47), поч. Б҃е вѣрнымъ обороно.
29. П'єснъ д. ѿ прѣтой Б҃и, под. Тойждє (стор. 47—48), поч. Слічна ютренко до сїнца прикрана.
30. П'єснъ е. ѿ прѣтой Б҃и (стор. 48—49), поч. Роже слична, дѣо чтам.
31. П'єснъ з. ѿ прѣтой Б҃и, под. Богоізвіранна (стор. 49—50), поч. Претаж панно, англеска црїце.
32. П'єснъ з. ѿ прѣтой Б҃и (стор. 50—53), поч. Чтаж дѣо црїце, Мріє Богородице.
33. П'єснъ ѿ. ѿ прѣтой Б҃и (стор. 53—54), поч. Радзій са црїце, иша застѣпнице.
34. П'єснъ д. ѿ прѣтой Б҃и (стор. 54—55), поч. Дѣо мти преблаж.
35. П'єснъ ѿ. ѿ престой Б҃и (стор. 56), поч. Сл. претаж дѣо, помошнице мої, пор. Богогл. ч. 142.

36. Пѣснъ кѣ на добранош' прѣтѣй Бѣи (стор. 56—57), поч. Г҃о Госпоже возвеличенна.

37. Пѣснъ кѣ на всѣмъ днѣ за 8тра прѣтой Бѣи (стор. 57—58), поч. Завитай рана югринко, перекл. з польського.

38. Пѣсн' Кїевскай, под. Бозкесела вест наст. (стор. 58—61). Подаемо тут повний текст сеї піснї:

Пѣсн' Кїевскай.

Побѣдителна ж всѣмъ Кїевскай страни
Боспойте мѣцѣ вѣжой пришедшой ѿ врани.
О Бишъгорода Днѣпра Кїевоподолѣ,
Егда варварскимъ полкомъ преславно ѿдолѣ.
Презванила же всѣмъ родомъ воєвода
Потопи силъ въ Днѣпри агарянска рода.
Й тако йногда въ мори Фарашина силна,
Под Константиномъ полемъ Скипурска звѣбра дивна.
Б тисажномъ рокѣ шестъ сотъ шестъ десятомъ в'торомъ
Хотѧчи плисти презъ Днѣпръ за своимъ таборомъ,
Взали ѹконъ на плотъ въ Башъгородскомъ храмѣ,
въ Днѣпровой Агарянѣ да не потонетъ іамъ.
Стопоша на ѹконъ вси врази во водѣ,—
дивна побѣда є силной Боеводѣ.—
Столпомъ ѿгненнимъ страшнымъ надъ Днѣпромъ явленымъ,
шломъ бѣрнымъ, ѿблакомъ дождевнымъ.
Бѣородична же ѹкона намѣстна,
Дѣа пречудна, славна мѣти безнекѣстна
Носаціи на рокахъ єдинородна сина,
взала на свой ѿбразъ врага Татарина.
Й не 8топе дѣа странъ Днѣпра винъ,
лечь Днѣпромъ въ дождѣ понесетъ [въ] кїевскъ долинъ.
Егда же ста подъ Кїевъ Мрія невѣста,
плакенна Кїеваномъ възвиши невѣдѣста,
Же ѹ образомъ выти Мѣти Бѣа жива
Хотѣла плисти Днѣпромъ, ѹ преславна дивна,
Рождшія творца свѣтъ, вѣкъ стремленію
противко ідетъ Бѣа по покленію.
Манастыръ Брат'цкій просто въ Днѣпр измѣряєть,
же недвижнъ противъ веци въ та ѿувѣржетъ.
Познавши люде чудо, йноци пришедши
сосѣдъ възвали вѣжественъ висеръ произведшій.
О ажъ щасливые суть воды Днѣпровые,

йбо сосуды єст' неба перловые.

О воды взмли кокчегъ Мойсей новаго;

желалъ Кіевъ о'сердно здавна таковаго.

Оскучен'ній ѿ гори камен' Бишъгорода
взмли такова в' Дніпра поразивши роди.

Над воды выходитъ аци фараона;

к' твоемъ крагъ сп'єшигъ горнаго Сішна,

в' нейже Бѣль іавленъ є благоволилъ жити:
гора сїа хощетъ твой Іорданъ здобити.

О такимъ трибліфомъ [въ] м'есто по войн'к приходить,
на знакъ видѣти ѿ Татаръ єдинаго приходит.

О'подоби сѧ к'спцъ Владимеръ крестацъ,
бисеръ показалъ й дѣлъ несвізъ.

Бо ѿрвжіемъ незноснымъ князія два брата
к' Кіев' дворъ свой штчают, ѿм'таютъ крата.

Ощиий сѧ, цій Могило, витай Бѣла и Мітка,
приходитъ фундаторка к' таб'к в' недостатку.

Окрій Могило смрти могилъ й амъ,
ізволи сѧ зде быти прем'ядости храмъ.

О'явленъ ѿразъ ѹ ѿб'єшенъ веркомъ
в' рокъ тисячномъ шест' сот' п'ятдесятъ перкомъ.

Юж' малорскала єго рвка малювана,
не замалювана в' немъ ізыва зостала.

Благодарственниа вси Кіевскіе страни,
воспойте Мітка Братцкой пришедшій ѿ краини.

39. П'єснъ престой Бїи ѿ чудовномъ ѿраз'к
в' Самбори (стор. 61—62), поч. Днівны твомъ тайны, пор. Богогласникъ 1790, ч. 133.

40. П'єснъ є. ѿ томъ, под. Источникъ (стор. 62—63),
поч. Днів' цицда велегласно во всія страни возгр'єм'ка.

41. П'єснъ пртой Бїи, под. Излив сѧ благ. (стор. 63—64), поч. Прѣта дѣо мати рвскаго краю, пор. Богогласникъ 1790, ч. 134 і Kantyczki z г. 1785, I, 48—49.

В' начало съ Бѣломъ п'єсней на праздникъ Г҃дъскїя
ї нарочитымъ стїмъ' (стор. 65—136). Мїца септєвра въ
начало індикта єже естъ новаго лѣтка.

42. П'єснъ д. къ Г҃дъи нїємъ Їсъ Хїсъ, подобенъ Непо-
стижим. (стор. 65—66), поч. Самовластномъ твомъ 8ченю.

43. П'єснъ є. Їсъ сладкомъ (стор. 66—67), поч. Нехвалъ
прїнесъ сладкомъ Їсъ.

44. На всесвітнє воздвижене честного хреста Господа йоакімського а. подовенъ Стала мти болюч. (стор. 68—70), поч. Хрестъ сїй днѣ возноситъ сѧ.

45. На сїченіомъ 8 ченика Іоасафата казаніе пїкванимое є сїраданіи єго, под. Царю Христу пане (стор. 70—73), поч. Послѣдніе ци зрокила, перекл. з польського, пор. Богогласникъ 1790, ч. 147 і Kantyczki z. r. 1785, IV, 75—78.

46. На зачатіе стого пророка прѣдтечи хреста Господа Іоанна, пїкни таї ноты той, яко Прійде архаггель (стор. 73—74), поч. Аггель с йвесе въ Іудею.

47. На преставленіе Іоанна Богослова въ кѣ. Септим. Пїкни ноты той: є є Барваро мчнице (стор. 75—76), поч. Іоанна Богослова, пор. Богогласникъ, ч. 190.

48. Мїла юкторїя въ д. дї. преподобной матеріи нашей Параскевїи, єже єсть Пятницѣ Терновской, пїкни а. под. Дѣо мти превлагам (стор. 77—80), поч. Процвила еси пустыни.

49. Пїкни є. прїдбної Парас. под. Прѣтам панно (стор. 80), поч. Бозлюбила мти аггелско жити.

50. Стому 8 всіхъ валиомъ аплія 18 цѣ пїкни а. подовенъ: Єїе вѣрнимъ юб. (стор. 81—82), поч. Прїйдѣте вѣрни, въ пїкнечъ косявалимъ.

51. Пїкни є. подовенъ той же (стор. 82—83), поч. Чго та нарекъ, аплія сїй.

52. На стого ї славнаго великомъчника Димитрія пїкни а-а, подовенъ Веселая нам новина (стор. 83—85), поч. Прїйдѣте вси днесъ вѣрни.

53. Пїкни є. под. Єїе царице (стор. 85—86), поч. Ликвите свѣтло праздніющи.

54. Мїла ноєврїя въ а. на сїихъ везеребрникъ Козмы и Даміана пїкни самоподсвна (стор. 86—89), поч. Сїихъ везеребрникъ и свѣтила темныхъ.

55. Пїкни є. под. Єїе вѣрнимъ юб. (стор. 89—90), поч. Сїектлый кося нам днес сей кѣкмъ праздникъ.

56. На соборъ архистратига Михаила пїкни а., подовенъ Закитай црко (стор. 91—93), поч. Прїйдѣте вси днѣ честно косявалите.

57. Пїкни є. под. Покваль прим. (стор. 93—96), поч. Хвалим та еси згодне.

58. Мѣа ноемврїа въ гї. пїснъ стом8 Іѡан8 Злато8стом8 (стор. 96—98), поч. Златокованню т҃8к8, пор. Богогл. ч. 100.

59. На стого аїла Йндreas, пїснъ ноты той яко Розмышляй сївк (стор. 98—99), поч. Боспойте вѣрни Петрова сродника.

60. Мѣа декамврїа. Стой велим8ченици Баркаро є пїснъ, может' пїти на т8ю нот8, яко таа: Гм8тне ме сїдце (стор. 100—102), поч. Красна дѣо, кровъ тж оўкрашаєтъ.

61. Пїснъ є. под. Іѡана Бѣсловка (ст р. 103—104), поч. О Баркаро мѣнице, пор. Богогласникъ ч. 165.

62. Йже въ стыхъ дтц8 ишем8 Николаю архиеп8 пїснъ є-я, подобенъ дѣо мти преблаг. (стор. 105—107), поч. Николає стителю.

63. Пїснъ є. є. Никол. под. Фалшивак Юно (стор. 107—110), поч. Що ти за похвал8 коздашъ Николає.

64. Пїснъ є. є. Никол. под. Чтаа дѣо црце (стор. 110), поч. Бесела намъ всѣмъ настало. Кінца нема. Між стор. 110 і 111 затрачено, судячи по старій пагінацї, 50 сторін.

65. [Пїснъ на Богомвленїе, поч. Йорданъ євко оўгтовиса], без початку, конець на сгор. 111. Пор. Богогл. ч. 28. На марг. приписано: Atanas Przyslop[ski] sowtys Kamięski Dnia 9.

66. Пїснъ є. под. Оутроб. дѣял (стор. 111—113), поч. Крещаєт' см. Блдка во Йордани, пор. Зап. н. т. і. Шевч. XIV, misc. 11 і т. XV, стор. 48.

67. Пїснъ є. под. О престаа дѣо (стор. 113—114), поч. Горы сладост веселїа йнѣ испытайте.

68. Пїсн' є. под. Оутробы дѣял (стор. 114—115), поч. Галилею Хртоск, пор. Зап. н. тов. ім. Шевч. XIV, misc. 11.

69. На сокоръ стого Іѡана кртитеа пїснъ ноты той яко: Бесела намъ всѣм (стор. 115—116), поч. Стой великий пррче.

70. Мѣа февр8арїа въ є. ден на Стрѣтенїе Гаиїшего пїснъ є. подобен Непостижимый (стор. 117—118), поч. Неописанный Бгъ слово іави см.

71. Пїснъ є. Стрѣкт. под. Йордане євко стан (стор. 118—120), поч. Симеоне днес трезви са.

72. Мѣа апрїл8 въ кї. денъ. пїснъ стом8 великом8ченик8 Гсвргїю (стор. 120—123), поч. Страдалче Гнь, сте Геффрїе.

73. Мѣа маѧ въ ѿ. дѣнь, на пренесенїе моїєй сїого юїа наш. Николај пѣснъ ѿ. под. Похвал8 прїнес. (стор. 124—126), поч. Тебе похвалимъ чудне Николае.

74. Пѣснъ ѿ. Никол. под. предвѣчный род. (стор. 126—127), поч. Ой ҳто ҳто Николај любитъ пор. Пѣсни набожныя, Перем. 1834, стор. 98—100 і Зап. н. т. і. Шевч. т. XV, ст. 35—36.

75. Мѣа ююїа въ кд. дѣнь, на рождество стїаго Іѡана кртла Г҃нна пѣснъ сїа на под. Похвал8 прїнес8 (стор. 127—129), поч. Горнаго Сїона, пресвѣтлаго слїца.

76. Гїым апїломъ Петр8 ѿ Павл8 пѣснъ сїа под. См8тнє ми срдце (стор. 128—130), поч. Прїидѣте вѣрныхъ хрѣтіанъ сокоры.

77. Мѣа іюлїа въ ѿ. дѣнь, стом8 ѿ славном8 прїок ғлїї пѣснъ самоподобна (стор. 131—132), поч. Источниче блгодати, пор. Богогл. ч. 201 і Зап. н. т. і. Шевч. т. XV, ст. 42—43.

78. Мѣа августа на стое прешвраженїе Гїа Бїла, пѣснъ ѿ. под. ѿ прѣстола дѣю (стор. 132—133), поч. На Ѳаворѣ прешвраж сѧ, пор. Богогл. ч. 70.

79. Пѣсн' ѿ. под. Побѣдител' всѣм' (стор. 133—134), поч. Бѣзыграйте радостнє Ѳаворскіе горы.

80. На 8сѣкновенїе честной главы кртла пѣснъ сїа на под. ѿ востока восїа (стор. 134—136), поч. Бїгла въ пустыню свѣтла в'далих сѧ.

Г. Компенди8м', си єсть съхранїе пѣсней четверидесѧтницї и пятдесѧтницї (стор. 137—228).

81. Е идлю ѿ мытарини фарис. под. Страшливаго мистат8 (стор. 137—139), поч. Їмиленої лѣтвѣ смиреной.

82. Пѣснъ ѿ. под. ѿ 8тровы дѣыя (стор. 139—141), поч. Развличе раз8м'їй дши вѣрна.

83. Е идлю бл8днаго сїа пѣснъ ѿ. под. Іѡрдан' рѣко (стор. 142—144), поч. Превзыйдох мїра золми, ѿ мой Бїже.

84. Пѣснъ ѿ. (стор. 144—145), поч. Нѣсмъ достоинъ нареци сѧ сїомъ твоимъ.

85. Е с8кот8 мжсоп8стн8ю пѣснъ ѿ. ѿ раз8чениї дши ѿ тѣла, под. ѿ востока восїа (стор. 146—147), поч. Єгда дша ѿ тѣла раз8чаєт' сѧ, пор. Богогл. ч. 235.

86. Пѣснъ ѿ. Прошенїе за мртвых (стор. 147—149), поч. Дїнь гнїкв8, дїнь лютїк вѣдѣк. Се переклад звісного латинського гимну Dies irae, dies illa, польський текст Kantyczki IV, 59—61.

87. **Е** неделю мы соп8ти8ю ѿ с8дѣ, пѣснъ а. подобенъ: **О** прекраснаа п8сткии. (стор. 150—151), поч. Плач8 са й оужасаю.

88. Пѣснъ в. под. Рад8и са цѣнице (стор. 151—152), поч. З болестю ср҃дца вѣши до Бгл.

89. Пѣснъ г. ѿ страшом с8дѣ (стор. 152—154), поч. Гдѣ приходитъ грѣшикамъ м8чили.

90. Пѣснъ д. ѿ страш. с8дѣ, под. Іѡрл. рѣко (стор. 154—157), поч. Гл8хай що живо глас8 страшливогѡ.

91. Пѣснъ є. ѿ с8дѣ грѣшикамъ (стор. 157—158), поч. Плачъ діше й рѣдай горе, пор. Богогл. ч. 37.

92. Пѣснъ ѕ. ѿ чтирех рѣках ѿ стат., ѿ смрти, ѿ с8дѣ, ѿ пеклѣ, ѿ црѣкѣ, подобенъ (стор. 158), кінця брак, в тілько одна строфа, що поч. **О**цкній са дішо, воск близка смрти. Між стор. 158 і 159, судачи по старій цагінації, брак 12 сторін.

93. **Н**адля г. стїго поста крѣт8 поклоненїе, пѣснъ ѿ крѣтѣ Гднемъ самоподобна (стор. 159—161), поч. **О** тревоженное древо.

94. **Е** недлю четверт8ю святого поста тренъ ѿ страсти Хвон жалосный (стор. 161—162), поч. Ісъ Хсъ всегш скіта.

95. Тренъ в. жалоб. о стїти Хвой (стор. 163), поч. **О** жкъ ѿкрѣтина в' ср҃дци моемъ рана.

96. **Б'** с8бот8 пѧтой ндли, похвала прѣстой Бцї, пѣснъ Бцї самоподобна (стор. 164—166), поч. Хвалатъ та блажаре прѣгла дѣце. Картка 165—166 в горі передерта так, що бракує верхньої третини разом з текстом.

97. **Е** недлю пѧт8ю стїгѡ поста тренъ ѿ м8кахъ Хѣыхъ (стор. 166—169), поч. **О**че Бже всемогущий, переклад з польського пор. Kantyczki IV, 3.

98. Тренъ в. ѿ м8кахъ Хвѣткыхъ (стор. 169—170), поч. **О** Ісъ, творче црю.

99. Тренъ г. ѿ м8кахъ, под. Слична ютрен. (стор. 171—172), поч. **О** ср҃гій плач8, ср҃дце проражаешъ.

100. Тренъ д. ѿ м8. Хрѣто. под. Смѣтне ме ср҃дце, под. Шо ти на добре ноць Ісъ, Ісъ (стор. 172—174), поч. **О** кто бы мнѣ то далъ, аби мъ віялъ ѿрлатомъ.

101. **Е** неделю цвѣтн8ю пѣснъ перваа сам. под. (стор. 175—177), поч. Іер8салиме воспріими днесъ Ха. Акростих: Іванъ Бховецкі.

102. Пѣснѣ ї. под. Іѡрдан рѣко (стор. 178—179), поч. Денесъ благодатъ наскъ сокираєть.
103. Пѣснѣ ї. подоб. Слична ютрен. (стор. 179—182), поч. З йба зосланый сїкъ Бг҃а живогш. Далі додана на тій самій стор. Стихира глас д. Днесъ благодатъ стаго дх҃а наскъ събра, без кінця. Первісно теперішня стор. 183 наступала зараз по стор. 178, так що конець піснї ч. 102 маєть ся па стор. 183 і другий раз на 179; дві картки (стор. 179—182) вставлено пізніше.
104. Въ стѣй й великий четверток тренъ первый (стор. 183—184), поч. Царю Хрѣту Пане милый, пор. Богоглашникъ ч. 39 і Зап. наук. тов. ім. Шевч. т. XVII, стор. 52—53.
105. Тренъ вторыи (стор. 184—186), поч. Юже декретъ подписуетъ, пор. Богогл. ч. 41 і Зап. н. т. і. Шевч. т. XVII, ст. 55—57.
106. Въ стѣй й великий пяток тренъ жалостный д. (стор. 186), поч. Исъ Хѣ пане милый, пор. Богогл. ч. 40.
107. Тренъ жалос. ї. под. Со дѣце прѣтам (стор. 187—188), поч. Пославшайте, що зробила прокламъкъ Евреевъ сила.
108. Въ стѣю й великъ съботъ тренъ жалосный (стор. 189), поч. Шо ти на добрѣ ноци Гѣ оуспленный.
109. Въ стѣю великии илю Пасхи на Воскресеніе Христово пѣснѣ перва ж самоподобна (стор. 190—191), поч. Іс Хѣ воскресъ йнѣ, пор. польський текст Кантучки IV, 37—38.
110. Пѣснѣ ї. на Воскресеніе Хѣ (стор. 191—194), поч. Беселый намъ днѣй настал, переклад в польського, пор. Кантучки IV, 36.
111. Пѣснѣ ї. на Воскресеніе Хѣ, под. Со оутрок. (стор. 194—195), поч. Воскресъ Ісъ в гроба, радость восіа.
112. Пѣснѣ д. на Воскресеніе Хѣ (стор. 195—196), поч. Ізыидѣте ліки въ стрѣтеніе Блдки, пор. Богогл. ч. 52.
113. Пѣснѣ є. под. Со прѣкрасна ж пѣст. (стор. 196—198), поч. Бѣ вечеръ же съботный.
114. Пѣснѣ ѕ. на Воскрѣ. Хѣ (стор. 198—200), поч. Іс Хѣ з мертвыхъ всталъ есть.
115. Въ четверток Възнесенія пѣснѣ перва, подобенкъ: Воскресъ Ісъ в гроба (стор. 201—203), поч. Иерусалим же градъ стѣй Гіонъ, акrostих: Иван Бѣховецкї.
116. Пѣснѣ ї. Възнесен. под. По хвалѣ прин. (стор. 203—204), поч. Прїйдѣте кѣрный совокупленный.
118. Пѣснѣ д. Възнес. подоб. З болестю срѣда (стор. 207—208), поч. Ахновенiemъ дх҃а Хѣ даєть нажднымъ, акростих: Димитрий Рїнницкїй.

119. В недєлю п'ятдесятнію п'єснъ перва, подовгнъ Іерасалим (стор. 209—211), поч. Іс'к спінтель ншъ лілом сердца, акrostих: **Иван Быховець**.

120. П'єснъ є. под. Размышлай сеjk (стор. 212—213), поч. Цюю нкеный и ст'кнителю.

121. П'єснъ є. о тройци, под. Ішрдан' р'кко (стор. 213—215), поч. Тройце ст'ам, Бже ласкавый, пор. Зап. н. т. і. Шевч. т. XV, ст. 30.

122. П'єснъ є. о тройци ст'ой, под. Тек' честь хвалы (стор. 215—216), поч. Творче и Бже, пане ласкавый.

123. Въ недєлю вс'кхъ ст'ыхъ п'єснъ є. ѿ тройци ст'ой, под. Ико Бром предизв. (стор. 216—218), поч. Пресв'ествен'я на тройце.

124. П'єснъ є. ѿ ст'ыхъ ѿ гр'жныхъ (стор. 218—219), поч. Тамъ за горою за нбною ст'кй веселют ся.

125. Въ дев'ятый четверть Бжима плоти, п'єснъ є. а. подовгнъ Ішрдан' р'кко (стор. 219—220), поч. Тек' честь хвалы ншъ к'кчный Бже, з польського, пор. Kantyczki IV, стор. 42.

126. П'єснъ є. той же (стор. 220—221), поч. До тебе Пане смиренно воламе, переклад з польського, пор. Kantyczki IV, ст. 45.

127. П'єснъ є. (стор. 221—222), поч. Їс, Їс, Їс, Їс, почарме нбсний.

128. Въ пятницу є. по воскресенїи аммент болесной Бцни первый (стор. 222—226), поч. Южъ та жегнаѧ мой наймил'шій синъ Христус перекл. з польського, пор. Kantyczki IV, стор. 23.

129. Амментъ є. пр'чтой Дкы (стор. 226—228), поч. Стала мти болюча, переклад латинського гимну Stabat Mater dolorosa, пор. польський текст Kantyczki IV, стор. 20.

XXI. Угороруський съпіванник А.

Сей съпіванник, привезений д. Гнатюком із північної Угорщини, списаний, судачи по письмі, при кінці XVIII або в початку XIX в. і хоч має більшину пісень таких, які знаходяться в друкованім Почаївськім Богогласником, то про те, здається ся, зладжений незалежно віднього, на основі інших рукописних збірників. Про се переконує нас не тілько текст пісень ідентичних з почаївськими, тут значно відмінний, але також брак порядку подібного до друкованого Богогласника і значне число пісень, яких нема в тім виданю і які звичайно не стрічають ся в съпіванниках копіюваних із друкованої книги.

Рукопис — невеличкий зошит сірого паперу в більшу 8-ку, сильно затовщеній, але зрештою досить добре захованій, писаний досить гарним полууставом; текст пісень не розділений на вірші, тільки кожда строфа зачиняється а capite і початкова її буква так само як титул кождої пісні написані киноваром. Початку авії кінця рукопису нема і хоча текст першої пісні мається ся весь, але нема титулу, що певно був на попередній картці. Рукопис має тепер 12 карток і містить ось які пісні:

1. Янгелъ пастыремъ мовилъ, (стор. 1—2), пор. руський текст Зап. и т. ім. Шевч. т. XVII. ст. 62 63; польський Kantyczki II, 12.

2. Пѣснь сѣлю Василію (стор. 2—4), звісна пісня про Василия і Евладия, надрукована мною з галицьких копій у Житію і Слові Ш, 307—312.

3. Пѣснь Богоявленію Г҃нню, под. Боскреє Їсъ ѿ гроба, поч. Крещает сѧ Влка къ Йордани (стор. 4—5). Пісня не поміщена в Богогласнику, але друкована в пізнійших пісенниках Ставроцігійського видання і досі дуже популярна в горах і на галицькім Підгіррю, пор. дод. XX, ч. 66.

4. Пѣснь Богоявленію Г҃нню (стор. 5—6), поч. Йорданъ рѣко оготови сѧ, пор. Богогласникъ ч. 28; дод. XX ч. 65.

5. Пѣснь Стрѣтенію Г҃нню, под. Радай сѧ Цѣнце (стор. 6—7), поч. Свѣтло днесъ ликуйте, Уалмы всклицайте.

6. Пѣснь во нѣлю ѿ блаждномъ (стор. 8—9), поч. На рѣкахъ сидли горка Бавилона, — се властиво перевіршованій псалом, пор. Богогл. 34.

7. Пѣснь въ нѣлю мясо 8 стн8 ю (стор. 9—10), поч. Плачи дыше, руїдай горе, пор. Богогл. ч. 37; дод. XX, ч. 91.

8. Пѣснь ѿ страшномъ сядѣ (стор. 10—14), здається ся угороруського складання, подаємо першу строфу:

Горѣ, горѣ дыше моя ко творц8 своем8
Бѣжи, бѣжи съ єленемъ къ источник8 живом8,
къ нем8 тамо припади
и его сѧ наслади,
который завше памѧтаетъ,
кто ко нем8 прикѣгаетъ.

Ся пісня має акrostих, що дає назву автора: Гедеон Пазій.

9. Пѣснь Благовѣщенію престой Богородици, поч. Ликай днесъ Сюне (стор. 14—17), пор. Богогл. ч. 107.

10. П'єснъ велико посна (стор. 17—19), поч. ГД д'євице пречиста, пор. Богогл. ч. 109 і Зап. н. т. і. Шевч. т. XVII, стор. 53—54.

11. П'єснъ Воскресеню Г҃ню (стор. 19—20), поч. Воскресъ Їсъ ѿ грека, радость восія, пор. дод. XX, ч. 111.

12. П'єснъ В'єханю Г҃ню, под. Кзыиде Бгъ ко високой горѣ, поч. Радай сѧ скло, аци Сюона (стор. 20—24), пор. Богогл. ч. 49.

13. П'єснъ Вознесеню Г҃ню (стор. 24), поч. Кзыидетъ Бгъ ко високой горѣ (без кінця), пор. Богогл. ч. 64.

ХХІІ. Угрор. співанник Б. Митра Дочинця.

Так називаю сей співанник на основі підпису того, хто 1832 р. писав одну його, найпізнійшу частину. Властиво-ж співанник складає ся з трьох частей, писаних ріжними руками і в ріжних часах, відмінних одна від одної і папером і навіть форматом. Часть перша обіймає перших 16 карток і писана десь у початку XIX в., полууставом, без киноварі і без записок на маргінесах чи де инде; друга часть має 36 карток, з тих 4 порожні, писана скорописю, досить недбало, на грубім сивім папері більшої 8-ки, рукою Митра Дочинця в р. 1832; третя части має тілько 14 карток і є очевидно виривком якогось більшого збірника, не має анї початку нї кінця, писана грубим полууставом, але заокругленим і декуди близьким до курсива, почерком дуже подібним до того, яким писана одна Керестурська Пасия з кінця XVIII в., привезена д. Гнатюком. Зміст сеї збірки ось який:

1. П'єсн' в идлю ѿ бл8дномъ, под. Фалшикам юност, поч. На рѣках сидяще (стор. 1—2), пор. дод. XXI, 6.

2. П'єсн' ѿ Станомъ [sic! зам. ѿ статномъ] с 8 дѣ, под. Где івлю сѧ поч. Горѣ, горѣ, дшѣ мом (стор. 2—5), пор. дод. XXI, 8.

3. П'єсн' в' идлю сыроп8ст. ѿ Ядамъ й євѣ, под. ГД д'євице прест (стор. 5—7), звісний плач Адамів, поч.

Плакал сѧ Ядамъ под' раем,
же вигнанъ бувъ з райскихъ краєвъ
іо архагглескихъ коєкъ.

4. П'єсн' Благовѣщеню п. Бцн самоподобна поч. Да пройдетъ всемъ миръ радост (стор. 7—8), пор. Богогл. ч. 98.

5. П'єсн' в'єханію Гдиню, под. Ізыйде Бгъ поч.
Рад8ий ся з'єло (стор. 9—11), пор. XXI, 12.

6. П'єсн' Боскресенію Хв8, под. Бгъ оу ємп'єр8 горнем
(стор. 12—13); ось перша її строфа:

Ійсъ Хс з' мертвыхъ всталъ,
мертвымъ животъ даровалъ
и житіе нам исправилъ,
смерти в'єчной нас избавилъ.
Куріе, куріе єлєйсон', аліл8а,
Гдин, Гдин помил8ий,
шк8пил' есть насть кровью.

7. П'єсн' Вознесенію Гдиню, под. Рад8ий ся з'єло
поч. Ізыйде Бгъ къ високой горѣ (ст. 13—16), пор. дод. XXI, 13.

8. П'єсн' Сошествію є. Дх8а, самопод. поч. Исто-
чникъ д8ховный (стор. 16—18), пор. Богогл. ч. 61.

9. П'єсн' є. аїлом Пётр8 и Павл8, под. Фалшивал
юност. (стор. 18—19); ось перша її половина:

Органы йграйте,
Петра величайте,
аїл8 Павл8 рад8но заграйте!
Нероне незбожный,
фараине проклатый,
казаль є мордовати,
іакъ Пилат' Понтейский.
Аїтла Петра казал' мордовати,
аїтла Павл8 казал' глах8 стжти.
Нероне безбожный,
фараине проклатый,
в8деш' ты на в'єки оу пекл' горѣти.

10. П'єсн' на Превраженіє Гдине, под. Михайлє:
кто ико Бгъ, поч. На єловорѣ преврал ся (стор. 19—20), пор.
Богогл. ч. 70.

11. П'єсн' Оу спенію прѣтой Бїи, под. Рад8ите ся
вси людїе (стор. 20—22), без кінця; поч. Ярхагли з' їба прїй-
шли до Бїи, пор. дод. XX, ч. 14.

12. Пісня про Іесуса Зарваницького (стор. 23—24), угороруська,
без початку. Читаемо тут:

Роды земный сокрѣте сѧ,
оу Зарваници веселѣте сѧ:
Козвышаєтъ Бѣкъ
Хрѣтанскій рогъ.

Надъ Стрѣкпогою градъ Зарваница,
въ кролествѣ Угерскомъ зрит сѧ царица:
надъ водами гласъ,
Бѣкъ кзываєтъ нась.

Людї є тебѣ днес сѧ кланяютъ,
оу Зарваници поклонъ щдають,
взираєтъ миръ кес
приходжаще днес.

Ябы Ягаржомъ сокрѹшилъ глахъ,
вѣрномъ скнитрѣ додай державъ,
з высокости страхъ,
сокрѹшъ враговъ в прахъ.

Ся остатня строфа веліла-б думати, що пісня зложена ще при кінці XVII в. під вражніем турецьких нападів на Угорщину.

13. Пѣсн' на Покровкъ прѣс. Бѣни, под. Бѣзъ вѣрнимъ ѿкорона (стор. 25—26), поч. Предста црца на високомъ тронѣ.

14. Пѣсн' с. архистратига Михаила под. На Ѹаворѣкъ прешевразил сѧ (стор. 26—29), поч. Михаилъ: кто яко Бѣкъ! велими козопѣклъ є.

15. Пѣсн' Боведеню прѣстой Бѣни, под. Радвай сѧ црцъ (стор. 29—30), поч. Свѣтлаа зорницѣ, ѿтреннаа деннице.

16. Пѣсн' сѣнителю Николаю, под. Прѣдвѣчный родисѧ (стор. 30—33), пор. Зап. н. т. ім. Шевч. XV, 35.

17. Пѣсн' Рождестъ Хрѣтовъ (стор. 33—34), поч. Скуниа веселатамъ, ковче закѣта.

18. Пѣснъ Ядамови и Єкѣ (стор. 34—36), поч.

Размышловъ сеѣкъ Ядамъ,
Чого бы сѧ добре звѣдалъ.

19. Пѣсн' великого поста самопод. Не плачъ (стор. 36—37), поч. Го Дѣвице пречтамъ, мти благословеннаа, пор. Богогласникъ ч. 102.

20. Стихира надгробнаа (стор. 37—38), вірша місце-вого складаня:

Зачало премвдрости — страхъ Г҃денъ!
Кто бы то завше приятніе годенъ

страха Господня, чистъ пророковъ
Давыдовъ возвѣщаетъ . . . отъ . . .
По божественному страху
въ цѣломъ мудрѣнномъ ожасѣ
оуѣк любви небоженства
не прагнетъ и малженства.
Кто оу Бога проситъ мудрости,
ко знѣсти покаяніемъ...
Покаймо сѧ злости,
дастъ намъ Бгъ во мудрости
оумерти . . . оуды,
Не чинѣмо блѣды.
Кто тѣло тѣчитъ,
того Бгъ наоучить;
кто тѣло оугаждаетъ,
дышш изрѣжаєтъ;
кто тѣло фолгуетъ, [sic! зам. фолгуетъ]
дїи смерть готвуетъ.
Смерть не боитъ сѧ прѣста,
грѣшникомъ лютъ,
страшна и погана,
не боитъ сѧ пана.
Есть за грѣхи покѣта,
не вѣде смерть лута.
Постомъ сѧ смѣрило,
во грѣхъ не мрѣмо.
Кто спѣвати годенъ,
таковы подобенъ:
плачива стихира;
смертна ж сакира,
оуѣкъ єна скѣчетъ,
никто не оутечетъ.
Того сѧ не . . . (кінця бракує).

Початок сеї „стихир“ дуже попсований. Було-б дуже пожаловано віднайти і опублікувати ї всю, а також вивідати, чи ї співають, чи може відмовляють при похоронї і серед яких обрядів.

21. Пѣснь заздоровна, поч. Кажуть люде (стор. 39—41), пор. Богогласникъ ч. 256.

22. Пѣснь Богомвлению, поч. Йарданъ рѣко (стор. 41—43), пор. Богогласникъ ч. 28.

23. Пѣснь Бѣи (стор. 43–45), поч. О мати дѣво сїла,
мати пренепорочна, пор. дод. XX, ч. 22.
24. Пѣснь Рожество Христово (стор. 45–47), поч.
Бѣгъ предвѣтчный народил сѧ, пор. Пѣсни наб. стор. 6–8.
25. Пѣснь Василію (стор. 48–50), пор. дод. XXI, 2.
26. Пѣснь въ недѣлю єю ѿроѣствию (стор. 51–54), пор
вище 3. На стор. 50 і 53 внизу підписано: Сина пѣсни даха Кашинцкого.
27. Пѣснь въ суботу Лазареву, подоб. О дѣвице пречиста, поч. Члвкъ единъ богачъ былъ (стор. 55–56).
28. Пѣснь во недѣлю цвѣтнія, под. Ишуданъ рѣкъ (стор. 57–59), поч.

Церкве Снїжнскія южъ весели сѧ
ѡ том, же царь твои днесъ приближи сѧ.

29. Пѣснь Боскрѣнію, пд. Крешаєт сѧ Бѣдка (стор. 59–61), поч. Боскресъ Ісъ ѿ гроба, радость весія, пор. дод. XXI, ч. 11.
30. Пѣснь на Вознесеніе (стор. 62–66), пор. Богогласникъ, ч. 60.
31. Пѣснь на Сошествіе стіго Дхла (стор. 67–71), пор. Богогл. 261. На стор. 71 під текстом підписано: рокъ 1718. ѿселъ Дочинецъ Митроп. списка на семъ листъ сна пѣсни, рѣка, письмъ Дочинецъ Митроп. Далѣ йде відмінне чорнило і почерк Дочинця.

- 32 Пѣснь на Боскресени Хѣо (стор. 72–74), радше на Томину недѣлю, поч. По костани твоемъ Хѣте преславно іави сѧ оученикомъ твоимъ [іавно].

33. Пѣснь свѣтлца (стор. 74–76), ось вона:

Охъ ми ташкии жаль не малки,
многи скорби мнѣ ѿблажи.
Оща матеръ ѡставиаъ емъ
и самъ ѿ нїхъ заблудивъ емъ.
Оустихъ живыхъ и ѡставилъ,
а днесъ слышы, ишъ померли.
Отецъ мати престави сѧ,
во мнѣ серце расѣдвон сѧ
Ци не плохыи розумъ сталъ сѧ,
же въжинъ емъ загналъ сѧ?
Хотъ померли, не видяю,
въчжемъ краю пребываю.
Плачте ѿчи, слезы лїйтє,

Ща, матеръ южъ нѣкъзрите.
 Оу чвжинѣ м8ш8 жити
 и з блискими ся нѣ видѣти;
 оу чвжинѣ пребывати,—
 такъ чвжин8 треба знати:
 ани честе, ни похвали,
 токмо досытъ изнекаги.
 Оу чвжинѣ пребывати —
 не дай Хртѣ оумирати!
 Слезы мои Хртѣ приими,
 жити чисто дар8и ми!

34. Пѣснь в страданию на великомъ постѣ, подобенъ Царю Хртѣ (стор. 76—79), поч. Южъ ся жиды изобрали.

35. Пѣснь ко стон Бѣчч8 доткорнои Покчанскои, подобенъ: Нова радость стала (стор. 79—80). Се живцем перенята новосамбірська пісня, пор. Богогл. ч. 133, тілько в другім рядку зам. Новосамборская церковь поставлено: Нова церковь Покъчанска.

36. Пѣснь погрѣбанію Еѣзанѣти, подобенъ Изъточнїкъ слезы (стор. 81—82), пісня на смерть якогось Мукачівського епископа; читаємо тут:

О М8качъ, М8качъ ѡсирощеный,
 такъ тешивъ Ерѣдѣлъ¹⁾ варъзо смѣщеный.
 Бесь народъ людски южъ лжеменѣт8етъ,
 Оутрахъ, Волохахъ велии жал8етъ.
 Смѣтнаѧ во тр8ба южъ затр8екла,
 штрогаѧ смерте мѣтла тр8тила.
 И патериц8 изъ р8ки вынила,
 и арѣхиерейск8 пла[ш]ч8 поде[р]ла.

37. Пѣснь во неделю крестопоклонью (стор. 82—83), поч. Іс8се царю распятый на крести дре8ѣланомъ.

38. Пѣснь на Рождество Хѣ, подобенъ: Нова радость стала (стор. 84—85), поч. О ѿ востока восниавый, звѣзда исна показавый.

39. Пѣснь ѿ долгъности пастыря д8шевлаго, подобенъ (стор. 85—87). Се неповний варіант звісної „Піснї Пастелія“, Мукачівського каноніка з кінця XVIII в., опублікованої

¹⁾ З мадярського: tessék, Erdely — прошу, Семигород.

з відпису о. Краліцького пок. Драгомановим (Житіє і Слово I, 452—453). Подаємо тут сей варіант, що хоч не дає повного тексту, але цікавий одною строфою, доданою очевидно пізніше:

Паскътырю дѣшевныи, ты попе избраныи,
лютъ грѣшишъ ѿчищати ѿ Г҃а есь данънии.
Икъ же дѣгыжъ ѿчищаешъ,
кеть самъ сквернымъ изостаешъ
жнюючи блѣдно?

• • • • •
• • • • •
а ты якъ самъ во тмѣ ходишъ
и всѣхъ со сокою водишъ
во рокъ пекельныхъ!

Идѣтъ лѣта, попе, приходитъ конѧчина,
забы тиа не застала лютая година!
Глѣбоко спишъ — провѣди ся!
Заблѣдинъ есь — накерни ся!
О попе, покай ся!

Одѣхъ покай ся попе, бо тиа чортъ козметъ,
коли не зостаешъ, тогды тиа порветъ.
Такъ ся тѣчишъ, шѣкъ-дѣшъ,
же чрево тѣгати не кирвешъ, —
попе, вже покай ся!

Тѣснѣ путь до раю, врата г҃ескии;
людемъ показвешъ посты твердкыи,
а сам г҃ешъ, пишъ стравы дорогкыи.
Глѣбоко спишъ — провѣди ся,
заблѣдинъ есь — накерни ся,
ѡ попе, покай ся!

37. Пѣсня стомъ аркханѣгелъ Михаилъ (стор. 87—89), поч. Хвалимъ тиа всѣ згодне збройне.

38. Пѣсня Ядамъ чеслекъ прѣкомъ скѣта, подобенъ (стор. 90—92), кілька строф із звісної „Вірші про сотворене світіа“, надрукованої в повнім тексті з галицької копії в Житію і Слові II, 216—222, в коротшім із Яворівського співанника див. Записки наук. Тов. ім. Шевченка XIV, misc. 2.

39. Пѣснь є. Ядамъ ко неделю сироптесню, подобенъ: ѿ Дѣвице (стор. 92—94), пор. вище ч. 3.

40. Сонъ присятои Бѣї (стор. 94—96).
 41. Сказаніе Г҃нѣ (стор. 96—97).
 42. Ко има ѿца и сына и ст҃аго Дѣхаламѣнъ (стор. 97—103), всѣ три прозові тексти, звісні апокріфи.
 43. Пѣснѣ скѣцка (стор. 111), варіант звісної пісні:
 Кажут люде, що я умру.
 44. Сон Богородицї, без титулу (стор. 111—112).
 45. Епістолія про неділю, без титулу (стор. 112—116), пор. вище ч. 42.
 46. Пѣсъ покланако стой Бѣї (стор. 116—117), поч.
- Плачите ся серца.**
47. Пісня без титулу (стор. 117):

Конецъ скѣтъ юшъ приходитъ,
 не горасъ ся цю дѣнкъ робитъ:
 паны злыи наставаютъ,
 мѣзернии знекажаютъ.

Ики таки з доломаномъ
 величъ себе звати паномъ.
 Посли Боже слави свою,
 цю душа моя.
 Посли Боже ласкъ свою,
 козми, козми душа моя.

48. Пѣсъ ѿ страданїи Хѣла (стор. 118—119), поч. Дѣши
 моя грѣшина, востани раненько.
 49. Пѣсъ при ѿстатной смерти (стор. 120—121), поч.
 є широкый скѣтъ, нѣкъде в тобѣ жити.
 50. Пѣсъ на рождество Хѣла (стор. 121—122), пор.
 више ч. 24.
 51. Пѣсъ ко стой Бѣї (стор. 122—123), поч. Богородиц.
 вѣрнимъ ѿборона, пор. дод. XX, ч. 28.
 52. Пѣсъ на погрекъ (стор. 124—125), поч. Источникъ
 слезы раскликаите ся.
 53. Пѣснѣ ѿ старости (стор. 126—127), поч. Фалкшивала
 юность, нечесна фортвна.
 54. Пѣсъ ѿ мартьности скѣта (стор. 127), поч. Что
 мы человѣкъ есмы и скѣзаемъ.
 55. Пѣсъ ѿ страданию Хѣла (стор. 128), уривок із піснї
 Богогл. 39.
 56. Пѣсъ на дѣгровна (стор. 129), поч. Плачи дѣє, рыдай
 горе, пор. XXI, 7.

57. П'єсь на божнаго чолов'ка, поч. Гоř'к, гоř'к, дішъ моя (стор. 130), пор. дод. XXI, ч. 8 і XXII, ч. 2.
58. П'єсь ко д'ї[т]емъ малолѣтнымъ (стор. 131—132), поч. Є Бжѣ ласкавый, юче безконечный.
59. П'єсь на Благовѣщеніе (стор. 132—133), поч. Ли-квій днесь Сионе.
60. П'єсь на воскресіе Христово (стор. 134—135), поч. Їсъ Хсъ з мертвыхъ сталъ, пор. вище 6.
61. П'єсь воскреснаѧ (стор. 135—136), пор. дод. XXI, ч. 11; XXII, ч. 29.
62. Преткъчный роди ся пътъ лѣты (стор. 136), тілько одна строфа, пор. Богогл. ч. 17.
63. П'єсь ко стомъ ющемъ Николаю (стор. 137—138), пор. више 16.

ХХIII. Калуський съпіванник ХVIII в.

Сей съпіванник, з якого лишило ся всего 19 цѣлих карток і два вривки, писаний у другій половині ХVIII в., одною рукою, скорописом, без киноварі. Я одержав його, як і рукопис описаний під ч. XIV, від д. Івана Ом. Левіцкого, який знайшов його між паперами своєго батька, що був съвящеником у Берлогах Калуського пов. Збірничок був писаний в часті по руські, в часті по польські і містив духовні і съвітські пісні. Ось його зміст:

1. Прѣдкъчный родил ся под лѣти (стор. 1—4), пор. Богогл. ч. 17, хоча тут текст повнійший.
2. Новая радость свѣту ся звѣила (стор. 4), уривок, пор. Богогл. ч. 19.
3. Польська пісня „Witaj święta Wniebowzięta“, без початку (стор. 5—6).
4. Pieśń natalis X⁸ (стор. 6—7), поч. Anioł pasterzom mówili, пор. Kantyczki II, стор. 12.
5. Pieśń na boże narodzenie (стор. 7—8), поч. Pašli pasterze woły, пор. Kantyczki II, стор. 51.
6. Φалма Іванъ Златоустѹ (стор. 8—9), поч. Злато-кованную тръбу, пор. Богогл. ч. 160.
7. П'єсь на введеніе престой Бци (стор. 9—11), поч. Патриарси трїумфуйте, пор. Богогл. ч. 93; Зап. наук. тов. ім. Шевч. т. XVII, стор. 72.

8. *Oratio gratulatoria Navitatis Xti Dei* (стор. 11—13), поч. Dziwna metamorfozis y ledwie do uwierzenia.
9. *П'єснь на сїй Тройци, под. Їѡрдан рѣко* (стор. 13—14), поч. Тройце сїяа, Бжє ласкавый, пор. Зап. наук. Тов. ім Шевченка т. XV, стор. 40.
10. *П'єснь ко престой Бцї* (стор. 14), поч. Прѣтла Дѣо мти рѣскаго краю (більше нема, далї очевидно бракує карток).
11. [П'єснь на рождество Хбї], без початку (стор. 15—16), поч. Яви дїи и холми возиграйте со нами.
12. *П'єснь престой Бцї* (стор. 16), поч. Го прѣтла пїо, дѣо Бцї, пор. Зап. наук. тов. ім. Шевч. т. XV, стор. 39.
13. *П'єснь на рождество прѣтой Бцї* (стор. 17—18), поч. Рождество дїи агглом славити.
14. *П'єснь великоп'єсна* (стор. 18), поч. Го все створенія под үмершим паном, пор. Зап. н. т. і. Шевч. т. XVII, ст. 57.
15. *П'єснь [на страсти Хбї]*, титул ушкоджений (стор. 19), поч. Ігглкій црю, предвѣтній Бжє, пор. Зап. наук. тов. ім. Шевч. т. XVII, стор. 68.
16. *П'єснь на страсти Хбї* (стор. 19—20), поч. Црѹ Хртє пане милій, пор. Богогл. ч. 39.
17. *П'єснь на воскресеніе Хбї* (стор. 20—21), поч. Воскрес єс щ гроба, радост восія, пор. дод. XX, ч. 111; XXI ч. 11.
18. *П'єснь сїом 8 Іван 8* (стор. 21—22), поч. Блаженъ очениче, апостоломъ слака.
19. *Фалма на благовїщеніе прѣтой Бцї* (стор. 22—23), поч. Послан вих аггль Гавриилъ ко дїы прѣтой, пор. Зап. наук. тов. ім. Шевч. т. XVII, стор. 69.
20. *П'єснь на страсти Хбї* (стор. 24), поч. Скажи м'кнѣ словою правду, пор. Головацкій, Нар. п'єсни Гал. и Угор. Руси, т. II, стор. 736.
21. *П'єснь ѿ Савлѣ цари [и] Давиду* (стор. 25—26), поч. Ко великому смутку Савелъ зостает, друковано мною із сего рукопису, див. Кіевская Старина, 1891, ч. 9, стор. 481.
22. *П'єснь на рождество Хбї* (стор. 27), поч. Радуйте ся вси людіе, пор. П'єсни наб. 1834, стор. 5—6.
23. *Фалма на пренесеніе мощей стїаго [Николая]*, (стор. 27—28), поч. Миро многоцѣнное истѣкает з мощей твоих.
24. *П'єснь на Рождество Хртво* (стор. 29—30), поч. Предвѣтній родил ся под лѣти, пор. виеше, ч. 1.
25. *П'єснь свѣцкала* (стор. 30), без кінця.

Щаслива фортечно, где же сіа под'єла,
Ікъ мн'к во паненств'к в'єрнє є служила,
Я тепер' в малженств'к послужи мн'к мало,
Дави мое срдце більше юж'к не віло.

Да коли-б же знала свою лиху долю,
Не терп'ка би я тяжкую неволю.
Я всеж то справует нелюбовь моого пана,
Же я молодая іакъ рожа зовила.

26. Пісня без початку (стор. 31), поч. **О** глади м'ко на крѣп'к юж'к пана.

27. П'єсна прѣтой Бїи Панковецкой (стор. 31—32), поч. Цвѣтъ мисленій и крин'к полн'к во Панковской веси, пор. Зап. наук. тов ім. Шевч. т. XVII, стор. 79.

28. П'єсна прѣтой Бїи (стор. 32—33), поч. Пречурашина бж'ю славою.

29. П'єсна на стѣти Хїи в четверток (стор. 33), поч. **О** єе творче цр'8, пор. дод. XX, ч. 98.

30. П'єсна на рождество Хїо (стор. 34), поч. Нова радост стала, пор. Богогл. ч. 22.

31. Psalma na rozdѣstwo Chrystowo (стор. 34—35), поч. Христос сіа с пани рождаєт, пор. Зап. н. т. і. Шевч. т. XVII, стор. 64.

32. П'єсна на рождество Хїо (стор. 35), поч. Скиній всезлатла, пор. дод. XXII, ч. 17.

33. Pisni na bohoiaawlenie hospodne (стор. 36), поч. Іорданъ р'ко, пор. Богогл. ч. 28.

34. П'єсна ск'їцка (стор. 40—47), через неввагу переплетчика перепутано сторони. Приводжу єю пісню в цілості:

„Б'єднажъ мої голова
су лихого м'жа,
т'єгажъ мн'к готова
тай на срци н'жа:
н'к мн'к погуліати,
н'к пожартовать,
ан'к сіа вт'єшити,
н'к поговорити
мн'к з людми не даєтъ.
Н'кстъ мн'к 8т'єхи,
коли м'жъ лих'ї,
тилко на печи

л'єжитъ ворчачи,
а всежъ мене лаєтъ:
„Богдай траєсю з'єла!
Я ти би сіа гзила;
т'єб'є сіа р'єгоче,
а мн'к сіа не х'оче.
Ой кад'єк же твою ма',
чом'к не м'леник сорома,
тилко би сіа р'єготала
и з інчими розмовляла“.
„И молода, ти старий
и видит сіа красній!“

Меже ними незгода, —
ахъ доле нещасна!
Лѣпше на пѣчи бити,

іакъ з нелюбимъ жити,
с человѣкомъ лихимъ
іакъ з ведмедемъ дикимъ
терпѣти.

35. Пѣснь свѣцкала (стор. 37—38).

Жадалас пари, краснаѧ дѣвонко,
тѣжачи вѣвши на коли;
мовилас нѣраз: „Бѣдна головонко,
чого тѣжѣ в тѣкѣ неволи?
Час же ви юже, бой мои лѣта
вжити хотят поважного свѣтла
гладичи [sic!] на скѣт, на люде“.

Щожъ, колиж во то красненкїй ючи
заздростъ чини[ли] каждомъ:
не спали 8 днѣвь, рѣдко коли в ночи,
сприїали тилко єдномъ,
поглядаючи тѣшили срѣднко,
цио вѣдѣт мати вѣрно[го] ворзенко
свѣтъ приятеля.

Молодести твоїа з милостю хотѣла,
шобъ тебе тилко злѹти
ис тим, котого-с срѣдцемъ полюбила,
трава южъ вѣде з нимъ жити.
Кобъ ено тилко*) часом не вѣдило,
іакъ приидет тобѣ слѹхати не мило,
а терпѣти-жъ треба.

Спомінникъ свѣтъ, ско вѣкъ коротати
треба южъ вѣде, з нимъ жити,
шобъ ти не пришло крѣпко жаловати
Хорошенкой 8роди, —
албо попадешъ в тяжкю неволю,
проклинати машъ свою долю
и молодость свою.

36. **Фалма на рождество.** Pieśń 4-ta (стор. 42—39—40),
поч. Снидѣм сѧ вси во Бифлем.

37. **Фалма на рождество Хѣо** (стор. 41—42), поч. Есе-
леннаѧ весели сѧ, пор. Богогл. ч. 9.

*) В рукоп. тиатъ,

38. Уривок якоїсъ съвітської пісні (стор. 43), без початку, до того картка в одній третій часті ширини передерта від гори до низу і віддерта часть пропала. Лишило ся ось що:

Сїй к8пн м8ж8 ключ . . .
 замикай мене 8 коморон[ц'к . . .]
 . . . плю іа ти мою комороч[. . .]
 юй не поможе ключъ колодоч[ка],
 [як ся оу]дастът в'єсока дочка.
 Коли іа схоч8 з хлопц'ми [г8лати],
 [б8д8т] ся ткои замки падати;
 якъ мене стан8тъ хле[пц'к любити],
 б8д8т ся ткои замки л[омити].
 Коли іа схоч8, в'єкном [вискоч8],
 Своего милого завше зе[вач8]
 Постараю іа ся соло[.]
 [помо]ж8тъ хлопц'к с хал8п
 юй не поможе в'єрна
 в3ми

39. Бесело сп'євайтъ, уривок якоїсъ пісні (стор. 43).

40. П'єсни Бцн Почаевской, (стор. 44), уривок без початку.

41. Проліт на Рождество (стор. 45—46), заховали ся тілько шматочки якоїсъ рождественської вірші, писаної латинськими буквами. Поч. :

Gdy usłyszał Yró[d mor]derca,
 że sia wrodył [świta] samoderżca,
 Zaraz poszlet znyia ludy po . . .
 . . . ty. W
 [Yro]d bezbożny stał oszukanyi
 [. . . .] nystoy obohoy stany [sic!].

XXIV. Вірші о. Василя Ферлеєвича.

Отеці вірші, написані коло 1847 р. а надруковані у Чернівцях 1849 р., варти уваги як один із остатніх проявів того самоділкового письменства, яке жило в карпаторуській території в XVII—XVIII віці. Книжечка Ферлеєвича в Галичині велика рідкість, на Буковині стрічається ся досить часто у священників. Перший подав про неї звістку Ів. Ом. Левіцкий у своїй Гал.-рус. Бібліографії I, 129

подавши там дословний текст другої титулової картки (без означення, де кінчить ся recto, а зачинає ся verso), але не згадуючи нічого про її зміст. Проф. Ст. Смаль-Стоцький у своїй праці „Буковинська Русь“, (Чернівці 1900, стор. 85—89) подав дополнене до бібліографічного опису цієї книжки, а власне текст першої титулової картки (обложки), деякі виписки, і характеризував дуже вірно Ферлеевича як „послідного писателя середнього періоду нашої літератури, котрий тягнувся на Буковині аж до 1849 р.“. Маючи під рукою примірник Ферлеевичевих віршів, дарований мені ласково о. Козарищуком, парохом у Конятині, подаю тут її докладний опис разом з деякими виписками. Книжечка малої 8-ки, сторони нумер. 1—67 і 74—79, а надто між 67 а 74 має 7 ненумерованих сторін таблиць і на кінці одну ненумеровану стор. друкарських помилок, — має дві титулові картки. На обложці читаємо:

Сін п'єсн'к Фалми стихи, которий Фалми, йма, й прозваніє
Характеръ и селені в немже ѿвигаетъ краєгранесіемъ ѿвигаетъ.
Оу типографії Черновецької 1849. (Тут автор хотів звернути увагу на той факт, що кожда пісня його складання має акrostих, у якім показано його ім'я і стан). Друга титулована карта задрукована по обох боках, має ось який текст. Recto :

Бо слав8 стыя единосвітнья животворяща и неразд'єли-
мыя Троици, Г҃ода, й Сїа й стаго Дїха. П'єсн'к, Фалми йли
стихи со Ієромологійскими ногами й версалій оуподобленн'к
й оукрашенн'к на конці Індіктіїшъ зерцали Пасхалій новоздан-
нон ѿвр'єтает сѧ. Повел'кн'е [sic!] й благословеніємъ йхъ високо-
пресвященства Евгенія Гакмана єпископа Буковинскогѡ ї йхъ
консистора, й всегдї Собору чрезъ цїнзур8 пресмотренн'к й испра-
вленн'к й до типографії печатати приdatи позволенн'к подъ №
3245. Рок8 1847.

Verso : Сін п'єсн'к Фалми стихи сложеній и написаній суть
власною ръкою ѿвр'єм Бас. Ферлеевича пароха веси Товтрецькъ
въ епархїи Буковинѣ на 1000 єзemplар. скенмъ коштомъ оу ти-
пографії Черновецької напечаталъ ѹ оумножилъ й мір8 на скѣтъ
вѣдалъ на полз8 дышевнаго спасенїя й для тѣлесногѡ воздер-
жанїя род8 Хрестїїнском8. Которий Фалми, йма, й прозваніє хар-
актеръ й селені в немже ѿвигаетъ краєгранесіемъ ѿвигаетъ.
Товтри 20 маа 1847. Їванъ Екхардтъ и синъ, Типограф ѿ Бу-
ковинѣ. 1849.

В титулі киновару не вживано, далі всі титулики і початкові букви кождої строфи, що творять акrostих, друковані киноваром.

1. **Ф**а́лмъ Ф початкѣ ѹ до конца свѣтъ таже Бѣгъ сотворилъ, подобенъ глаſъ на троне вишныї. (Стор. 2—14). Перша строфа під нотами:

Б началѣ Бѣгъ свѣтъ сотворилъ
небо ѹ землю преѹкрасилъ
солнцемъ мѣсяцемъ звѣздамъ,
хлѣбомъ солю ѹ водами,
ѹжнѣ скоти,
всѧкѣ плоти,
рии во єдемѣ,
дыша въ адамѣ,
Евр с кости
Шкада злости
скоро іавили.

В другій строфі згадується, що Бог у раю заказав прароди-
чам „древла страсти имъ нї пасти“. Виганяючи їх із раю Бог го-
ворить: ѿти Евр бери живш вѣжъ въ рѣки“. Виганяючи їх із
раю ангел „бїєтъ по плечахъ нагихъ рѣзкою“ і наказує їм: „їдѣтъ
изъ царства на подданства, рескаль ѿ мотикѣ бери въ свою
рѣку, копай, сапай, на хлѣбъ страдай до своєї смертї“. Вірно
завважив проф. Стоцкий, що Ферлеєвич, як видно з цих слів, ще
в 1847 р. вважав підданство наслідком первородного гріха! Вро-
джене Каїна оповідає Ф. на основі звісного апокріфа:

Егда Каїн сѧ народилъ,
привидѣніе дїаволъ сотворилъ,
аки дитя седмъ главъ малш,
кровъ ѿ сосци зъ Еви сцалш.
Ева плаче,
Ядамъ рече:
Что ж я сотворю,
плачъ твой оутолю?
нимъ врачъ,
намъ юрочъ
Ш седмъ главъ сцѣлнти.

Диявол береться помогти йому, а за се

Людей оѹсѣхъ Ядамъ записалъ,
кровю своею записъ запечаталъ:
хѣблъ би оѹ свѣтъ таки вилять,
чтобы два рази сѧ родилъ,
разъ оѹминалъ

й воскресалъ,
може властъ мати
записъ роздѣрати,
людей ѿдобрati,
тебе звѣзати,
Тартаръ предати.

Як бачимо, апокріфічне оповіданє, популяризоване на нашій території в XVIII в. (див. Памятки II, 177—178 і 187), дійшло до Ферлеевича вже з новим додатком, а власне з умовою: хто буде міг роздерти Адамів запис; про таку умову в давнійших оповіда-нях нема згадки.

В дальшій строфі (стор. 9) подає Ферлеевич легенду про хре-стове дерево також у формі відмінній від тої, яку вона має в стар-ших апокріфах:

Егда Ядамъ вже оўминалъ,
Сидя синъ запокѣдалъ:
сѣментъ зъ раю принес ми
й на гробъ посади ми,
кипарисокъ
й петрокъ
квіно й кедровъ;
бѣдет рости деревъ
трілистенъное,
спасителное
всѣмъ человѣкомъ.

Як звісно, старші апокріфи (Памятки I, 29—30; II, 295—296, 306—307) говорять, що Адам посылав Сифа до раю за олієм милосердя, але ангел не дав йому його, а тілько дав три прути з дерева вѣчного життя; вмираючи Адам зоплив собі з тих прутів вінець і вложив їх собі на голову; з тим вінцем його й похоронено, але з него на його могилу виросло дерево з трьома пнями сплетеними разом.

Далі оповідає вірша Ферлеевича, як Адам по смерті пішов до пекла, згадує про потоп і зараз перескакує на вроджене Ісусове, що „прежде всѣхъ вѣкъ ѿ ѿї родил сѧ, на послѣдокъ вѣка ѿ дѣви волотил сѧ й оўминалъ й воскресалъ, клітву потре-билъ, Ядама сководилъ, записъ растерзалъ, Гатанъ сказалъ, Тартаръ предалъ“. Згадавши про Ісусове вознесене і засноване церкви о. Ф. пише далі:

Сісма тьїжща годовъ настѣпила,
злоба наша сѧ оўмножила;
ійкъ бы дні Бгъ нѣ прекратилъ,
всікъ плотъ бы Бгъ ни простилъ;
нынѣ панства
и блазенства;
горе намъ бѣде,
Бгъ насъ забѣде.
єще Бгъ намъ терпитъ,
покѣкъ сѧ скѣтъ скончитъ,
избранихъ ради.

Акростих сеї піснї: **Басілій Ферлеевіч** паршъ.

2. Пѣснѣ [sic!] на рождество Хрітово (стор. 15—20), перша строфа під нотами, акростих той сам., зміст не має апокріфічних деталів.

3. Пѣснѣ страстемъ Хрістовим' (стор. 21—26), перша строфа під нотами, акростих той сам. Зміст дуже хаотичний; апокріфічних деталів нема хиба крім одного, що Іесуса розпяли „на глявѣ Ядамовї“ (пор. Памятки II, стор. 342).

4. Пѣснѣ Пресвятої Богородици подобенѣ Пречиста дѣво Мати (стор. 27—30), перша строфа під нотами, акростих: **Басілій Ферлеевіч**. Нотую форми: на фронѣ, іакко, вище, ӯвесткѣ.

5. Пѣснѣ архаггл8 Міхail8 и пречїихъ безплотнихъ силъ (стор. 31—35), перша стр. під нотами, акростих ut supra. В першій строфі вичислено девять ангельських чинів, але як девяtnий замісль „престолів“ покладено „тьму“. Про Михаїла сказано:

Луципер ланцомъ свѧзалъ,
на глявѣ ешь ногою стоялъ;
мечъ ѿгнемъ палаєтъ,
въ десници ешь сїметъ,
ӯскукъ враговъ ӯстрашаєтъ,
громомъ страшно ӯбиваєтъ,
горе всѣмъ.

В строфі 9 і 10 оповідається про боротьбу Михаїла вже не з Луципером, а з Сотонаїлом, очевидно на основі апокріфа подібного де надрукованих у нас (Памятки I, 11—16).

6. Пѣснѣ стаго великомъченника Івана новаго иже въ Сочавѣ (стор. 36—41), перша строфа під нотами, акро-

стих : **Васілій Ферлеевіч парох Товтров ;** пісня зложена на основі жития, пор. дод. IX, ч. 13; XIV, ч. 4. Цікава тут строфа :

Бъ разбою Тврковъ и Москви
възмѣтъ моїтъ ѹжъ до Жолки
многѡ времна тамъ пребыли,
до Сочави сѧ вернули. 1783.

7. Пѣснь великомъченіци Баркара (стор. 42—47), перша строфа під нотами, акrostих як у 1, пісня на основі жития пор. дод. II, ч. 59; IV, ч. 12; VI, ч. 9. Цікава тут строфа :

Баркара йстата
до Києва възла
ї до нынѣшнаго
Хрѣщенъ поздоровляеть;
Хто ї призываеть,
нагло не вмираеть.

8. Пѣснь ю притчей євангелскихъ (стор. 48—52), перша строфа під нотами, акrostих як 1, зміст : моралізація, при кінці притча про блудного сина.

9. Пѣснь ю жизни человѣческой нынѣшнаго и възрастаго вѣка (стор. 53—54), строфа перша під нотами, акrostих як 4. Нотую форми : мѣнѣ по гѣлом (по дѣлом), въ наждѣ великихъ ; хто ї сѧ молить (хто їй) ; оўкезнѣ, ни вѣйдѣтъ.

10. Пѣснь ю страшномъ и трепетномъ съдѣ на дѣлом пришествіи Христомъ (стор. 55—59), перша строфа під нотами, акrostих як 6 ; се перерібка звісної піснї Приидеть година, з дуже слабими додатками самого Ферлеевича.

11. Пѣснь ю високопрещащенств Евгенію Гакману, ю консистори и ксем союзор (стор. 60—62), перша строфа під нотами, акrostих як 4. Приводжу деякі строфи єї чудернацької піснї :

Всѣк суважаймо, честь и хвалы даймо
пречестномъ консистори,
Архіпастирю и нашемъ царю
и кождомъ агесори.
Совѣтъ благий, ю всѣхъ драгии
на сессіи зложаютъ,
Інтереса наша въ папери вписана
до насъ присилаютъ.
Філаретъ Бендинський, архимандретъ консисторскій

сокітникъ былъ всемъ.

Евгений Гакманъ єдинъ ѿ всіхъ избрали
на Архипастиря,
єдина єсть глава, въ Бѣковинѣ слава
архипастиря міра.

Евгений святителъ ѡсновалъ ѿбителъ
въ Черновецкомъ градѣ,
Что ю ѿсвятилъ й крестъ водрзилъ
при великой парадѣ.
Хощено знати, же всімъ церквамъ мати
въ краю Бѣковинѣ,
Ї ни вѣла болша, ни вѣла славѣнїша
ѡ вѣка й до нынѣ.

12. Пѣснь монарѣк Імператоръ Францъ Іосифъ 8
(стор. 63—65) строфа 1 під нотами, акrostих: Ферленевіч парох
Твкторів. Зовсім недоладне віршоване.

13. Пѣснь пѣвцемъ под окнѣмъ предстоѧщихъ Фал-
мокъ (стор. 66), без нот, акrostих: К Твкторах. Вірша про domo
sua, — ось ї текст, що вказує в авторі якесь хоробливе вподобане
в тім, щоб його імя, борони Боже, не було забуте.

Бѣк оўважаймо, лѣтера складаймо
початковѣк въ фалмахъ,
Того изгадаймо, нї забваймо,
когда спѣваємъ в домахъ.
Онъ са трѣдилъ сїн фалми зложилъ,
любовъ малъ оў сердци;
Бѣкъ призовайте, красно заспивайте
маленкѣк младенци.
Того лѣтера на передѣ папера
предѣ оўказєтъ,
Рѣжнїй пѣнкта сего и того свѣта
на имѧ компонєтъ.
Я єш роботъ, дай Бжє ѿхотъ
оўсїмъ нам спѣвати.
Хощено знати, Бга въ сердцѣ мати,
святихъ вихвалити.
Конецъ пѣсни и Бгъ хвала,
на вѣки амінь слава.

На стор. 67 читаємо ось яке nationale автора: „Басилій Фер-
леневічъ парохъ веси Твкторѣвъ въ епархїї Бѣковинской рожденъ

1783, 1 февралії, ізкомпоновал' сю новозданню пасхалію, ключъ граници 133 ліктери". Далі йде поучене, як уживати пасхалії, а в низу дата: Токтрай 5 юлія 1847, що созданій міра 7355 сочи-
нителем книги Васілій Ферленеківич парохъ Токтрець.

14. **Індектішнъ**, зерцало пасхалії новозданної (стор. ненум. 68—71) таблиці на чвертках більшого формату.

16. **Початокъ гласамъ Евангеліамъ воскреснимъ** (стор. ненумер. 72), табеля.

16. **Настаніє или рожденіе мъсіацемъ** (стор. ненумер. 73), табеля.

17. **Оглавленіе** (стор. 74).

18. **ОУставъ пасхалії такъ треба шкати ключъ граничъ** (стор. 75—76).

19. **Пѣснь ѿ мілениї діши** (стор. 77—78), без нот, акростих: Васілій Ферленеківич, каліченою церковщиною.

20. **Описанікъ 12 вещей**, котоїй нѣкогда доброго по-
рядка ні зробатъ (стор. 79). Ось ті річи: 1. Мудрый безъ 8чинкъ.
2. Богатый безъ милостинкъ. 3. Оубогий гордый. 4. Старый ни-
вогобойный. 5. Младенецъ ні послушный 6. Жона безъ встигъ.
7. Люде безъ права. 8. Бойна безъ фріки. 9. Панъ безъ власти.
10. Хрестіаныкъ скарливый. 11. Царь гнѣвливый. 12. Духовный
лѣнивый. Стор. 80 порожня.

21. **Погрѣшностій лій ѿ бмилки оў типографії**
слачили сѧ (стор. ненум. 81). Стор. 82 порожня.

XXV. Супліка селян із Залуча з р. 1840.

В р. 1885 одержав я був від о. Гаморака із Стецеви снятин-
ського повіта орігінал отсеї супліки, написаний на піваркуши гру-
бого паперу, кирилицею на одній стороні. Знявши собі кошію, яка
тодіж була мною опублікована в „Дѣлѣ“, я орігінал звернув о. Га-
моракові. На зверхній стороні сего паперу був ось який адрес:

„До Пречестного оуряду Намѣстничого грек. кат. городен-
ського й надзвирателя школного. Покорна прозва вѣдъ на низѣ
пѣдписанихъ.“ Бѣдте ласкави причинѣт сѧ за нами вѣдними
й поратвите, їби наша наставка в школѣ на завше нашихъ дѣтей
вѣла. Іакъ въ серединѣ“.

А в серединї стоїть ось що:

**Пречестни 8 ряд 8 намѣстниче греко: като: городен-
ски й надзерателю шкълний:**

Громада наша сама поклала школу й обѣцяла сѧ платити
оучителеви, й платитъ ѿби нашѣ дѣти оучинѣ читати, спѣвати,
ї писати, й 15 лѣтъ ми сами школу будинокъ бтримуємо,
ї дѣти посилалими, низнати що сѧ значитъ же нашѣ тепе-
р'кши дѣдичкъ нилюбатъ на нашу школу.

1. Заразъ іакъ прийшли Б: Б: П: Йивасъ, Григора Воєвуд-
ку котрій в Княжу джкувавъ й дѣти зачавъ оучити, казали
зловити з' Рекрутами; хоць в'кнъ горбати, кричали на него, же
весь бпок'ди панскон оучитъ дѣти, а же в'кнъ казавъ же тоє
для того ровитъ, же му Духовни каже, бив го й кайдани вковавъ.

2. Сего року нашого оучителя Даннила Воєвудку, котрій
4 роки нашѣ дѣти оучитъ, п'кславъ дѣбрекихъ слвгъ з' в'ктомъ
в' ночи до школи, запровадивъ в' дѣбрь, а рано взвѣть до аре-
шту, й же рекрутами скукавъ; а належитъ, ѿби сесь зоставивъ
са в' громад'к й оучинѣ дѣти; бо вже трохъ браткв в' жовн'к-
рахъ: до сего разу таке нив'кровали пани нашому оучителеви, ажъ
тепер'кши панъ, видимо же ѿдиби ѿби школи нив'було.

3. Хлопц'кв котр'к оум'куютъ читати, верутъ до плуга,
ї наслікаютъ сѧ моватъ: забудеш азбуку. в'кдъ плуга ни-
можутъ ходити до церкви, й черезъ тето видятъ сами пани
же мусатъ призабувати, й для того такъ говорятъ.

4. Видимо же ми в'кдн'к простаки, нивм'клисмо добр' бтче-
нашу, а хоць котрій оум'кв то закуквъ, такъ тепер'к оучини-
лисмо школу; хочутъ, ѿби котрій оум'куютъ читати, й тето
забували.

5. Насъ в'кдн'хъ простак'въ в'кда в'кклини нидопустатъ,
абисмо хоць тѣлко вм'єли читати, ѿби вога, й царя чтити
знали.

6. Чуємо же н'кмихъ, й глах'хъ оучатъ читати, а ми н'к
глах'к, н'к н'км'к, й сами платимо за школу, низнаємо що сѧ
значить же такъ нилюбатъ нашу школу; кождому котрій до
сего разу навчив сѧ, доп'клюютъ, а ми в'кдн'к простаки н'ккому
н'кчого никажемо, що хто вм'кє.

7. Нимаємо пасовиска, до кождой ходобини дѣти ниволимо
ѿи пасли, черезъ тето бдриваютъ сѧ на л'кто в'кд школи, й ко-
гато забуваютъ; низнаємо що сѧ значитъ, же нашъ Духовни
ї нашъ намѣстникъ Снжтински на тое мовчуть; ми видимо,
же Духовни видятъ й знаютъ хто пересказає ѿби школи в про-

стак'євъ нивуло, длячого никакути, ми того назнаємо, намъ съ здає же нашкъ Духовнї за наши повинни са оупїмнуги.

Просимо покрїне, будте ласкаве, причинїт са за наши до високой з'верхности Духовнои, ѿби настъ поратували, и ѿби наша наука вишколї нашихъ д'ктей на завше була.

Залуче надъ Черемшовъ Дна кд. Окт: «їѡм.

Знакомъ креста святаго пѣдписуемъ съ

Idor Romaniuk Plenipotentes, Mytro Kulzenko dtto., Ioan Kulzenko dtto., Сѣмонъ Боецудка з громади, Штифланъ Купчукъ, Данило Василикъ, Микита Черквицки, Федоръ Чиверикъ, Василь Копанюкъ, Микита Оровецъ, Мѣхайло Романюкъ, Федоръ Романюкъ нагор., Никифоръ Гнатюкъ, Іоанъ Реманюкъ, Николай Гоанъ кос:, Штифланъ Оровецъ, Сѣмонъ Оровецъ Іковъ:, Олекса Лолованъ, Василь Гнѣданъ, Грицко Дакуръ, Он8фрїкъ Романюкъ, Николай Романюкъ, Сѣмонъ Оровецъ, Микита Николайчукъ, Кость Дакуръ, Василь Оровецъ, Ведоръ Оровецъ, Ганаско Оровецъ, Григоръ Тутацки, Прокопъ Миронюкъ, Николай Бѣрюстюкъ, Мѣхайло Солованъ, Митро Грудей, Індрий Фочукъ, Тимофїй д:, Іковъ д:

Д О П О В Н Е Н Н Я.

1. Звістка про Бодянське Учительне євангелиє. До того, що сказано вище на стор. 5—7 про Карпаторуські Учительні євангелія, треба додати ще звістку про той уривок рукописного Учит. єванг., який знаходить ся в монастирі Бодян у північній Угорщині. Першу звістку про сей рукопис подано в часописі „Лѣтописъ сербска“, що видавалась у Будимі від 1825 р.; в кн. 11 (р. 1827), стор. 20 подав якийсь Серб відомість про сей рукопис, що має назгу „Псочченія недѣлънія“, додаючи три сторінки тексту як пробу сербщини для автора зовсім загадкової. Учений Шафарик у своїй книжці „Abkunft der Slaven“, виданій 1828 р. заявив, що євангелиє писане не сербською, але словацькою мовою, тільки що кирильськими літерами. Против сих думок виступив Копітар у однім із додатків до своєї праці Hesychii glossographi discipulus et epiglossistes Russus in ipsa Constantinopoli sec. XII—XIII, Vindobonae 1840, стор. 27—28. Він заявив, що сей рукопис руський, lingua ecclesiastica vetere plus minus mixta hodierna vulgari; solent enim omnes Slavi, in hodierno suarum scholarum statu linguae suaे sacrae semidocti, pro suaے domesticæ dialecti varietate librorum sacrorum obselatam linguam hodierna quisque sua variegare“. Варто би заглянути до того монастиря, чи заховав ся ще там той рукопис і чи нема крім него й інших.

2. Польські „кантички“. Цитую люксембурське видання, без означення року (маб. 1867) пз. Kantyczki podlug wydania 1785. Raryz, ksiegarnia Luksemburska, ulica de Tournon 16, wydanie 3-е, в чотирьох томиках. Крім цитованих у мене пісень мають ся тут польські опітіали пісень Камянецького Богогласника (дод. XX) ч. 8: Zawitaj córko Ojca przedwiecznego I, 37; ч. 17: Gwiazdo morza I, 28; ч. 36: O gospodze uwielbiona I, 27; ч. 37: Zawitaj ranna jutrenko I, 76. Маємо в тій збірці також дві руські пісні: Пречистая діво Мати I, 48, передруковану не з Почаївського Богогласника, а з той же Кантинки 1785 р., і відтам же передруковану різдвяну віршу „Посмотри ся чоловіче“, яку недавно видав В. Н. Перетц із рукописної кантички Ф. Бернацького з р. 1693 (Ізвѣстія отд. русского языка и словесности Имп. Акад. Наукъ 1899, кн. 3).

З М И С Т.

	Сторона
Карпаторуська література XVII—XVIII віків	1— 22
Додаток	
I. Другий лист небесний	23— 27
II. Данилівське (угор.) Учительне евангелиє	27— 37
III. Староміський рукопис	37— 44
IV. Рукопис Ст. Теслевцьового	44— 55
V. Уніварський рукопис	55— 61
VI. Рукопис із с. Літманової А.	61— 64
VII. Рукопис із с. Літманової Б.	64— 66
VIII. Рукопис о. Теодора Поповича Тухлянського	66— 72
IX. Рукопис Павла Кузикевича	72— 77
X. Пісня про Віденщину 1683 р.	77— 80
XI. Дві Карпаторуські перерібки „Александриї“ з XVIII в.	80— 91
XII. Рукопис Ст. Самборини	91— 96
XIII. Рукопис о. Ів. Прислопського	96—100
XIV. Калуський збірник	101—
XV. Іспаський рукопис	102—103
XVI. Рукопис о. Іллі Яремецького Білахевича	103—116
XVII. В'єчність пекелная	116—118
XVIII. Сокольський рукопис	118—124
XIX. Дрогобицький збірник	124—126
XX. Камянський Богогласник 1734 р.	126—137
XXI. Угороруський съпіванник А.	137—139
XXII. Угорор. съпіванник Б. Митра Дочинця	139—147
XXIII. Калуський съпіванник XVIII в.	147—151
XXIV. Вірші о. Василя Ферлеєвича	151—158
XXV. Супліка селян із Залуча з р. 1840	158—160
Доповнення	161—

